

**VERBAALIIHDYSSANAT HS 2000–2001
-KORPUKSESSA**

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopistossa
elokuussa 2006

Suvi Levonen

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
LEVONEN, SUVI: Verbaaliyhdyssanat HS 2000–2001 -korpuksessa
Pro gradu -tutkielma, 154 s., 43 liites.
Suomen kieli
Elokuu 2006

Tutkimuksessa tarkastellaan korpuksen avulla määritysyhdyssanoja, joiden perusosana on jokin verbiparadigman muoto, finiittiverbi, infinitiivimuoto tai partisiippimuoto, ja näitä nimitetään yhteisesti verbaaliyhdyssanoiksi. 909 verbaaliyhdyssanan aineisto on poimittu HS 2000–2001 -korpuksesta, joka sisältää Helsingin Sanomien vuosikerrat 2000 ja 2001. Kiitos Sanoma Osakeyhtiölle korpuksen käyttömahdollisuudesta.

Verbaaliyhdyssanoja tarkastellaan niiden muodostumistapojen mukaan, ja 909 verbaaliyhdyssanasta yhdistymällä on muodostunut 55,4 prosenttia ja johtamalla 44,6 prosenttia. Yhdistymällä muodostumisessa erottuu kolme eri muodostumistapaa, joiden mukaan yhdistymällä muodostuneet on tutkimuksessa jaettu 1) prefiksiverbaaliyhdyssanoihin, 2) sanaliitoista tiivistyneisiin sekä 3) muilla tavoin yhdistyneisiin. Johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen tarkastelussa on päädytty viiteen ryhmään, 1) yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneisiin, 2) yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneisiin, 3) samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneisiin, 4) takaperoisjohdoksiin sekä 5) marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneisiin.

Muodostumistapojen selvittely palvelee sekä yleiskuvan luomista verbaaliyhdyssanoista että tutkielman varsinaista tarkoitusta, verbaaliyhdyssanoja tuottavien morfologisten sananmuodostusprosessien tarkastelua produktiivisuuden näkökulmasta. Produktiivisuuden selvittämiseksi tarkastellaan erikseen myös mahdollisesti tilapäisiä tai uudismuodosteita. Verbaaliyhdyssanat ovat lisääntyneet, ja tutkimuksen perusteella monet verbaaliyhdyssanoja tuottavat morfologiset prosessit lienevät produktiivisia.

Edelleen tutkimuksessa tarkastellaan, miten aineistona olevat verbaaliyhdyssanat suhteutuvat verbaaliyhdyssanojen määristä ja muodostumisesta esitettyyn yhdysverbistymishierarkiaan. Kokonaisuudessaan tutkielman aineistona olevien verbaaliyhdyssanojen määriä tai muodostumista ei oletettu hierarkia juuri kuvaa, mutta jonkin verran tukea hierarkian olettamukset saavat partisiippimuotoisina esiintyvien verbaaliyhdyssanojen suuresta määrästä sekä mahdollisesti hierarkian kehityskulkua noudattelevista sanaliitoista tiivistyneistä ja muilla tavoin yhdistymällä muodostuneista verbaaliyhdyssanoista.

Asiasanat: leksikologia, morfologia, sananmuodostus, produktiivisuus, johdokset, yhdyssanat, yhdysverbit, yhdyspartisiipit

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Tehtävän määrittely ja tutkimuksen tavoitteet	3
1.3 Aineiston kokoaminen ja rajaaminen	7
2 VERBAALIYHDYSSANAT SUOMEN KIELEN YHDYSSANOINA	12
2.1 Yhdyssanan kriteereitä	13
2.2 Verbaaliyhdyssanojen rakenne ja yhdysosien merkityssuhteet	16
2.3 Verbaaliyhdyssanat kielen diakroniassa.....	25
2.3.1 Verbaaliyhdyssanat vanhassa kirjasuomessa.....	26
2.3.2 Verbaaliyhdyssanat varhaisnykysuomessa	29
2.3.3 Verbaaliyhdyssanat nykysuomessa.....	31
2.4 Verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen mahdollisia syitä	34
3 VERBAALIYHDYSSANOJEN MUODOSTUMINEN JOHTAMALLA	41
3.1 Produktiivisuus ja leksikaalistuminen sananmuodostuksessa.....	41
3.2 Johtaminen suomen kielen sananmuodostuskeinona	46
3.2.1 Affiksaatio eli johtimella johtaminen	49
3.2.2 Korrelaatiojohtaminen ja analogia.....	50
3.2.3 Marginaaliset johtamistavat	53
3.3 Aineistoni johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	56
3.3.1 Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	57
3.3.2 Yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	69
3.3.3 Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet .. verbaaliyhdyssanat	77
3.3.4 Takaperoisesti johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	80
3.3.5 Marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	85
4 VERBAALIYHDYSSANOJEN MUODOSTUMINEN YHDISTYMÄLLÄ	87
4.1 Yhdistyminen sananmuodostuskeinona	87
4.2 Aineistoni yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat	90
4.2.1 Prefiksaatiolla muodostuneet verbaaliyhdyssanat	91
4.2.2 Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat.....	100
4.2.3 Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat	107
5 VERBAALIYHDYSSANOJEN DISTRIBUUTIOT	
YHDYSVERBISTYMISHIERARKIAN NÄKÖKULMASTA	114
5.1 Aineistoni verbaaliyhdyssanojen distribuutiot	114
5.1.1 Verbaaliyhdyssanojen finiittimuodot.....	114
5.1.2 Verbaaliyhdyssanojen infinitiivimuodot.....	118
5.1.3 Verbaaliyhdyssanojen partisiippimuodot	120
5.1.4 Leksikaalistuneet verbaaliyhdyssanat.....	122
5.2 Aineistoni verbaaliyhdyssanat suhteessa yhdysverbistymishierarkiaan	125

6 VERBAALIYHDYSSANAT ILMAISUKEINONA TILAPÄIS- JA UUDISMUODOSTEILLE	129
7 LOPUKSI	142
LÄHTEET	149

LIITTEET

LIITE 1	Aineistoni verbaaliyhdyssanat sekä niiden esiintymämuodot ja frekvenssit
LIITE 2	Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat
LIITE 3	Yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat
LIITE 4	Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat
LIITE 5	Takaperoisesti johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja korrelaatit
LIITE 6	Prefiksaatiolla muodostunet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit
LIITE 7	Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit
LIITE 8	Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Kieli ei elä tyhjiössä, se heijastaa ympäröivää maailmaa. Selkeimmin havaittavissa kielien muutos on sanaston tasolla, sillä sanaston on pysyttävä ajan ilmiöissä mukana ja uusiuduttava jatkuvasti. Sanaston muuttuminen kertoo muuttuvasta maailmasta, ja uudet sanat heijastavat aikansa teknistä, taloudellista ja yhteiskunnallista kehitystä sekä kertovat arvoista ja asenteista.

Suomen kielen sananmuodostuskeinoista tavallisimpia ovat yhdistyminen ja johtaminen. Näiden lisäksi uusia sanoja syntyy muista kielistä lainautumalla, merkityksien muuttumisella sekä monin fonologian ja morfologian keinoin: typistymällä, kahdentumalla, äännevaihteluin, kirjaimista konstruoimalla ja kontaminaation tuloksena. Uusia omapohjaisia sanajuuria syntyy harvoin. (Suomen sananmuodostuskeinoista tarkemmin, ks. Koski 1982: 9–15; ks. myös tämän tutkielman luvut 3.2 ja 4.1.) Produktiivisuudella tarkoitetaan sananmuodostusprosessien yhteydessä sitä, että prosessilla voi muodostua uusiakin lekseemeitä. Morfologinen prosessi, tässä tapauksessa sananmuodostusprosessi, on produktiivinen, jos se voi tuottaa uusia lekseemeitä. Produktiivisuuden käsitteessä on toinenkin puoli, produktiivisuuden aste, sillä toiset produktiiviset prosessit tuottavat enemmän ja todennäköisemmin uusia muodosteita. (Produktiivisuudesta, ks. luku 3.1; ks. myös Bauer 2001; Lehtinen 1976; Länsimäki 1995; Koski 1981.)

Yhdyssanat ovat joko summatiivisia, jolloin yhdysosat ovat keskenään rinnasteisia (*viritin-vahvistin*), tai määritysyhdyssanoja, joissa yhdysosien suhde on epäsymmetrinen: alkuosa modifioi jälkimmäistä yhdysosaa, toisin sanoen määriteosa modifioi perusosaa (*kivitalo*). Määritysyhdyssanoissa perusosa on hallitseva jäsen, joka muun muassa määrää yhdyssanan syntaktisen käyttäytymisen. Tutkielmani kohteena olevilla verbaaliyhdyssanoilla tarkoitan yhdyssanoja, joissa perusosana on jokin verbi-paradigman muoto: finiittimuotoinen verbi, infinitiivi tai partisiippi. Usein käytetään myös käsitettä yhdysverbi, mutta haluan tehdä eron näiden kahden välille: yhdysverbillä tarkoitetaan joko täysiparadigmaisena tai ainakin finiittimuotoisena esiintyvää yhdyssanaa, joka on muodoltaan verbi, mutta käyttämällä käsitettä verbaaliyhdyssana en ota kantaa esiintyviin paradigmuotoihin, vaan tarkoitan kaikkia verbaalisen perusosan sisältäviä yhdyssanoja niiden esiintymämuodoista riippumatta. Muita lainatessani käy-

tän joissakin tutkielmani kohdissa käsitettä yhdysverbi, mikäli tämä käsite on lainaamassani teoksessa käytössä.

Yhdistyminen on produktiivisin sananmuodostuskeino, eli kielen uusista lekseemeistä suurin osa on muodostunut yhdistymällä (Häkkinen 1990: 144). Kaikki yhdyssanat eivät kuitenkaan ole muodostuneet yhdistymällä, vaan esimerkiksi verbaaliyhdyssanoja muodostuu sekä yhdistymällä että johtamalla¹. *Nykysuomen sanakirjassa* (1951–1961) ja sitä täydentävässä *Uudissanasto 80* -sanakirjassa (1979) hakusanoista lähes 70 prosenttia on yhdyssanoja. *Nykysuomen sanakirjan* yhdyssanoista suurin osa (n. 89 %) on yhdyssubstantiiveja. Yhdysadjektiiveja on kymmenesosa, yhdysadverbeja noin 0,7 ja verbaaliyhdyssanoja noin 0,3 prosenttia. *Uudissanasto 80*:ssa verbaaliyhdyssanoja on yhdyssanoista jo noin yksi prosentti. Myös *Suomen kielen perussanakirjassa* (1990–1994) yhdysverbejä on noin prosentin verran yhdyssanoista. Vaikka suhteessa yhdyssubstantiiveihin verbaaliyhdyssanoja ei ole paljoa, ryhmä on karttuva. Frekvenssilaskelmat osoittavat, että myös yhdysverbien käyttö lisääntyy koko ajan. (Grönros 1994: 33; Hakanen 1994: 121; Hakulinen 1979: 384; ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 415)Häkkinen 1987: 7, 9; Häkkinen 1990: 161.)

Koska verbaaliyhdyssanojen määrä on lisääntynyt ja ilmeisesti kehitys jatkuu edelleen samanlaisena (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 415), joidenkin verbaaliyhdyssanojen muodostumiseen johtavien prosessien on oltava produktiivisia, mikä antaa aiheen tarkastella verbaaliyhdyssanojen muodostumistapoja. Prosessien produktiivisuus kuitenkin vaihtelee ajallisesti, joten produktiivisuuden tarkastelu vaatii sekä tarkkaa kielen morfologisten prosessien synkronista kuvausta että eri aikojen kielen synkronisten kuvausten vertailua (Bauer 2001: 9). Tarkemmin produktiivisuutta pohdin luvussa 3.1 ja palaan siihen myös aineistoni verbaaliyhdyssanojen esittelyssä luvuissa 3.3 ja 4.2.

Vanhan kirjasuomen ajan ja osittain myös varhaisnykysuomen ajan verbaaliyhdyssanoja on tarkasteltu paljon (ks. esim. Heinonen 1972; Häkkinen ja Björkqvist 1991; Taberman 1990; Vaittinen 2001 ja 2003). Uusin nykysuomen verbaaliyhdyssanoja käsittelevä tutkimus on Tarja Varsaluoman (1999) pro gradu -tutkielma *Perussanakirjan yhdysverbit – mitä uutta, mitä vanhaa?* Tutkielmassaan Varsaluoma tar-

---

¹ Käytän sanoja *johtaminen* ja *johtamalla muodostunut*, vaikka en tarkoita tietoista sananmuodostamista (vrt. yhdistyminen). *Johtua* sekä sen edelleenjohtokset ovat kielessä erikoistuneet tiettyyn merkitykseen 'olla seurauksena, aiheutua jostain', eikä niitä juuri käytetä sananmuodostumisprosessia tarkoitettaessa.

kastelee *Suomen kielen perussanakirjan* (1990–1994) verbaaliyhdyssanoja suhteessa aiempien sanakirjojen yhdysverbeihin. Varsaluoma (mts. 5) esittää aiempiin sanakirjoihin vertailemalla tutkivansa, mitkä muodostumistavat ovat produktiivisimpia ja mitkä ovat väistymässä. Sanakirja-aineiston perusteella varmoja johtopäätöksiä produktiivisuudesta tuskin voi vetää, sillä sanakirjaan poimittu sanasto on valikoitua ja tällaisessa karsinnassa erityisesti johdokset ja yhdyssanat kärsivät, samoin kielen uusin sanasto.

Laaja esitys verbaaliyhdyssanoista on Toini Rahdun pro gradu -tutkielma *Nominialkuiset yhdysverbit* (1983, ks. myös Rahtu 1984), johon Rahtu on koonnut monenlaisista lähteistä 1341 nominialkuista verbaaliyhdyssanaa käsittävän aineiston. Aineistoaan hän on tosin rajannut verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen mukaan: mukaan Rahtu on poiminut vain substantiivikantaisista yhdyssanoista johtamalla syntyneistä tai tällaisten pohjalta analogisesti muodostuneita verbaaliyhdyssanoja, joten esimerkiksi yhdysadjektiivikantaiset nominialkuiset verbaaliyhdyssanat (esim. *hienojakoinen* > *hienojakoistaa*) jäävät vain maininnan tasolle (mts. 47.)

Häkkisen (1987) artikkeli käsittelee yhdysverbien vaiheita sekä antaa hyvän kuvan verbaaliyhdyssanojen morfologisesta rakenteesta ja yhdysosien suhteista. *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 17) johdannossa mainitaan, että verrattuna aikaisempiin kielioppeihin sananmuodostuksesta on uudessa deskriptiivisessä kieliopissa ”jokseenkin kattava synkroninen kartoitus”. Kieliopin sivuista kuitenkin vain kolme on varattu verbaaliyhdyssanojen esittelylle, joten kovin perinpohjaista ei verbaaliyhdyssanojen ja niiden muodostumistapojen esittely ole.

1.2 Tehtävän määrittely ja tutkimuksen tavoitteet

Verbaaliyhdyssanat ovat lisääntyneet, mutta Varsaluoman (1999) sanakirja-aineistoon perustuvaa tutkimusta lukuun ottamatta yleisesitys verbaaliyhdyssanoista ja niiden muodostumistavoista puuttuu. Tutkielmani yksi tarkoitus onkin luoda laajan verbaaliyhdyssana-aineiston avulla yleiskuva verbaaliyhdyssanojen muodostumiseen johtaneista prosesseista. Luvuissa 3.3 ja 4.2 käy ilmi, ettei muodostumistapojen selvittely kaikkien verbaaliyhdyssanojen kohdalla ole helppoa, mutta mainituissa luvuissa esitelmäni verbaaliyhdyssanojen ryhmittely niiden muodostumistapojen mukaan on vähintäänkin suuntaa antava. Mahdollisimman kattavan yleiskuvan muodostumiseen tähtään myös esittelemällä kriteereitä, joiden täytyessä verbaaliyhdyssana voi muodostua, sekä

eri verbiparadigman muodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määriä ja verbaaliyhdyssanojen rakennetta. Yleiskuvaa taustoittaa myös luku 2.3, jossa esittelen lyhyesti kirjallisuuden pohjalta verbaaliyhdyssanoja kieleemme diakroniassa.

Verbaaliyhdyssanoja on esiintynyt suomen kielessä vähintäänkin kirjakielen alkuvaiheista lähtien (ks. esim. Häkkinen 1987: 10). Verbaaliyhdyssanoja esittelevissä tutkimuksissa niitä on luokiteltu esimerkiksi iän ja rakenteen perusteella (ks. esim. Häkkinen 1987, Rahtu 1983), mutta jaotteluja voidaan tehdä toisinkin. Edellä jo mainitsin, että tämän tutkielman yksi tavoite muodostaa yleiskuva verbaaliyhdyssanojen muodostumisesta, joten jaottelen aineistoni verbaaliyhdyssanat niiden muodostumistapojen perusteella. Yhteensä muodostumistapoja tässä tutkielmassa oletetaan kahdeksan, joista viisi on johtamalla muodostumisen alaryhmiä, 1) yhdyssubstantiivista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuminen (*huutokauppa* > *huutokaupata*), 2) yhdysadjektiivista johtamalla muodostuminen (*niukkalinjainen* > *niukkalinjaistua*), 3) samakantaisesta verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuminen (*allekirjoittaa* > *allekirjoitella*), 4) takaperoisjohtaminen (vrt. *tulittaa* > *tulitus*, mutta *ilotulitus* > *ilotulittaa*) sekä 5) marginaalisilla johtamistavoilla muodostuminen, ja kolme yhdistymisprosessia, 1) prefiksatiolla muodostuminen (*ali* + *arvioida* > *aliarvioida*), 2) sanaliitoista tiivistyminen (*saa da aikaan* > *aikaansaada*) ja 3) muulla tavoin yhdistyminen. Yhtä tarkasti muodostusprosesseja eivät ole analysoineet esimerkiksi Itkonen (1972: 289) ja Vesikansa (1989: 254–275), jotka esittävät verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoiksi yhdistymisen sekä suoran ja takaperoisen johtamisen. Varsaluoma (1999) tarkastelee johtamisprosesseja melko tarkasti kantasanan sanaluokan ja johtosuhteen suunnan perusteella, mutta yhdistymällä muodostuneista verbaaliyhdyssanoista hän ei analysoi muodostumisprosesseja lainkaan, vaan tyytyy jakamaan yhdistymällä muodostuneet sanaliitoiksi hajotettavissa oleviin (esim. *julkituoda* ~ *tuoda julki*) sekä rakenteeltaan kiinteisiin (esim. *vertahyytävä*). Varsaluoman yhdistymällä muodostuneiden esittelyssä tekemä ratkaisu kuvaa hyvin sitä, ettei yhdistyminen ei ole lainkaan yhtä helposti lähestyttävä ja kuvattava prosessi kuin johtaminen.

Häkkinen (1987: 8) ei erittele muodostumistapoja lainkaan, ”koska alkuperäistä muodostumistapaa on usein vaikea määritellä, koska kieliyhteisön jäsenillä ei ole täsmällistä käsitystä muodostumistavan ja hyväksyttävyyden suhteesta ja koska yhdyssanan yhdysosien semanttinen suhde ei automaattisesti määräydy muodostumistavan

tai rakenneosien muoto-opillisten ominaisuuksien perusteella”. Muodostumistavan ja hyväksyttävyyden suhteella Häkkinen viittaa kielenhuoltajien negatiiviseen suhtautumiseen verbaaliyhdyssanoihin, jota valotan hieman verbaaliyhdyssanojen diakroniaa kuvaavassa luvussa 2.3. Häkkinen on toki oikeassa siinä, ettei yhdysosien semanttinen suhde määräydy muodostumistapojen tai rakenneosien muoto-opillisten ominaisuuksien mukaan, mutta muodostumistapojen erittely saattaa palvella semantiikan tarkastelun sijaan muita tarkoituksia.

Tämä tutkielma ei ole semanttinen kuvaus verbaaliyhdyssanojen merkityksistä. Tarkastelen tiettyä kielessä ja korpuksessa esiintyvää sanaryhmää, mutta pyrin ulottamaan johtopäätökseni laajemmalle, mahdollisiin uusiin verbaaliyhdyssanoihin ja verbaaliyhdyssanoihin yleensä. Muodostumistapojen erittely palveleekin tätä funktiota, sillä sanastossa lähes kaikki uusi rakentuu vanhalle pohjalle. Tarkastelemalla verbaaliyhdyssanojen muodostumisprosesseja voin hahmotella myös prosessien mahdollista produktiivisuutta, sillä olemassa olevat, läpinäkyvät muodostusprosessit saattavat tuottaa myös uusia leksemejä (Bauer 2001: 54). Muodostumistapojen erittely on siis myös uudismuodosteille mahdollisten muodostumisprosessien tarkastelua. Lisäksi monipuoliset muodostumisprosessit selittävät varmasti omalta osaltaan verbaaliyhdyssanojen lisääntymistä.

Pelkkä synkroninen verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen esittely latistaa kuitenkin kaikki verbaaliyhdyssanat samanarvoisiksi riippumatta siitä, ovatko ne vanhoja vai uusia, vakiintuneita vai tilapäisiä. Prosesseilla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen määristäkään ei oikein voi sanoa muuta, kuin että prosessilla muodostuneiden lekseemien suuri määrä kertoo, että muodostumistapa on joskus ollut produktiivinen. Siksi erottelenkin aineistoni verbaaliyhdyssanoista mahdollisesti tilapäiset tai uudismuodosteet frekvenssitietojen avulla. Tällaiset muodosteet ovat varmoja merkkejä niiden muodostumiseen johtaneiden sananmuodostusprosessien synkronisesta produktiivisuudesta, mutta jonkin verbaaliyhdyssanan luokittelu uudeksi tai tilapäiseksi ei ole ollenkaan yhtä varmaa tai yksinkertaista, kuten luvusta 6 käy ilmi.

Sen lisäksi, että tutkielmani on yleiskatsaus verbaaliyhdyssanoihin ja pyrkii pohtimaan verbaaliyhdyssanojen muodostumisprosessien produktiivisuudesta, testaan myös verbaaliyhdyssanojen muodostumisesta ja eri muotojen yleisyydestä esitettyä oletusta. *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 415) esitetään, että uudet ver-

baaliyhdyssanat tulevat kieleen seuraavanlaisen kehityskulun, ns. yhdysverbistymishierarkian, kautta: muodostuessaan uusi verbaaliyhdyssana esiintyy ensin partisiippimuotoisena, josta se kehittyy infinitiivimuodossa esiintyväksi, sitten passiivin finiittimuotoiseksi, ja vasta tämän kehityksen läpikäytyään verbaaliyhdyssana on valmis esiintymään aktiivin finiittimuotoisena. Kehitys kulkenee siis partisiippimuodosta kohti vakiintunutta, täysiparadigmaista yhdysverbiä, ja uuden verbaaliyhdyssanan esiintymät ovat aina ensin satunnaisia, eivätkä kaikki edes vakiinnu kieleen tai kehity täysiparadigmaisiksi. Poikkeuksina hierarkian kuvaaman kehityskulkuun tosin mainitaan jotkin tilapäiset, verbikantaisen perusosan sisältävästä yhdyssubstantiivista motivoituvat verbaaliyhdyssanat, kuten esimerkkilauseessa *Edina ja Patsy pintaliitävät Todella upeeta -sarjassa* (vrt. *liittää* > *liito*, mutta *pintaliito* > *pintaliittää*). Sama yhdysverbistymishierarkia kuvaa oletettavasti myös yhdysverbien yleisyyttä: partisiipit ovat yleisimpiä, infinitiiviset ovat yleisempiä kuin finiittiset, ja finiittisistä passiivimuotoja esiintyy aktiivimuotoja enemmän. (Mts.)

Se, millä perusteella oletukseen yhdysverbistymishierarkiasta on päädytty, ei ole täysin selvää. Hierarkiaa esittelevän *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 415) pykälän lähteinä mainitussa kirjallisuudessa ei tällaista yhdysverbistymiskehitystä mainita. Rahtu (1983: 34) tosin esittää hierarkiaa vastaavia oletuksia ja perustelee niitä siten, että kielikorvan on saatava aikaa totutella uusiin muodosteisiin. Partisiippimuodot rinnastuvat usein funktioiltaan adjektiiveihin (vrt. *julkituotu tieto* ja *yleinen tieto*), joten uusia verbaaliyhdyssanoja tulee tätä kautta kieleen lähes huomaamatta, ja kun jokin verbaaliyhdyssana vakiintuu kieleen, siitä alkaa pikku hiljaa esiintyä eri paradigmamuotoja. Yhdysverbistymishierarkian kuvaaman kehityskulun oletettaneen siis johtuvan verbaaliyhdyssanailmaisumuodon ja verbaaliyhdyssanojen vieraudesta. Voisi kuitenkin olettaa, että jossain vaiheessa verbaaliyhdyssanat olisivat jo niin tuttuja, ettei jokaiseen verbaaliyhdyssanaan tarvitsisi erikseen totutella.

Kielitieteen alalla pro gradu -tutkielmani kuuluu leksikologian piiriin, sillä tarkoituksena on siis kuvata korpuksen avulla kielemme erästä sanaryhmää, verbaaliyhdyssanoja. Sanansisäiset elementtien, morfeemien, tarkastelu puolestaan on morfologiaa, ja morfologiaan katsotaan kuuluviksi taivutus ja sananmuodostus. Tarkemmin tutkimukseni sijoittuu morfologian alalajeista jälkimmäiseen, sananmuodostumista kuvaamaan pyrkivään leksikaaliseen morfologiaan.

1.3 Aineiston kokoaminen ja rajaaminen

Aineiston poimin Helsingin Sanomista² vuosilta 2000–2001. Helsingin Sanomat on Suomen luetuin päivälehti, jonka levikki on noin 430 000 (vuonna 2005), ja päivittäin Helsingin Sanomia lukee noin 1,1 miljoonaa suomalaista (Sanoma Osakeyhtiön verkkosivut). Mainitut Helsingin Sanomien vuosikerrat ovat käytettävissä sähköisessä muodossa HS 2000–2001 -korpuksena, ja korpuksesta voi tehdä hakuja ContextMill-hakuohjelman avulla. Sanamäärä vuosien 2000 ja 2001 Helsingin Sanomissa on yhteensä 31 270 992, ja korpuksessa on mukana kaikki lehdessä oleva teksti, myös esimerkiksi mainokset, kolumnit, ilmoitukset ja television ohjelmätiedot. Kiitän Sanoma Osakeyhtiötä korpuksen käyttömahdollisuudesta ja tutkimukseni mahdollistamisesta.

Esimerkiksi Varsaluoman (1999) tutkielmassaan käyttämään sanakirja-aineistoon verrattuna korpuksen käytöllä on monia etuja. Sanakirjaan voidaan listata vain rajallinen määrä lekseemeitä ja usein juuri yhdyssanojen tai johdosten esittelystä tingitään, sillä niiden merkitys selviää usein osien merkitysten perusteella (ks. esim. *Suomen kielen perussanakirjan* [1990–1994] esipuhe). Lisäksi sanakirjassa lekseemit ovat samanarvoisesti listattuina, eikä niiden yleisyydestä saada muuta tietoa kuin, että melko vakiintuneita kaikkien sanakirjaan kelpuutettujen lekseemien täytyy olla. Korpustutkimuksessa sen sijaan tarkasteltavien kielen piirteiden tai elementtien frekvenssi kertoo niiden yleisyydestä. Korpuksen etu on, että tarkasteltavien kielen ilmiöiden tai elementtien esiintymisestä saa tarkan lukuarvon. Vaikka korpukselta lasketuilla frekvensseillä on relevanssia vain samasta tai vastaavasta korpukselta tehtyjen havaintojen kanssa, voidaan esimerkiksi eri muodostumistapojen osuutta kaikkien verbaaliyhdyssanojen joukossa kuvata prosenttiluvuilla, jotka ovat yleistettävissä laajemmiksikin oleluksiksi. Korpustutkimus siis mahdollistaa kvantitatiivisen tutkimusotteen, sillä yleisten luonnehdintojen sijaan on mahdollista ilmoittaa tarkkoja havaintoja esiintymien määristä. Se, kuinka suuri korpuksen tulisi olla, riippuu tarkasteltavasta ilmiöstä. Mitä yleisempi kielen ilmiö on kyseessä, sitä pienempi korpus riittää. Verbaaliyhdyssanoja ei ole korpusten avulla tarkasteltu, joten tutkielmassani pohdin myös, minkä kokoinen korpuksen tulisi verbaaliyhdyssanojen tutkimuksessa olla.

---

² Copyright © Sanoma Osakeyhtiö.

Aineistoni koostuu 909 verbaaliyhdyssanasta, joilla on korpuksessa yhteensä 9181 tekstiesiintymää. Verbaaliyhdyssanat olen poiminut korpuksesta verbimuoto kerrallaan ja olen myös käynyt aineistoni tarkistusmielessä lekseemi kerrallaan läpi, sillä hakuohjelma tulkitsee virheellisesti verbaaliyhdyssanoiksi lekseemejä, jotka eivät sellaisia ole. Kieltopartisiippimuodot korpukselta tuottavan hakukäskyn muotoileminen oli hankalaa, joten etsin kieltopartisiippien esiintymiä aineistossani esiintyvien verbaaliyhdyssanojen avulla. Näin ollen mahdolliset ainoastaan kieltopartisiipin muotoisina korpuksessa esiintyvät verbaaliyhdyssanat puuttuvat kokonaan. Kovin paljoa tällaisia tuskin kuitenkaan on, sillä aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta vain kuudesta esiintyy kieltopartisiippimuoto.

Muodoiltaan aineistoni verbaaliyhdyssanat edustavat kaikkia verbiparadigman muotoja, aktiivin finiittimuotoisia, passiivin finiittimuotoisia, infinitiivimuotoja ja partisiippeja, ja monet verbaaliyhdyssanat esiintyvät useassakin verbiparadigman muodossa. Aineistoni verbaaliyhdyssanat eivät kuitenkaan jakaudu tasaisesti paradigmanmuodoittain. Aktiivin finiittimuotoisia esiintymiä on 29,5 prosentilla aineistoni verbaaliyhdyssanoista, passiivin finiittimuotoisia 18,7 prosentilla, ja infinitiivimuodoissa esiintyy 28,5 prosenttia kaikista tutkielmassani mukana olevista verbaaliyhdyssanoista. Partisiippimuodot ovat yleisimpiä, sillä 61,8 prosenttia aineistoni verbaaliyhdyssanoista esiintyy partisiippimuotoisina. Infinitiivi- ja partisiippimuotojen sisällä on myös hajontaa eri muotojen välillä, ja tarkemmin aineistoni verbaaliyhdyssanojen muotoja erittelen luvussa 5. Koska paradigmanmuodoissa esiintyy eri määrä lekseemejä, mahdollisten erojen hahmottelussa eri paradigmanmuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen välillä olennaista onkin, kuinka monta prosenttia jonkin paradigmanmuodon esiintymistä prosessilla on muodostunut, ei lekseemimäärä. Kaikki aineistoni verbaaliyhdyssanat, niiltä esiintyvät muodot sekä niiden frekvenssit ovat aakkostettuna listana tutkielmani lopussa (ks. liite 1.) Muodostumistapoja ja niillä muodostuneita verbaaliyhdyssanoja esitellessäni olen tarkastellut eri paradigmanmuotojen esiintymistä vielä tarkemmin: muodostumistavan yhteydessä on viite liitteeseen, jossa luetellaan tarkasti verbimuodoittain eriteltynä kaikki muodostumistavan tuottamat verbaaliyhdyssanat (ks. liitteet 2–8).

Yhdyssanojen merkitys selviää usein vain kontekstin avulla (ks. esim. Räisänen 1990: 3–5), mutta semantiikka ei ole keskeisessä roolissa tässä tutkielmassa,

joten en esitä aineistoni verbaaliyhdyssanojen lausekontekstia kuin satunnaisesti. Useimmissa tapauksissa verbaaliyhdyssanojen merkitys on sitä paitsi melko selvä, erityisesti, jos rinnalla on samavartaloinen nomini (esim. *uhanalaistuva* < *uhanalainen*). Vertailun vuoksi poimin korpuksesta myös joidenkin verbaaliyhdyssanojen sanaliittoisten vastineiden (*lukkoonlyödä* ~ *lyödä lukkoon*) frekvenssitiedot. Lisäksi olen hieman käyttänyt tutkimukseni apuna suurempaa tekstimassaa, Internetiä, sillä olen etsinyt yleiskielessä vieraiden verbaaliyhdyssanojen mahdollisia kantoja Internetistä Google-hakukoneen avulla.

Aineistoni antanee melko kattavan kuvan kirjoitetun kielen verbaaliyhdyssanoista, ja verbaaliyhdyssanat ovatkin oletettavasti juuri kirjoitetun kielen piirre (esim. Häkkinen 1987), mutta jonkin verran verbaaliyhdyssanojen käyttöä myös spontaanissa puheessa on havainnoitu (Rahtu 1983: 3). Rekisteriltään Helsingin Sanomien kieli edustaa suurimmalta osin kirjoitettua yleiskieltä, mutta joukkoon mahtuu varmasti eri erikoisalojen tekstejä sekä tyyliväritteisiä tekstejä, kuten kolumnit, pakinat ja mainostekstit.

Vaikka tarkoituksena on yleiskuvan saamiseksi kartoittaa kaikki korpuksessa esiintyvät verbaaliyhdyssanat, jonkinlaisia rajoja olen aineistolleni vetänyt. Tarkasteluni kohteena ovat kompleksiset lekseemit, joissa vähintään kaksi leksikaalista morfeemia muodostaa yhdyssanan, jonka perusosa on jokin verbiparadigman muoto. Kompleksiset lekseemit saattavat muodostua muunkinlaisista morfeemeista (ks. luku 2.2, ks. myös Karlsson 1982: 193–194; Koski 1981: 25), joten eräs rajankäynti aineistooni kuuluvien ja kuulumattomien välillä on ollut lekseemien yhdyssanaisuuden pohdittaminen. Tutkielmani ulkopuolelle tällä kriteereillä ovat jääneet lähinnä vain suomen kielen kannalta yhdyssanoiksi hahmottumattomat kokonaisina lainautuneet vierasperäisen prefiksin sisältävät lekseemit (ks. luku 4.2.1).

Luvussa 5.1.4 esittelen aineistoni olennaisimman rajauksen. Verbaaliset sanat saattavat kehittyä merkitykseltään tai muodoltaan siten, etteivät ne enää muodostukaan verbiä taivuttamalla, vaan löytyvät itsenäisinä leksikosta, ja tällaista kehitystä nimitetään leksikaalistumiseksi. Tällainen kehitys ei ole tutkielmani kannalta kiinnostavaa, koska leksikaalistuneita partisiippeja ei voida enää pitää verbiparadigmaan kuuluvina muotoina. Tutkielmani kannalta kiinnostavia ovat vain sellaiset verbaaliyhdyssanat, jotka ovat säilyttäneet verbaalisuutensa ja saattavat osallistua yhdysverbistymiske-

hitykseen. Lisäksi jätän tutkielmani ulkopuolelle numeroalkuiset *kertaistaa-* tai *kertais-tua-*loppuiset verbaaliyhdyssanat ja totean vain, että tällaisten muodostuminen mistä tahansa numerosta on mahdollista (*1,5-kertaistaa, 106-kertaistua*).

Verbiparadigman muodoista 4. ja 5. infinitiivit jäävät myös tutkielmani ulkopuolelle, tosin näiden asema verbiparadigman muotoina on viime aikoina kyseenalaistettu (ks. esim. *Ison suomen kieliopin* [Hakulinen ym. 2004: 487–493] infiniittimuotojen esittely). 4. infinitiiviksi määriteltävät muodot esiintyvät vain ilmauksissa, jotka ovat muotoa *on tekeminen, käy tekeminen* ja *ei ole menemistä*, ja possessiivisuffiksin sisältävä 5. infinitiivi muotoa *tekemäisilläni*, mutta korpuksesta ei löytynyt ContextMill-hakuohjelmalla ainuttakaan näissä muodoissa esiintyvää verbaaliyhdyssanaa.

Tutkimukseni rakentuu siten, että luvun 2 tarkoitus on taustoittaa myöhempiä verbaaliyhdyssanojen käsittelyä. Yhdyssanoja käsittelevät tutkimukset, samoin kuin kieliopit, keskittyvät yleensä yhdynomineihin, lähinnä yhdysubstantiiveihin, joten esittelen yleisesti yhdyssanojen rakennetta, yhdysosien erilaisia suhteita ja yhdyssanan muodostumisen kriteereitä ja koetan pohtia, miten hyvin yleisesti yhdyssanoista esitetty pätee verbaaliyhdyssanoihin. Verbaaliyhdyssanojen rakenteen analysoinnissa esimerkkeinä käytän aineistoni verbaaliyhdyssanoja, mutta tarkastelussa on apua ollut myös Rahdun (1983, 1984) ja Häkkisen (1987) havainnoista verbaaliyhdyssanojen morfologiasta. Lisäksi tässä luvussa esittelen verbaaliyhdyssanoja kielen diakronisesta näkökulmasta ja kasaan yhteen verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen selittämiseksi esitettyjä perusteluja.

Luvuissa 3 ja 4 jaan aineistoni johtamalla ja yhdistymällä muodostuneisiin, mutta ennen aineistoni verbaaliyhdyssanojen käsittelyä tarkastelen kyseisiä sananmuodostusprosesseja. Lisäksi luvussa 3 määrittelen kaksi tutkielmassani olennaista käsitettä, edellä mainitun produktiivisuuden sekä leksikaalistumisen. Esittelen aineistoni verbaaliyhdyssanojen taulukoitten avulla ja paradigmamuodoittain. Omina ryhminään ovat eriteltyinä aktiivin finiittimuotoiset, passiivin finiittimuotoiset, infinitiivimuotoiset ja partisiippimuotoiset aineistossani esiintyvät verbaaliyhdyssanat, ja nämä muodot vastaavat paradigmamuotoja, joille yhdysverbistymishierarkiassa on eritelty oma roolinsa.

Luvun 5 tarkoitus on kuvata aineistoni verbaaliyhdyssanojen esiintymistä eri paradigmamuodoissa sekä testata, miten yhdysverbistymishierarkian oletukset eri verbiparadigman muodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määrien suhteista pitävät

paikkansa. Luvussa 6 hahmottelen muodostumisprosessien produktiivisuutta mahdollisesti tilapäisten tai uudismuodosteiden avulla sekä haen lisätukea aiempien lukujen havainnoilleni. Lisäksi pohdin hieman, millaisia ilmaisutarpeita täyttämään yksifrekvenssiset verbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet.

2 VERBAALIYHDYSSANAT SUOMEN KIELEN YHDYSSANOINA

Suomen yhdyssanoja käsittelevät tutkimukset, samoin kuin kieliopitkin, keskittyvät pääosin vain yhdysnomineihin, niistäkin lähinnä yhdyssubstantiiveihin (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 387–429; Häkkinen 1990: 144–161; Kosonen 1985; Multanen 1991; Mäkisalo 2000; Vesikansa 1989: 213–258). Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen verbaaliyhdyssanoja suomen kielen yhdyssanoina niiden rakenteen ja yhdysosien merkityssuhteen näkökulmista sekä pohdin, mitkä ovat verbaaliyhdyssanojen kriteereitä. Sovellan siis yhdyssanoista, lähinnä yhdyssubstantiiveista, esitettyjä havaintoja aineistoni verbaaliyhdyssanoihin. Esittelen kirjallisuuden avulla myös hieman verbaaliyhdyssanojen kehitystä suomen kirjakielen ajalla. Ellei lähdeviitteellä toisin ilmoiteta, esimerkkeinä olevat verbaaliyhdyssanat ovat omasta aineistostani. Aktiivin finiittimuotoisina aineistossani esiintyvät verbaaliyhdyssanat on esitetty verbin perusmuodossa ja passiivin finiittimuotoisina esiintyvät passiivin preesensmuodossa. Muut verbaaliyhdyssanat mainitaan siinä muodossa, jossa ne aineistossani esiintyvät.

Yhdyssana on lekseemi, jonka osat palautuvat kahteen tai useampaan itsenäiseen lekseemiin (E. Itkonen 1966: 234). Yhdyssanan leksikaalisia rakenneosia ovat yhdysosat, joita yhdyssanassa on vähintään kaksi, ja yhdyssanat jakautuvat kahteen päätyyppiin yhdysosien suhteiden mukaan. Määritisyhdyssanat koostuvat kahdesta yhdysosasta, määriteosasta ja perusosasta, joiden suhde on semanttisesti epäsymmetrinen (esim. *kerrostalo*), ja summayhdyssanoissa on kaksi tai useampia yhdysosia semanttisesti symmetrisessä suhteessa toisiinsa (esim. *kahvila-ravintola*). Perusosa määrää yhdyssanan syntaktisen ja morfologisen käyttäytymisen, joten määritisyhdyssana edustaa samaa sanaluokkaa kuin sen perusosa (esim. Hakulinen ym. 2004: 396, 416), joten aineistoni verbaaliyhdyssanoissa perusosana on jokin verbiparadigman muoto. Kaikki verbaaliyhdyssanat ovat määritisyhdyssanoja, sillä suomen kielessä verbit eivät yhdisty keskenään summatiivisiksi yhdyssanoiksi³.

---

1 Myös virheellisesti yhdysmerkin sisältävä aineistoni verbaaliyhdyssana *kansallis-henkistä* on määritisyhdyssana, sillä kyse ei ole *kansallistamisesta* ja *henkistämisestä* vaan *kansallishenkistämisestä*. (*Venälistämisvuosina Töölön nimistö kansallishenkistettiin.*)

2.1 Yhdyssanan kriteereitä

Tämän alaluvun otsikossa olen tietoisesti käyttänyt partitiivia: selkeitä kriteereitä siitä, milloin kaksi lekseemiä voi muodostaa yhdyssanan, ei ole esitetty. Erkki Itkonen (1966: 25) toteaa, että yleisesti hyväksytyyn käsityksen mukaan yhdyssanat ovat alun perin syntyneet sanaliitoista. Kun kaksi lekseemiä esiintyy usein yhdessä, ne saattavat tiivistyä yhdyssanaksi. Yhdyssanoja ei kuitenkaan synny pelkästään yhdistymällä, vaan nykykieleen yhdyssanoja muodostuu yhdistymisen lisäksi myös toisista yhdyssanoista johtamalla. Lisäksi yhdyssanojen joukossa on myös sellaisia, jotka ovat muodostuneet kaksisanaisestä lausekkeesta johtamalla (esim. *pitkä tukka* > *pitkätukkainen*) tai usein yhdessä esiintyvistä peräkkäisistä sanoista kiteytymällä (esim. *järven pohja* > *järvenpohja*, *saman tyyppinen* > *samantyyppinen*). (Ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 388; Häkkinen 1990:152.) Verbaaliyhdyssanojen muodostumistapoihin palaan luvuissa 3 ja 4.

Osmo Ikola (1974: 107) määrittelee *Nykysuomen käsikirjassa* yhdysverbin seuraavasti: ”Verbin finiittimuoto ja sen edellä oleva määrite käsitetään yhdyssanaksi silloin, kun kokonaisuudella on erikoistunut merkitys. ” Verbin määrite on kuitenkin hyvin harvoin finiittimuodossa verbin edellä ilman, ettei kyseessä olisi verbaaliyhdyssana, joten Ikolan määrittely ei ole kovin valaiseva. Erikseen kirjoitettavaa sanaparia tai sanaryhmää, jonka merkitysseikat sitovat yhteen, nimitetään puolestaan sanaliitoksi (esim. Hakulinen ym. 2004: 390). Sanaliiton käsitteeseen palaan luvussa 4.2.2, jossa käsitelen sanaliitoista tiivistymällä muodostuneista verbaaliyhdyssanoja.

Yhdyssanoja on perinteisesti kielenoppaissa ja koulukirjoissa tarkasteltu lähinnä oikeinkirjoituksen kannalta, kun on pyritty muodostamaan eroa yhteen kirjoitettavien yhdyssanojen ja erikseen kirjoitettavien sanaliittojen välille. Sanojen kirjoittaminen yhteen ja erilleen on kuitenkin paljon laajempi ilmiö, jossa pohjimmiltaan on kyse sanan- ja käsitteenmuodostuksesta (esim. E. Itkonen 1966: 237). Kuten jo edellä mainitsin, tarkkoja kriteereitä siitä, millaiset lekseemit voivat liittyä yhteen ja muodostaa käsitteen, yhdyssanan, ei kuitenkaan ole esitetty. Seuraaviin kappaleisiin olen koonnut eri lähteistä poimimiani kriteereitä yhdyssanan muodostumiselle, ja pyrin pohtimaan mahdollisesti lähinnä yhdysnominien pohjalta muotoiltuja kriteereitä myös siltä kannalta, miten ne soveltuvat verbaaliyhdyssanoihin.

Erkki Itkonen (1966: 237) listaa Hermann Paulia (teoksessa *Prinzipien de Sprachgeshichte*, 1909) mukaillen yhdyssanan tärkeimmiksi tuntomerkeiksi seuraavat kriteerit. Yhdyssana on yhtenäisen käsitteen ilmaus, ja ainakin yhdyssanan määriteosa on merkitykseltään yleinen, ei konkreettinen eikä yksilöllinen, ja sanakokonaisuus on yleensä jollain tavalla eristäytynyt osistaan. Yhtenäisen käsitteen ilmauksen sijaan puhutaan usein myös yhdyssanan terminäisyydestä. Vaikka yhdyssana siis koostuu kahdesta tai useammasta osasta, se ilmaisee vain yhtä käsitettä.

Sanakokonaisuuden eristäytymisellä osistaan E. Itkonen (mts.) tarkoittaa joko äänteellistä tai merkityso pillista eristäytymistä. Yhdyssanan yhdysosat saattavat poiketa äänneasultaan vastaavan lekseemin itsenäisistä esiintymistä, kuten määriteosat verbaaliyhdyssanoissa *suurteollistettu* ja *uusleiriytyvä* (ns. yhdyssanamuodoista ja muista poikkeavista määriteosista, ks. luku 2.2). Koska määriteosina olevien lekseemien ilmiäsu itsenäisinä esiintyessään on erilainen, tällainen itsenäisenä esiintymätön muoto on oltava yhdyssanan yhdysosa. Merkityso pillinen sanakokonaisuuden eristäytyminen osistaan havainnollistuu esimerkeissä, joissa yhteen ja erilleen kirjoitettuinä ilmaisujen merkitys on erilainen: *talon poika* on eri asia kuin *talonpoika*. Sanajonon ensimmäisen jäsenen määräisyys ratkaisee, hahmottuuko ilmaus yhdyssanaksi vai sanaliitoksi. Jos sanajonon ensimmäinen jäsen viittaa tiettyyn o lioon, esineeseen tai asiaan (*tietyn talon poika*), kyseessä on sanaliitto. Yhdyssanan määriteosa sen sijaan on yleistävä ja koko sana siten terminäinen. (Mts.) Yhdyssanan semanttinen tuntomerkki siis on, että se nimeää yhtenäisen käsitteen. Joidenkin verbaaliyhdyssanojen kohdalla yhdyssanan merkityso pillinen eristäytyminen osistaan ei päde, sillä jotkin sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat (muodostumistavasta, ks. luku 4.2.2) esiintyvät yleisesti samamerkityksisinä sanaliittonä (*aikaansaada* vrt. *saada aikaan*).

Lisäksi hyvin tärkeänä suomen kielen yhdyssanan tuntomerkkinä Erkki Itkonen (1966: 237) pitää yhdyssanan sanapainoa. Yhdyssanaisuus siis sekä näkyy kirjoituksessa että kuuluu puheessa. Suomessa sanoissa on pääpaino ensimmäisellä tavulla, ja yhdyssanassa painotetaan vain yhdyssanan ensimmäistä tavua, ei molempien osien ensimmäisiä tavuja, kuten sanaliitoissa. *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 388) epäillään kuitenkin, ettei tämä kriteeri välttämättä tee eroa vastaavaan kaksisanaiseen ilmaukseen.

Mäkisalo (2000b: 577) listaa yhdyssanan tuntomerkkeihin vielä muutaman seikan. Anafora eli viittaus on mahdoton yhdyssanan alkuosaan, mutta tarkoituksellisesti asialla kyllä joskus leikitellään, kuten mainostekstissä *Eräs leipälajeistamme on sen leipominen*. Määrittelyyhdyssanoihin liittyy myös piirre pääjäsenyys. Määrittelyyhdyssanan perusosa on merkityksen suhteen pääjäsen, eikä jäsenten järjestystä voi vaihtaa. (Mts.) Tämä kriteeri ei tosin koske summayhdyssanoja, joissa jäsenet ovat tasaveroisia. Aineistoni joidenkin verbaaliyhdyssanojen yhdysosien järjestystä voi muuttaa, mutta tällöin ne eivät enää muodosta yhdyssanaa (esim. *ilmiantaa* ja *antaa ilmi*), joten pääjäsenyyden kriteeri koskee myös verbaaliyhdyssanoja.

Yhdyssanan kriteerit koskevat myös osien kongruenssia muun lauseen kanssa. Yhdyssanoilla tavallisesti vain jälkiosa taipuu muun lauseen vaatimuksesta, kun taas attribuutin ja pääsanan sanaliitossa molemmat taipuvat. (Mäkisalo 2000b: 577.) Poikkeuksia tästä kuitenkin on, kuten esimerkiksi sanat *pitkäperjantai* ja *mustamakkara*, sillä tamperelainen saattaa nauttia *pitkänäperjantaina mustamakkaraa*. Verbaaliyhdyssanoissa tällaisia poikkeuksia ei kuitenkaan ole, koska verbaaliyhdyssanojen määrite- ja perusosat edustavat eri sanaluokkaa. Määriteosana esiintyvä ei-verbaalinen osa ei voi noudattaa verbitaivutusta, ja vaikka infiniittiset muodot taipuvat nominien tavoin, ei niissäkään määriteosa taivu muun lauseen vaatimuksesta.

Edellä esitellyt kriteerit ovat lähinnä pyrkineet rajaamaan sitä, milloin kaksi peräkkäin lauseessa esiintyvää sanaa muodostavat yhdyssanan. Koski (1982: 11, 66) puolestaan rajaa yhdyssanojen luokkaa suhteessa muihin monimorfeemisiin lekseemeihin, lähinnä johdoksiin. Selkeä ero johdosten ja yhdyssanojen välillä on niiden osien välillä oleva raja, joka yhdyssanoissa on vastaavanlainen kuin syntaktinen sananraja, sillä esimerkiksi vokaalisoinnutus ei ulotu osien rajan yli (vrt. johdokset, esim. *tanssijatar*, *näyttelijätär*). Sanat esiintyvät lauseissa usein taivutettuina, ja syntaktista sananrajaa vastaavissa yhdyssanoissa perusosa saattaa olla liittyneenä taivutettuun määriteosaan, mutta johdin ei voi liittyä taivutussuffiksiin. Johdosten ja yhdyssanojen raja ei kuitenkaan ole selvä, sillä esimerkiksi joidenkin johtimien tiedetään kehittyneen itsenäisistä lekseemeistä. Joudunkin joidenkin aineistoni lekseemien kohdalla pohtimaan, ovatko lekseemit tutkielmaani mukaan otettavia yhdyssanoja (ks. luku 3.3.2, *lAinen-*loppuisista adjektiivista johdetut verbaaliyhdyssanat, ja luku 4.2.1).

Yhdistymisen kriteereitä on ilmeisen hankala määritellä, mutta ilmiönä yhdistyminen on melko yksinkertainen tapa tuottaa uusia sanoja. Tärkein yhdistymistä rajoittava tekijä on semantiikka (Häkkinen 1990: 144). Kaikki sellaiset ainekset voidaan yhdistää, joiden avulla ilmaistaan jossakin tilanteessa ymmärrettäviä kokonaisuuksia. Kriteerit eivät välttämättä olekaan kielessä vaan kielenulkoisissa seikoissa. Jos jotkin kaksi asiaa liittyvät jossakin tilanteessa yhteen, niistä voidaan muodostaa yhdyssana. (Tuomi 1995: 154; Häkkinen 1990: 144.)

Kirjoituksessa voivat usein esiintyä vaihdellen yhdyssana ja samat osat sisältävä kaksisanainen lauseke tai muu sanaliitto, eikä näiden välillä aina ole merkityseroa. Sanojen yhtymä kirjoitetaan pikemminkin yhteen kuin erilleen, jos se on kiteytynyt, mutta toisaalta juuri yhteen kirjoittaminen on merkki kiteytymisestä. (Hakulinen ym. 2004: 390). Aineistooni mukaan ovat tulleet sellaiset kahdesta sanasta koostuvat muodosteet, jotka Helsingin Sanomissa on kirjoitettu yhteen ja jotka hakukone poimii korpukselta muotoilemani hakukäskyn tuloksena. Koska yhdyssanan muodostumisen kriteerit ovat melko väljiä, en ole juuri rajannut aineistostani pois mielestäni virheellisesti yhteen kirjoitettuja muodosteita. Kuten edellä mainitsin, joidenkin lekseemien kohdalla olen kuitenkin joutunut pohtimaan, onko kyse johdoksesta tai yhdyssanasta.

2.2 Verbaaliyhdyssanojen rakenne ja yhdysosien merkityssuhteet

Tarkastellessani yhdyssanoja tarkastelen kompleksisia eli monimorfeemisia lekseemejä. Morfeemilla tarkoitetaan kielen pienintä yksikköä, jolla on itsenäinen merkitys. Morfeemin käsite on kuitenkin hieman epäselvä, sillä rakenteeltaan monimorfeemisen sanan pitäisi morfeemin määritelmän mukaan olla myös semanttisesti monimorfeeminen. Muodon ja merkityksen elementtien suhde ei kuitenkaan aina ole yhden suhde yhteen. Morfeemi-käsitteestä onkin olemassa ns. sisältökeskeinen ja muotokeskeinen näkemys. Sisältökeskeinen näkemys tulkitsee esimerkiksi englannin verbimuodon *went* monimorfeemiseksi, sillä merkitykseltään siinä ovat mukana lekseemi *go* ja imperfekti. Muotokeskeisen käsityksen mukaan morfeemin tunnistamisessa olennaisinta on muoto, ei merkitys vaan pikemminkin kyky kantaa merkitystä. (Aronoff 1976: 7–8; Koski 1982: 23.) Kun jatkossa käytän morfeemi-termiä, tarkoitan sillä juuri muotokeskeisen näkemysten mukaisia elementtejä, joilla on jokin sanassa ilmituleva fonologinen asu.

Kaikki monimorfeemiset lekseemit eivät ole yhdyssanoja, vaan myös johdokset (esim. *kana* + lokaatiota ilmaiseva *-la* > *kanala*) ja taivutusmuodot (esim. *Matti* + omistussuhdetta ilmaiseva genetiivi > *Matin*) sisältävät useita morfeemeja. Yhdyssanat eroavat kuitenkin muista monimorfeemisista sanoista morfeemityyppien perusteella. Morfeemeja on siis erilaisia, ja niitä voidaan jaotella usealla tavalla. Funktion perusteella itsenäisiä sanavartaloita kutsutaan leksikaalisiksi morfeemeiksi ja johtimia, taivutuspäätteitä ja liitteitä kieliopillisiksi morfeemeiksi. Leksikaaliset morfeemit ilmaisevat leksikaalisia merkityksiä ja kieliopilliset morfeemien välisiä suhteita. Kieliopilliset morfeemit esiintyvät vain toisiin morfeemeihin liittyneinä, eivät itsenäisinä. Distribuutionsa mukaan morfeemit jaetaankin tällaisiin sidonnaisiin eli itsenäisinä esiintymättömiin ja vapaisiin eli itsenäisinä esiintyviin. (Koski 1982: 25.) Karlsson (1982: 193–194) tarkentaa vielä vapaan morfeemin käsitettä siten, että vapaalla morfeemilla on ainakin yksi allomorfi, joka esiintyy itsenäisenä, ja allomorfilla tarkoitetaan morfeemin erilaisia reaalistumia (ks. esim. Karlsson 1977: 31–32). Nominaalisten sanaluokkien edustajien vapaasti esiintyvä allomorfi on yksikön nominatiivi, sillä se ei vaadi mukanaan mitään taivutusmorfeemia. Verbien vapaa allomorfi on imperatiivin yks. 2. persoona sekä vastaava kieltovartalo: *sano*, *tule* jne. Tämä ei kuitenkaan ole verbin perusmuoto, joten verbit poikkeavat nomineista, joiden vapaa allomorfi on samalla myös lekseemien perusmuoto. (Karlsson 1982: 193–194.)

Edellä esiteltujen morfeemityyppien perusteella yhdyssanat voidaan erottaa muista kompleksisista sanoista: yhdyssanat ovat vähintään kahden leksikaalisen morfeemin yhdistelmiä, kun taas esimerkiksi johdoksissa tai taivutusmuodoissa leksikaaliseen morfeemiin on liittynyt kieliopillinen morfeemi. Vapaita morfeemeja kaikki yhdyssanojen osat eivät välttämättä ole, sillä jotkin yhdysosat esiintyvät vain yhdyssanoissa, eivät itsenäisinä (*esikeittää*, *etäoperoida*; tällaisista ns. jäännösmorfeista hieman myöhemmin). Käsittelen kuitenkin tutkielmassani myös paljon kieliopillisia morfeemeja, sillä monet aineistoni verbaaliyhdyssanat ovat syntyneet yhdyssanoista johtamalla (esim. *ajankohtaistaa* < *ajankohtainen*) (johtamalla muodostuneista verbaaliyhdyssanoista, ks. luku 3).

Koska verbit eivät yhdisty keskenään summatiivisiksi yhdyssanoiksi, ovat kaikki aineistoni lekseemit siis määritysyhdyssanoja, joissa perusosa on muodosteen semanttisesti hallitseva jäsen ja määriteosa modifioi perusosan merkitystä. Merkityksel-

tään määrittäsyhdyssanat ovat endosentrisiä konstruktioita: ne ilmaisevat samaan luokkaan tai lajiin kuulumista kuin pelkät perusosatkin (esim. Hakulinen ym. 2004: 396; Penttilä 1957: 261). Määrittäsyhdyssana onkin perusosansa hyponyymi, sillä esimerkiksi *eläkevakuuttaa* ja *palovakuuttaa* ovat molemmat *vakuuttaa*-verbin ilmaiseman toiminnan alalajeja. Yleisemmin tällainen leksikaalinen hierarkia koskee yhdynomineja, mutta – kuten *vakuuttaa*-verbi ja sen hyponyymit osoittivat – myös jotkin verbaaliyhdyssanat saattavat järjestyä tällä tavoin hierarkkisesti hyponyymi–hyperonyymi-suhteisiin. Poikkeuksia endosentrisyydestä ovat ns. bahuviiriyhdyssanat, jotka ovat semantiikaltaan muista määrittäsyhdyssanoista poikkeava alalaji. Bahuviiriyhdyssanoissa perusosa ei edusta samaa luokkaa tai lajia kuin koko yhdyssana, vaan bahuviiriyhdyssanat, esim. *hätähouso*, *tyhjätasku*, *mämmikoura* ja *laiskamato*, nimeävät jonkin ominaisuuden, joka on ominainen sille olennolle tai henkilölle, jota koko yhdyssana tarkoittaa. (Penttilä 1957: 263; tarkemmin bahuviiriyhdyssanoista, ks. Heinonen 2001, Malmivaara 2003.) Aineistossani bahuviiriyhdyssanoja ei ole, mutta niitä olisi kyllä helppo muodostaa olemassa olevista bahuviiriyhdynomineista johtamalla, esim. *laiskamato* > *laiskamatoilla* tai *mämmikoura* > *mämmikouraila*.

Länsimäki (1995: 235) esittää, että eräs syy yhdyssanojen käyttökelpoisuuteen ja lisääntymiseen on varmasti joidenkin yhdyssanojen merkityksen läpinäkyvyys: merkityksen pystyy päättämään osien merkityksistä. Kaikkien yhdyssanojen merkitys ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä määrittäsyhdyssanan merkitys syntyy yhdysosien merkitysten perusteella joko semanttisen tulkinnan kautta tai on konventionaalinen. Määriteosan ja perusosan merkityssuhde ja täten myös yhdyssanan merkitys on usein erilainen jo saman perusosan sisältävissä tapauksissa. Sanojen *katukauppias* ja *kalakauppias* merkitys on yksiselitteinen, mutta yksiselitteisyys johtuu kuitenkin asioiden luonteesta, ei kielen rakenteesta eikä säännöistä: tiedämme, ettei kala voi toimia kauppiana eikä katuja yleensä myydä. (Mts.) Usein yksittäisinä, ilman kontekstin apua, sanojen merkitykset eivät avaudu. Joko yhdyssanan ymmärtämiseen tarvitaan käyttöyhdynteyden antama tuki tai niiden merkitys täytyy erikseen oppia.

Räisänen (1990: 4) on poiminut esimerkkejä tällaisista kontekstin tuekseen vaativista yhdyssanoista sanomalehtien otsikoista, joihin usein halutaan tiivistää olen-

naisin asia uutisesta. Yhdyssanojen *lyijylinja*⁴, *kehopronssi*⁵ ja *vauhtialokas*⁶ merkitykset selviävät vain kyseisen lehtitekstin lukemalla, ja tällaiset lehtitekstistä jotakin otsikoon tiivistävät yhdyssanat ovat hyviä esimerkkejä yhdyssanan muodostumisen tilanteisuudesta. Kuvaavaa on myös, että Räisänen esimerkkisanoissa on nominatiivimuotoinen määriteosa, sillä nominatiivimuotoisen määriteosan suhde perusosaansa on hyvin spesifioimaton ja merkityksen muodostuminen tällöin kaikkein vapainta. Nominatiivimuotoinen määriteosa ilmaisee perusosan tarkoittamaan asiaan jotenkin olennaisesti kuuluvaa tai sitä luonnehtivaa seikkaa, ja yhdysosien suhde on avoin, assosiativinen ja ta-pauskohtainen. (Hakulinen ym. 2004: 396.)

Räisänen (1990: 3) muotoilee yleistyksen yhdyssanojen merkityksestä siten, että määriteosalla täytyy olla jossakin tilanteessa jotakin tekemistä pääsanansa kanssa. Koski (1981: 69) nojautuu yhdyssanan merkityksen muodostumista pohtineen Jacob Grimmin (teoksessa *Deutsche Grammatik II*, 1826) ajatuksiin ja toteaa, että yhdyssanat sisältävät vain yleisen ja monitulkintaisen merkityksen, eivät siis sitä, minkä ne lauseyhteydessä saavat. Yhdyssanan osilla on aina vain yleinen suhde (jotain tekemistä toistensa kanssa), kunnes tuo suhde lauseessa tarkennetaan. (Mts.) Yhdyssanalle vakiintuu usein kieliyhteisössä jokin erikoismerkitys, mutta aivan samanasuista sanaa voidaan käyttää jossakin eri yhteydessä sanan muussa mahdollisessa merkityksessä. Monet sanaleikit perustuvatkin juuri siihen, että tiettyyn erikoismerkitykseen vakiintunut yhdyssanaa käytetään toisessa yhteydessä yhdyssanojen merkityksen muodostumisen väljän yleisperiaatteen mukaisesti. (Yhdyssanoista huumorin keinona koululaisvitseissä, ks. Hörkkö-Granö 2006.)

Hakulinen (1979: 388) on poiminut Lauri Viidan *Moreeni*-teoksesta esimerkin siitä, miten yhdyssanalle on vakiintunut jokin erityismerkitys: ”*Eemeli oli roima kirvesmies ja se riitti kovasti. Hänen veljensä sen sijaan olivat niitä, joita rakennustyöläiset nimittivät kirveeksi ja mieheksi.*” Osien perusteella merkityksestä voi sanoa vain, että miehellä ja kirveellä on jotakin tekemistä toistensa kanssa, mutta yhdyssanan vakiintuneessa käyttöyhteydessä on kyse tarkemmasta suhteesta. Yhdyssanan merkitys ei

⁴ Otsikolla *Suomi seuraa saksalaisia lyijylinjalla?* otsikoitu juttu kertoo Saksassa lyijyttömän bensiinin käytöstä luvatuista verohelpotuksista, jotka saattavat tulla käyttöön myös Suomeen.

⁵ *Suomalaisille kaksi kehopronssia* -otsikon alla on juttu suomalaisten menestyksestä kehonrakennuski-soissa.

⁶ *Tutka poimi vauhtialokkaat Niinialossa* -otsikolla otsikoitu uutinen kertoo Niinialon varuskunnan lähistöllä ylinopeudesta sakotetuista alokkaista.

siis rakennu osistaan, eli *kirvesmies* ei tarkoita kirvestä ja miestä vaan miestä, joka osaa käyttää kirvestä ja käyttää ehkä sitä työkseen.

Yhdyssanoissa merkitys rakentuu siis jollain tapaa osien merkitysten perusteella, mutta merkityssuhde ei ole tarkkaan rajattu: määriteosalla ja perusosalla on jotakin tekemistä keskenään jossakin tietyssä tilanteessa. Verbaaliyhdyssanoissa määriteosa kertoo jotain tarkennusta perusosan ilmaiseman tekemiseen tai tapahtumiseen. Joskus osien suhde on selvä (esim. *ammattitaitoistua*, *alullepanema*, *kaksoishinnoitella*), mutta erityisesti nominatiivimuotoiset määriteosat eivät anna mitään vinkkiä siitä, miten ne perusosaa modifioivat (esim. *televisioleikata*⁷). Seuraavassa esittelen aineistoni verbaaliyhdyssanoja sen perusteella, millaisia tapoja määriteosilla on modifioida perusosiaan. (Verbaaliyhdyssanojen määriteosien modifiointifunktioista, ks. myös Rahtu 1983: 20–23.)

Monet määriteosat ilmaisevat perusosan tarkoitteen määrää. Esimerkiksi *yli-* ja *ali-*alkuiset verbaaliyhdyssanat kuuluvat tähän ryhmään (*ylinäytellä*, *aliarvostaa*), samoin kuin numeraalialkuiset ja *moni-*pronominilla alkavat (*kaksinkertaistua*, *kaksoisrangaista*, *moninkertaistua*). Aineistossani on myös perusosan ilmaiseman toiminnan intensiteettiä (*tehovalvoa*, *erityistarkkaillut*) tai nopeutta kuvaavia määriteosia (*äkkirikastunut*, *äkkiärikastunut*, *pikasulkea*).

Joissakin verbaaliyhdyssanoissa määriteosa ilmaisee tekemiseen käytetyn aineen (*vesipestä*, *happokatalysoitu*, *suklaakuorrutettu*), välineen (*jousiampua*, *laserkaivertaa*, *puhelinhaastatella*) tai menetelmän (*polttohaadata*, *polttomerkitä*). Määriteosalla on mahdollista ilmaista myös perusosan ilmoittaman tekemisen, tapahtumisen tai tilan paikkaa, kuten verbaaliyhdyssanoissa *allekirjoittaa*, *penkkiurheilla*, *maastopyöräillen*, *lentohäiriköidä* ja *seinäkiipeillä*. Myös *kiertomatkailla* ilmaisee omalla tavallaan paikkaa: matkailu tapahtuu kierrellen paikasta toiseen, ja verbaaliyhdyssanassa *kaukoohjata* määriteosa ilmaisee paikkaa suhteessa ohjaamisen kohteeseen.

Määriteosat ilmaisevat myös monenlaista aikaa, esimerkiksi verbaaliyhdyssanoissa *iltakiukutella* ja *yökasteleva* on kyse vuorokaudenajoista. Useimmiten määriteosa kuitenkin ilmaisee, tapahtuuko tekeminen tai tapahtuminen ensi kertaa vai onko sama tai samaa tapahtunut jo aiemminkin ja mikä on suhde aiempiin tapahtumiin. Määriteosa *ensi* ilmaisee, että kyse on ensimmäisestä kerrasta (*ensiesittää*), mutta *jatko-*

alkuisissa verbaaliyhdyssanoissa jatketaan aiemmin alkanutta prosessia (*jatkojalostaa, jatkokouluttautua*) Määriteosilla *uudelleen* ja *jälleen* alkavissa verbaaliyhdyssanoissa aiemmin tehty tai tapahtunut toistuu tai toistetaan (*jälleenyhdistyä, uudelleentulkita*), ja suhde aikaisempiin tekoihin tai tapahtumiin voi olla sellainen, että uudempi teko tai tapahtuma korvaa aiemmat.

Määriteosa voi ilmaista tekemisen tarkoitusta tai syytä, kuten esimerkiksi verbaaliyhdyssanoissa *huumetestata, hätäisijoittaa, ilotulittaa, juhraliputtaa, suojaverhoilla, suruliputtaa, tuhopolttaa* ja *äänieristää*. Huumetestata tehdään, jotta löydettäisiin mahdollisia huumejäämiä; tuhopolton tarkoitus on tuhota jotakin. Joskus yhdysosien suhde on myös syntaktinen, jolloin määriteosa on yleensä perusosan ilmaiseman toiminnan objekti. Tällaisia ovat mm. *aivopestä, korvamerkitä, kuonomerkittä, koulumuis-teloida, pintakäsitellä* ja *tuotekehittää*.

Usein yhdysosien suhdetta voi kuvata yhtä aikaa monilla tavoin, joten luokittelu ei ole kategorinen. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanassa *korvamerkitä* määriteosa ilmaisee sekä paikkaa että toimii merkinnän kohteena, objektina. Jotkin aineistoni verbaaliyhdyssanat ovat myös ongelmallisia määrittämissuhteen suhteen, sillä kaikissa verbaaliyhdyssanoissa yhdysosan merkitys ei tunnu rakentuvan määrittämissuhteen tyypillisesti perusosasta ja sen tarkoitetta modifioivasta määriteosasta. Esimerkiksi verbipartikkelilla alkavat verbaaliyhdyssanat sopivat huonosti määrittämissuhteen muottiin, sillä niissä määriteosa usein vastaa kantaverbin syntaktista laajennusta, ei niinkään modifioi perusosaa. Ongelmallisia ovat myös jotkin yhdysnomineista johtuvat verbaaliyhdyssanat, joiden perusosa ei ole mikään itsenäisenä esiintyvä lekseemi. Määrittämissuhteen kannalta ongelmallisia verbaaliyhdyssanoja pohdin tapauskohtaisesti verbaaliyhdyssanojen muodostumistapoja esittelevissä luvuissa 3.3 ja 4.2.

Määrittämissuhteen esittelyn jälkeen tarkastelen hieman määriteosien muotoa. Määrittämissuhteen suhteen voi koostua useammistakin itsenäisestä lekseemistä, mutta silti se jakautuu selvästi määrite- ja perusosaan, kuten *pakkohuutokaupata* (*pakko+huutokaupata*), *kaksikymmenkertaistua* (*kaksikymmen+kertaistua*) ja *mustesuihkutulostettu* (*mustesuihku+tulostettu*). Määriteosana voi olla myös summayhdysosan kaltainen sanojen yhtymä (*kolmin-nelinkertaistaa*). Lisäksi määriteosana voi toimia erillisten sanojen yhtymä (*antaa mennä -periaate*), mutta tällaisia määriteosia

---

⁷ Kontekstin selittämän merkitys on, että suomalainen lääkäri suoritti leikkauksen, joka television välityksellä esitet-

aineistoni verbaaliyhdyssanoilla ei ole, eikä esimerkkejä tällaisista verbaaliyhdyssanoista muissa verbaaliyhdyssanoja käsittelevissä tutkimuksissa mainita.

Verbaaliyhdyssanan määriteosa voi olla substantiivi (*aivopestä, lumilau-
tailla*), adjektiivi (*hienosäätää, niukkalinjaistua*) tai prefiksimäinen itsenäisenä esiinty-
mätön muoto (*esisuunnitella, hajasijoittaa*). Mahdollisia ovat lisäksi numeraalit (*kolmi-
loikkia, kymmenkertaistua, nelikaistaistaa, yksiulotteistaa*), pronominit (*monimutkais-
tua, samankaltaistua*) sekä jokin ortografinen aines, kirjain, numero tai muu merkki,
jolla on puheessa sovinnainen ääntöasu (*1,5-kertaistaa, d-vitaminoida, asp-lainoitettu*).
Lisäksi aineistoni yhdyssanojen määriteosina on paljon adverbeja (*loppuunsaattanut*),
adpositioita (*läpivirtaava*) ja verbipartikkeleita (*ilmiantaa*). Viimeksi mainittuja sana-
luokkajaon käsitteitä käytän *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 638, 674, 414,
769) mukaisesti siten, että adverbi on sanaluokkanimitys taipumattomille tai vajaasti
taipuville sanoille, jotka ilmaisevat lauseessa esitetyn tilanteen erilaisia puitteita ja suh-
teita kuten aikaa, paikkaa, tilaa, tapaa tai määrää, adpositio yhteinen sanaluokkanimitys
postpositioille ja prepositioille ja verbipartikkeli on verbin kanssa idiomaattisen predi-
kaatin muodostava partikkeli. (Idiomaattisista predikaateista, ks. luku 4.2.2.)

Määriteosana saattaa esiintyä vain yhdyssanan osana esiintyvä morfeemi,
ja Karlsson (1983: 194) nimittää tällaisia jäännösmorfeemeiksi. Ne ovat funktioltaan
substantiivin tai adjektiivin kaltaisia elementtejä, mutta esiintyvät vain yhdyssanojen tai
johdosten elementteinä, eivät itsenäisinä. Jäännösmorfeemit eivät mahdu vapaan mor-
feemi määritelmään, sillä niillä ei ole yhtään itsenäisenä esiintyvää allomorfia. Monet
jäännösmorfeemit on lainattu yhdyssanojen osina, kuten *näsä-* (vrt. ruots. *näs-*), *pipar-*
(vrt. ruots. *peppar-*) ja *tierna-* (vrt. ruots. *stjärn-*). Määriteosa voi myös poiketa muodol-
taan vastaavan lekseemin itsenäisistä esiintymistä. Tällöin on kyseessä ns. casus com-
ponens eli erityinen yhdyssanamuoto (esim. Hakulinen ym. 2004: 402). Vastaavan lek-
seemin irrallisista esiintymistä poikkeavia muotoja on esimerkiksi joissakin yhdyssa-
noissa esiintyvät lekseemien konsonanttivartalot, kuten verbaaliyhdyssanoissa *aistil-
lishurmioitunut* (vrt. *aistillinen*) ja *yleissivistää* (vrt. *yleinen*). Erityisesti määriteosina
olevista numeraaleista esiintyy usein poikkeavia yhdyssanamuotoja (esim. *kolmiloikata,
nelinkertaistaa, kolmossijoitettu, seitsenkertaistua*). Myös loppuheittoisia tai muulla
tavoin lyhentyneitä määriteosia on perusosia modifioimassa (esim. *suurteollistettu, uus-*

pyöritellä, täyshuollettu). Suurin osa tällaisista jollakin tapaa poikkeuksellisella määriteosalla alkavista aineistoni verbaaliyhdyssanoista on yhdysnomineista johdettuja, ja nominiyhdyssanoissa esiintyykin runsaasti poikkeuksellisia määriteosia. (Nominiyhdyssanojen erityisistä yhdyssanamuodoista, ks. Häkkinen 1990: 154.)

Yhdyssanan määriteosana oleva nomini on tavallisimmin nominatiivissa tai genetiivissä (Hakulinen ym. 2004: 392), mutta verbaaliyhdyssanoissa nominatiivimuotoinen määriteosa on paljon yleisempi. Genetiivissä ovat vain joidenkin yhdysnominista johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen määriteosat, kuten esim. määriteosat verbaaliyhdyssanoissa *oikeudenmukaistaa* (< *oikeudenmukainen*), *maailmanlaajuistua* (< *maailmanlaajuinen*), *äänenvaimennettu* (< *äänenvaimennus*). Genetiivimuoto on selvästi perua kantasanaan olevasta nominista, sillä kaikki genetiivimuotoisen määriteosan sisältävät verbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet muista yhdyssanoista johtamalla. Verbaaliyhdyssanojen kantoina oleviin nomineihin genetiivi on saattanut päätyä esimerkiksi, jos niiden taustalla on kaksisanainen ilmaus, joka vaatii genetiivimuotoa (Penttilä 1963: 270). Esimerkiksi verbaaliyhdyssanaan *kansantajuistaa* genetiivimuotoinen määriteosa on päätenyt juuri tällaisen ketjun mukaan: *kansan taju* > *kansantajuinen* > *kansantajuistaa*.

Muodostumistavan vaikutusta määriteosan sijaan havainnollistaa myös seuraava esimerkki. Merkitykseltään *äänenvaimennettu*-verbaaliyhdyssanan kanssa läheinen *meluvaimennettu*-verbaaliyhdyssana ei ole muodostunut takaperoisesti deverbaliista sanasta johtamalla (malli: *vaimentaa* > *vaimennus*, uusi lekseemi: *äänenvaimennus* > *äänenvaimennettu*, muodostumistavasta tarkemmin, ks. luku 3.3.4) vaan yhdistymällä analogisesti *äänenvaimennettu*-verbaaliyhdyssanan mallin mukaan (analogiasta, ks. luvut 3.2.2 ja 4.1). Verbaaliyhdyssanassa *meluvaimennettu* genetiivimuotoista määriteosaa ei siis *äänenvaimennettu*-verbaaliyhdyssanan tavoin ole, koska se ei ole muodostunut johtamalla genetiivimuotoisen määriteosan sisältävästä yhdyssubstantiivista. Kuten esimerkkinä osoittaa, aina nominatiivi- ja genetiivimuodoilla ei siis ole selvää ja johdonmukaista eroa yhdyssananmuodostuksessa ole, vaan ne voivat esiintyä täsmälleen samoissa funktioissa (Häkkinen 1990: 152).

Myös verbaaliyhdyssanoissa *kansainvälistää* ja *kansainvälistyä* esiintyy genetiivimuotoinen nomini määriteosana. Edellä mainituista genetiivimuotoisista määriteosista ja yleensäkin genetiivimuotoisista määriteosista *kansain* poikkeaa siinä, että

kyseessä on monikollinen genetiivimuoto, vieläpä harvinainen sellainen. Vesikansa (1978: 29) nimittäin toteaa, että yhdyssanan määriteosana oleva nominatiivimuotoinen nomini on aina yksikössä ja genetiivimuotoinenkin useimmiten, vaikka sana itsenäisesti käytettynä saattaa olla monikollinen tai kysymys on monesta kokonaisuuden osasta (vrt. esim. *osakkeenomistaja*, *lipunmyynti*).

Nominatiivimuotoisten ja joidenkin genetiivimuotoisten määriteosien lisäksi verbaaliyhdyssanoissa esiintyy joitakin muissa sijoissa olevia määriteosia, kuten verbaaliyhdyssanoissa *huostaanottaa*, *hyväksikäyttää*, *kahtiajaettu* ja *koossapitävä*. Useimmiten on kyse ns. paikallissija-adverbeista, joilta esiintyy vain muutama paikallissijainen muoto, ja tällaisen määriteosan sisältävät verbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet sanaliitoista tiivistymällä (*käyttää hyväksi* > *hyväksikäyttää*, *pitää koossa* > *koossapitävä*). Joidenkin (*i*)nen-loppuisista yhdysadjektiiveista johdettujen verbaaliyhdyssanojen määriteosat ovat instruktiivimuodossa, mutta rinnalla saattaa esiintyä myös nominatiivimuoto (esim. *moninkertaistaa* ja *monikertaistaa*).

Seuraavaksi tarkastelen hieman aineistoni verbaaliyhdyssanojen perusosia. Perusosana verbaaliyhdyssanoissa on jokin verbiparadigman muoto: aktiivinen tai passiivinen finiittimuoto tai jokin infinitiivi- tai partisiippimuoto. Perusosat ovat sekä transitivi- että intransitiiviverbejä, ja perusosa voi olla joko johtamaton sana (*aikaansaada*, *alasajaa*, *puolikuollut*) tai johdos. Suomen verbien perinteisen luokituksen mukaan verbijohdokset on tapana luokitella viiteen pääryhmään: 1) kausatiiviset ja faktiiviset, 2) refleksiiviset ja translatiiviset, 3) frekventatiiviset ja kontinuatiiviset, 4) momentaaniset ja 5) sensitiiviset (Ks. esim. Länsimäki 1995: 173; vaihtoehtoisista luokittelutavoista, ks. Kytömäki 1978: 15–20).

Selkeästi momentaanisia tai sensitiivisiä johdoksia ei aineistoni verbaaliyhdyssanoissa ole, mutta muita johdostyyppejä kylläkin. (Tarkemmin verbijohdoksista, ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 309–363; Jääskeläinen 2004; Kytömäki 1990, 1992a ja 1992 b; Kangasmaa-Minn 1982; Penttilä 1957: 308–322.) Aineistoni verbaaliyhdyssanojen perusosissa esiintyviä johdoksia ovat esimerkiksi kantasanan toiminnan aiheuttamista ilmaisevat kausatiivijohdokset (esim. *esikypsentää* ja *kielikylvettää*) ja faktiiviset johdokset, jotka tarkoittavat siksi tai sellaiseksi tekemistä, mitä kantasana ilmaisee (esim. *monimutkaistaa*, *osittaisyksityistää*, *jättisuurennettu*) Refleksiivijohdokset ilmaisevat subjektin itseensä kohdistamaa toimintaa (esim. *haaksirikkoutua*, *irtisanoutua* ja *jatkokoulut-*

tautua) ja translatiiviset siksi tai sellaiseksi tulemista, mitä kantasana ilmaisee (esim. *ajankohtaistua, kansainvälistyä, asbestialtistunut*). Jatkuvaa tekemistä ilmaiseva kon-tinuatiivijohdos on esim. verbaaliyhdyssana *yli-ihailta*, ja jaksottaista tai toistuvaa, usein päämäärätöntä tai sattumanvaraista toimintaa ilmaisevia frekventatiivijohdoksia mm. *allekirjoitella, kiertomatkailla, nokkapokkailla* ja *sormikoukuilla*. Myös luvussa 3.3.2 yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen esittelyssä tarkastelen, millaisia johdoksia kantana tai korrelaateina olevista yhdyssubstantiiveista on muodostettu.

Yhdyssanoista johdettujen verbaaliyhdyssanojen perusosaksi voi myös muodostua sellainen yhdysosa, joka ei esiinny itsenäisenä lekseiminä, kuten esimerkiksi **mukaistaa* (*ajanmukainen* > *ajanmukaistaa*), **napaistua* (*kaksinapainen* > *kaksinapaistua*), **alaistua* (*kyseenalainen* > *kyseenalaistua*) ja **varikoida* (*takavarikko* > *takavarikoida*). Juuri tällaisen tapaukset aiheuttavat ongelmia määritysyhdyssanaisuuden suhteen, ja tällaisten verbaaliyhdyssanojen merkityksen muodostumisen pohdintaa jatkan hieman luvuissa 3.3.1 ja 3.3.2.

2.3 Verbaaliyhdyssanat kielen diakroniassa

Tämän luvun tarkoituksena ei ole luoda kattavaa kuvaa verbaaliyhdyssanojen vaiheista, vaan esitellä yhdysverbien eri muodostumistapojen ilmaantumista suomeen. Muodostumistapoja ei välttämättä ole lainaamissani teoksissa eritelty, joten pohdin mahdollisia muodostumistapoja eri lähteissä mainittujen esimerkkiyhdysverbin avulla. (Tarkemmin verbaaliyhdyssanojen diakroniasta, ks. Heinonen 1972; Häkkinen 1987 ja 1990: 158–161; Taberman 1990; Vaittinen 2001 ja 2003; Varsaluoma 1999.) Muodostumistavat esittelen tarkemmin myöhemmin oman aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumista esittelevissä luvuissa 3 ja 4. Tässä luvussa käytän lähinnä yhdysverbi-käsitettä, sillä lainaamani kirjoittavat ovat tehneet havaintonsa lähinnä finiittisinä tai täysiparadigmajaisina esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista.

Toini Rahtu (1984: 409) esittää väitteet, ettei suomessa alkujaan ole ollut yhdysverbejä ja että vanhimmat suomen kielen yhdysverbit ovat vieraiden kielten mallin mukaiset vanhan kirjasuomen prefiksiverbit sekä sanaliitoista tiivistyneet yhdysverbit. Kaisa Häkkinen (1987: 10) on kuitenkin sitä mieltä, että suomen kielessä on ollut

jonkin verran yhdysverbejä jo ennen kirjakielen perustamista. Perusteluksi väitteelleen Häkkinen esittää huomion vanhan kirjasuomen teksteistä: samoja yhdysverbejä ja yhdysverbejä yleensäkin esiintyy sekä Mikael Agricolan painetuissa teoksissa että samanaikaisissa muiden henkilöiden käsikirjoituksissa.

Agricolan mittava käännös- ja kirjoitustyö oikeuttavat pitämään häntä suomen kirjakielen isänä, ja pitkälti hänen ansiostaan 1540-luvulla kirjasuomi alkoi kehittyä. Tällöin katsotaan alkaneen ns. vanhan kirjasuomen aika, jota kesti suunnilleen ruotsin vallan loppuun saakka. Sen jälkeen seurasi varhaisnykysuomen aika (n. 1820–1870). 1870-luvulle tultaessa suomen kielen sanavarasto oli kasvanut sivistyskielelle tarvittavaan mittaan. Kirjakieli pystyi palvelemaan sivistyselämää mm. suomenkielisen koululaitoksen, lehdistön ja kulttuurin kehittyessä, ja Aleksis Kivi oli osoittanut, mihin suomen kieli riittää kaunokirjallisuudessa. Voidaan siis puhua siirtymisestä nykysuomen aikaan. (Suomen kirjakielen historiasta, ks. esim. Häkkinen 1994; Lehikoinen ja Kiuru 1989.) Reilun 450 vuoden aikana suomen kirjakieli on kokenut monenlaisia muutoksia. Yhdysverbejä on pidetty kielenvastaisina lähes koko suomen kielen tietoisien ohjailun ajan, ja niitä on useaan otteeseen pyritty karsimaan kielestä pois. Yhdysverbit kuitenkin ovat jatkuvasti yleistyneet, ja sama kehitys jatkuu edelleen. (Häkkinen 1990: 161; Häkkinen 1997: 48.)

2.3.1 Verbaaliyhdyssanat vanhassa kirjasuomessa

Agricolan teksteissä on runsaasti yhdysverbejä, ja ne voidaan jakaa kahteen pääryhmään. Suuremman ryhmän muodostavat ne verbit, joissa alkuosana on adverbi. Erityisen suosittuja tässä asemassa ovat tulosijamuotoiset adverbit, kuten *pois*, *ulos*, *ylös*, *jälkensä*, *alas*, *edes* (merkityksessä *eteen*) ja *ympärins*. Selvästi pienemmän ryhmän Agricolan yhdysverbeistä muodostavat ne tapaukset, joissa alkuosana on jokin nominin taivutusmuoto, esim. *anteeksiantaa*, *avuksihuutaa*, *kivelläheittää*, *maahanistua*, *pirultariivata* ja *ristiinnaulita*. Useimmissa tapauksissa alkuosa rinnastuu funktioltaan adverbiin, mutta se voi olla muunkinlainen, esimerkiksi objektin kaltainen, kuten verbeissä *eloaleikata*, *riihätappaa* ja *sanaasaattaa*. Aivan poikkeuksellista on, että alkuosana on substantiivin nominatiivimuoto (esim. *kiitosveisata* ja *käsikäydä*, vrt. viron *kuidas käsi käib?*). (Häkkinen 1987: 10–11.)

Mainittujen kahden ryhmän lisäksi Häkkinen (1987: 11) on löytänyt muutamana kiinnostavan poikkeuksen. *Epätietää* ja *vanhurskauttaa* ovat huomionarvoisia siksi, etteivät ne ole purettavissa sanaliitoiksi kuten Agricolan yhdysverbit yleensä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta Agricolan yhdysverbit näyttävät olevan syntyneet, kuten yhdyssanojen alun perin oletetaan syntyneen, yhdistymällä, sanaliitoista tiivistymällä. Yhdysverbit ovat useimmiten siis muodostuneet siten, että yhdyssanassa määriteosana oleva lekseemi on samassa muodoissa kuin erilleen kirjoitetunakin (*huu-
taa avuksi* > *avuksihuuata*, mutta *kiitosveisata* < *veisata kiitosta*). Erittäin kiintoisa poikkeus on myös Häkkisen (mts.) esittelemä *heikkomielistyä* (< *heikkomiellinen*), sillä yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneita yhdysverbejä on kieleemme tullut vasta 1900-luvulla. Suurin osa Häkkisen (mts.) mainitsemista Agricolan yhdysverbeistä näyttäisi olevan yhdistymällä muodostuneita, joten ylipäätään johtamalla muodostuneet yhdysverbit ovat poikkeuksellisia. Yhdysverbi *epätietää*, jota ei myöskään voi hajottaa sanaliitoksi, on saattanut muodostua prefiksaatiolla, eli prefiksi *epä* on voinut liittyä modifioimaan *tietää*-verbiä. Toisaalta se on saattanut muodostua myös johtamalla, sillä Jussila (1998: 40) mainitsee yhdyssanan *epätieto* esiintyvän Agricolan sanastossa. Tällöin johtosuhde olisi saattanut kulkea takaperoisesti mallin mukaan (*tietää* > *tieto*, *epätieto* > *epätietää*). Vaikka näin vanhojen yhdysverbien muodostumistapojen hahmottelu on osittain arvailuakin, Agricolan yhdysverbeistä voi sanoa ainakin sen verran, että suurin osa on muodostunut yhdistymällä, lähinnä sanaliitoista tiivistymällä.

Agricola ei ollut ainoa yhdysverbien suosija kirjakielen alkutaipaleella, mutta ensimmäisen suomenkielisen Raamatun (1642) painoon toimittanut Eskil Petrauksen johtama asiantuntijaryhmä suhtautui yhdysverbeihin selvästi epäluuloisemmin. Vuoden 1642 Raamattu on Agricolan teosten lisäksi huomattavin vanhan kirjasuomen teos, ja sen vaikutus kirjakieleen on ollut pitkäaikainen. Yhdysverbien kannalta tämä tarkoittaa, että suurin osa ennen vuotta 1642 käytössä olleista yhdysverbeistä unohtui, mutta toisaalta taas Raamattuun hyväksytyt saivat kirjakielessä entistä vankemman sijan. (Häkkinen 1994: 87.) Esimerkiksi vuoden 1642 Raamatun kymmenen yleisimmän yhdysverbin joukossa on *vastaanottaa* (Heinonen 1972: 117), joka tälläkin hetkellä on yksi yleisimmistä käytössä olevista yhdysverbeistä (aineistossani eri verbimuodoilla yhteensä 420 esiintymää, vrt. verbaaliyhdyssanojen tekstifrekvenssien keskiarvo n. 10,1). Agricolan lähinnä uskonnollisten tekstien perusteella voisi olettaa, että nykysuomeen

säilyneet Agricolan sanat olisivat uskonnollisia ja säilyneet juuri jäänteinä uskonnollisessa rekisterissä, mutta näin ei kuitenkaan ole. Vain pieni osa nykykielen ja Agricolan yhteisestä sanastosta on yleiskielestä poikkeavaa. Suurin osa on kielen keskeistä sanastoa, kuten edellä mainittu *vastaanottaa* (Jussila 1995: 46). Heinosen (1972: 116) systemaattinen laskenta osoittaa, että Agricolan yhdysverbeistä noin viidesosa kelpasi Suomen ensimmäisille puristeille, mutta monia yhdysverbejä korvattiin joko sanaliitoilla tai yksiosaisilla verbeillä. Taberman (1990: 8) on laskenut, että vuoden 1642 Raamatusta löytyy 71 yhdysverbiä ja yhtä lukuun ottamatta niissä kaikissa määriteosana on partikkeli. Nominialkuisista ainoastaan *ristiinnaulita* on välttynyt karsinnalta. Yhdysverbit ovat säilyneet Agricolan muuta sanastoa heikommin, sillä Agricolan käyttämästä sanastosta noin 60 prosenttia on käytössä nykysuomessakin (Jussila 1995: 45). Syynä yhdyverbien karsimiseen on Jussilan (mts.) mukaan se, että Agricola käytti vieraiden kielten mallin mukaisesti paljon kömpelöitä etuliiteverbejä, kuten *alasastua*, *edestuada* ja *hävästisiunata*, jotka oli suomessa helppo korvata yksiosaisilla verbeillä. Vanhan kirjasuomen aikana kieleemme tulikin melko paljon lähinnä ruotsin mallin mukaisia käännösyhdysverbejä ja -partisiippeja, jotka karsittiin myöhemmin melko tehokkaasti pois (Häkkinen 1997: 48). Joidenkin tällaisten käännösten määriteosa ei lisännyt perusosaan käytännössä minkäänlaista informaatiota, joten esimerkiksi partisiippi *ulosvalittu* voitiin korvata sujuvammin pelkällä perusosallaan, *valittu*. Pelkästään vanhan kirjasuomen ilmiö tällaiset informaatioltaan vähäisen määriteosat eivät ole, sillä vastaavanlainen tapaus on mukana aineistossani, nimittäin verbaaliyhdyssana *ulosmaksama* (*Myöskään Englanti ei onnistunut sitä ennen tekemään vedonlyöjien enemmistön kaipaamaa 3–1 maalia, joten tasoitusvedonlyönnin risti jäi voimaan ja minimoi Veikkaus Oy:n ulosmaksamat voitot*) voitaisiin hyvin korvata *maksaa*-lekseemillä.

Kaikkien yhdyverbien kohdalla ei ole selvää, onko yhdysverbi vai vastaava sanaliitto aikaisempi vai ovatko molemmat syntyneet suurin piirtein samaan aikaan. Vieraiden kielten malli on vaikuttanut Nuutisen (1989: 118, 123) mukaan edelleen käytössä olevista vanhan kirjasuomen aikana syntyneistä verbaaliyhdyssanoista ainakin lekseemeihin *edesauttaa*, *ilmiantaa*, *ilmituoda*, ja *peräänkuuluttaa*. Näistä tosin yhdyverbien *peräänkuuluttaa* merkitys on välillä muuttunut, sillä aiemmin se tarkoitti samaa kuin *etsintäkuuluttaa* nykyisin (Itkonen 1985: 97). Nuutisen (mts.) mukaan mainitut yhdysverbit olivat jo jäämässä pois käytöstä, mutta nykyisin niitä käytetään juuri van-

huutensa vuoksi jopa muodikkaina tyylin piristäjinä. Häkkinen (1987: 21) muistuttaa kuitenkin, etteivät kaikki käännöslainoilta näyttävät yhdysverbit välttämättä ole sellaisia, vaan esimerkiksi Lönnrotin käyttöön ottama *henkivakuuttaa* on vanhempi kuin ruotsin *livförsäkra*.

2.3.2 Verbaaliyhdyssanat varhaisnykysuomessa

Painetun kirjallisuuden monipuolistuessa 1700-luvulla yhdysverbien määrä kääntyi nousuun, mutta 1800-luvun alkupuolella koko suomen vanha kirjakieli joutui ankaran kritiikin kohteeksi. Suomen valtiollisen aseman muuttuminen, kansallistunteen voimakas herääminen, ns. murteiden taistelu ja muut 1800-luvun alun tapahtumat vauhdittivat suomen kirjakielen kehittymistä ja kehittämistä. Vanhan kirjasuomen heikkoudeksi katsottiin mm. se, että kirjakieli perustui yksipuolisesti länsimurteisiin ja että kirjakielen kehitys näytti pysähtyneen, sillä myös läntinen kansankieli oli päässyt etäännyttämään kirjakielestä. Uudistuksiin johtivat myös aktiiviset pyrkimykset kehittää suomi tieteen, taiteen ja yhteiskuntaelämän kieleksi sekä sivistyneistön puhekieleksi. Suomalaisuusaatteen innoittamat kielenhuoltajat halusivat perata pois kaikki kielen muukalaisuudet, jollaisiksi myös yhdysverbit laskettiin. (Ikola 1968: 50–51; Häkkinen 1987: 12.)

Häkkinen ja Björkqvist (1991: 33–35) ovat selvittäneet 1800-luvun kielenhuoltajien suhtautumista yhdysverbeihin. Vaikutusvaltaisimpia kielenuudistajia olivat Reinhold von Becker, Kustaa Renvall ja Elias Lönnrot, ja he ottivat kantaa mm. siihen, millaisia yhdyssanoja kielessä saa olla, ja erityisesti korostettiin yhdysverbien kielenvastaisuutta. Turun Akatemian suomen kielen dosentti Kustaa Renvall piti nominatiivialkuisia yhdysverbejä hyväksyttävänä, mutta genetiivialkuiset olivat hänen mukaansa vieraan mallin mukaisia. Muut kuin nominatiivi- ja genetiivialkuiset hän tuomitsi kielenvastaisiksi. Toisaalta 1800-luvun alussa monet vierastivat nominatiivialkuisia yhdysverbejä.

1800-luvun puoliväliin tultaessa kiivain uudistusvaihe oli jo ohi. Kirjakielen tarpeisiin oli luotu tuhansia uusia sanoja ja myös sanakirjojen kokoaminen oli aloitettu. Yhdysverbien olisi luullut kadonneen kielestä lopullisesti 1800-luvun aikana, sillä kielen kehittäjien vastustus oli selvästi kohdistunut niihin. Häkkinen (1987: 14) on käynyt läpi useita 1800-luvun sanakirjoja ja hänen huomionsa todistavat aivan muuta.

Vaikka yhdysverbejä on tietoisesti pyritty välttämään, osa niistä on niin vakiintuneita ja vaikeasti muilla tavoilla korvattavia, että yhdysverbejä 1800-luvullakin sanakirjoissa esiintyy. Mielenkiintoista on myös nominatiivialkuisten yhdysverbien lisääntyminen. Sen jälkeen, kun vanhimmista nominiialkuisista yhdysverbeistä oli kelpuutettu käyttöön vain muutamia vakiintuneita tapauksia (esim. *ristiinnaulita*), ei tämän tyyppin verbejä juurikaan syntynyt lisää, eikä vakiintuneissakaan muodosteissa määriteosan nomini juuri koskaan ollut nominatiivimuotoinen. 1800-luvun sanakirjoista löytyy kuitenkin lukuisia yhdysverbejä, joiden alkuosana on nimenomaan tällainen nominatiivimuotoinen substantiivi, esim. *alaosittaa*, *palovakuuttaa*, *puolipohjata*, *puolisuolata*, *syyskyntää*, *valokuvata*, *voittoriemuita*, *väkivallata*, *välilehdittää*, *välimerkitellä* ja *välimerkittää*. (Mts.) Adverbialkuisen yhdysverbien rinnalla alkoikin 1800-luvulla yleistyä nominatiivimuotoisella substantiivilla alkavat yhdysverbit (Häkkinen 1997: 48). Näistä suurin osa näyttäisi olevan muodostunut johtamalla suoraan tai takaperoisesti nominaalisesta kannasta. Vanhan kirjasuomen ajalle tyypillinen yhdysverbien muodostaminen yhdistymällä ei ole enää niin yksinomaisen muodostumistapa.

Nominatiivialkuisen yhdysverbien lisäksi Häkkinen (1987: 15–18) on löytänyt 1800-luvun sanakirjoista myös vanhantyyppisiä, joskaan ei välttämättä vanhoja muodosteita, joiden alkuosana on adverbi tai jokin nominin taivutusmuoto. Joissakin 1800-luvun sanakirjojen yhdysverbeissä määriteosana on myös ainoastaan yhdyssanoissa esiintyvä erityinen yhdyssanamuoto, esim. *karkeishakata*, *takavarikoita* (nyk. *takavarikoida*) ja *tuomioisvahvistaa*. Lisäksi mukana on mm. muutama *epä*-alkuinen yhdysverbi. Tämä tyyppi esiintyi satunnaisesti jo Agricolalla, ja muutama *epä*-alkuinen verbi tunnetaan myös vanhan kirjasuomen kauden loppuvaiheilta.

Nominiialkuisia yhdysverbejä on siis jo 1800-luvun puolivälissä käytössä melkoinen joukko, vaikka niitä periaatteessa pidettiin kielenvastaisina. Adverbialkuiset ovat yhä enemmistönä, mutta eivät enää aivan yhtä selvästi kuin vanhassa kirjasuomessa 1800-luvun alkupuolelle asti. (Häkkinen & Björkqvist 1991: 35.) Varhaisnykysuomen aikana yhdysverbien muodostumistavat siis monipuolistuivat. Tuona aikana syntyneet ja sanakirjoihin päätyneet yhdysverbit ovat myös vakiinnuttaneet asemansa, sillä Varsaluoma (1999: 24) on todennut, että lähes kaikki esimerkiksi Lönnrotin (1880) ja Ahlmanin (1865) sanakirjoissa esiintyvät yhdysverbit ovat mukana myös *Perussanakirjassa* (1990–1994).

2.3.3 Verbaaliyhdyssanat nykysuomessa

Sekä 1800-luvun lopun että 1900-luvun alkuvuosikymmenten kieliopissa yhdysverbejä koskevat maininnat ovat vähäisiä. 1900-luvun alkuvuosikymmenten kielenhuoltajien kannanotot ovat hyvin suppeita oikeakielisyysohjeita. Kannanotoissa tuomitaan jokin yksittäinen yhdysveri tai yhdysverbien muodostamistavasta, ja kiistanalaisimpia ovat olleet takaperoisjohdokset (muodostumistavasta, ks. luku 3.3.4) (Taberman 1990: 13–14.) Deskriptiivistä kielessä esiintyvien yhdysverbien tai yhdysverbityyppien kuvausta ei siis kannata kovin kaukaa historiasta etsiä, sillä verbaaliyhdyssanoja on tarkasteltu lähinnä normatiivisesta näkökulmasta.

Professori August Ahlqvistin toiminta sijoittuu ajallisesti varhaisnykysuomen ja nykysuomen taitekohtaan. Hän on vaikuttanut kieleemme kehitykseen kielentutkijana ja oikeakielisyysmiehenä. Yhdysverbeihin hän suhtautui myönteisesti ja käytti niitä jatkuvasti tuotannossaan. Samoin Ahlqvistin ankarasti kritisoiman Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* (1870) -teoksesta löytyy toistakymmentä erilaista yhdysverbiä. Osa on jo Agricolalta tuttuja, kuten *ylenkatsoa*, *ylösnostaa* ja *kokoonkutsua*, mutta lisäksi teoksessa esiintyy luultavasti Kiven omia sanaliitoista tiivistyneitä sepitteitä, kuten *matkaansaattaa*, *yhteenvihkiä* ja *yhteenlikistyä*. (Taberman 1990: 12.) Kaunokirjallisuuden lisäksi suomenkielisinä alkoi 1800-luvun lopulla esiintyä myös monien erikoisalojen tekstejä, mikä Häkkisen (1994: 416–417) mukaan edisti yhdysverbien muodostumista. Maalausalan yhdysverbi *pohjamaalata* on 1800-luvun lopusta, samoin alun perin virkakielen tarpeisiin syntyneet *aikaansaada*, *alkuunpanna*, *etuoikeuttaa*, *henkikirjoittaa*, *julkipanna*, *hyväksilukea*, *myötavaikuttaa* ja *pakkolunastaa*. (Mts.) Mainitut erikoisalojen yhdysverbit ovat muodostuneet joko johtamalla takaperoisesti vastaavasta deverbaalista nominista (malli: *maalata* > *maalaus*, uusi muodoste: *pohjamaalaus* > *pohjamaalata*; *pakkolunastus* > *pakkolunastaa*) tai sanaliitoista tiivistymällä (*lukea hyväksi* > *hyväksilukea*, *saada aikaan* > *aikaansaada*).

Nykyään yleinen yhdysverbityyppi, (*i*)nen-loppuisista yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneet verbit, ajoittuu 1900-luvun puolelle, vaikkakin poikkeuksena on Agricolan *heikkomielistyä* (< *heikkomielinen*). Alkuun sopivan johdostyyppin valinta on tuottanut hieman ongelmia, sillä 1900-luvun alun sanakirjoissa on mukana seuraavanlaisia hakusanoja: *johdonmukaisentaa*, *nykyaikuis(tut)taa*, *yksinkertaisentaa* ja *yksinkertaistuttaa*. Tämä adjektiivikantainen yhdysverbityyppi on sinänsä mielenkiintoi-

nen, ettei siihen kuuluville sanoille voida osoittaa selvää yhdysverbivastinetta ruotsin kielessä. (Häkkinen 1987: 18–19.)

Normatiivisuus ja yhdysverbi-ilmaisutapaa vieroksuva suhtautuminen näkyvät kieliopissa pitkään. Esimerkiksi Aarni Penttilä (1957: 271) toteaa *Kieliopissaan*, että yhdysverbit ovat lisääntyneet, sillä niitä on alettu johtaa yhdysnomineista (esim. *apulanta* > *apulannoittaa*, *salaoja* > *salaojittaa*). Heti perään Penttilä kuitenkin jatkaa, että tällaiset yhdysnomineista suoraan johdetut yhdysverbit hän on valmis hyväksymään, mutta sen sijaan takaperoisjohdannaiset eivät ole suositeltavia. Penttilän (mts.) tapaan myös E. A. Saarimaa (1958: 93) antaa oikeakielisyysohjeita *Kielenoppaassaan*. Hän toteaa, että joukko takaperoisjohdoksia on otettu käyttöön tekniikan alalla eikä tätä verbityyppiä voida tekniikan kielessä kokonaan välttää. Yleiskielessä nämä erityisesti mainosteksteissä esiintyvät takaperoisyhdysverbit ovat hänen mielestään kuitenkin epäaitoja ja kankeita. Itkonen (1975) toisaalta hyväksyy ja toisaalta torjuu takaperoisjohdokset. Niitä tulisi hänen mukaansa käyttää silloin, kun ne korvaavat raskaita rakenteita (vrt. *kantaesittää* ja *suorittaa kantaesitys*), mutta sellaiset takaperoisjohdokset, joiden määräteosa on objektin funktiossa (esim. *mielenosoittaa*) Itkonen torjuu. Poikkeuksina tähän Itkonen mainitsee kuitenkin verbit, jotka ottavat objektin funktiossa olevan määräteosan lisäksi oman objektin (esim. *vankeja aivopestiin*), sillä ne täyttävät tällöin ilmaisutarpeen, johon muuten olisi vaikea keksiä nasevaa ilmaisutapaa. Käyty keskustelu eri muodostumistavoilla syntyneistä verbaaliyhdyssanoista tuskin koskettaa tavallista kielenkäyttäjää millään tapaa, ja mielenkiintoisempaa olisikin nähdä, millaisia yhdysverbejä on kieleemme eri vaiheissa ollut käytössä. Valitettavasti yhdysverbejä käsittelevissä kieliopissa tai kielenoppaissa esimerkkiyhdysverbejä mainitaan kovin vähän.

1900-luvulla suopeimmin on Häkkisen (1987: 8) mukaan suhtauduttu sellaisiin yhdysverbeihin, jotka ovat ehtineet jo täysin vakiintua suomen kieleen. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi *henkikirjoittaa*, *pakkolunastaa* ja *ristiinnaulita*. Lisäksi yhdysnomineista suoraan johdetut yhdysverbit ovat olleet takaperoisjohdoksia hyväksyttävämpiä. Muut ilmaisukeinot on kuitenkin yleensä asetettu yhdysverbien edelle, mikäli tällaisia on ollut käytettävissä.

Nykysuomen sanakirjan (1951–1961) alkusanoissa Matti Sadeniemi toteaa, että mukaan otettuja yhdyssanoja on pitänyt rajoittaa vain ”tavallisiin”. Mukana on Tabermanin (1990: 16) laskelmien mukaan 268 yhdysverbiä, ja näistä 205 on yleiseen

kielenkäyttöön sopivia ja loput kuuluvat lakikielen, maatalouden, tekniikan ja sotilas-kielen erikoissanastoihin tai ovat vanhahtavia, hengellisiä tai ylätyylisiä. *Suomen kielen perussanakirjassa* (1990–1994) on edeltäjäänsä *Nykysuomen sanakirjaan* verrattuna enemmän yhdysverbejä, Varsaluoman (1999: 8) tarkastelun mukaan yhteensä 394 kappaletta.

Perussanakirja on luonteeltaan normatiivinen, ja siinä verbaaliyhdyssanat on jaettu kolmeen ryhmään: hyväksyttäviin, osittain hyväksyttäviin ja muilla ilmauksilla korvattaviin. Hyväksyttäviä ovat sellaiset erikoisalojen termit ja vakiintuneet yleiskielen sanat, joita on vaikea korvata lyhyesti muilla ilmauksilla. Ne on *Perussanakirjassa* esitetty infinitiivimuotoisina hakusanoina. Osittain hyväksyttäviä ovat verbaaliyhdyssanat, joista esimerkiksi vain partisiippi on vakiintuneessa käytössä. Hakusanaksi on tällöin otettu käytössä oleva muoto, ei verbin perusmuotoa. Osa verbaaliyhdyssanoista voidaan korvata toisella ilmauksella, jolloin niiden kohdassa ei selitetä niiden merkitystä, vaan suositellaan toista ilmaisutapaa. Kokonaan sanakirjan ulkopuolelle on jätetty tilapäiset, usein leikillisessä mielessä käytetyt yhdysverbit. Lisäksi *Perussanakirja* antaa vinkkejä joidenkin hakusanojen tyyliarvosta: osa verbaaliyhdyssanoista on merkitty arkikieliseksi. (Grönros 1994: 33.)

Keskustelu verbaaliyhdyssanojen hyväksyttävyydestä on siis ollut yllättävän sitkeätä. Vasta Toini Rahdun (1983) pro gradu -tutkielma on laajempi deskriptiivinen kuvaus yhdysverbeistä, tosin Rahtukin ottaa osaa yhdysverbien hyväksyttävyydestä keskusteluun esittelemällä nominaalikuisten verbaaliyhdyssanojen hyväksyttävyydestä ja hylättävyydestä esitetyt kannanotot ja pohtimalla niitä.

Suomen kielen yhdysverbeillä on siis pääpiirteittäin kolme sukupolvea. Yhdysverbien vanhinta kerrostumaa suomessa edustavat yhdysverbit, joiden alkuosana on tulosijamuotoinen partikkeli tai joskus nominikin (*edesauttaa, aikaansaada*). Tuon ajan yhdysverbien muodostumistapoja on vaikea arvailla, mutta ne lienevät muodostuneen sanaliitoista tiivistymällä, osittain myös käännöslainoina vieraista kielistä. Tulosijamuotoisilla ja eräillä muillakin partikkeleilla alkaneita yhdysverbejä on suomen kirjakielissä siis ollut Agricolasta alkaen. 1800-luvulla näiden rinnalle tulivat nominatiivialkuiset yhdysverbit, joiden muodostumistavat ovat ehkä olleet suora tai takaperoinen johtaminen yhdyssubstantiiveista (suora johtosuhde: *valokuva > valokuvata*, takaperoinen johtosuhde: *palovakuutus > palovakuuttaa*). Vasta 1900-luvun alusta ovat

alkaneet yleistyä (*i*)*nen*-loppuisesta adjektiivista muodostuvat yhdysverbit (*yksinkertainen* > *yksinkertaistaa*).

2.4 Verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen mahdollisia syitä

Edellisestä luvusta käy ilmi, että verbaaliyhdyssanoja on vastustettu useaan otteeseen kiellemme historian aikana: ensin 1600-luvun puolivälissä Raamattua suomennettaessa, sitten 1800-luvulla kielen vieraita vaikutteita karsittaessa, ja keskustelu joiden verbaaliyhdyssanojen tai verbaaliyhdyssanatyypin hyväksyttävyydestä on jatkunut lähes nykypäiviin saakka. Uuden sanaehdokkaan hyväksyminen tai hylkääminen riippuu lopulta kuitenkin kieliyhteisöstä: kieleen vakiintuu se, minkä kieliyhteisö hyväksyy yleiseen käyttöön (ks. esim. O. Ikola 1951). Verbaaliyhdyssanat ovat kaiketi saaneet kieliyhteisön hyväksynnän, sillä niiden määrä on lisääntynyt, ja *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 414) arvellaan määrän olevan edelleen lisääntymässä.

Verbaaliyhdyssanojen määrää lisää varmasti ensinnäkin se, että niitä voidaan muodostaa monella tavalla. Kuten substantiiveista ja adjektiiveista yleensäkin, myös yhdysubstantiiveista ja -adjektiiveista voi muodostua johtamalla denominaaleja verbejä. Myös edelleenjohdotukset verbaaliyhdyssanoista ovat mahdollisia, kuten verbeistä yleensäkin. Johtamisen lisäksi yhdysverbejä voi muodostua eri tavoin yhdistymällä. (Verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoista, ks. luvut 3.3 ja 4.2).

Verbaaliyhdyssanojen lisääntymiselle on ehdotettu monenlaisia syitä. Useimmat havainnot on esitetty finiittisinä esiintyvistä tai täysiparadigmaisista yhdysverbeistä, joten käytän edellisen luvun tapaan muita lainatessani verbaaliyhdyssanakäsitteen sijaan käsitettä yhdysverbi. Yksi syy yhdysverbien lisääntymiseen saattaa olla sanojen lainautuminen muista kielistä. Nuutinen (1989: 119) on tarkastellut käänöslainoja ja esittää, että takaperoisesti johdettujen (muodostumistavasta, ks. luku 3.3.4) yhdysverbien yleistymisen syynä on suurelta osin käänösvaikutus. Samoin vanhat, jo Agricolan kielessä esiintyvät yhdysverbit Nuutinen (mts.) toteaa ruotsin, saksan ja latinan etuliiteverbien käänöksiksi. Vieraiden kielten vaikutusta suomen kielen yhdysverbeihin ovat pohtineet myös Rahtu (1983) ja Varsaluoma (1999). Varsaluoma (mts. 59–69) on etsinyt aineistonsa yhdysverbien ruotsin- ja englanninkieliset vastineet ja tarkastellut, kuinka monen verbin merkitys ilmaistaan myös mahdollisissa lainanantajakielissä

yhdysverbillä. Varsaluoman tutkimuksen mukaan erityisesti Nuutisenkin mainitsemat takaperoisjohdokset ovat saattaneet saada mallia englannista ja ruotsista.

Häkkinen (1987: 21) on etsinyt selitystä yhdysverbien lisääntymiselle kielen omista rakenteellisista seikoista. Suomensukuisissa kielissä perussanajärjestyksestä on vanhastaan hallinnut sääntö, jonka mukaan määrite sijoittuu pääsanansa edelle. Myös verbin määritteiden paikka on ollut verbin edellä, ja yleisesti hyväksytyyn käsitykseen mukaan yhdyssanat syntyvät usein sanaliitoista tiivistymällä. Suomen etäsukukielissä onkin yhdysverbejä, jotka ovat muodostuneet juuri näin verbin ja sen määritteen tiivistymisellä yhdyssanaksi. (Mts.) Esimerkkiä tällaisesta muodostumistavasta on vaikea finiittimuotoisena antaa, sillä kantasuomen aikaan tapahtuneen perussanajärjestyksen muuttumisen jälkeen verbin määritteet eivät ole enää olleet verbien edellä. Infiniittisissä muodoissa määrite on edelleen pääsanansa edellä, joten tiivistymiskehitys on mahdollista (esim. *uudelleen rakennettu talo* > *uudelleenrakennettu talo*, vrt. sanajärjestys finiittisenä, *rakentaa uudelleen*). Vaikka tällainen tiivistymiskehitys ei finiittimuotoisten verbien kohdalla enää onnistu, on partisiippien kautta muodostunut myös finiittisinä esiintyviä sanaliitoista tiivistymällä syntyneitä verbaaliyhdyssanoja. Sanaliitoista tiivistymällä saattaa kuitenkin syntyä verbaaliyhdyssanoja ilman, että sanaliiton sanat esiintyvät peräkkäisinä, joten finiittimuodoissakin tällaisia verbaaliyhdyssanoja voi muodostua. (Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneista verbaaliyhdyssanoista, ks. luku 4.2.2.)

Joskus tarjolla olevat leksikaaliset keinot tuntuvat edustavan väärää sanaluokkaa. Toimintaa ilmaistaan yleensä verbillä, mutta löytyy tapauksia, joissa sopivaa verbiä ei yksikertaisesti ole käytettävissä. Tällaisissa tapauksissa yhdysverbi usein tarjoaa sopivan ilmaisumahdollisuuden. (Häkkinen 1987: 23.) Esimerkiksi *koeajaa*-verbi on syntynyt tällaiseen ilmaisutarpeeseen. *Koeajo* viittaa prosessiin, jolloin sen merkitys olisi tavallisinta ilmaista verbillä. E. A. Saarimaa (1967: 89) kehottaa *Kielenoppaassaan* käyttämään ilmausta *suorittaa koeajo*, mutta tällä tavalla ilmaistuna aukkoa verbisysteemissä paikataan yhdyssubstantiivilla ja semanttisesti vähemmän ilmaisevalla verbillä. Verbaalinen merkitys on kätevintä ilmaista verbillä, tarvittaessa yhdysverbillä.

Myös yhdyspartisiippi on kätevä ja tarpeellinen ilmaisumuoto. Häkkinen (1987: 21–22) esittää adjektiivin funktiossa esiintyvän yhdyspartisiipin käyttökelpoisuuden esimerkillään ilmiannetusta rikollisesta. Verbaaliyhdyssanan *ilmiantaa* rinnalla esiintyy sanaliitto *antaa ilmi*, ja sanaliitto on hyvin käyttökelpoinen, kun sanotaan *antaa*

ilmi rikollinen tai *rikollinen on annettu ilmi*, mutta ongelmia tulee, kun ryhdytään puhumaan kyseisestä rikollisesta, eli käytetään partisiippiä adjektiivin funktiossa. Rikollisenhan on siis *ilmiannettu rikollinen*, eikä sanaliiton käyttäminen olekaan enää luontevin tapa, varsinkaan, jos puhutaan *äskettäin ilmiannetusta rikollisesta* (vrt. *äskettäin *annettu ilmi rikollinen*). Kun partisiippi on adjektiivin funktiossa attribuuttina, ei adverbia *ilmi* voi sijoittaa verbimuodon jälkeen samalla tavoin kuin finiittimuodoissa.

Kuten yhdyssanoilla yleensäkin, myös verbaaliyhdyssanoilla voidaan tietoisesti leikitellä. *Iso suomen kielioppi* (Hakulinen ym. 2004: 415) mainitsee vakiintuneiden yhdysverbien rinnalla esiintyvän tilapäisiä muodosteita, joiden sävy on usein leikillinen tai muuten tyyliväritteinen, kuten esimerkiksi virkkeessä *Edina ja Patsy pintaaliitävät Todella upeeta -sarjassa*. Verbaaliyhdyssanat ovatkin oivia ilmaisumuotoja mainostajalle tai pakinoitsijalle, mikä varmasti omalta osaltaan kasvattaa verbaaliyhdyssanojen määrää, ja myös aineistoni verbaaliyhdyssanojen joukossa on joitakin hymyn huulille nostattavia verbaaliyhdyssanoja. Kaikki alla mainitsemani esimerkit eivät ole humoristisia tai edes hauskoiksi tarkoitettuja, mutta huomio kiinnittyy runsaaseen lainausmerkkien käyttöön: kirjoittajat ovat usein halunneet alleviivata käyttämänsä verbaaliyhdyssanan tyyliväritteisyyttä tai ilmaista lekseemin olevan lainaa joltakin toiselta.

Hän osoittaa, miten ”väärinkäyttämällä”, esimerkiksi toistolla ja sarjallisuudella mistä tahansa valokuvasta tehdään taidetta.

Internetsivuillaan Godin esittelee – kuvien kanssa – kermakakutettuja vaikuttajia ja julkisuuden henkilöitä

Avaruuden valloituksen kova kilpajuoksu ’esikypsytti’ liikaa avaruusmatkoihin liittyviä toiveita.

Käytettyjen tai paremminkin ”esiomistettujen” eurooppalaisten autojen kauppias Jim Carter kuitenkin kertoi läheisessä Burlingamessa mielellään, että entistä pienemmät autot ovat alkaneet käydä kaupaksi.

Björn johtaa Norjan balettia Oslossa vielä kauden ja kauko-ohjailee sieltä Kansallisbalettia.

Sen lisäksi, että muodostetaan tilapäisiä verbaaliyhdyssanojan, kuten *kermakakutettu*, voidaan myös tiettyyn erityismerkitykseen vakiintunutta verbaaliyhdyssanaa käyttää uudessa merkityksessä, joka yhdyssanojen yleisen, vasta kontekstissa tarkentuvan merkityksen vuoksi on mahdollista. Esimerkkivirkkeessä baletin ohjaamisesta on juuri kyse

verbaaliyhdyssanan käyttämisestä sen tavallisuudesta poikkeavassa merkityksessä. *Perussanakirjan* (1990–1994) määritelmä *kauko-ohjaus*-sanalle on 'laitteen, kulkuneuvon tms. ohjaaminen sen ulkopuolelta radio- tms. laitteiden avulla'. Lekseemillä on siis kieliyhteisössä tietty vakiintunut merkitys, joka on kirjattu myös sanakirjaan, mutta lekseemi itsessään ei rajaa merkitystä näin tarkasti. Yhdyssanan *kauko-ohjata* merkitys ilman kontekstia on yhdyssanojen merkitystä kokevan väljän määriteosalla ja perusosalla on jotain tekemistä keskenään -säännön mukaisesti jotakin sellaista, että tekemisen suorittaja sijaitsee kauempana tekemisen kohteesta. Vasta kontekstissa verbaaliyhdyssanan *kauko-ohjata* – kuten yleensäkin yhdyssanojen – merkitys tarkentuu.

Verbaaliyhdyssanojen käyttö saattaa joissakin rekistereissä lisääntyä, koska verbaaliyhdyssanat saattavat olla hauskoja, yllättäviä tai muulla tapaa tyyliväritteisiä. Myös jotkin muut erilaiset rekisterit saattavat suosia verbaaliyhdyssanoja. Rekisterillä tarkoitetaan kielen variaatiota tarkasteltuna käytön kannalta, erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja yhteisöissä. Perusjako eri rekistereihin voidaan tehdä virallisen yleiskielen ja arkikielen välille; suppeampia rekistereitä voivat olla esimerkiksi mainonnan kieli tai urheilukieli. (Esim. Hakulinen ja Ojanen 1976: 124.) Erilaisia rekistereitä edustavat myös ns. erikoiskielet, jollakin ammatti- tai muulla erikoisalalla käytettävät kielimuodot. Tällaisten erikoiskielten sanastoihin syntyy paljon uusia sanoja: mitä nopeammin kehittyvä ala on, sitä enemmän ja nopeammin alalle tulee uutta sanastoa. Joidenkin erikoiskielten sanastoa kuvataan myös erikoisalojen sanakirjojen avulla.⁸

Verbaaliyhdyssanojen on mainittu olevan erittäin käyttökelpoisia mm. erilaisissa tekniikan ja teollisuuden erikoiskielissä verbaaliyhdyssanojen tiivyyden ja terminäisyyden vuoksi, ja nominatiivimuotoisen määriteosan sisältäviä jonkin tekniikan alan verbaaliyhdyssanoja onkin melko paljon (Sadaniemi 1969: 210; Itkonen 1987: 94). Esimerkiksi *petsilakkaus* voisi olla pintakäsittelyn yhteydessä käytettävä termi, ja toiminnan ilmaiseminen verbaalisesti on kaikista helpointa verbaaliyhdyssanalla *petsilakata*. Muilla keinoilla saman merkityksen ilmaiseminen olisi paljon hankalampaa, esim. *lakata petsilakalla* tai *käsitellä petsilakalla*, eikä kyseessä olisi enää tiiviin terminäinen käsite.

Sanomalehtikorpus ei varmasti ole paras tapa selvittää eri erikoiskielten sanastoa, mutta esitän kuitenkin joitakin havaintoja aineistoni verbaaliyhdyssanoista

⁸ Mm. *Lääketieteen termit*, *Telesanasto*, *Taloussanasto* ja *ATK-sanakirja*.

tästäkin näkökulmasta. Yleiskielen sanakirjassakaan tuskin eri rekisterit ovat kovin hyvin edustettuina, mutta Varsaluoman (1999: 71) on kuitenkin löytänyt *Perussanakirjasta* (1990–1994) mm. puuteollisuuden, metallialan, tekniikan, sähkötekniikan, maalausalan, valokuvauksen, tekstiilialan, lääketieteen, ruokatalouden ja liiketalouden sanastojen verbaaliyhdyssanoja. Omasta aineistostani on esimerkiksi kuljetusalan ja laivateollisuuden verbaaliyhdyssanoja (*aikarahtaamalla, moduulimitoitettu, täystakiloitu*), keittiöön sijoittuvia verbaaliyhdyssanoja (*bataattikuorutettu, esikypsennetty, höyrykypsennetty, jälkipastöroida, uppopaistaa*), maalaus- ja pintakäsittelyalan sanastoa (*fotoetsata, hiekkapuhaltaa, pintakäsitellä, ruiskuvärjätä*), erilaisilla tallennusvälineillä kuvaamiseen liittyvää sanastoa (*kaksoisvalottaa, mikrofilmata*), puu-, muovi- ja metalliteollisuuden sanoja (*lämpökäsitellä, konekiillotettu, konelatoa, mahonkiviilutettu, painekyllästetty, pvc-pinnoitettu, sormijatkettu, tinapinnoitettu*), tietotekniikan sanastoa (*mustesuihkutulostettu, Java-ohjelmoida*), taloussanastoa (*aravalainoitettu, asp-lainoitettu, arviolaskutettu, korkotukilainoitettu, pääomittaa, pörssilistautua*) sekä lääke- ja biotieteiden sanastoa (*biohajoava, biokorvautuva, geenimanipuloida, geenimuunneltu, hiv-infektoitunut, keinohedelmöityä, keinohedelmöitetty, riippuvuushoidettu, röntgentutkia*). Suurin osa erikoiskielten verbaaliyhdyssanoista on kuitenkin yleiskielessäkin melko tuttuja. Verbaaliyhdyssanat tuntuvat olevan käyttökelpoisia myös väitöskirjojen nimissä, joihin pyritään tiivistämään laajasta tutkimuksesta jotakin olennaista, ja väitöskirjojen nimissä esiintyvät verbaaliyhdyssanat ovat selkeästi johonkin erikoiskieleen, tieteenalan sanastoon kuuluvia. Väitöskirjojen nimistä löytyvät mm. verbaaliyhdyssanat *uumareititetty* (*Uumarei'itettyjen teräseinärankojen paikallinen lommahdus ja vinoutumisnurjahdus*), *tinapinnoitettu* (*Kemiallisesti tinapinnoitetun kuparin mikrorakenteellinen ja sähkökemiallinen karakterisointi*) ja *Reynolds-keskiarvotettu* (*Turbulenssimallien kehittäminen Reynolds-keskiarvotetuille Navier-Stokes-yhtälöille*).

Tekniikan ja teollisuuden erikoiskielten lisäksi paljon verbaaliyhdyssanoja on urheilukielessä. Monet urheilulajien nimet ovat suomessa yhdyssanoja, ja verbaaliin käyttötarkoituksiin niistä on kaikkein helpoin muodostaa verbaaliyhdyssana (vrt. *jousiampua* ja *ampua jousella/jousipyssyllä* tai *harrastaa jousiammuntaa*). Sanan esiintyminen sanakirjassa ei ole tietenkään varma merkki sanan iästä, mutta jonkinlaisen käsityksen urheilu- ja vapaa-ajan aihepiirin verbaaliyhdyssanojen lisääntymisestä seuraava esimerkki antaa. *Perussanakirja* (1990–1994) tuntee verbaaliyhdyssanat *lainelau-*

tailla, lumilautailta, moottorikelkkailla, purjelautailta, riippuliitää ja rullaluistella, mutta aineistossani esiintyy näiden lisäksi finiittimuotoisina myös verbaaliyhdyssanat *hohtokeilata, jalkapalloilla, jousiampua, jääkiekkoilla, kilpaurheilla, koripalloilla, kuntonyrkkeillä, lentopalloilla, maastopyöräillä, penkkiurheilla, pesäpaloilla, polkupyöräillä, rattikelkkailla, rusettiluistella, sauvakävellä, seinäkiipeillä, sormikoukuilla, suurpujotella ja vuorikiipeillä.* Näiden kantoina olevat nominat ovat suurimmaksi osaksi mukana *Perussanakirjassa*, mutta kokonaan outoja *Perussanakirjalle* ovat *hohtokeilata, kuntonyrkkeillä, sauvakävellä* sekä *suurpujotella.* *Nykysuomen sanakirjan* (1951–1961) ja *Perussanakirjan* (1990–1994) urheilusanoja vertaillut Suorsa (1995: 285) on laskenut, että *Perussanakirjan* 1500 urheilusanoista noin 45 prosenttia on sellaisia, joille on turha etsiä selitystä *Nykysuomen sanakirjasta.* Toki suurin osa Suorsan tarkastelussa mukana olleista urheilusanoista ei ole verbaaliyhdyssanoja, mutta mikäli urheilulajin tai urheiluväliseen nimitys on yhdyssana, toiminnan ilmaiseminen verbaaliyhdyssanalla on kätevä ilmaisukeino.

Bauer (2001: 221) esittää, että lekseemien lisäksi myös jotkin johdokset saattavat kuulua vain tiettyihin rekistereihin, tosin hän perustaa havaintonsa englannin kielen johdoksille. Häkkinen (1990: 139) on tehnyt suomen sananmuodostuksesta samantyyppisiä havaintoja: johtamismahdollisuuksia saattavat suomessa rajoittaa tyylliseikat. Esimerkkinä hän mainitsee moderatiiviset *hkO*-johtimen, jolla muodostettuja johdoksia käytetään lähinnä huolitellussa yleiskielessä. Selvästi arkikielisten adjektiivien yhteydessä sama merkitys ilmaistaan tyyppillisemmin muilla keinoilla (vrt. *mäntihkö* ja *aika mäntti*). Tällaisilla tyylliseikoilla saatetaan tietoisesti leikitellä, joten edellä mainitsemaani mainonnan tai vaikkapa pakinoiden kieleen voisi verbaaliyhdyssanoista muodostella hauskoja johdoksia.

Monenlaiset seikat saattavat siis lisätä verbaaliyhdyssanojen määrää, mutta mikään edellä esitetystä perusteluista ei tunnu täysin selittävän niiden lisääntymistä. Eräs selitys vielä saattaisi olla se, että yhdyssanojen muodostus on suomelle hyvin tyyppillistä, samoin kuin sanojen johtaminen. Johtopäätös näistä kielen sanaston yleispiirteistä on, että johdosten muodostuminen myös kielen monista yhdyssanoista on hyvinkin todennäköistä. Luvuissa 3 ja 4 esittelemäni verbaaliyhdyssanojen muodostumistavat vastaavat myös omalta osaltaan verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen syitä pohtivaan

kysymykseen. Mitä monipuolisemmilla muodostumistavoilla verbaaliyhdyssanoja voi muodostua, sitä enemmän niitä mahdollisesti esiintyy.

3 VERBAALIYHDYSSANOJEN MUODOSTUMINEN JOHTAMALLA

Luvuissa 3 ja 4 jaottelen kaikki aineistoni verbaaliyhdyssanat niiden muodostumistavan mukaan ryhmiin. Verbaaliyhdyssanat muodostuvat joko johtamalla tai yhdistymällä, ja yhdistymiseen sananmuodostuskeinoja sekä yhdistymällä muodostuneisiin verbaaliyhdyssanoihin keskityn luvussa 4. Luvussa 3 ryhmittelen aineistoni johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat mahdollisen kantasanan sanaluokan ja johtamistavan mukaan suoraan yhdyssubstantiiveista, yhdysadjektiiveista tai samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johdetuiksi ja takaperoisesti johdetuiksi. Lisäksi aineistossani on neljä marginaalisilla johtamistavoilla muodostunutta verbaaliyhdyssanaa. Ennen aineistoni johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen esittelyä selvittelen ensin hieman tutkielmaani olennaisesti liittyviä käsitteitä ja esittelen johtamista sananmuodostuskeinona.

3.1 Produktiivisuus ja leksikaalistuminen sananmuodostuksessa

Johtamisen synkroniseen läpinäkyvyyteen vaikuttavia ilmiöitä ovat mm. produktiivisuus eli johdostyyppin tuottavuus sekä leksikaalistuminen eli johdoksen vakiintuminen sanaston osaksi tai johdoksen merkityksen, usein muodonkin, läpinäkyvyyden katoaminen ja näin tapahtuva johdostyyppin himmeneminen. Esittelen seuraavassa nämä käsitteet tarkemmin ja kerron, mikä niiden merkitys tutkielmassani on.

Morfologisten prosessien, lähinnä johtamisprosessien, produktiivisuutta tarkastellut Bauer (2001: 49, 60, 211) määrittelee produktiivisuuden morfologisen prosessin kyvyksi tuottaa uusia lekseemejä. Jos sananmuodostusprosessilla voidaan tuottaa uusia lekseemejä tai taivutusprosessilla muodostaa uusien lekseemien taivutusparadigmamuotoja, prosessit ovat produktiivisia. Produktiivisuuden käsitteessä on kaksi puolta: produktiivisuus, jonka suhteen prosessit jakautuvat joko produktiivisiin tai ei-produktiivisiin, ja produktiivisuuden aste. Produktiivisuuden aste Bauerin (mts.) mukaan tarkoittaa, paljonko uusia lekseemejä prosessilla on mahdollista muodostaa, ja morfologiset prosessit saattavat olla hyvin produktiivisia, jokseenkin produktiivisia tai vain heikosti produktiivisia. Produktiivisuuden asteeseen vaikuttavia seikkoja on useita: Mitä läpinäkyvämpiä prosessilla tuotetut lekseemit ovat sekä fonologisesti että semant-

tisesti, sitä helpommin prosessilla voidaan tuottaa uusia lekseemejä. Prosessiin soveltuvien lekseemien määräkin vaikuttaa produktiivisuuteen, ja joillakin morfologisilla prosesseilla on paljon semanttisia, fonologisia tai morfologisia rajoituksia sille, millaiset kannat prosessiin voivat osallistua. (Produktiivisuutta rajoittavista tekijöistä, ks. Lehtinen 1974, Rintala 1978.) Nämä rajoitukset saattavat vaihdella ajallisesti, ja samoin vaihtelevat myös morfologisten prosessien produktiivisuus ja produktiivisuuden aste. Lisäksi Bauer (mts.)listaa produktiivisen prosessin kriteeriksi säännönmukaisuuden: ollakseen produktiivinen morfologisesta prosessista on oltavissa yleistettävissä sääntö, jonka mukaan prosessi toimii. Produktiivinen sananmuodostus on siten tämän muodostussäännön soveltamista uusiin lekseemeihin. Uusien lekseemien synnyssä olennaisinta on kuitenkin ilmaisutarve, jota täyttämään uusi lekseemi syntyy. Morfologinen prosessi voi siis olla produktiivinen eli sitä on mahdollista soveltaa uusiinkin kantoihin, mutta prosessin tuottamien uusien lekseemien määrä riippuu siitä, syntyykö niille tarvetta.

Länsimäki (1987: 28) esittää, että viime aikoina saamastaan huomiosta huolimatta produktiivisuus on edelleen johto-opin hämärimpiä käsitteitä, ja myös Bauer (2001: 1) aloittaa tutkimuksensa sitaatilla Mayerthalerilta: ”*Produktivität zählt zu den unklarsten Begriffen der Linguistik.*”⁹ Tapani Lehtisen (1976: 89) mukaan rajanveto johto-opillisen produktiivisuuden ja kaikkien sitä lähellä olevien käsitteiden välillä on niin suuritöinen urakka, että hän tyytyy vain selventämään aiheeseen liittyvää terminologiaa. Lehtinen kritisoi hieman Penttilän (1957: 274) esittämää näkemystä johdinten produktiivisuudesta. Penttilä listaa produktiivisiksi sellaiset johtimet, jotka esiintyvät suurilukuisessa sanastossa ja voivat liittyä mihin määräryhmän kantaan hyvänsä. Epäproduktiivisia Penttilän mielestä ovat johtimet, jotka liittyvät vain harvoihin, kieleen jo vakiintuneisiin lekseemeihin. Näiden kahden ääripään lisäksi niiden välillä on paljon puoliproduktiivisia johtimia, jotka voivat liittyä uusiin kantoihin ”joissain määrin” ja ”tarpeen tullen”. T. Lehtisen (mts.) mielestä johdostyyppin koko ei kuitenkaan voi olla produktiivisuuden mittari. Miten alkujaan vähäjäseniset johdostyyppit olisivat koskaan voineet produktiivistua, jos produktiivisuuden aste riippuisi johdostyyppin koosta, hän huomauttaa. Olennaisempaa produktiivisuuden kannalta tuntuukin olevan johdostyyppin koon sijaan olemassa olevien johdosten läpinäkyvyys: mikäli on olemassa jollain morfologisella johtamisprosessilla muodostettuja kompleksisia lekseemejä, joiden muodos-

⁹ Produktiivisuus kuuluu lingvistiikan epäselvimpiin käsitteisiin. [Oma suomennokseni.]

tumisprosessi on kielenkäyttäjien kannalta selkeä ja analysoitavissa, voivat ne toimia johtamisprosessin mallina myös uusille lekseemeille. Kompleksiset sanat ovat analysoitavissa silloin, kun niiden kantana on kielessä oleva lekseemi, johon vertaamalla johtamisprosessin muodostus selviää (Bauer 2001: 14). Kompleksiset sanat eivät siis itsessään riitä malleiksi, vaan niiden on oltava analysoitavissa.

Johtamisprosessien produktiivisuuden voi havaita kahdella tapaa: Diakronisesti produktiivisuuden seuraus on, että prosessilla johdettuja johdoksia on myöhemmin enemmän kuin aiemmin. Synkronisesti produktiivisuus tarkoittaa, että johtimen voi liittää mihin tahansa määräehdot täyttävään kantaan. (Ks. esim. T. Lehtinen 1976: 95.) Lehtisen (mts. 93) mielestä produktiivisuus-käsitteen hämäryys tulee harmillisimmin esiin siinä, ettei näitä produktiivisuuden kahta puolta ole helppo pitää erossa toisistaan, mikä haittaa sekä synkronista että diakronista johtamisen tutkimusta. Kuten edellä mainittiin, suuri frekvenssi ja produktiivisuus eivät ole suoraan verrannollisia, joten jokin synkronisesti epäproduktiivinen tyyppi on saattanut aiemmin tuottaa kieleen suuren määrän käytössä olevia johdoksia. Toisaalta taas jonkin aiemmin produktiivisen prosessin tuotteet eivät ole ehkä vakiintuneet kielen sanastoon, joten kielessä olemassa olevien johdosten tarkastelu ei anna selvää kuvaa kummastakaan produktiivisuuden puolesta, ei synkronisesta eikä diakronisesta.

Johtamisen synkronisen produktiivisuuden tarkastelun yhteydessä puhtaankin usein ns. potentiaalisista sanoista. Tällaisia ovat hyvin produktiivisilla prosesseilla muodostettavissa olevat säännönmukaiset johdokset. Potentiaalisten sanojen syntyaikaa on mahdoton määrittää, sillä ne muodostuvat niin säännöllisten ja yleisten prosessien avulla, ettei oikeastaan tiedetä, esiintyvätkö ne jo kielessä vai eivät. Ne siis ”elävät kielessä kuin vakan alla”. Potentiaaliset sanat ilmentävät kielen johto-opillisia mahdollisuuksia, mutta ne voivat myös olla ilmaantumatta kieleen, jos niille ei ole tarvetta. (T. Lehtinen 1976: 94–95.)

Produktiivisuus-käsitteen merkitys tutkielmassani on olennainen, sillä pyrin tarkastelemaan verbaaliyhdyssanoja tuottavia sananmuodostusprosesseja sekä pohtimaan niiden produktiivisuutta. Aineistossani esiintyvien verbaaliyhdyssanojen perusteella voin kuitenkin sanoa vain, että prosessit, joilla on muodostunut paljon lekseemejä, ovat jossain vaiheessa olleet produktiivisia. Toisaalta kaikilla esittelemilläni muodostumistavoilla saattaa syntyä uusia lekseemejä: lekseemeissä esiintyvä ja ana-

lysoitavissa oleva säännönmukainen prosessi voi produktiivistua ja tuottaa uusia lekseemejä (Bauer 2001: 54). Tarkastelemalla aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumisprosesseja voin siis hahmotella, millaisten prosessien mukaan olisi mahdollista muodostaa uusiakin verbaaliyhdyssanoja.

Synkroniseen produktiivisuuteen pääsee kiinni myös tarkastelemalla uudissanoja, mutta sanojen ikääminen on kuitenkin hyvin hankalaa (ks. esim. Länsimäki 1995: 19–22). Tutkielmassani oletan mahdollisesti tilapäisiksi tai uudismuodosteiksi sellaiset verbaaliyhdyssanat, joiden frekvenssi korpuksessa on yksi, ja näitä tarkastelen luvussa 6. Vertaan yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen muodostumistapoja ja distribuutioita kaikkiin aineistoni verbaaliyhdyssanoihin sekä yhdysverbistymishierarkiaan. Joidenkin sananmuodostusprosessien kohdalla myös testaan hieman niiden synkronista produktiivisuutta ja kokeilen muodostaa uusia lekseemejä satunnaisesti valitsemistani kannoista. Prosessi lienee produktiivinen, jos muodostamani uudet lekseemit ovat systeeminmukaisia, potentiaalisia sanoja. En kuitenkaan perusta johtopäätöksiäni en tällaisiin pieniin kokeiluihin, vaan pikemminkin vain haen niistä tukea muille havainnoilleni.

Myös toinen tutkielmassani olennainen käsite, leksikaalistuminen, on hieman ongelmallinen, sillä sitä käytetään yleisesti hieman eri merkityksissä¹⁰. Kyse on kuitenkin aina jollain tapaa vakiintumisesta leksikkoon. (Koski 1981: 5.) Kytömäki (1992a: 70) käyttää käsitettä leksikaalistuminen johto-opissa kuvaamaan johdoksen vakiintumista kielen sanaston osaksi. Tutkielmani kannalta tällainen leksikaalistumisen määritelmä ei ole olennainen, vaikkakin luvussa 6 tarkasteleman mahdollisesti tilapäiset tai uudehkot verbaaliyhdyssanat saattaisivatkin Kytömäen määrittelyn mukaan olla esimerkkejä leksikaalistumattomista lekseemeistä: ne eivät vielä välttämättä ole vakiintuneet osaksi kielen sanastoa. Tutkielmani kannalta olennainen ei myöskään ole määritelmä, jolla tarkoitetaan sanan ”keksimistä” vastaamaan käsitettä, joka muuten pitäisi ilmaista lausekkeena, siis rakenteellista tiivistämistä. Esimerkiksi ’ihminen, jonka kuoleman aiheuttaa pysyminen uskollisena uskonnolliselle vakaumukselleen’ on leksikaalistettuna *marttyyri*. (Koski 1981: 6.) Yhdyssanojen muodostumisessa on varmasti usein kyse tällaisesta informaation tiivistymisestä (ks. Räisänen [1990: 3–5] uutisotsikoiden

¹⁰ Kosken (1981: 5) mukaan termiä leksikaalistua sekä sen vieraskielisiä vastineita (esim. *lexicalize*, *lexikalisieren*) käytetään useissa TG-kieliopin esityksissä tarkoittamaan sanaelementin ottamista leksikosta syväauseeseen. Tällainen leksikaalisuus ei ole tutkielmassani olennaista.

yhdysanaesimerkit luvussa 2.2), mutta tästä näkökulmasta en systemaattisesti aineistoni verbaaliyhdyssanoja tarkastele enkä siis käytä leksikaalistumisen käsitettä tässä merkityksessä.

Tutkielmani kannalta olennainen leksikaalistumisen määritelmä löytyy Bauerilta (2001: 44, ks. myös Koski 1981: 24–26). Bauer määrittelee leksikaalistumisen prosessiksi, jossa lekseemi irtautuu synkronisesti produktiivisesta sananmuodostumistavasta. Johtamalla tai yhdistymällä muodostuneet lekseemit saattavat siis erikoistua merkityksiltään siten, ettei merkitys ole enää suoraan osien merkitysten summa, jolloin kyseessä on semanttinen leksikaalistuminen.¹¹ Fonologisessa leksikaalistumisessa morfeemien rajalla tai morfeemeissa tapahtuu ääntenmuutoksia, jolloin kompleksisen lekseemin osien rakenteet ja rajat hämärtyvät. Leksikaalistuessaan lekseemi muuttuu läpinäkymättömäksi, eikä sitä voida enää tuottaa alkuperäisen morfologisen prosessin mukaan, vaan lekseemi on poimittava leksikosta erillisenä kokonaisuutena. Leksikaalistumisen myötä lekseemi voi siis muuttua johdoksesta perussanaksi, kun johtimen ja vartalon raja vähitellen katoaa, joten kaikki alkuperältään johdetut sanat eivät kielen synkroniassa enää hahmotu johdoksiksi.

Tutkielmassani johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen yhteydessä leksikaalistuminen merkitsee siis sitä, ettei johdosten merkitys ole välttämättä morfeemirakenteen elementtien summa. Saattaa myös olla, että johdoksessa on tapahtunut jonkinlaisia äänteellisiä muutoksia, eikä johdoksen morfeemirakenne ole enää läpinäkyvä, jolloin jokin alkuperältään johdos ei välttämättä synkronisesti enää hahmotu johdokseksi. Leksikaalistuminen on olennainen käsite myös aineistoni rajauksen kannalta, ja palaan siihen vielä, kun luvussa 5.1.4 esittelen leksikaalistuneiden verbaaliyhdyssanojen karsimiseen perustuvan aineistoni rajauksen. Verbiparadigman muodoilta näyttävät lekseemit voivat nimittäin leksikaalistua ja vaihtaa kokonaan sanaluokkaakin, jolloin ne eivät enää muodostu verbistä taivuttamalla. Tällaisten leksikaalistumien kohdalla rakenne on usein edelleen läpinäkyvä, mutta merkitysseikat ja syntaktinen käyttäytyminen paljastavat lekseemin leksikaalistuneeksi. Esimerkiksi adjektiiviksi muuttunutta lekseemiä *pätevä* ei enää taivuteta verbistä *päteä*, vaikka rakenteeltaan se partisiippi-*muoto* onkin, vaan se löytyy itsenäisenä leksikosta, adjektiivien luokasta. Tällainen kehitys ei ole tutkielmani kannalta kiinnostavaa.

---

¹¹ Tässä merkityksessä käytetään joskus käsitettä *idiomaattistuminen* (ks. esim. Kytömäki 1992a:70).

Produktiivisuuden ja leksikaalistumisen lisäksi selvennän tässä myös, missä merkityksessä jatkossa käytän frekvenssin käsitettä. Frekvenssi tarkoittaa kielen elementtien esiintymis- ja toistumistiheyttä, ja tutkielmassani esiintyy kahdenlaista frekvenssiä: Mainitsen liitteessä 1 kunkin verbaaliyhdyssanan tekstifrekvenssin (vrt. *token frequency*, Bauer 2001: 47) eli sen, montako kertaa verbaaliyhdyssana aineistossani esiintyy. Tekstifrekvenssi kertoo lähinnä aineistoni verbaaliyhdyssanojen yleisyydestä, ja lisäksi käytän sitä rajaamaan mahdollisesti tilapäiset tai uudismuodosteet, joita tarkastelen luvussa 6. Verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen esittelyssä mainitsen myös kunkin muodostumistavan ns. tyyppifrekvenssin (vrt. *type frequency*, Bauer 2001: 47), jolla tarkoitan sitä, montako eri verbaaliyhdyssanaa muodostumistapa on tuottanut. Suuri tyyppifrekvenssi kertoo, että jokin morfologinen sananmuodostusprosessi on ainakin jossakin vaiheessa ollut produktiivinen.

3.2 Johtaminen suomen kielen sananmuodostuskeinona

Sanojen johtaminen on suomelle vanhastaan ominainen sananmuodostuskeino. Nykysuomesta löytyy useita johtimia, joiden arvellaan kutakuinkin sellaisenaan palautuvan vanhimpiin tunnettuihin kantakieliin asti. (Häkkinen 1990: 101). Johtamista, johdoksia ja johtimia on tutkittu paljon ja jonkin verran on tarkastelu myös johtamisprosessien produktiivisuutta (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 179–386; Hakulinen 1979: 111–306; Itkonen 1966: 242–249; Kangasmaa-Minn 1994; Kytömäki 1991, 1992a ja 1992b; Koski 1978, Koski 1982; T. Lehtinen 1976; Rintala 1978; Vesikansa 1977). Myös suomen vanhoissa kieliopissa johtamista on käsitelty enemmän kuin yhdistymistä (ks. *Sananmuodostus suomen vanhoissa kieliopissa I–II*, Koivumäki 1990). Vaikka yhdyssanat ovat johdosten tapaan monimorfeemisia lekseemejä ja yhdistyminen on selvästi produktiivisempi sananmuodostuskeino kuin johtaminen (Häkkinen 1990: 144), on johtamiseen keskitytty enemmän: johtaminen on morfologisilta prosesseiltaan yhdistymistä selkeämpää ja säännönmukaisempaa.

Johtaminen on affiksikielissä universaali sananmuodostuskeino (Häkkinen 1981: 61). Uusien johdosten, kuten yleensäkin uusien lekseemien, muodostumista motivoivat tavallisimmin uuden nimityksen tarve tai lekseemin syntaktisen käyttöyhdyden vaatimukset, ja tietoisesti uusia johdoksia voidaan muodostaa myös huumorin tai

tietynlaisen tyylin tavoittelemiseksi. Sananmuodostuskeinona johtaminen on hyvin ta-
loudellista: on kannattavaa käyttää yhteen kantaan leksikaalistunut merkitys hyväksi
mahdollisimman monissa tilanteissa. Uusien johdosten merkityskin selviää helposti,
kun kantasana on tuttu, samoin johtimen merkitys muista saman johtimen sisältävistä
johdoksista. Häkkinen (mts.) on lasten käyttämästä derivaatiosysteemistä päätelty, että
jo pieni lapsikin osaa käyttää olemassa olevia sanoja mallina uusia sanoja muodostaes-
saan eli jollakin tavalla ymmärtää kannan ja johdinainesten erillisyyden ja funktiot.
Häkkinen on tavannut noin neljävuotiaan lapsen puheessa mm. sellaisia aikuiskielestä
puuttuvia rakenteeltaan selvästi johdoksia olevia sanoja, kuten *murskeli* (*Mä olen sel-
lainen murskeli, joka murskaa kaikki sienet*) ja *namustella* (*Nalle Puh aina namustelee
hunajaa*). Aiemmin mainituissa produktiivisuuden edellytyksissä oli esillä kompleksis-
ten sanojen analysoitavuus lähtökohtana morfologisen prosessin soveltamiselle, ja Häk-
kisen havainnot todistavat, että myös lapset pystyvät analysoimaan kompleksisia sanoja,
hahmottamaan niiden pohjalta muodostumistapasääntöjä ja muodostamaan prosesseilla
uusia tuotoksia.

Vaikka kaikki verbaaliyhdyssanat ovatkin luokittelussani paikkansa löytä-
neet, eivät johtosuhteet aina ole selkeitä. Aina kantasanaa ei pystytä osoittamaan, koska
kantasanaehdokkaista ei ole tai kanta ei ole leksikaalisesti reaalistunut tai mahdollisia
kantoja on useampia, jolloin johtimenkaan segmentio ei välttämättä ole selvä. Myös
johdosten ja kantojen merkitysten suhteissa ja merkitysyksiköiden rajaamisessa on usein
hankaluuksia, sillä johdosten merkitys voi ajan kuluessa muuttua tai ne voivat kadottaa
johdosmaisuuksiaan, mikä on juuri edellä esiteltyä leksikaalistumista. (Jääskeläinen
2004: 52; ks. myös Räisänen 1979.) Muodon ja merkityksen suhteen vastaamattomuus-
dessa ei kuitenkaan aina ole kyse leksikaalistumisesta, sillä kaikissa lekseemeissä ei
muodon ja merkityksen suhde alun perinkään ole ollut sellainen, että kompleksisen sa-
nan merkitys rakentuisi suoraan osien merkityksen perusteella, ja eräs syy tähän on joh-
timien monimerkityksisyys. Kaikilla johtimilla ei edes ole selkeää merkitystä, vaan joh-
timien funktio saattaa olla ainoastaan kantasanan sanaluokan muuttaminen. (Kytömäki
1992: 69–70.)

Johtosuhteita voidaan myös tulkita eri tavalla. Esimerkiksi sanapesye
heikko, heikkenevät, heikentävät ja heikentyvät muodostaa puhtaasti morfologiselta
kannalta seuraavanlaisen johtoketjun: *heikko > heikkenevät > heikentävät > heikentyvät*.

Semanttiselta kannalta puolestaan voisi ajatella, että kaikkien verbijohdosten kantasana on *heikko*. (Lepämaa ym. 1996: 16.) Pienillä kokeilla on pyritty selvittämään tavallisten kielenkäyttäjien käsitystä sanojen derivaatiosuhteista (ks. Häkkinen 1981: 57–60; Räisänen 1978). Lingvisti tarkkailee usein sanojen rakenteita ja johdosketjuja, mutta tavalliselle kielenkäyttäjälle sanojen merkitys on vähintäänkin yhtä tärkeä. Räisänen (mt.) esittää pienen testinsä perusteella, että jos kielessä on yleisessä käytössä oleva adjektiivi, tavallinen kielenkäyttäjä johtaa sekä *ne*-translatiivit että niille synonyymiset tai lähimerkityksiset *ntu/nty-*, *stu/stu-* ja *ttu/tty-*johdokset näistä adjektiiveista. Jos johtamista tarkastellaan morfologisten johdosketjujen mukaan, vain *ne*-johdokset (*himmeä* > *himmenee*) ovat adjektiivien välittömiä johdoksia. Muiden morfologinen kanta on vastaava kausatiivi (*himentyy* < *himentää*, *hurjistuu* < *hurjistaa*, *helpottuu* < *helpottaa*). Ei pelkästään Räisänen testin perusteella vaan yleisestikin voidaan kuitenkin varmasti olettaa, että kielitaju toimii morfologista johtamista yksioikoisemmin.

Kieli myös muuttuu jatkuvasti, joten kielessä jo esiintyvien lekseemien muodostumistavoista saattaa olla vaikea jälkikäteen sanoa mitään. Esimerkiksi mahdollisesti sanaliitosta *pidellä pahoin* tiivistynyt verbaaliyhdyssana *pahoinpidellä* yhdistyy nykypuhujan kielitajussa sanaliiton sijaan deverbaaliin *pahoinpitely*-nominiin. En kuitenkaan pyri hahmottamaan kielenpuhujan leksikon rakentumista ja lekseemien synkronisia suhteita, vaan lekseemien mahdollista muodostumistapaa siinä vaiheessa, kun ne kieleen ovat tulleet. Koski (1984: 31) muistuttaa, että lekseemien morfologinen analyysi ja sananmuodostusprosessien tarkastelu ovat kaksi eri asiaa, sillä morfologisessa analyysissä tarkastellaan valmiin sanan rakennetta, kun taas sananmuodostusprosessien analysoinnissa pyritään hahmottamaan, missä tilanteessa ja miten johtamisen ja yhdistymisen keinoja voidaan käyttää uusien sanojen muodostumisessa. Molemmissa näkökulmissa kohteena voi olla valmis teksti tai vain yksittäiset sanatkin. (Mts.) En tee tutkielmassani systemaattista morfologista analyysia verbaaliyhdyssanoista, vaan pyrin hahmottamaan niiden suhteita mahdollisiin kanta- tai mallisanoihinsa. Morfologiselta rakenteeltaan samanlaisia sanoja löytyykin luokitteluni eri ryhmistä, jos niiden muodostumistavat ovat erilaisia.

Johtamista esiteltäessä mainitaan yleensä sananmuodostus johtimen avulla (affiksaatio) sekä sanojen keskinäisten suhteiden ja mallien avulla (korrelaatiojohtaminen ja analogia), ja näitä esittelen seuraavissa alaluvuissa hieman tarkemmin. Siitä,

kuinka erillisiä ja eri sananmuodostuskonteksteissa esiintyviä johtamistapoja nämä kaksi ovat, on esitetty erilaisia kantoja. Vanhastaan johtaminen on katsottu vain affiksaatioksi, mutta tällä hetkellä jotkut osa sitä mieltä, että affiksaatiota harrastavat vain lingvistit ja kielenkäyttäjät tuottavat uusia sanoja entisten mallien mukaan hyvinkin vaihtelevin prosessein ja morfologisin operaatioin (ks. esim. Kytömäki 1992a: 69). Affiksaatio saattaa siis olla lingvistin ilmipanema sääntö mallista, jota kielenpuhujat tiedostamattaan käyttävät. Affiksaatio ja analogiaan perustuva korrelaatiojohtaminen eivät siis ehkä ole kaksi täysin erillistä johtamistapaa, vaan kaksi erilaista tapaa kuvata samaa ilmiötä. Affiksaatiossa luodaan yleistyksiä, korrelaatiojohdossa oletetaan malleja. Karlssonin (1977: 26) sanoin kyse siis olisi siitä, että tieteellinen teoria, tässä yhteydessä käsitys derivaatiosta kielellisenä prosessina, toimii eräänlaisina tutkijan sisäisinä silmälasina, joiden läpi hän hahmottaa todellisuuden. Affiksaation ja korrelaatiojohdon erotelussa on siis ehkä osittain kyse erilaisista silmälasista. En kuitenkaan ota tutkielmalani kantaa tähän keskusteluun. Esittelen molemmat johtamistavat, mutta aineistoni verbaaliyhdyssanojen kohdalla en systemaattisesti enää pohdi, ovatko ne kenties muodostuneet affiksaatiolla vai korrelaatioiden ja mallien avulla. Esittelen aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumista affiksaalisena prosessina, mikäli muodostus on kulkenut morfologisen johtosuhteen mukaisesti, mutta tämä ei ole kannanotto edelliseen keskusteluun, vaan käytän affiksaalisia prosesseja kuvaamaan muodostumistapoja, oli prosessi sitten kielenpuhujilla affiksaalinen tai korrelaatioihin perustuva.

3.2.1 Affiksaatio eli johtimella johtaminen

Affiksaatiossa uusia lekseemejä muodostuu kantasanoista niihin liitettävien johtimien avulla, ja prosessi vastaa yllä esitettyä johtosuhteiden morfologista tulkintaa, joka on fennistiikassa pitkään ollut tavallinen kuvaustapa (Kytömäki 1992b: 69). Johtamisprosessin kantasanaan voi toimia niin yksimorfeeminen perussana, johdos kuin yhdyssanakin. Affiksaatio työkalut, johtimet, ovat epäitsenäisiä affikseja, sidonnaisia kieliopillisia morfeemeja, ja johtimia, joilla on jonkinlainen merkitys, nimitetään modifioiviksi johtimiksi. Johtimet voivat olla myös rakenteellisia, jolloin johtimen tehtävänä on vain kantasanan sanaluokan muuttaminen. Syntaktis-semanttisten vaikutustensa perusteella johtimet jakautuvat kolmii: osa johtimista vain muuttaa kantasanan sanaluokkaa, jotkin johtimet muuttavat kantasanan valenssia tai tarkoitteiden alaa ja osa modifioi kantsa-

nan merkitystä muuttamatta sanaluokkaa. Suomessa johtimet ovat lähinnä suffikseja, ja niitä on noin 200. Näistä noin neljännes on verbijohtimia, ja ne vaihtelevat käyttöleiytyydeltään ja produktiivisuudeltaan. (Ks. esim. Karlsson 1982: 223; Hakulinen 1979: 306; Hakulinen ym. 2004: 180, 300, 306; Penttilä 1957: 272.) Luvun 3.3 alaluvuissa esittelen aineistoni johtamalla muodostuneita verbejä sekä niissä esiintyviä verbijohtimia.

Verrattuna esimerkiksi ruotsiin ja Englantiin useat suomen johtimet ovat hyvin laajakäyttöisiä. Suomen johdoksen kääntämiseen ruotsissa ja englannissa ei ole suoraa sanavastinetta, vaan tarvitaan muita ilmauksia, jotka selittävät sanan merkitystä. Esimerkiksi sanojen *takapenkiläinen* ja *perheellisyys* merkitysten ilmaisemiseen ruotsiksi tai englanniksi tarvitaan useita sanoja: *den som sitten på baksätet* ja *one who sits on the back seat, det faktum att man har familj eller inte* ja *whether a person has a family or not*. (Lepämaa ym. 1996: 14.) Suomessa yhteen lekseemiin mahtuu todella paljon informaatiota, sillä johtaminen on rekursiivinen ilmiö, joten johtimia lisäämällä lekseemiin saadaan mukaan lisää informaatiota. Tarvittaessa voitaisiin esimerkiksi edellä olevasta *takapenkiläinen*-sanasta muodostaa ominaisuuden nimeävä *UU*s-johdos *takapenkiläisyys*, jos esimerkiksi kuljettaja haluaisi kertoa, että *takapenkiläisyys hänen autossaan merkitsee ehdotonta hiljaisuutta*.

Vaikka tavallinen kielenpuhujalla ei välttämättä muodosta sanoja affiksaatiolla, aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumistapoja voi pitkälti kuvata affiksaalisiin prosesseihin. Aina johtamalla muodostuneelle verbaaliyhdyssanalle ei kuitenkaan näytä olevan suoraa kantasanaa, jolloin muodostumistapaa on hahmoteltava mallien, analogian ja korrelaatiojohdon avulla.

3.2.2 Korrelaatiojohtaminen ja analogia

Johtaminen ei siis oleteta perustuvan vain kantojen ja johdinten liimailuun, sillä sanoja voidaan johtaa myös sanojen keskinäisten suhteiden ja mallien avulla. Tällaisia johtamistapoja kutsutaan yleisesti korrelaatiojohdoksi. Korrelaatio tarkoittaa, että jotkin eri sanavartalon sisältävät johdossarjat vastaavat toisiaan, esimerkiksi *lukea – luettaa – lueskella* ja *hakea – haettaa – haeskella*. Johtamisen mallina käytetään korrelaattia eli jonkin toisen sanavartalon sisältävää johdossarjaa. (Lehtinen 1993; Räisänen 1978: 327–328.) Korrelaatioksi nimitetään vastaavan johdossarjan lisäksi myös lekseemiä, josta

uusi muodoste muodostetaan (Hakulinen ym. 2004: 183), ja tässä merkityksessä itsekin käsitettä jatkossa käytän. Korrelaatti on siis uudismuodosteen kanssa samavertainen lekseemi, mutta ei sen suora kantasana. Esimerkkinä mallisarjasta voisi olla *valikoida* – *valikoituttaa*, jonka perusteella lekseemistä *lusikoida* voitaisiin muodostaa uusi johdos *lusikoituttaa*. Korrelaatiojohdossa ei siis tarvita koko johdosketjua tueksi, vaan siinä hyväksikäytetään malleja, ja korrelaatiojohtaminen selittääkin aukolliset johtosuhteet sekä johdokset, joilta puuttuu välitön kantasana, joiden kanssa johtamisen morfologisina ketjuina ymmärtävä on pulassa.

Korrelaatiojohtamista on myös mallisanajohtaminen, jossa uudismuodosteen mallina on yksi tai muutama saman johdostyyppin sana sekä sen tai niiden suhteet kantasanoihinsa. Mallisana toimiva lekseemi kuuluu yleensä kielen vakiintuneeseen sanastoon, ja uusi johdos on tyypillisesti kantasanaan ja joko sama- tai lähimerkityksinen (mallisana: *tosikko* > uusi johdos: *vakavikko*) tai jotenkin vastakkaismerkityksinen (*miehistö* > *naisisto*) mallisanaan nähden. Mallisanajohtossa mallina on sanahahmo, sanan ilmiäsu, joka rakentuu sen tavuluvusta sekä fonologisesta ja morfologisesta rakenteesta. Tällainen sanahahmojen muodostama malli toimii muottina, johon kuuluu sanavartalon loppu (esim. *-la* tai *-tta-*), joka siis monessa tapauksessa hahmottuu suffiksiksi, sekä tila vartaloainekselle, jona voi olla leksikaalinen vartalo tai muu fonologinen aines, esim. deskriptiivinen äännejono. (Hakulinen ym. 2004: 171–172, 184.) Johdosten kokonaisrakenteen tärkeyttä prosesseja johtamisprosesseja ohjaava tekijänä korostaa mm. Räisänen (1979), joka on sitä mieltä, ettei kannan ja johtimen liittäminen ole pelkkää yhteenlaskua, suffiksaatiota. Johtimen ja vartalon rajalla voi tapahtua muutoksia, esimerkiksi vartalo voi tyypistyä tai siihen voi liittyä lisäaineita. Olennaista Räisänen mukaan onkin, että johdos sopii kokonaisrakenteeltaan mahdollisimman hyvin johonkin johdostyyppiin. Tällainen mallisanan tai mallisanojen muodostama muotti, usein siis johdostyyppi, tarjoaa analogiaan perustuvan sananmuodostuskeinon, jonka perusteella voi syntyä niin uusia johdoksia kuin muitakin samanahmoisia sanoja.

Analogia tarkoittaa yleisesti vastaavuutta ja kielitieteessä erityisesti jonkin elementin yhtäläistävästä vaikutusta johonkin toiseen (esim. Karlsson 1983: 38; E. Itkonen 1966: 197). Paunosen (1983: 84) mukaan mm. Hermann Paul on esittänyt kielen koostuvan erilaisista suhteista ja suhdeverkoista. Sanat assosioituvat tajunnassa ryhmiin, jotka perustuvat merkitys- tai muototekijöiden yhtäläisyyteen tai samanlaisuuteen. Näi-

den ryhmien välisistä suhteista muodostuu kielen kehitystä ohjaavia suhdekimppuja. Karlsson (mts.) puolestaan on määritellyt analogian kielenkäyttäjän kyvyksi oppia yhteenkuuluvien muotojen ja rakenteiden suhteita, muodostaa niistä malleja ja ulottaa oppimiaan malleja uusiin tarpeisiin. *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 172) todetaan, että analogian sekä mallien osuus uusien sanojen muodostuksessa on keskeinen. Edellä esitellyn produktiivisuuden alaan analogian ei katsota kuuluvan, sillä produktiivisuus edellyttää prosessin säännönmukaisuutta eikä analogiasta voi muotoilla yleistyksiä (Bauer 2001: 213). Analogia saattaa siis tuottaa paljon lekseemeitä, mutta muodostumista ei voida millään lailla ennakoida, sillä mikä tahansa lekseemi saattaa toimia tai olla toimimatta analogisena mallina uudismuodosteelle.

Analogisessa sananmuodostuksessa käytetään mallina muita kompleksisia sanoja, johdoksia tai yhdyssanoja. Pelkkä kompleksisten sanojen olemassaolo ei kuitenkaan vielä riitä tarjoamaan mallia analogiaan perustuvalla sananmuodostukselle, vaan olennaista on kompleksisten sanojen analysointi, ja kompleksiset sanat ovat analysoitavissa juuri siksi, että on olemassa myös johtamattomia perussanoja (Bauer 2001: 13–14). Edellä esittämäni Häkkisen (1981: 61) havainto lasten käyttämästä derivaatiosysteemistä on hyvä esimerkki siitä, että jo lapset pystyvät jollain tapaa analysoimaan kompleksisia muotoja ja tuottamaan niitä. On siis pystyttävä erottamaan, mikä osa johdoksessa on johdinta ja mikä sen merkitys on, jotta samaa mallia voi käyttää uusien lekseemien tuottamiseen. Tämä tieto on kielenkäyttäjillä kuitenkin tiedostamatonta, eli tietoista morfologisten johtosuhteiden erittelyä ei tarvita.

Joskus johtosuhde voi kulkea nurin päin, jolloin kantasanalta näyttävä sana onkin johdos ja johdokselta näyttävä sana kantasana. Tällöin on kysymyksessä takaperoisjohtaminen eli retrogradinen derivaatio. Takaperoisjohdon nimitys tulee siis siitä, että takaperoisjohtaminen ei tue suoran, yhteen suuntaan etenevän johtamisen mallia. Takaperoisjohdot on johdettu niitä vastaavista deverbaalisista yhdyssubstantiiveista, jotka puolestaan on muodostettu yhdistymällä deverbaaliin perusosaan jokin nomini määriteosaksi. (Itkonen 1987: 94.) Kaikki takaperoinen johtaminen on juuri edellä esiteltyä korrelaatiojohtamista, sillä sananmuodostuksessa käytetään apuna malleja, ei johtimia. Takaperoisjohdotuksen kaava kulkee siis seuraavasti: mallina toimii jokin sarja, esim. *luistella* > *luistelu*, jonka avulla deverbaalin perusosan sisältävästä yhdyssanasta peruutetaan perusosan kantasanaan, siis *rullaluistelu* > *rullaluistella*. Bau-

erin (2001: 83) mukaan takaperoisjohdon olemassaolo on argumentti analogiselle sananmuodostukselle: kyseessä ei ole johtamisprosessin peruuttaminen, vaan uuden lekseemin muodostuminen mallin mukaan, analogisesti. Erityisen selvää tämä on yhdyssanojen takaperoisjohtamisessa, sillä esimerkiksi takaperoisesti johdettujen verbaaliyhdyssanojen perusosana on deverbaali nomini, jolloin johtosuhteesta on aina olemassa malli.

Takaperoisjohdon ja analogian vuoksi yksinkertaisempi lekseemi ei välttämättä ole aikaisempi kuin kompleksisempi lekseemi, joten sanojen morfologiset suhteet eivät aina kerro kronologiasta ja derivaatiosuunnasta. Takaperoisjohdosten tunnistaminen ei välttämättä ole helppoa, sillä takaperoisjohtaminen on aina diakroninen ilmiö (Bauer 2001: 25). Takaperoisten verbijohdosten yhteydessä deverbaali nomini edeltää ajallisesti kantasanalta näyttävää verbaalista sanaa, mutta molempien jo esiintyessä kielien synkroniassa on vaikea hahmottaa johtosuhteen suuntaa.

Analogia on mukana ainakin takaperoisissa johtamisprosesseissa sekä silloin, kun johdoksella ei ole suoraa kantasanaa, vaan se muodostuu mallien avulla. Palaan siis analogiaan ja malleihin myös yhdistymällä muodostuneiden verbaalisanojen yhteydessä (ks. luku 4), sillä joidenkin yhdistymällä muodostuneiden syntyä ei voi selittää kuin analogialla. Länsimäki (1987: 172) muistuttaa, että analogia on myös yksi osoitus kielessä vallitsevasta koheesiovoimasta: mallinmukaisissa muodosteissahan on aina kysymys yhtenäistymispyrkimyksestä, johonkin malliin sopimisesta.

3.2.3 Marginaaliset johtamistavat

Lähes kaikki sananmuodostumistavat kuuluvat jollain tapaa johtamisen alaan. Ainoa selkeästi johtamisen ulkopuolelle jäävä sananmuodostuskeino on yhdistyminen. (Häkkinen 1990: 101.) Johtamisesta ei myöskään ole kyse sanojen lainautumisen yhteydessä. Johtamisen kenttään voidaan siis katsoa kuuluviksi kaikki sellaiset sananmuodostumistavat, joissa kielessä jo esiintyvistä lekseemistä jollain tapaa muodostetaan uusi lekseemi. Omassa aineistossani ei juuri ole marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja, joten esittelen nämä johtamistavat nopeasti. (Tarkemmin marginaalisista johtamistavoista ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 189–191; Häkkinen 1990: 107–124; Penttilä 1957: 254–259.) Määriteosien joukossa tosin on marginaalisilla sa-

nanmuodostumistavoilla muodostuneita lekseemejä, esim. typistymä *luomu-* (< *luonnonmukainen*) verbaaliyhdyssanassa *luomuviljellä*, mutta tällaisissa tapauksissa marginaalinen sananmuodostusprosessi on tapahtunut jo aiemmin, ei verbaaliyhdyssanaa johdettaessa (*luonnonmukainen viljely* > *luomuviljely* > *luomuviljellä*), enkä siksi käsittele tällaisia tapauksia marginaalisten johtamistapojen yhteydessä.

Sen lisäksi, että marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneita lekseemejä on yleensä melko vähän, ne ovat myös muodostuneet niin eri tavoin, ettei muodostumistavoista juuri voi yleistää sääntöjä. Bauerin (2001: 22) produktiivisuuden määritelmään kuuluu, että ollakseen produktiivinen morfologisen prosessin on noudatettava selkeätä kaavaa, muodostumissääntöä. Lisäksi morfologisen prosessin tuottamien lekseemien on synnyttävä kielenkäyttötilanteessa tiedostamatta, sillä lekseemien tietoinen lekseemien kehittäminen ei Bauerin mukaan kerro muodostusprosessin produktiivisuudesta. Vähäinen määrä, muodostumistapojen kirjo ja usein tietoinen sananmuodostelu vihjaavat, etteivät marginaaliset johtamistavat voi olla produktiivisia. Marginaalisista johtamistavoista eivät Bauerin (mts.) mukaan ole produktiivisia ainakaan typistäminen, kontaminaatio ja akronyymit eli kirjainsanat.

Typistäminen on siitä poikkeuksellinen sananmuodostumistapa, että siinä lekseemi vain typistyy, mutta sen merkitys ei muutu (esim. *alennusmyynti* > *ale*). Koostesanat typistyvät siten, että useampisanaisen ilmaukset eri osista muodostuu uusi typistymä (esim. *hedelmä- ja vihannesosasto* > *heviosasto*). Erisnimien typistyminen lempinimiksi on hyvin yleistä, ja osasta typistymiä on muodostunut uusia erisnimiä, esimerkiksi *Johannasta* ovat typistyneet mm. nimet *Hanna* ja *Jonna* (Häkkinen 1990: 108). Myöskään sanayhtymän alkukirjaimista muodostettujen kirjainsanojen merkitys ei muutu. Tällaiset kirjainsanat eroavat muista lyhenteistä siten, että ne äännetään vakiintuneen lukuasun mukaisesti (esim. *KOP*, lukuasu [*kop*]). Jonkinlaisesta typistymisestä on kyse myös Häkkisen (1987: 24) havainnossa verbaaliyhdyssanoista tietynlaisessa välittäjäroolissa. Häkkinen nimittäin esittää, että verbaaliyhdyssana saattaa joskus toimia vain tarpeellisena välivaiheena uuden käsitteen kotouttamisessa. Kun *kuntourheilu* oli uutta, tuntui yhdysverbi *kuntourheilla* sopivan kyseisen teon nimitykseksi, sillä sen rakenneosat kertovat, mistä on kysymys. Kun ilmiö tuli tutuksi, saattoi pitkä verbaaliyhdyssana korvautua määriteosana olevasta *kunto*-lekseemistä johdetulla *kuntoilla*-verbillä.

Kontaminaatiossa kaksi sanaa sulautuu toisiinsa yleensä tahattomasti niin, että uudessa sanassa on fonologisia aineksia kummastakin lähtösanasta (esim. *viinakset* + *juomat* > *juomakset*) (Hakulinen ym. 2004: 191). Produktiivisuuden ehdoista kontaminaatio täyttää siten sen kriteerin, että produktiivisesti muodostuneet lekseemit eivät ole tietoisien kehittelytulosta, sillä kontaminaatio on lähinnä tahatonta kahden sanan sekoittamista. Minkäänlaista sääntöä tai mallia kontaminaatiosta ei kuitenkaan voida muodostaa, joten produktiivisuudesta ei tämänkään sananmuodostumistavan yhteydessä voida puhua.

Joskus sanoja syntyy sanavartalon äännteitä vaihtamalla. Tätä kutsutaan vartalonsisäiseksi johdoksi. Tällä tavalla kieleen on tullut esimerkiksi deskriptiivisiä ja onomatopoeettisia sanoja, kuten *sirinä*, *sorina*, *surina* ja *särinä* sekä *piristä*, *päristä*, *pöristä* ja *porista*. (Lepämaa ym. 1996: 19.) Reduplikaatiossa puolestaan lekseemejä syntyy siten, että jokin kantana olevan lekseemin osa tai koko lekseemi kahdentuu. Kahdentumisen lisäksi reduplikaatiolla muodostuneissa lekseemeissä esiintyy usein myös muunlaista äänneasun variointia. Näin muodostetut lekseemin muistuttavat yhdyssanoja, mutta olennainen ero on se, että reduplikaation avulla muodostettu osa ei ole aikaisemmin esiintynyt itsenäisenä lekseiminä ja esiintyy muodostamisen jälkeenkin vain joissakin määräympäristöissä. (Häkkinen 1990: 109.) Poikkeuksena ovat tietenkin lekseemit, joissa koko alkuperäinen sana kahdentuu, kuten *kotikoti* tai *ruokaruoka*. Tällaisia käytetään yleensä merkityksessä 'alkuperäinen' tai 'varsinainen, aito, oikea', esimerkiksi lauseessa *tekisi jo kaikkien hömppäruokien jälkeen mieli ruokaruokaa*. Esi-merkkejä sellaisia lekseemeistä, joissa on kahdentunut vain jokin osa sanasta, ovat *tyttö-tyhjä*, *ypöyksin* ja *putipuhdas*.

Sananmuodostumistapa piiloderivaatio eli konversio ei ole suomessa käytössä, mutta englannissa konversio on hyvin produktiivinen tapa muodostaa substantiiveista verbejä, kuten esimerkiksi *a button* (*nappi*) > *to button* (*napittaa*). (Lepämaa ym. 1996: 19.) Konversiossa johtaminen tapahtuu ilman morfologisia operaatioita, sillä sanaan ei lisätä mitään aineksia, mutta sanaluokka muuttuu ja merkitys sen mukana. Suomessa sanaluokan ja merkityksen muuttuminen näkyy useimmiten myös sanan morfeemirakenteessa ja fonologisessa asussa, vaikka merkityksen ja muodon elementtien suhteet eivät aina selkeitä olekaan.

3.3 Aineistoni johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Tämän luvun alaluvuissa esittelen aineistoni johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden muodostumisprosessit. Olen tarkastellut verbin eri paradigmamuotoja erikseen ja esitän aineistoni taulukoiden avulla (ks. taulukot 2–8). Sama verbaaliyhdyssana saattaa olla mukana taulukon useammassakin kohdassa, jos lekseemi esiintyy eri verbiparadigman muodoissa. Kuten edellä mainitsin, olen kuitenkin laskenut myös muodostumistapojen tyyppifrekvenssin, joka kertoo, moniko verbaaliyhdyssana on muodostunut kyseisellä tavalla. Koska aineistossani on eri verbiparadigman muotoja eri määrrät, esitän taulukoiden 2–8 reunimmaisena oikealla olevassa sarakkeessa prosenttiluvulla, kuinka suuri osa kaikista paradigmamuodossa esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista on muodostunut kyseisellä sanamuodostumistavalla. Oikeanpuoleinen sarake onkin tyyppifrekvenssin lisäksi taulukoiden 2–8 olennaisinta informaatiota: se paljastaa, jos eri paradigmamuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoissa on joitakin eroja.

Ennen muodostumistapojen tarkempaa tarkastelua esittelen, miten aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumistavat jakautuvat johtamisen ja yhdistymisen kesken (ks. taulukko 1).

Taulukko 1: Johtamalla ja yhdistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen paradigmamuodot

VERBIMUOTO	Johtamalla muodostuneet		Yhdistymällä muodostuneet	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	188	69,1	84	30,9
Passiivin finiittimuodot	95	55,9	75	44,1
Infinitiivimuodot	183	54,6	152	45,4
Partisiippimuodot	246	34,7	462	65,3
	-----		-----	
Tyyppifrekvenssi	405	44,6	504	55,4

Myös taulukossa 1 ovat mukana verbaaliyhdyssanojen kaikki eri paradigmamuodot, mutta kun jokainen lekseemi lasketaan mukaan vain kerran, aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta johtamalla on muodostunut 405 (44,6 prosenttia) ja yhdistymällä 504 (55,4 prosenttia). Verbiparadigman eri muodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen välillä on selkeä ero. Aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista suurin osa, 68,5 prosenttia, on muodostunut johtamalla. Partisiipeissa tilanne on lähes päinvastainen: 62,3 prosenttia on muodostunut yhdistymällä, johtamalla vain 37,7 prosenttia. Sekä passiivin finiittimuotoisina että infinitiivimuodoissa esiintyvistä hieman yli puolet, passiivin finiittimuotoisista 57,7 prosenttia ja infinitiivimuodoista 55 prosenttia, on muodostunut johtamalla.

3.3.1 Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Tässä luvussa esittelen aineistoni verbaaliyhdyssanat, jotka on johdettu suoraan yhdyssubstantiivista tai jotka motivoituvat samavartaloisesta yhdyssubstantiivista. Samavartaloisesta yhdyssubstantiivista muodostuvat myös takaperoisjohdokset, mutta ne olen kuitenkin luokitellut omaksi ryhmäkseen, jota käsitelen luvussa 3.3.4. Samavartaloisesta yhdyssubstantiivista motivoituneet ovat muodostuneet korrelaatio- tai mallisanajohdon mukaan: niillä on korrelaatti, josta ne motivoituvat, sekä johdostyyppin tai korrelaatio-suhteen muodostama malli. Käytän kuitenkin aina merkkejä > ja < johdoksen ja sen kannan tai korrelaatin välillä, oli kyse johtamisesta tai motivoitumisesta. Systemaattisesti en aineistoni lekseemejä näiden kahden johtamistavan mukaan jaottele, mutta esittelen hieman enemmän samavartaloisista yhdyssubstantiiveista motivoituneita, sillä niiden kohdalla muodostumistapa ei ole yhtä selvä kuin morfologista johtoketjua noudattelevissa johdoksissa. Esittelemällä kanta- ja korrelaatio-suhteita perustelen myös verbaaliyhdyssanojen luokittelua tämän ryhmän jäseniksi ja luokitteluni tueksi olen selvittellyt sanojen suhteita mm. *Suomen etymologisen sanakirjan* (Häkkinen 2004) ja Raimo Jussilan (1998) *Vanhat sanat* -teoksen avulla.

Useiden yhdyssubstantiiveista suoraan johdettujen tai motivoituneiden verbaaliyhdyssanojen perusosa esiintyy kielessä itsenäisenäkin, kuten esimerkiksi *etätyöskennellä*-verbaaliyhdyssanan perusosa *työskennellä*, mikä varmasti helpottaa tällais-

ten verbaaliyhdyssanojen tuloa kieleen. Yhdyssubstantiivista johdetun verbaaliyhdyssanan perusosaksi saattaa kuitenkin muodostua myös ainoastaan kyseisen yhdyssanan perusosana esiintyvä johdos. Esimerkiksi *aikataulu*-yhdyssubstantiivista johdetussa *aikatauluttaa*-verbaaliyhdyssanassa perusosana on johdos (**tauluttaa*), joka ei esiinny itsenäisenä. Tällaiset yhdyssubstantiivista johdetut verbaaliyhdyssanat eivät välttämättä hahmotu määritysyhdyssanoiksi, sillä edellä esimerkkinä olevan *aikatauluttaa*-verbaaliyhdyssanan merkitys ei tunnu koostuvan **tauluttaa*-verbistä ja sitä määrittävästä *aika*-osasta. Pikemminkin tällaiset vastaavat merkityksen rakentumiseltaan yksisanaisia johdoksia, sillä merkityksen komponentteja ovat *aikataulu* ja *-ttA*-johtimen verbaalinen merkitys, aivan kuten esimerkiksi yksisanaisella lekseemillä *naru* + *-ttA* > *naruttaa*. Koska tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen rinnalla esiintyy yleisessä käytössä oleva yhdyssubstantiivi, ovat kaikki verbaaliyhdyssanat merkitykseltään hyvin selviä, vaikka merkityksen rakentuminen ei edellä mainituissa tapauksissa prototyyppisiä määritysyhdyssanoja muistutakaan. Saattaa kuitenkin olla, että määritysyhdyssanan muoto korostuisi, jos rinnalla olisi muita **tauluttaa*-perusosaisia verbaaliyhdyssanoja (esim. **maisematauluttaa*, **sukutauluttaa*, **fläppिताuluttaa*, **mainostauluttaa*). Tällöin yhteinen osa **tauluttaa* muodostuisi näiden kaikkien hyponyymiksi ja sen oma merkitys saattaisi korostua suhteessa vaihtuviin määriteosiin.

Joidenkin yhdyssubstantiiveista muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen kannaksi tai korrelaatiksi mainitsemani yhdyssubstantiivit näyttävät johdoksilta. Koska tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen muodostumisessa ei aina ole kyse suorasta johtamisesta vaan myös korrelaatiojohdosta, ne usein myös ovat johdoksia. Esimerkiksi verbaaliyhdyssana *hiekkamyrskytä* motivoituu yhdyssubstantiivista *hiekkamyrsky*, jonka perusosa on *U*-johdos, joten *myrsky* saattaisi johtua *myrskytä*-verbistä, jolloin kyseessä olisi takaperoinen johtaminen. *Nyky-suomen etymologinen sanakirja* (Häkkinen 2004) paljastaa kuitenkin *myrsky*-sanana olevan johdos jyrisevää tai murisevaa ääntä jäljittelevästä interjektiomaisesta vartalosta. Suomen kirjakielessä lekseemi *myrsky* on ensi kerran mainittu vuoden 1642 Raamatussa; verbi *myrskytä* on syntynyt nominia myöhemmin. (Lekseemeistä *myrsky* ja *myrskytä*, ks. Jussila 1998.) Samaan tapaan johdos *jalkakyykky* motivoi *jalkakyykätä*-verbaaliyhdyssanan. Johtosuhde ei kuitenkaan ole takaperoinen (ei mallia *kyykätä* > *kyykky*, *jalkakyykky* > *jalkakyykätä*), sillä lekseemi *kyykky* ei ole johdos *kyykätä* verbistä, vaan mahdollisesti verbit *kyykistellä* ja *kyykkiä* ovat kantoi-

na *kyykky*-lekseemille. (Lekseemeistä *kyykky* ja *kyykistellä*, ks. Häkkinen 2004; Jussila 1998) Lekseemien *kyykky* ja *kyykätä* suhteen perusteella voi *jalkakyykky*-yhdyssubstantiivista muodostua verbaaliyhdyssana *jalkakyykätä*. Edelleen *haaksirikko*-yhdyssubstantiivin (> *haaksirikkoutua*) perusosa *rikko* on *O*-johdos mutta ei *rikkoutua*-verbistä, ja verbaaliyhdyssanan *kielikylvettä* (< *kielikylpy*) perusosa *kylpy* on *kylvettä*-verbin sijaa johdos *kylpeä*-verbistä. Verbaaliyhdyssana *väliinpudotettu* (< *väliinputoaja*) motivoituu yhdyssubstantiivista *väliinputoaja*, jonka perusosa on tekijän nimeävä *jA*-johdos *pudota*-verbistä.

Aineistoni yhdyssubstantiiveista suoraan johdettujen tai motivoituvien verbaaliyhdyssanojen joukossa on noin 15 sellaista lekseemiä, jotka Rahtu (1983: 55–58) luokittelee ns. kaksikantaisiksi. Nimitys tulee siitä, että ne ovat hänen mukaansa saattaneet muodostua joko suoraan tai takaperoisesti johtamalla. Esimerkiksi kaksikantaiseksi hän tulkitsee verbaaliyhdyssanan *jalkapalloilla*, joka on siis voinut muodostua suoraan (*jalkapallo* > *jalkapalloilla*) tai takaperoisesti (*jalkapalloilu* > *jalkapalloilla*). Vertaillessaan verbien ja vastaavien yhdyssubstantiivien ensiesiintymiä kielitoimiston arkistokokoelmissa hän on todennut, että näiden esiintymien perusteella verbaaliyhdyssanaa aiemmin kielessä esiintyvät sekä johtamaton että deverbaali yhdysnomini, jolloin verbaaliyhdyssanan kantana on saattanut toimia kumpi vain. (Mts.)

Osittain verbaaliyhdyssanojen kaksikantaisiksi luokittelussa on varmasti kyse siitä, että lekseemien muodostumistapoja on hankala selvittää. Kun verbaaliyhdyssanan kanssa samavartaloisista lekseemeistä kielessä esiintyvät yleisesti sekä johtamaton nomini että deverbaali nomini, on vaikea tietää, kummalla tapaa johdos on muodostunut. En ole kuitenkaan omassa tutkielmassani noudattanut Rahtun luokittelua, vaan hänen kaksikantaisiksi tulkitsemansa verbaaliyhdyssanat kuuluvat tutkielmassani yhdyssubstantiiveista suoraan johdettujen ryhmään. Kaksikantaisiksi en tällaisia luokitellut seuraavista syistä: Ensinnäkin, useiden Rahtun (1983: 55–58) kaksikantaisiksi luokittelemien verbaaliyhdyssanojen perusosat esiintyvät kielessä myös itsenäisinä (esim. *kelkkailla*), mikä varmasti helpottaa verbaaliyhdyssanojen johtamista suoraan johtamattomasta nominista yksiosaisen verbin mallin mukaan (malli: *kelkka* > *kelkkaila*, uusi tuotos: *rattikelkka* > *rattikelkkailla*). Olennaista tässä ei ole, onko *kelkkailla* muodostunut suoraan (*kelkka* > *kelkkailla*) vai takaperoisesti (*kelkkailu* > *kelkkailla*), vaan se, että lekseemien *kelkka* ja *kelkkailla* suhteen mukaan voidaan *rattikelkka*-

yhdys­substantiivista johtaa verbaaliyhdyssana *rattikelkkailla*. Lisäksi lähes kaikki aineistossani esiintyvät Rahdun kaksikantaisiksi tulkitsemat verbaaliyhdyssanat liittyvät urheiluun tai vapaa-aikaan. Kun kielessä esimerkiksi jo esiintyvät lekseemit *purjelautail­la* ja *jalkapalloilla*, en usko, että verbaaliyhdyssanat *lumilautail­la* ja *käsipalloilla* tarvitsevat deverbaalia nominia kannakseen. Ne siis voidaan luultavasti johtaa aiempien mallin mukaan suoraan johtamattomasta yhdys­substantiivista (*lumilauta* > *lumilautail­la*, *käsipallo* > *käsipalloilla*). Voisikin olettaa, että urheilulajien tai -välineiden nimistä on johdettu jo niin paljon verbaaliyhdyssanoja, että uuden lajin tai välineen ilmestyessä verbaaliyhdyssanan johtaminen onnistuu suoraan johtamattomasta nominista.

Omassa tutkielmassani en ole Rahdun tavoin käyttänyt lekseemien iästä mahdollisesti jonkinlaista osviittaa antavia arkistotietoja, joten jotkin verbaaliyhdyssanat voivat todella olla Rahdun esityksen mukaisesti kaksikantaisia. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi ensimmäiset sellaiset verbaaliyhdyssanat, joiden perusosa ei esiinny itsenäisenä verbinä, kuten **lautail­la*¹². Koska tutkielmani tarkoitus on kuitenkin pyrkiä hahmottamaan, millaiset prosessit ovat produktiivisia, ei tällaisten kaksikantaisten verbaaliyhdyssanojen ryhmän puuttuminen luokittelustani ole ongelma. Verbaaliyhdyssanoja voidaan selvästi johtaa yhdysnomineista sekä suoraan että takaperoisesti (ks. luku 3.2.4), ja erityisesti verbaaliyhdyssanojen muodostumista varmasti tukee se, jos kielessä esiintyvät sekä johtamaton että deverbaali yhdysnomini.

Suoraan yhdysadjektiivista johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden tyyppifrekvenssi on 106 (ks. taulukko 2). Tyyppifrekvenssi kertoo, että kyseisellä muodostumistavalla on muodostunut yhteensä 106 (11,7 %) verbaaliyhdyssanaa aineistoni 909:stä. Taulukko 2 havainnollistaa, miten aineistoni yhdys­substantiivista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sijoittuvat eri paradigma­muodoissa, aktiivin finiittimuotoisina, passiivin finiittimuotoisina, infinitiivimuotoisina ja partisiippimuotoisina, esiintyviin verbaalisanalyysiin. Kaikki aineistoni yhdys­substantiiveista suoraan johdetut tai motivoituvat verbaaliyhdyssanat on esitelty verbimuotojen perusteella eriteltyinä liitteessä 2.

---

¹² Nykyisin tämä verbi esiintyy itsenäisenäkin merkityksessä *lumilautail­la*.

Taulukko 2: Suoraan yhdyssubstantiivista johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	30	21,0	30	11,0
Passiivin finiittimuodot	20	14,0	20	11,8
Infinitiivit	32	22,4	32	9,6
Partisiipit	61	42,6	61	8,6
Yht.	143	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyppifrekvenssi	106	11,7		

Edellä jo mainitsin, että prosentuaalisesti eniten johtamalla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja on aktiivin finiittimuodoissa ja vähiten partisiippimuodoissa. Yhdyssubstantiiveista johtaminen noudattaa suurin piirtein samaa mallia (ks. taulukko 2): Aktiivin finiittimuodoissa esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista 11,0 prosenttia on muodostunut suoraa yhdyssubstantiiveista johtamalla tai niistä motivoitumalla. Passiivin finiittimuotojen kohdalla prosenttiluku on hieman suurempi, 11,8, mutta sen jälkeen prosenttiluku pienenee partisiippeja kohti siten, että infinitiivimuodoissa esiintyvistä 9,6 ja partisiipeista 8,6 prosenttia on muodostunut suoraan yhdyssubstantiiveista.

Tekstifrekvenssiltään suurimpia tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoja ovat *huutokaupata* (< *huutokauppa*), jolla on eri paradigmuodoissa yhteensä 51 esiintymää, ja *haaksirikkoutua* (32, < *haaksirikko*). Lisäksi Helsingin Sanomien urheilusivuilla ovat useasti vilahdelleet verbaaliyhdyssanat *ykkössijoitettu* (38, < *ykkössija*) ja *kakkossijoitettu* (24, < *kakkossija*). Ne esiintyvät aineistossani ainoastaan 2. partisiipin passiivimuotoisina, mutta yhdyssubstantiivihierarkian kuvailema kehitys ei liene niiden kohdal-

la ollenkaan mahdollon (vrt. *pitäisikö Suomi sittenkin *ykkössijoittaa Euroviisuissa ja kenet sinä *kakkossijoitat viikonlopun turnauksessa*).

Aktiivin finiittimuodoissa esiintyvät mm. verbaaliyhdyssanat *kiertomatkailla* (< *kiertomatka*), *muovilusikoida* (< *muovilusikka*) ja *yhtiökokousta* (< *yhtiökokous*). Finiittisiä mutta passiivisia ovat esimerkiksi *joukkomurhataan* (< *joukkomurha*), *polttomerkitään* (< *polttomerkki*) ja *salaojitetaan* (< *salaoja*). Infinitiivimuodoissa tämän ryhmän verbaaliyhdyssanat esiintyvät lähinnä joko 1. infinitiivin tai 3. infinitiivin muodoissa (ks. liite 2). 1. infinitiivin muodossa esiintyvät esimerkiksi verbaaliyhdyssanat *d-vitainoida* (< *d-vitamiini*), *etätyöskennellä* (< *etätyö*) sekä *itseironisoida* (< *itseironia*) ja 3. infinitiivin aktiivimuodoissa *valokopioimalla* (< *valokopio*), *rikkaruohottumaan* (< *rikkaruoho*), *mykkäkouluilemalla* (< *mykkäkoulu*) ja *banaaniveneilemään* (< *banaanivene*). Harvojen 2. infinitiivin passiivimuodoissa esiintyvien joukossa ei ole tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoja, mutta 2. infinitiivin aktiivimuodoissa on kolme: *lentopalloillessa* (< *lentopallo*), *lumilautaillessa* (< *lumilauta*) ja *vesipalloillessa* (< *vesipallo*).

Vaikka tällä tavalla johdettuja on partisiippien joukossa suhteellisesti vähiten (8,6 %), esiintyy partisiippimuodoissa kuitenkin lukumääräisesti eniten yhdyssubstantiiveista johdettuja. Tämä ristiriitaiselta kuulostava toteamus selittyy kuitenkin sillä, että partisiippien yhteismäärä on suurin. 1. partisiipin aktiivimuodoissa esiintyvät mm. *maapalloistuva* (< *maapallo*), *reppumatkaileva* (< *reppumatka*), *tekohymyilevä* (< *tekohymy*) ja *työmatkaileva* (< *työmatka*). 1. partisiipin passiivimuotoisina ei tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoja esiinny, mutta 2. partisiipin aktiivimuodoista suoraan yhdyssubstantiivista johdettuja ovat mm. *hiv-infektioitunut* (< *hiv-infektio*), *kosteusvaurioitunut* (< *kosteusvaurio*), *kuutamourakoinut* (< *kuutamourakka*) ja *aivoinvalidisoitunut* (< *aivoinvalidi*). 2. partisiipin passiivimuotoisina esiintyvissä tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoja on suhteellisesti hieman enemmän kuin muissa partisiippimuodoissa, esim. *kermakakutettu* (< *kermakakku*), *Reynolds-keskiarvotettu* (< *Reynolds-keskiarvo*), *mahonkiviilutettu* (< *mahonkiviilu*), *postimerkitetty* (< *postimerkki*) ja *ydinaseistettu* (< *ydinase*).

Seuraavaksi esittelen johtamisprosessit, joilla yhdyssubstantiiveista johdetut verbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet. Aineistoni johdokset olen ryhmitellyt *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 299, 309, 314.) johdosjaon mukaisesti kolmeen semanttiseen pääryhmään, (1) muuttamisjohdoksiin, (2) muuttumisjohdoksiin ja (3)

muuntelujohdoksiin. Jokaisessa ryhmässä on useita tyypillisiä johtimia. (Verbijohdoksista ja -johtimista, ks. esim. Hakulinen 1979: 257–302; Kytömäki 1990, 1992a ja 1992b; Kangasmaa-Minn 1982.) Johdinten jaottelu ei kuitenkaan ole yksinkertaista, sillä johtimilla on monenlaisia merkityksiä tai ei merkitystä lainkaan, jolloin funktiona on ainoastaan sanaluokan muuttaminen, (Kytömäki 1992: 74) ja johtimen merkitys riippuu myös kantasanan semantiikasta (Länsimäki 1995: 24). (Johdinten jaotteluista ja jaottelun ongelmista, ks. Häkkinen 1981: 55.) Kaikesta edellä mainitusta huolimatta esittelen aineistoni verbaaliyhdyssanoissa esiintyvät muodostusprosessit johdinten perusteella ja *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 299, 309, 314) mukaisesti johdostyypeittäin ryhmiteltynä. Ryhmittelyn funktio on kuitenkin lähinnä jäsentää muodostusprosessien esittelyä ja esittää yleistyksiä samaan tyyppiin kuuluvien johtimien funktioista. Olennaista ei siis ole ryhmien vertailu vaan muodostusprosessien määrä: mitä useammilla johtamisprosesseilla verbaaliyhdyssanoja muodostuu, sitä monipuolisemmin uusille verbaaliyhdyssanoille on tarjolla mallia antavia esimerkkejä.

(1) Muuttamisjohdokset ovat merkitykseltään kausatiivisia¹³ ja tavallisesti transitiiivisiä. Nominikantaiset muuttamisjohdokset ilmaisevat yleensä esim. siksi tai sellaiseksi tekemistä, mitä kantasana ilmaisee, tai kantasanan tarkoitteella varustamista. Nominikantaisilla muuttamisjohdoksilla on joitakin keskeisiä merkitysryhmiä, kuten faktiiviset, intsruktiiviset, privatiiviset, instrumentatiiviset ja direktionaaliset johdokset. (Hakulinen ym. 2004: 299; verbijohdoksista, ks. myös Hakulinen 1979: 257–302; Kytömäki 1990 ja 1992; Kangasmaa-Minn 1982; Penttilä 1957: 308–323.)

Tärkeimmät kausatiiviset johtimet ovat *-ttA-* ja *-tA-*. Lisäksi nominikantaisiin muuttamisjohdoksiin kuuluu *Oi-*, *itse-*, *i-* ja *O-*johdoksia sekä supistumaverbejä. (Hakulinen ym. 2004: 309.) Johdin *-ttA* löytyy esimerkiksi instruktiivisista verbaaliyhdyssanoista *korppujauhottaa* (< *korppujauho*) ja *rajapyykittää* (< *rajapyykki*) sekä instrumentatiivisista verbaaliyhdyssanoista *lisäverottaa* (< *lisävero*) ja *aikatauluttaa* (< *aikataulu*). Näistä verbaaliyhdyssana *rajapyykittää* kuvaa hyvin johtimen merkitysfunktiota: *pyykki* on johdos *pyykätä*-kannasta, joten verbaaliyhdyssanan olisi voinut muodostaa myös takaperoisesti jo olemassa olevan suhteen (*pyykätä* > *pyykki*) avulla, siis muodossa **rajapyykätä*. Verbaaliyhdyssanan ilmaiseman toiminta on kuitenkin rajan varus-

¹³ Kausatiivisuus ymmärretään tässä tutkielmassa laajassa merkityksessä, eli sillä tarkoitetaan verbin ilmaisemaa aiheuttamista: jokin entiteetti saa aikaan toisen entiteetin olotilan tai paikan muutoksen. Kausatiivisuus ei siis tässä merkityksessä aina edellytä kausatiivijohdinta. (Ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 456).

tamista rajapyykeillä, ja tällaisen merkityksen juuri instruktiivijohdin kantasanaan liittyy (vrt. instruktiivijohdinten merkitys: kantasanan tarkoitteella varustaminen). *Pyykätä* puolestaan on kantasalla toimimista ilmaiseva instrumentatiivijohdos, joten verbaaliyhdyssanan johtamisessa *rajapyykki*-yhdyssubstantiivista on käytetty merkityksensä kannalta sopivaa instruktiivijohdinta.

Johdinta *-ttA* voi edeltää jokin foneemi, foneemijono tai toinen johdin, joka muodostaa sen kanssa yhdysjohdinten. Tärkeimmät *ttA*-loppuiset yhdysjohdinten ovat *-UttA-*, *-tUttA-*, *-ittA-* ja *-OittA-* (Hakulinen ym. 2004: 319). Yhdyssubstantiivista *pääoma* on johdettu verbaaliyhdyssana *pääomittaa* *ittA*-johtimella. Johdin *-OittA-* esiintyy mm. verbaaliyhdyssanoissa *aikarajoitettu* (< *aikaraja*), *yleiskaavoitettu* (< *yleiskaava*) ja *kivilaatoitettu* (< *kivilaatta*).

UttA-johdos *etuoikeuttama* motivoituu *etuoikeus*-yhdyssubstantiivista. *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 322) mainitaan *oikeuttaa*-verbi merkitykseltään leksikaalistuneena nominikantaisena *UttA*-johdoksena, jonka kantasana on *oikea*. Lekseemi *oikeus* puolestaan on samasta kannasta *Us*-johtimella muodostettu ominaisuudennimi, jonka merkitys on leksikaalistunut tarkoittamaan 'jollekin kuuluvaa etua tai valtaa tehdä jotain'. Lekseemi *etuoikeus* ei siis ole *etuoikeuttama*-verbaaliyhdyssanan kanta vaan korrelaatti, josta verbaaliyhdyssana motivoituu. Samalla lailla motivoituvat *etuajo-oikeutettu* (< *etuajo-oikeus*) ja *yksinoikeutettu* (< *yksinoikeus*).

Johdin *-tA* tuottaa mm. faktiivisen verbaaliyhdyssanan *liikelaitostaa* (< *liikelaitos*) ja instrumentatiiviset *yhtiökokousta* (< *yhtiökokous*) sekä *ennakkomainostaa* (< *ennakkomainos*). Verbi *työllistää* on *-tA*-johdos *työllinen*-adjektiivista, mutta katson verbaaliyhdyssanat *tuntityöllistää* ja *tukityöllistää* motivoituviksi yhdysubstantiiveista *tuntityö* ja *tukityö*, sillä vastaavat adjektiivit **tuntityöllinen* ja **tukityöllinen* eivät esiinny ainakaan yleisesti. Kyseessä on siis aukollisia johtosuhteita tuottava korrelaatiojohtaminen, ja lekseemien *tuntityö* ja *tuntityöllistää* suhde on sama kuin sanojen *työ* ja *työllistää*.

Verbaaliyhdyssanat *huumetestata* (< *huumetesti*) ja *sokkotestata* (< *sokkotesti*) motivoituvat vastaavista *testi*-perusosaisista yhdysubstantiiveista. Lekseemi *testi* on lainasana, jossa konsonanttiloppuiseen englanninkieliseen sanaan on kiinnittynyt loppu-*i* (ks. esim. Häkkinen 2004; Hakulinen 1979: 378). Lekseemit *testi* ei siis ole johdos verbistä *testata*, ja *testata* puolestaan saattaa olla joko laina tai johdos nominista,

joten verbaaliyhdyssanojen muodostuminen ei ole takaperoista. Vastaava muodostumistapa on verbaaliyhdyssanalla *mikrofilmata* (< *mikrofilmi*), jossa lekseemi *filmi* on testisanan tapaan laina. Sillä, ovatko nämä nimit kielihistoriallisesti verbien kantoja vai eivät, ei kielenkäyttäjän kannalta ole merkitystä, ja *testi* ja *testata* vertautuvatkin johdosuhteessa oleviin sarjoihin, kuten *naula* > *naulata* tai *lana* > *lanata*.

Aines *-tA-* on mukana myös ns. supistumaverbien infinitiivimuodossa, mutta varsinainen johdin tällä tavalla muodostetuissa verbeissä on *-A-*. Nimitys supistumaverbi perustuu siihen, että vartalon lopun pitkän vokaaliaineksen keskellä on varhemmin ollut δ , jonka kadottua vartalo on supistunut ja vokaaleista on muodostunut pitkä vokaali tai vokaaliyhtymä. Supistumaverbeiksi kutsutaan kuitenkin kaikkia tämän muotin ja taivutustyyppin verbejä riippumatta niiden iästä, ja supistumaverbien ryhmä onkin karttuva. Johdin *-A* on hyvin monimerkityksinen ja monikäyttöinen yleisverbistin, ja sillä muodostetaan sekä transitivisia että intransitiivisia verbejä, eivätkä kaikki johdokset sijoitu edellä mainittuihin merkitysryhmiin. (Hakulinen 1979: 281–282; Hakulinen ym. 2004: 327.) Intransitiivisia supistumaverbejä, siis *A*-johdoksia, ovat verbaaliyhdyssanat *hiekkamyrskytä* (< *hiekkamyrsky*) ja *minigolfaamassa* (< *minigolf*). Verbaaliyhdyssanat *huutokaupata* (< *huutokauppa*), *pakkohuutokaupata* (< *pakkohuutokauppa*), *punamullata* (< *punamulta*), *joukkomurhata* (< *joukkomurha*), *salamurhata* (< *salamurha*) ja *pöytäkirjata* (< *pöytäkirja*) sekä edellä mainitut *huumetestata*, *sokkotestata* ja *mikrofilmata* puolestaan ovat esimerkkejä *A*-johtimen sisältävistä transitivisista verbaaliyhdyssanoista.

Muuttamisverbejä muodostavat johtimet *-i*, *-O* ja *-Oi* ovat saman johtimen eri variantteja ja keskenään täydennysjakauksessa sen mukaan, millaisiin kantoihin ne liittyvät, mutta varianteista ainoastaan *-Oi-* liittyy uusiinkin kantoihin eli on produktiivinen (Lepäsmää ym. 1996: 133–135). Johtimen epäproduktiiviseksi mainittu variantti *i* esiintyy aineistossani, tosin deverbaalissa verbinjohdossa (ks. luku 3.3.3, *kolmiloikata* > *kolmiloikkia*). *-Oi-* esiintyy esimerkiksi aineistoni verbaaliyhdyssanoissa *muovilusikoida* (< *muovilusikka*) ja *kuutamourakoida* (< *kuutamourakka*). Johtimeksi katsotaan *-Oi-* myös, kun kantasana on *O*-loppuinen, joten samalla johtimella ovat yhdyssubstantiiveista muodostuneet myös *kotivideoimaan* (< *kotivideo*), *valokopioimalla* (< *valokopio*) ja *alaotsikoitu* (< *alaotsikko*).

Johdin *-Oi* esiintyy myös lainasanoissa, kuten *dramatisoida* (vrt. ruotsin *dramatisera*) (Hakulinen 1979: 284). Vierasperäisille *Oi*-johtimen sisältäville verbeille ei yleensä erotukaan suoraa kantasanaa, mutta niillä on usein korrelaattina samavartaloisia vierasperäisiä substantiiveja (Hakulinen ym. 2004: 328). Vierasperäisten *Oi*-johdosten ja niiden korrelaattien välillä saattaa myös olla eroa äänteiden kestossa. Tällaisia vierasperäisiä *Oi*-loppuisia verbaaliyhdyssanoja¹⁴ ovat mm. *d-vitaminoida* (< *d-vitamiini*), *happokatalysoitu* (< *happokatalyyssi*) ja *tietokoneanimoitu* (< *tietokoneanimaatio*). Johtimella *-Oi-* on myös s:llinen variantti, joka liittyy juuri vierasperäisiin ja satunnaisessa uudiskäytössä myös omaperäisiin vartaloihin (Hakulinen ym. 2004: 328), ja aineistossani on tämän johtimen sisältävä lainasanainen johdos *itseironisoida* (1, < *itseironia*).

Muutosverbejä tuottavalla johtimella *-istA-* on monenlaisia merkityksiä, mutta aineistossani se esiintyy instruktiivisessa muutosverbaaliyhdyssanassa *ydinaseistettu* (< *ydinase*). Myös yksi harvoista epäproduktiivisista verbijohtimista, muutosjohdoksia tuottava *-itse-*, esiintyy aineistoni verbaaliyhdyssanoissa, tosin sellaisessa verbaaliyhdyssanan perusosassa, joka esiintyy itsenäisenäkin. Johtimen *-itse-* kantasanaan on yleensä vanha vierasperäinen *i*-vartaloinen nomini. (Hakulinen ym. 2004: 314; Lepämaa ym. 1996: 136.) Sana *merkki* on juuri tällainen vanha vierasperäinen *i*-vartaloinen nomini, joten *merkki*-perusosan sisältävistä yhdyssubstantiiveista *korva-merkki* ja *polttomerkki* voidaan muodostaa *itse*-johtimiset instruktiiviset yhdysverbit *korvamerkitä* ja *polttomerkitä*.

(1) Muutosjohdoksien muodostaminen yhdyssubstantiiveista on hyvin monipuolista, sillä muutosjohtimista aineistoni yhdyssubstantiivikantaisissa verbaaliyhdyssanoissa esiintyvät kaikki muut paitsi *-i-* ja *-O-*, jotka mainitaankin epäproduktiivisiksi (ks. Lepämaa ym. 133–134). Myös epäproduktiivinen *-itse-* voi esiintyä uusissakin yhdyslekseemeissä, tosin niiden perusosan kantana on oltava vanha *i*-loppuinen nomini. Kaikilla edellä esitellyillä prosesseilla on siis tarvittaessa mahdollista tuottaa uusiakin verbaaliyhdyssanoja, sillä olemassa ja analysoitavissa oleva lekseemi riittää ana-

¹⁴ Tällaisissa vierasperäisissä johdoksissa on pitkään ollut horjuntaa johdostyyppissä, jos lainasana on ollut ruotsin *era*-loppuinen verbi. Vanhimmassa kirjasuomessa on jonkin verran eerata-loppuisia verbejä, kuten *disputerata*, *reformeerata*, mutta tyyppi koettiin hankalaksi. Myöhemmin tällaisia onkin pyritty korvaamaan luontevilla johdoksilla, esimerkiksi variantteja *sementitä* ja *sementittää* on ehdotettu suomen vastineiksi ruotsin *cementera*-verbille. Vasta 1900-luvun alusta oida-johdokset ovat pikku hiljaa vakiintuneet käyttöön. (T. Itkonen 1990: 44–45.)

logiseksi malliksi uusille muodosteille. Myös produktiivisuudesta voidaan näiden prosessien yhteydessä puhua, sillä säännönmukainen malli mahdollistaa produktiivisuuden.

Toinen ryhmä *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 329) verbijohdosten jaottelussa ovat (2) muuttumisjohdokset, jotka ovat intransitiivisia ja kuvaavat subjektitarkoitteessa tapahtuvaa muutosta. Muuttumisjohtimia ovat *U-* ja *ne-* sekä *U-*loppuiset yhdysjohtimet, joista tärkeimpiä ovat *-tU-*, *-UtU-* ja *-VntU-*. Näistä substantiiveihin liittyvät vain *U-*loppuiset johdokset. Nominikantaiset muuttumisjohdokset ilmaisevat useimmiten kantasansa tarkoittamaksi muuttumista, translatiivista merkitystä. (mts.)

*U-*loppuisella yhdysjohtimella *-OitU-* johdettuja verbejä on *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 339) mukaan runsaat 200 sanakirjalekseemiä. Joukossa on sekä nomini- että verbikantaisia ja runsaasti vartaloltaan vierasperäisiä lekseemejä, ja *OitU-*johdostyyppi on karttuva. Tällä kolmitavuisiin nomineihin liittyvällä johtimella johdettuja verbaaliyhdyssanoja aineistossani ovat translatiiviset *kosteusvaurioitunut* (< *kosteusvaurio*) ja *liittovaltioitua* (< *liittovaltio*) sekä vierasperäinen, myös translatiivinen *hiv-infektoitunut* (< *hiv-infektio*). Vierasperäisissä johdoksissa esiintyy usein *OitU-*johtimen *s:*llinen variantti (Hakulinen ym. 2004: 339), kuten aineistoni verbaaliyhdyssanassa *aivoinvalidisoitunut* (< *aivoinvalidi*). Muitakin *U-*loppuisia yhdysjohtimia esiintyy, kuten *UtU-*johdin yhdyssubstantiivista *haaksirikko* motivoituvassa verbaaliyhdyssanassa *haaksirikkoutua*.

Vartaloltaan *(i)ttU-*, *(i)stU-*, *ntU-*, *ltU* ja *htU-*loppuiset monitavuiset verbit ovat yleensä tulkittavissa vastaavan *CtA-*vartaloisen verbin *U-*johdoksiksi (esim. *keskittää* > *keskittyä*). Usein kantaverbin takana on kuitenkin vielä nomini, joka voi olla *U-*verbin merkityksen kannalta kantaverbiä tärkeämpikin. Tällaisissa tapauksissa kokonaisuus voidaan hahmottaa myös jakamattomaksi johdinainekseksi, joka liittyy nominikantaan. (Hakulinen ym. 2004: 343.) Tällaisiksi jakamattoman johdinaineksen sisältäviksi tulkitseen aineistoni verbaaliyhdyssanat *maapalloistuva* (< *maapallo*) sekä *rikkaruohottumaan* (< *rikkaruoho*), sillä verbaaliyhdyssanat **maapalloistaa* ja **rikkaruohottaa* eivät esiinny kielessä ainakaan yleisesti. Korrelaatio- ja mallisanajohdolla syntyikin paljon tällaisia aukollisia johtoketjuja.

Kuten muuttumisjohdoksia (2) yleisesti esitellessäni totesin, muuttumisjohdoksia tuottavista johtimista nominikantoihin liittyvät vain *U-*loppuiset, ja tällaisia

aineistostani löytyy. Muuttamisjohdosten (1) tavoin myös uusia muuttumisjohdoksia (2) on mahdollista muodostua, sillä tarjolla on monenlaisia malleja ja muodostusprosessit ovat läpinäkyviä.

Kolmas ryhmä denominaalisia johdosverbejä ovat (3) muuntelujohdokset. Näitä ovat frekventatiivijohdokset ja momentaanijohdokset, jotka ilmaisevat tekemisen tai tapahtumisen laatua. Muuntelujohdokset kertovat esim. kuvattavan tilanteen toistuvuudesta, jatkuvuudesta, rajaamattomuudesta, kestosta tai hetkellisyydestä. Toistuvuutta ja jatkuvuutta ilmaisevista frekventatiivijohdoksista tärkeimpiä ovat *-le-*, joka esiintyy myös erilaisten yhdysjohdosten loppuosana, sekä *-i-*, *-ksi-*, *-hti-* ja *-O-*. Näistä varsinkin *le*-johdoksilla on muunkinlaisia merkityksiä. Hetkellisyyttä ilmaisevat momentaanijohdotimet ovat ainoastaan verbikantaan liittyviä, ja selkeimmin kaikkien tämän ryhmän johtimien modifioiva vaikutus tulee esiin verbikantaisissa tai -korrelaatillisissa tapauksissa, joissa muuntelujohdos suhteutuu toiseen verbiin, josta se eroaa ilmaisemansa tekemisen tai tapahtumisen laadun suhteen. (Hakulinen ym. 2004: 347.) Tämän ryhmän johdoksia muodostavien johtimien kohdalla huomaa hyvin, miten johtimilla on monenlaisia merkityksiä, sillä frekventatiivisiksi mainittujen johtimien merkitys aineistoni johdoksissa ei aina ole frekventatiivinen. Momentaanisia johdoksia ei aineistossani yhdyssubstantiiveista johdetuissa verbaaliyhdyssanoissa ole lainkaan.

Yhdyssubstantiivikantaisista aineistoni verbaaliyhdyssanoista on frekventatiivijohtimella *-ile-* johdettu mm. *kiertomatkailla* (< *kiertomatka*), *sormikoukuilla* (< *sormikoukku*), *reppumatkaileva* (< *reppumatka*), *tekohymyilevä* (< *tekohymy*), *työmatkaileva* (< *työmatka*), *mykkäkouluilemalla* (< *mykkäkoulu*), *banaaniveneilemään* (< *banaanivene*) ja *kestohymyillä* (< *kestohymy*). Rakenteeltaan kompleksinen *-skentele-* johdin esiintyy verbaaliyhdyssanassa *etätyöskennellä* (< *etätyö*), ja johdin *-le-* esiintyy verbaaliyhdyssanassa *olkikoristeltu* (< *olkikoriste*). Merkitykseltään eniten frekventatiivisia näistä johdoksista ovat ehkä *matkailla*-perusosaiset verbaaliyhdyssanat, sillä niiden merkitys on toistuva, 'tehdä matkoja', ja jatkuvuuden merkitys on mukana verbaaliyhdyssanssa *etätyöskennellä*.

Olen eritellyt edellä verbaaliyhdyssanoissa esiintyviä johtimia, jotta saisin tarkemman kuvan suoraan yhdyssubstantiivista johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen syntyyn johtaneista morfologisista prosesseista. Vaikka tällä muodostumistavalla syntyneitä lekseemejä ei ole kovin paljoa, niissä on käytetty

eri verbijohtimia monipuolisesti. Huomattavaa kuitenkin on, että suuri osan tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen perusosina esiintyvistä esiintyy myös itsenäisinä, jolloin verbaaliyhdyssanojen muodostus on saattanut saada niistä mallia (esim. *kokous* > *kokousta*, *yhtiökokous* > *yhtiökokousta*), eikä johtimien voi sanoa tällöin liittyneen täysin uusiin kantoihin. Sellaiset verbaaliyhdyssanat, joiden perusosat eivät esiinny kielessä itsenäisinä, ovat monella tapaa mielenkiintoisia: sen lisäksi, että ne poikkeavat merkityksensä rakentumisella prototyyppisistä määrittelyyhdyssanoista, ne ovat varma osoitus siitä, että verbaaliyhdyssanoja johdetaan suoraan yhdyssubstantiiveista ilman edellä esitettyä vastaavan yksinäisjohdoksen mallia. Kyse siis todellakin on johtamisprosessista, ei analogisesta muodostumisesta mallien mukaisesti, tosin johdostyyppi kokonaisuutena saattaa toimia muodostumisen mallina. Uusia perusosia sisältävien verbaaliyhdyssanojen tarkastelussa johtamisprosessien määrä supistuu, tosin tällaisen verbaaliyhdyssanojen määräänkin on pieni: tällaisissa verbaaliyhdyssanoissa esiintyvät johtimet *-ile-* (*sormikoukku* > *sormikoukuilla*, *nokkapokka* > *nokkapokkailla*, *mykkäkoulu* > *mykkäkouluilemalla*), *-tA-* sekä *-ttA-* (*pääoma* > *pääomittaa*, *aikataulu* > *aikatauluttaa*, *postimerkki* > *postimerkitetty*, *Reynolds-keskiarvo* > *Reynolds-keskiarvotettu*) *-stA-* (*arvopaperi* > *arvopaperistaa*) ja *-istU-* (*maapallo* > *maapalloistuva*). Lisäksi joukossa on yksi supistumaverbi, *punamullata* (< *punamulta*).

Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla on helppo muodostaa sellaisia verbaaliyhdyssanoja, joiden perusosa esiintyy kielessä itsenäisenäkin (esim. *kelkka* > *kelkkailla*, *moottorikelkka* > *moottorikelkkailla*). Edellä esitellyt uusia perusosia sisältävät verbaaliyhdyssanat kuitenkin todistavat, ettei verbaaliyhdyssanojen muodostuminen suoraan yhdyssubstantiivista johtamalla tai motivoitumalla kaippaa yksisanaisten lekseemien mallia, vaan verbaaliyhdyssanoja voidaan johtaa itsenäisestäkin.

3.3.2 Yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Yhdysadjektiiveista johdetuille verbaaliyhdyssanoille on selvä tarve, sillä vastaavan merkityksen ilmaiseminen jollain muulla tavalla olisi paljon monimutkaisempaa: esimerkiksi verbaaliyhdyssanan *ajankohtaistaa* merkitys pitäisi ilmaista jonkin muun verbien avulla, kuten *tehdä ajankohtaiseksi* tai *muuttaa ajankohtaiseksi*. Samoin kuin yksi-

osaista adjektiivista myös yhdysadjektiiveista on pystyttävä muodostamaan kantasanan ilmaisemaksi tekemistä kuvaava faktiivijohdos, eli kuten esimerkiksi yksinäisadjektiivista *inhimillinen* myös yhdysadjektiivista *hovikelpoinen* johdetaan johtimella *-tA-* faktiivijohdos, *inhimillistää* ja *hovikelpoistaa*.

Kantasanojen määrittämisen ongelmia olen käsitellyt jo edellä, ja hankalaa johtosuhteiden selvittely on myös samakantaisten verbaaliyhdyssanojen kohdalla. Morfologisesti johtosuhteet ovat selkeitä (*moninkertainen* > *moninkertaistaa* > *moninkertaistaa*), mutta kausatiivijohdot eivät aina välttämättä ole aikaisempia, eikä kaikista tämäntapaista verbaaliyhdyssanoista ei edes esiinny sekä kausatiivista että translatiivista johdosta. *Isossa suomen kieliopissa* (Hakulinen ym. 2004: 414) tällaisten samakantaisten verbaaliyhdyssanojen johtosuhteeseen ei oteta kantaa: verbaaliyhdyssanan *arkipäiväistyä* kannaksi katsotaan joko yhdysadjektiivi *arkipäiväinen* tai verbi *arkipäiväistää*, eli johtosuhde tulkitaan sekä semanttisesti että morfologisesti. Varsaluoma (1999: 38–39, 50–52) on jakanut tällaiset verbaaliyhdyssanat yhdysadjektiivista ja samakantaisista yhdysverbeistä johdetuiksi. Sanojen esiintymiset sanakirjoissa eivät välttämättä kerro niiden iästä mitään, mutta Varsaluoman sanakirja-aineistossa yhdysadjektiivikantaisten verbaaliyhdyssanojen ensiesiintymät sanakirjoissa vastaavat osittain morfologista johtamista: kausatiivijohdos on usein aikaisempi ja siten Varsaluoman luokittelussa translatiivijohdoksen kanta.

Omassa luokittelussani noudatan semanttisen johtamisen periaatetta ja tulkiten sekä kausatiiviset että translatiiviset johdot yhdysadjektiiveista johdetuiksi. Tähän luokittelutapaan päädyin useastakin syystä. Ensiksikin, kaikkien verbaaliyhdyssanojen muodostus ei noudata morfologista johtoketjua, vaan johtoketjut ovat aukollisia, esim. *keski-ikäinen* > **keski-ikäistää* > *keski-ikäistyä*. Koska johtosuhteet ovat aukollisia eikä faktiivinen johdos yhdysadjektiivista aina edes esiinny, ei translatiivinen johdos aina voi olla edelleenjohdos kausatiivisesta. Toiseksi, joidenkin verbaaliyhdyssanojen kohdalla faktiivijohdos on selvästi harvinaisempi kuin translatiivijohdos, joten se on saattanut syntyä myöhemmin tai se voi olla vain tilapäinen muodoste. Merkitykseltäänkin tällaisissa tilanteissa translatiivijohdos tuntuu ensisijaisemmalta, kuten esim. *kansainvälinen*-yhdysadjektiivista johdetuissa *kansainvälistää-* ja *kansainvälistyä-* verbaaliyhdyssanoissa. Verbaaliyhdyssana *kansainvälistyä* esiintyy eri verbimuodoissa yhteensä 110 kertaa, *kansainvälistää* vain 5 kertaa.

Tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoja kootessani pohdin myös *lAinen*-loppuisista adjektiiveista johdettuja leksemejä. Ovatko ne kahden itsenäisen lekseemin muodostamia yhdyssanoja? Onko *lAinen* siis leksikaalinen morfeemi, yhdyssanan yhdysosa, vai kieliopillinen morfeemi, johdin? Luvussa 2.1 mainitsin Kosken (1982: 66) esittämän johtamisen ja yhdistymisen eron: johdin liittyy joko juurimorfeemiin tai toiseen johtimeen, mutta yhdysosien välinen raja on kuin sanojen raja lauseessakin. Yhdysosa saattaa siis liittyä taivutettuun määräiteosaan. Sen lisäksi, että *lAinen* esiintyy myös itsenäisenä lekseeminä, tosin alkuperäisestä *lajinen*-asustaan hieman äänteellisesti kuluneena, se liittyy myös lekseemien taivutusmuotoihin, esim. *samanlainen* (> *samantlaistaa*), mikä johtimille ei ole mahdollista. Näillä kriteereillä *lAinen* siis on itsenäinen morfeemi ja muodostaa muihin itsenäisiin lekseemeihin liittyessään yhdyssanoja. Täysin selkeä *lAinen*-morfeemin asema ei tosin ole: yhdysosien raja ei ole kuin yhdyssanoissa yleensä, sillä yleensä yhdyssanoissa vokaalisoinnutus ei ulotu yhdyssanojen komponenttien rajan yli. (Vokaalisoinnusta, ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 49).

Taulukko 3 kuvaa yhdysadjektiivikantaisia verbaaliyhdyssanoja ja niiden määriä eri paradigmuodoissa.

Taulukko 3: Yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuotoiset	95	32,0	95	34,9
Passiivin finiittimuotoiset	23	7,7	23	13,5
Infinitiivit	86	29,0	86	25,7
Partisiipit	93	31,3	93	13,1
Yht.	297	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyp- pifrekvenssi	127	14,0		

Yhdysadjektiivista johtamalla muodostuminen on takaperoisjohtamisen (ks. luku 3.3.4) jälkeen aineistoni verbaaliyhdyssanojen johtamistapa. Yhteensä yhdysadjektiivista johdettuja verbaaliyhdyssanoja on 127, mikä on 14 prosenttia kaikista aineistoni verbaaliyhdyssanoista. Tutkielmani lopussa on liitteenä kaikki verbimuodoittain eritelty yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat (ks. liite 3). Kuten taulukko 3 osoittaa, aktiivin finiittimuodoissa esiintyy suhteellisesti eniten yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja, 34,9 prosenttia. Infinitiivimuodoissa tällaisia on toiseksi eniten, 25,7 prosenttia kaikista infinitiivimuodoissa esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista. Suhteellisesti vähiten tällä tavalla muodostuneita on partisiippimuodoissa, vain 13,1 prosenttia. Lähes yhtä vähän passiivin finiittimuotoisina esiintyvistä on muodostunut yhdysadjektiivista johtamalla, 13,5 prosenttia. Tämä selittyy ainakin suurimmaksi osaksi sillä, että translatiivisten johdosten passiivimuodot ovat harvinaisia, vaikka yleinen passiivi on mahdollista muodostaa (esim. *siellä keskikäistytään, samankaltaistutaan ja tasapäistytään*). Yhtään translatiivista johdosta ei aineistoni passiivin finiittimuotojen joukossa ole. Sama seikka saattaa selittää myös partisiippien ja infinitiivien määrät: Lähes kaikkien muodostumistapojen kohdalla eniten lekseemejä on 2. partisiipin passiivimuodoissa, sillä niitä on suurin osa kaikista verbimuotojen esiintymistä. Yhdysadjektiivista johdettujen määrää partisiippimuotoisina esiintyvien joukossa laskee siis se, että muuten hyvin yleinen partisiippi, 2. passiivin partisiippi, joutuu hieman paitsioon translatiivijohdosten vuoksi. Infinitiivimuodoista aineistossani esiintyy puolestaan eniten 1. infiniitivin muotoja sekä 3. infiniitivin aktiivimuotoja, ja passiivimuotoiset infiniitit ovat infiniitivimuodoista hyvin pienenä vähemmistönä: vain 12 verbaaliyhdyssanalla (3,6 %) on infiniitivimuotojen passiivisia esiintymiä. Yhdysadjektiivista johdettujen esiintyminen infiniitivimuodoissa ei siis partisiippien tapaan kärsi verbimuotojen passiivisuudesta.

Sen lisäksi, että olen luokitellut yhdysadjektiivista johdetuiksi sekä samankantaiset faktiivi- että translatiivijohdokset, tämän ryhmän kokoon vaikuttavat numeraalialkuisen, *kertaistaa*- sekä *kertaistua*-perusosaisten verbaaliyhdyssanojen suuri määrä. Numerolla alkavat (*1,5-kertaistaa, 12-kertaistua*) olen jättänyt aineistoni ulkopuolelle ja totean vain, että mistä tahansa numerosta tällaisten muodostaminen on mahdollista. Numeraalialkuiset ovat mukana tutkielmassani, ja olen luokitellut ne kaikki yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneiksi. Kaikkien tällaisten kannaksi ei enää varmasti tar-

vitsisi olettaa vastaavaa yhdysadjektiivia, sillä mistä tahansa numeraalista voidaan muodostaa tällainen verbaaliyhdyssana, sillä muotti $\square + kertaistaa/kertaistua$ (jossa $\square$ on jokin numeraali) on hyvinkin tuttu. Rajan hahmottaminen siihen, mitä numeraalialkuista verbaaliyhdyssanaa ei enää tarvitse olettaa adjektiivikantaiseksi, ei ole millään lailla yksinkertaista, joten kaikki numeraalialkuiset *kertaistaa-* ja *kertaistua-*perusosaiset ovat mukana yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneiden joukossa.

Aktiivin finiittimuotoisissa esiintyy monia samankantaisia verbaaliyhdyssanapareja, kuten *ajankohtaistaa* ja *ajankohtaistua*, *eriarvoistaa* ja *eriarvoistua*, *kyseenalaistaa* ja *kyseenalaistua* sekä *virtaviivaistaa* ja *virtaviivaistua*, mutta passiivin finiittimuotoisten joukossa on siis vain faktiivijohdoksia, kuten *ajamukaistetaan* (< *ajamukainen*), *arkipäiväistetään* (< *arkipäiväinen*) ja *perhekeskeistetään* (< *perhekeskeinen*). 1. infinitiiveistä suoraan yhdysadjektiiveista johdettuja ovat mm. *ammattitaitoistua* (< *ammattitaitoinen*), *epäsosiaalistua* (< *epäsosiaalinen*), *epävakauttaa* (< *epävakaa*), *järkiperaistää* (< *järkiperäinen*), *suoraviivaistua* (< *suoraviivainen*) ja *täysivaltaistua* (< *täysivaltainen*). 2. infinitiivin passiivimuotoja ei suoraan yhdysadjektiiveista johdetuilla verbaaliyhdyssanoilla ole, mutta aktiivimuodoista on suoraan yhdysadjektiivista johdettu mm. *vertauskuvallistaen* (< *vertauskuvallinen*) ja *monimutkaistuessa* (< *monimutkainen*), ja 3. infinitiiveistä tällä tavalla johdettuja ovat esimerkiksi *ylimielistämään* (< *ylimielinen*), *kansantajuistamaan* (< *kansantajuinen*) ja *kansainvälistämään* (< *kansainvälinen*).

Partisiippimuotoisina esiintyvistä yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneita ovat esimerkiksi 1. partisiipin aktiivimuotoiset *uhanalaistuva* (< *uhanalainen*), *ulkomaalaistuva* (< *ulkomaalainen*), *yläluokkaistuva* (< *yläluokkainen*) ja *jälkiviisasteleva* (< *jälkiviisas*), samoin 1. partisiipin passiivimuotoiset *luonnontieteellistettävä* (< *luonnontieteellinen*) ja *nykyaikaistettava* (< *nykyaikainen*). 2. partisiipin aktiivimuodossa esiintyvät esim. *kaupunkilaistunut* (< *kaupunkilainen*), *keski-ikäistynyt* (< *keskiikäinen*) ja *keskiluokkaistunut* (< *keskiluokkainen*), ja 2. partisiipin passiivimuodossa esiintyvistä suoraan yhdysadjektiiveista johdettuja ovat mm. *tasalaatuistettu* (< *tasalaatuinen*), *tasapäistetty* (< *tasapäinen*) ja *virtaviivaistettu* (< *virtaviivainen*).

Yhdysadjektiiveista johdetut verbaaliyhdyssanat *länsimaistua* ja *länsimaistaa* ovat siitä mielenkiintoisia, että niiden perusosaksi muodostuva johdos on kie-

lessä jo käytössä eri merkityksessä. Perusosana ovat siis verbien *maistaa* ja *maistua* homonyymit. Kiinnostava tämän ryhmän verbaaliyhdyssana on myös *liittovaltiollistua* (< *liittovaltiollinen*), sillä samassa merkityksessä käytetään verbaaliyhdyssanaa *liittovaltioitua* (vrt. *Jos kerran EU on jo kerran pilkälti liittovaltiollistunut, miksi sanaa sitten vältellään?* ja *EU liittovaltioituu ja militarisoituu*). Näiden ero on, että *liittovaltioitua* on muodostuu yhdyssubstantiivista *liittovaltio*, ei yhdysadjektiivista *liittovaltiollinen*, kuten *liittovaltiollistua*.

Lähes kaikki yhdysadjektiiveista johdetut aineistoni verbaaliyhdyssanat on johdettu (*i*)*nen*-loppuisista yhdysadjektiiveista muuttamisjohdoksia tuottavalla *tA*-johtimella tai muuttumisjohdoksia tuottavalla *tU*-johtimella. Jompikumpi näistä esiintyy muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikissa aineistoni yhdysadjektiiveista johdetuissa verbaaliyhdyssanoissa. *tU*-johdin liittyy *s*- ja *nen*-loppuisiin nomineihin ja tuottaa translatiivisia johdoksia (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 338). Suurin osa aineistoni verbaaliyhdyssanojen kanta-adjektiiveista on (*i*)*nen*-loppuisia, sillä *s*-loppuinen kanta on vain verbaaliyhdyssanalla *äkkirikastua* (< *äkkirikas*). Johdin *-tA* on yleisin denominaalisena esiintyvä suffiksi (Kangasmaa-Minn 1982:48). Yhdysadjektiiveista johdetuissa verbaaliyhdyssanoissa sen merkitys on siksi tai sellaiseksi tekeminen, mitä kantasana ilmaisee, siis faktiivinen, mutta johtimella on uitakin merkityksiä (ks. esim. Hakulinen 1979: 287).

Muut aineistossani esiintyvät johtimet ovat muuttamisjohdoksia tuottava yhdysjohdin *-UttA-*, joka esiintyy verbaaliyhdyssanassa *epävakauttaa* (< *epävakaa*) ja muuttumisjohdoksia tuottavat *U*-johdin verbaaliyhdyssanassa *raakakypsyä* (< *raakakypsä*) sekä *OitU*-johdin verbaaliyhdyssanoissa *sosiaalidemokratisoitua* ja *puoluepoliitsoitua*. Kuten jo yhdyssubstantiiveista johdettujen verbaaliyhdyssanojen kohdalla totesin, vierasperäisille sanoille on vaikea määrittää kantasanoja, mutta katson edellä olevat verbaaliyhdyssanat motivoituviksi samakantaisista korrelaateistaan *sosiaalidemokraattinen* ja *puoluepoliittinen*.

Verbaaliyhdyssana *jälkiviisasteleva* (< *jälkiviisas*) muodostuu morfeemeista *jälki* + *viisas* + *ta* + *ele*. Verbin *viisastaa* merkitys on *Suomen kielen perus-sanakirjan* (1990–1994) mukaan *'tehdä viisaa(mma)ksi'*, mutta *viisastella*-verbillä ei ole mitään semanttista yhteyttä *viisastaa*-verbiin. *Viisastella*-verbin merkitys on *'esiintyä, puhua t. kirjoittaa näsäviisaasti, rikkiviisaasti, saivarrellen, nenäkkäästi'* (mt.),

joten *ele*-johdin ei ole siinä selkeästi frekventatiivisuuden merkki eikä *tA*-johtimella ole minkäänlaista semanttista funktiota. Morfeemi voikin olla lekseemissä merkityksetön, vailla semanttista korrelaatiota muihin esiintymiinsä (Koski 1982: 25). Johdos *viisastella* on siis johdettu suoraan *viisas*-sanasta saman johdostyyppin sanojen mallin mukaan. Kangasmaa-Minn (1981: 32–33) toteaaakin *ele*-johtimen olevan ”varsinainen leksikaalis-tajasuffiksi”, jolla syntyy paljon johdoksia, joiden merkitys ei aina ole osiensa summa, kuten esimerkiksi *näytellä* (vrt. *näyttää*). Hän mainitsee myös esimerkkejä *ele*-johtimen lisäksi jonkin toisenkin johtimen sisältävistä johdoksista, joissa johtimilla ei ole semanttista korrelaatiota muihin esiintymiinsä, esimerkiksi *ajatella* (vrt. *ajaa – ajattaa – ajatella*). Myös verbaaliyhdyssana *jälkiviisasteleva* on tällainen johdos, jossa johtimilla ei ole semanttista korrelaatiota muihin esiintymiinsä, vaan johtimien funktio on enemmänkin muuttaa nomini verbiksi.

Yhdysadjektiiveista johdettujen verbaaliyhdyssanojen ryhmässä toistuvat samat määrite- ja perusosat, mikä varmasti helpottaa uusien verbaaliyhdyssanojen muodostumista. Edellä mainitsin jo, että *kertaistaa-* ja *kertaistua-*perusosaisia on runsaasti, sillä mikä tahansa numeraali saattaa toimia niiden määriteosana. Muita kahden tai useamman määriteosan kanssa esiintyviä ovat esimerkiksi *aikaistaa* (*määrä, nyky, osa, uuden*), *laistua* (*eri, kaupunki, neuvosto, oikeisto*), *alaistaa* (*kyseen, uhan*), *alaistua* (*kyseen, laaja*), *arvoistaa* ja *arvoistua* (*eri, tasa*), *mukaistaa* (*ajan, yhden*), *politisoitua* (*puolue, sisä*), *puolistaa* ja *puolistua* (*moni, yksi*) sekä *viivaistaa* (*suora, virta*).

Monet määriteosat esiintyvät kahden perusosan kanssa juuri siksi, että samasta kannasta on johdettu sekä kausatiivinen että translatiivinen johdos, esimerkiksi *kaksinkertaistaa* ja *kaksinkertaistua*. Kahta useamman perusosan kanssa esiintyvät esimerkiksi määriteosat *ajan* (perusosat *kohtaistaa, kohtaistua, mukaistaa, tasaistaa*), *eri* (*arvoistaa, arvoistua, laistaa*), *moni* (*kulttuuristua, muotoistua, mutkaistaa, mutkaistua, puolistaa, puolistua*), *saman* (*kaltaistaa, kaltaistua, laistaa*), *tasa* (*arvoistaa, arvoistua, päistää, väkistyä*) ja *yksi* (*puolistaa, puolistua, ulotteistaa*). Yhdysubstantiiveista johtamalla muodostuneissa verbaaliyhdyssanoissa toistuvien indefiniittipronominien *moni* ja *sama* lisäksi muita pronomineja ei verbaaliyhdyssanojen määriteosina esiinny.

Jollakin morfologisella prosessilla muodostuneiden tai mahdollisesti muodostuvien lekseemin määrään vaikuttaa tietysti se, paljonko sellaisia kantoja kielessä on, jotka prosessiin voivat osallistua. Adjektiiveissa yleisin johdin on *-(i)nen*, jonka distri-

buutio on lähes rajaton (Kangasmaa-Minn 1984: 83, johdostyyppin vähäisistä rajoituksista, ks. Kytömäki 1991: 19–20). Myös yhdysadjektiiveista yleisimpiä ovat (*i*)nen-perusosaiset (Hakulinen ym. 2004: 411), eikä aineistoni verbaaliyhdyssanojen kantoina muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta muunlaisia yhdysadjektiiveja olekaan. Yhdysadjektiiveista, joissa määräiteosa ilmaisee entiteettiä, joille perusosana olevan adjektiivin kuvaama ominaisuus on tyypillinen (esim. *viivasuora*, *höyhenenkevyt*), ei aineistossani ole johdettu ainoatakaan verbaaliyhdyssanaa. Aineistoni verbaaliyhdyssanojen kantoina ei myöskään ole esimerkiksi isA- tai kAs-johtimisia yhdysadjektiiveja, tosin tällaisten johtimien esiintyminen ylipäättään yhdysadjektiiveissa ei ole millään lailla varmaa. (Tarkemmin adjektiivinjohtimista, ks. Kangasmaa-Minn 1984; Hakulinen ym. 2004: 264–295.)

Yhdysadjektiiveista johdettujen joukosta löytyy myös esimerkki siitä, miten lauseen syntaktiset vaatimukset ohjaavat sananmuodostumista, nimittäin lause *moni työntekijä sai kenkää, ulkoistettiin, lomautettiin, määräaikaistettiin ja tuntityöllistettiin*, jossa kaksi verbaaliyhdyssanaa on rinnastettu passiivimuotoisiin yksisanaisiin verbeihin. Lauseen sujuvuuden kannalta verbaaliyhdyssanojen korvaaminen niiden parafraseilla (esim. *monien työsuhde muutettiin määräaikaiseksi* tai *monien päätoiminen työsuhde muutettiin tuntityösuhteeksi*) ei olisi mahdollista.

Varsaluoman (1999: 37) sanakirja-aineistossa yhdysadjektiiveista johdettujen yhdysverbien määrä ei ole lisääntynyt, vaan pysynyt ennallaan, vaikkakin verbaaliyhdyssanojen johtaminen yhdysadjektiivista on ollut melko yleinen sananmuodostuskeino 1900-luvulla. (Verbaaliyhdyssanojen diakroniasta, ks. luku 2.3.3). Sanakirja-aineiston ongelmallisuuden vuoksi Varsaluoman havainnot eivät välttämättä kerro kovin paljoa prosessien yleisyydestä tai produktiivisuudesta, sillä yhdysadjektiivista johdetut verbaaliyhdyssanat ovat merkitykseltään niin selviä, ettei niitä välttämättä siksi luetella sanakirjoissa. Oman aineistoni perusteella (*i*)nen-loppuisista adjektiiveista kau-satiivi- ja translatiivijohdosten muodostaminen on erittäin yleistä ja muodostusprosessit hyvin selkeitä. Näillä prosesseilla muodostuu moniin verbaaliyhdyssanoihin myös sellaista perusosia, jotka kielessä eivät esiinny itsenäisinä (esim. **puolistaa*, **kaltaistua*, **mukaistaa*, **alaistaa*, **peräistää*). Myös yhdysubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen joukossa on tällaisia, ja itsenäisenä esiintymättömän perusosan sisältävät verbaaliyhdyssanat ovat varmoja merkkejä

siitä, ettei verbaaliyhdyssanojen johtaminen tarvitse yksisanaisten lekseemien mallia. Myös uusien lekseemien muodostaminen satunnaisista (*i*)*nen*-loppuisista yhdysadjektiiveista tuntuu mahdolliselta, esim. *hienohelmainen* > *hienohelmaistaa* ja *kovapäinen* > *kovapäistyä*. Tällaiset muodosteet tunnu mitenkään vierailta, mikä viittaa siihen, että kyseessä on produktiivinen prosessi, jota ympäröi joukko potentiaalisia sanoja (potentiaalisista sanoista, ks. luku 3.1; ks. myös T. Lehtinen 1976: 94). Verbaaliyhdyssanojen muodostuminen (*i*)*nen*-loppuisista yhdysadjektiiveista joko *tU*- tai *tA*-johtimella on siis todennäköisesti synkronisesti produktiivista. Muista yhdysadjektiivikannoista verbaaliyhdyssanoja muodostavista prosesseista ei voi sanoa samaa, mutta en tosin ole tehnyt kartoitusta kielessä esiintyvistä ei-(*i*)*nen*-loppuisista yhdysadjektiiveista. Saattaa olla, että muista kuin (*i*)*nen*-loppuisista yhdysadjektiiveista johdettujen verbaaliyhdyssanojen vähyys johtuu sopivien kantojen vähydestä, ei siitä, etteivätkö tällaiset prosessit mahdollisesti olisi produktiivisia.

3.3.3 Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet

verbaaliyhdyssanat

Deverbaali verbinjohtojärjestelmä voidaan jakaa kahteen osaan: roolijohtimiin ja modifioijiin. Roolijohtimet varioivat subjektin semanttista roolia (*painaa* – *painua* – *painautua* – *painuttaa* – *painattaa*); modifioijat vaikuttavat kantaverbin tekemisen laatuun (*hakea* – *haeskella* – *haeksia* – *hakaista*). Kytömäen (1992a 71, 73) mukaan koko rooliderivaatio on määräehdoin produktiivinen toisin kuin modifiointiderivaatio, johon kuuluu myös synkronisesti lähes epäproduktiivisia tyyppejä. Rooliderivaation produktiivisuuden voi hyvin ymmärtää, sillä lekseemeistä on pystyttävä muodostamaan erilaisia johdoksia sen mukaan, mistä näkökulmasta jotakin tarkastellaan. Jos esimerkiksi tilanteessa, jossa lääkäri *ympärileikkaa* lapsen, halutaan tarkastella asiaa lapsen vanhempien kannalta, tarvitaan johdosta *ympärileikkauttaa*. Tekemisen tai tapahtumisen laadun tarkentaminen ei välttämättä ole yhtä olennaista, ja joitakin modifioivien johtimien merkityksiä voidaan myös ilmaista leksikaalisin keinoin (vrt. esim. *heräillä* ja *herätä useasti, toistuvasti*), mikä ei rooliderivaation yhteydessä ole yhtä sujuva vaihtoehto (vrt. *vanhemmat veivät lapsen lääkärille ympärileikattavaksi*).

Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneita on aineistossani todella vähän (ks. taulukko 4). Yhteensä vain 12 lekseemiä, 1,3 prosenttia, on muodostunut samakantaisesta verbaaliyhdyssanasta. Vaikka esittelenkin jatkossa kaikki verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet, löytyvät ne listattuna ja verbi-muodoittain eriteltyinä tutkielmani lopusta (ks. liite 4).

Taulukko 4: Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	9	64,3	8	3,3
Passiivin finiittimuodot	–	–	–	–
Infinitiivit	4	28,6	4	1,2
Partisiipit	1	7,1	1	0,1
Yht.	14	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyp- pifrekvenssi	12	1,3		

Tällä tavalla muodostuneista suurin osa esiintymistä on aktiivin finiittimuotoisia: *allekirjoitella* (< *allekirjoittaa*) *jatkokouluttautua* (< *jatkokouluttaa*), *jälleenrakentua* (< *jälleenrakentaa*), *kauko-ohjailla* (< *kauko-ohjata*), *keinohedelmöityä* (< *keinohedelmöittää*), *kolmiloikkia* (< *kolmiloikata*), *peruskorjauttaa* (< *peruskorjata*), *valokuvauttaa* (< *valokuvata*) ja *ympärileikkauttaa* (< *ympärileikata*). Muut verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet ovat *alleviivailemaan* (< *alleviivata*) ja *röntgenkuvauttamassa* (< *röntgenkuvata*).

Modifiointijohdoksia on hieman vähemmän kuin roolijohdoksia. Tekemisen laatua modifioivia frekventatiivijohtimia *-ile-*, *-ele*, ja *-i-* on käytetty verbaaliyhdyssanoissa *allekirjoitella* (< *allekirjoittaa*), *alleviivata* (< *alleviivata*), *kauko-ohjailla* (< *kauko-ohjata*) ja *kolmiloikkia* (< *kolmiloikata*). Ei ole täysin varmaa, onko *loikkia* johdos *loikka*-substantiivista vai *loikata*-verbistä (ks. R. Lehtinen 1976), mutta oletan *kolmiloikkia*-verbaaliyhdyssanan kannaksi *kolmiloikan* sijaan *kolmiloikata*-verbaaliyhdyssanan, koska frekventatiivinen johdos on saatettu muodostaa tyyliväritteiseksi variantiksi neutraalista *kolmiloikata*-verbaaliyhdyssanasta. Frekventatiivijohdosten modifioiva merkitys korostuu juuri suhteessa kantaverbiin (Kytömäki 1992: 73; Hakulinen ym. 2004: 349), ja frekventatiivijohdosten sävy on usein jollakin tapaa kepeä (esim. *Björn johtaa Norjan balettia Oslossa vielä kauden ja kauko-ohjailee sieltä Kansallisbalettia*).

Aineistoni verbaaliyhdyssanoissa subjektin semanttista roolia varioivat johtimet *-U-*, *-UtU-* sekä *-UttA-*. Johtimet esiintyvät verbaaliyhdyssanoissa *jatkokoulutautua* (< *jatkokouluttaa*), *jälleenrakentua* (< *jälleenrakentaa*), *keinohedelmöityä* (< *keinohedelmöittää*), *peruskorjauttaa* (< *peruskorjata*), *röntgenkuvauttamassa* (< *röntgenkuvata*), *valokuvauttamassa* (< *valokuvata*) ja *ympärileikkauttaa* (< *ympärileikata*). Verbaaliyhdyssanoista on siis muodostettu kuratiivisia teettojohdoksia sekä subjektin itseensä kohdistavaa toimintaa kuvaavia refleksiivisiä johdoksia. (Tarkemmin deverbaaleista verbijohdoksista, ks. Kangasmaa-Minn 1982; Koivisto 1991; Kytömäki 1992; Penttilä 1957: 308–322; Räisänen 1985 ja 1988; Uotila-Arcelli ja Ojanen 1977; Hakulinen ym. 2004: 297–363.)

Tämän ryhmän pienuuteen vaikuttaa aiempi luokitteluni. Luokittelin suoraan yhdysadjektiiveista johdetuiksi sekä muuttamis- että muuttumisjohdokset. Jos samakantaisia muuttamis- ja muuttumisjohdoksia ei luokittelisi semanttisen johtamistavan mukaisesti samakantaisiksi vaan olettaisi niiden noudattelevan morfologisia johtoketjuja, jolloin faktiivijohdos olisi translatiivijohdoksen kanta (*samankaltainen* > *samankaltaistaa* > *samankaltaistua*), samakantaisista verbaaliyhdyssanoista muodostettujen ryhmä kasvaisi. Kuten kuitenkin jo luvussa 3.3.2 totesin, semanttisen johtamisen ajatus toimii yhdysadjektiiveista johdettujen kohdalla paremmin.

Rahdun (1984: 418) johtopäätös samakantaisista yhdysverbeistä johdettujen verbien olemassaolosta on, että yhdysverbien toimiminen uusien yhdysverbien kan-

toina kertoo kantayhdysverbien vakiintuneisuudesta. Hän olettaa, että kannan on oltava melko vakiintunut voidakseen toimia uuden yhdysverbin kantana. Koska aineistossani on samakantaisista verbaaliyhdyssanoista muodostuneita verbaaliyhdyssanoja todella vähän, Rahtua mukaillen päätyisi johtopäätökseen, etteivät kovinkaan monet verbaaliyhdyssanat ole vakiintuneita. Rahdun tapaan en kuitenkaan pohdi, mitä tällainen muodostumistapa kertoo prosessin kantoina olevista lekseemeistä vaan mitä prosessilla muodostuneet lekseemit mahdollisesti kertovat prosessin produktiivisuudesta.

Kaikkien edellä esiteltyjen samakantaisista johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen perusosat esiintyvät kielessä itsenäisinäkin. Edelleenjohdokset näyttävät siis onnistuvan verbaaliyhdyssanoista, kun vastaava johtosuhte esiintyy itsenäisissä lekseemeissä (esim. *kirjoittaa* > *kirjoitella*, *allekirjoittaa* > *allekirjoitella*). Saataakin olla, että verbaaliyhdyssanoissa tällainen uusien lekseemien muodostus riippuu pitkälti yksiosaisien deverbaalien modifiointi- ja roolijohdosten määrästä. Ainakaan kovin produktiivinen tämä muodostumistapa verbaaliyhdyssanoissa ei ehkä ole, sillä prosessilla muodostuneiden lekseemien määrä on hyvin pieni.

3.3.4 Takaperoisesti johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Takaperoisjohdokset motivoituvat nominista. Yhdysverbeistä suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden ryhmässä esittelin myös nomineista motivoituvia verbaaliyhdyssanoja (ks. luku 3.3.1), mutta takaperoiset poikkeavat niistä johtosuhteen suunnaltaan. Luvussa 3.3.1 esittelemieni verbaaliyhdyssanojen kanta edeltää verbaaliyhdyssanaa johtoketjussa (*työ* > *työllinen* > *työskennellä*, *etätyö* > *etätyöskennellä*), vaikka ei aina suora kantasana olekaan, tai korrelaattina toimiva lekseemi kuuluu eri johtoketjuun (*kylpeä* > *kylpy*, *kylpeä* > *kylvettä*, *kielikylpy* > *kielikylvetetään*). Takaperoisjohdokset puolestaan motivoituvat vastaavista deverbaaleista nomineista, joiden kantoja ne morfologisessa johtoketjussa ovat (*kuuluttaa* > *kuulutus*; mutta *etsintäkuulutus* > *etsintäkuuluttaa*). Takaperoisjohdon kohdalla ei voikaan puhua kantasanoista, sillä tämä termi on varattu suoraan, morfologisia johtoketjuja noudattavaan johtamiseen, joten takaperoisjohdosten kohdalla muodostuksen lähtökohtana on korrelaatti, samavartaloineen yhdyssubstantiivi.

Termiä takaperoinen (engl. *back-formation*) käytti Suomessa ensimmäisenä Matti Sadeniemi (1955: 300). Räisäsen (1983: 121–123) mukaan takaperoisjohtami-

nen on kielessämme yleisempää kuin yleisesti on ajateltu ja se, ettei takaperoisjohdoksiin ole juuri kiinnitetty huomiota, johtuu siitä, että niiden tunnistaminen on vaikeaa. Räisänen huomauttaa, että takaperoinen johtaminen jää usein huomaamatta siksi, että johtaminen nähdään edelleen generatiivisen teorian mukaan yksisuuntaisena. Takaperoisjohtaminen on kuitenkin merkittävä osa kielen synkroniaa, ja se lienee tavallista myös kielen diakroniassa, vaikka sitä harvoin pystytään täysin jäljittämään. Yksisuuntaisen johtamisen sijaan historiallinen kanasana ja sen eri johdokset muodostavat pikemminkin sanaperheen, jossa vaikutuksen käyvät eri suuntiin. (Mts.)

Yhdysverbeistä erityisesti takaperoisjohdokset ovat kohdanneet paljon vastustusta, koska ne ovat saaneet mallia vieraista kielistä, erityisesti ruotsista, jossa tätä verbinmuodostumistapaa suositaan (ks. luku 2.3). Sadeniemi (1969: 210) on puolustanut takaperoisjohdoksia niiden termimäisyyden takia. Koska takaperoisjohdokset siis liittyvät läheisesti vastaavaan substantiiviin, joka on selvä ja täsmällinen termi, myös takaperoisjohdokset itse ovat tiiviin termimäisiä. Esimerkkinä hän mainitsee mm. *polttomaalauksen*, joka on pintakäsittelytapa ja siten selkeä termi. Partisiippimuoto *polttomaalattu* voitaisiin vielä korvata *polttamalla maalatulla* tai *polttomaalipintaisella*, mutta maalata polttamalla ei enää ole termi, kuten vastaava takaperoisesti johdettu yhdysverbi *polttomaalata*. Yhdysadjektiivilla *polttomaalipintainen* voidaan siis korvata partisiippi *polttomaalattu*, mutta persoonamuodoissa ainut tiivis, termimäinen ilmaisutapa on yhdysverbi (*jääkaapit polttomaalataan*). Vaikka yhdysverbit itsessään ovat pitkiä, niiden käyttö tiivistää kuitenkin ilmausta verrattuna esimerkiksi sanaliiton varaan rakennettuun vastineeseen.

Takaperoisten yhdysverbien ryhmässä on joitakin prefiksillä alkavia yhdysverbejä. Niissä prefiksi on kuitenkin liittynyt jo kantasanaan olevaan deverbaaliin nominiin, kuten *ylirasittua* (< *yli* + *rasitus*). Koska luokittelen verbaaliyhdyssanoja niiden mahdollisen muodostumistavan mukaan, tällaiset prefiksialkuiset ovat mukana takaperoisjohdosten ryhmässä. (Prefiksaatiolla muodostuneista verbaaliyhdyssanoista, ks. luku 4.2.1.) Edelleen takaperoisjohdosten luokassa on myös joitakin sellaisia verbaaliyhdyssanoja, jotka olisi mahdollista hajottaa erilleen kirjoitettaviksi sanaliitoiksi (vrt. *jälleenkäsitellä* ja *käsitellä jälleen*). En kuitenkaan katso tällaisia sanaliitoista tiivistyneiksi (muodostumistavasta ja sanaliitosta tiivistymällä muodostuneista verbaaliyhdyssanoista, ks. luku 4.2.2), koska korrelaatiksi mainitsemani deverbaali nomini (esim.

jälleenkäsittely) on kielessä yleinen eikä vastaavan sanaliiton merkitys aina vastaa verbaaliyhdyssanan merkitystä. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanan *jälleenkäsittellä*, kuten myös sen *jälleenkäsittely*-korrelaatin, merkitys on ydinjätteen käsittely säilytettäväksi sopivaan muotoon, mutta *käsitellä jälleen* -sanaliitto merkitsee vain, että jotakin käsitellään taas tai uudelleen, eikä merkitykseltään erikoistunut sanaliitto tällöin luultavasti ole voinut syntyä sanaliitosta.

Eri muodostumistavoista eniten verbaaliyhdyssanoja muodostavat yhdistymiseen kuuluvat prefiksaatio (22,0 %; ks. luku 4.2.1) ja sanaliitoista tiivistyminen (22,2 %, ks. luku 4.2.2). Johtamisen alaan kuuluvista muodostumistavoista suosituin on takaperoisjohtaminen, sillä kaikista aineistoni verbaaliyhdyssanoista takaperoisesti johtamalla on muodostunut, 17,2 prosenttia, 156 verbaaliyhdyssanaa (ks. taulukko 5). Aineistoni kaikki takaperoisesti johdetut verbaaliyhdyssanat ovat tutkielmani lopussa liitteenä (ks. liite 5).

Taulukko 5: Takaperoisesti johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	53	20,8	53	19,5
Passiivin finiittimuodot	52	20,5	52	30,6
Infinitiivit	61	24,0	61	18,2
Partisiipit	88	34,7	88	12,4
Yht.	254	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyp- pifrekvenssi	156	17,2		

Kuten taulukon 5 oikeanpuoleisen sarakkeen prosenttiluvut kertovat, prosentuaalisesti takaperoisjohdoksia on selvästi eniten passiivin finiittimuodoissa, sillä tässä paradig-

mamuodossa esiintyvistä lähes kolmannes, 30,6 prosenttia, on muodostunut takaperoisesti johtamalla. Aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä noin viidesosa, 19,4 prosenttia, on muodostunut takaperoisesti, infinitiivimuodoissa esiintyvistä hieman vähemmän, 18,2 prosenttia. Selvästi vähemmän takaperoisjohdoksia on partisiippimuotoisina esiintyvissä verbaaliyhdyssanoissa, joista vain 12,4 prosenttia on muodostunut takaperoisesti johtamalla.

Aktiivin finiittimuotoisina esiintyviä takaperoisjohdoksia ovat esimerkiksi *ilotulittaa* (< *ilotulitus*), *kantaesittää* (< *kantaesitys*), *kuntonyrkkeillä* (< *kuntonyrkkeily*), *kurkkulaulaa* (< *kurkkulaulu*), *rusettiluistella* (< *rusettiluistelu*) ja *seinäkiipeillä* (< *seinäkiipeily*) ja passiivin finiittimuodoissa esiintyviä *avohakataan* (< *avohakkuu*), *hienosäädetään* (< *hienosäätö*), *lähtöselvitetään* (< *lähtöselvitys*) ja *salakuljetaan* (< *salakuljetus*). Aktiivin finiittimuotoisista esimerkkeinä mainitsemani *kuntonyrkkeillä* ja *seinäkiipeillä* ovat esimerkkejä myös sellaisista takaperoisista verbaaliyhdyssanoista, joiden korrelaattina olevalle deverbaalille nominille ei löydy selitystä *Perussanakirjasta* (1990–1994). Tällaisia on paljon urheilu- ja vapaa-aikasanastossa, joita jo esittelinkin luvussa 2.4. Suurin osa takaperoisjohdosten korrelaateista on kuitenkin jo *Perussanakirjassa* ja kielessä yleensäkin yleisesti esiintyviä. Joidenkin erikoiskieliin kuuluvien verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen ja korrelaattien selvittämisessä jouduin kuitenkin turvautumaan kaikenlaisten erikoiskielten tekstejä sisältävään Internetiin. Googlehakukonetta käyttämällä olen selvittänyt, esiintyykö jonkin erikoiskielen verbaaliyhdyssanan korrelaattiksi oletamani sana yleisesti tuon erityisalan teksteissä, ja joidenkin erityisalojen verbaaliyhdyssanojen korrelaateina olevat deverbaali nominat ovatkin yleiskielelle vieraita mutta erikoiskielissä yleisiä. Esimerkiksi rahtaukseen liittyvän verbaaliyhdyssanan *aikarahdata* korrelaattina oleva deverbaali nomini *aikarahtaus* on Googlehakukoneella tekemäni haun (haku suoritettu 22.7.2006) mukaan yleisesti käytössä laivoihin ja rahtaukseen liittyvissä teksteissä. Samoin *etupäivystys* (> *etupäivystävä*) on lääkäreiden työssä tyypillinen päivystyksen tai työvuoron tyyppi, vaikka yleiskielessä lekseemi ei ole kovin tuttu (haku suoritettu 22.7.2006). Joidenkin yleiskielessä vieraiden kanta- tai korrelaattisuhteet selvisivät suoraan korpuksesta verbaaliyhdyssanan tekstikontekstista: verbaaliyhdyssanalle *suprajohtava* tarjosi kannan lekseemiä seuraavat virkkeet, joissa selitettiin, mitä tarkoittaa *suprajohde* (> *suprajohtava*), verbaaliyhdyssanan ilmeinen kanta. (*Outokumpu toimittaa Cernille 630 kilometriä suprajohtavaa*

kaapelia. *Suprajohde on hyvin kylmään tilaan jäähdytettyä ainetta, jossa normaali sähkön vastus katoaa. Suprajohde toimii myös erittäin vahvana magneettina.*)

1. infinitiivissä esiintyvistä takaperoisesti johdettuja ovat mm. *yleissivistää* (< *yleissivistys*), *tulliselvittää* (< *tulliselvitys*), *piilovaikuttaa* (< *piilovaikutus*), *luomuviljellä* (< *luomuviljely*) ja *joutokäyttää* (< *joutokäyttö*). 2. infinitiivin aktiivimuodoissa esiintyvistä kolme, *loppuotellessa* (< *loppuottelu*), *rullaluistellessa* (< *rullaluistelu*) ja *vuoropuhellen* (< *vuoropuhelu*), on takaperoisesti johdettuja. Myös 2. infinitiivin passiivimuodoista kolme on takaperoisjohdosta, *kantaesitettäessä* (< *kantaesitys*), *peruskorjattessa* (< *peruskorjata*) ja *uudisrakennettaessa* (< *uudisrakennus* / < *uudisrakentaminen*). Verbaaliyhdyssanat *teollisuusvakoilemassa* (< *teollisuusvakoilu*), *jälleenmyymällä* (< *jälleenmyynti*) ja *jatkokouluttamaan* (< *jatkokoulutus*) ovat esimerkkejä 3. infinitiivit aktiivimuotoina esiintyvistä.

Vaikka partisiipeina esiintyvissä on suhteellisesti selvästi vähemmän takaperoisjohdoksia kuin muissa paradigmamuodoissa, on partisiippimuotoisten takaperoisjohdosten lekseemimäärä suuri. 1. partisiipin aktiivimuodoista mm. *ikiliikkuva* (< *ikiliikkuja*), *läpileikkaava* (< *läpileikkaus*), *työharjoitteleva* (< *työharjoittelu*), *vuorovaikuttava* (< *vuorovaikutus*) ja *yökasteleva* (< *yökastelu*) ovat takaperoisesti johdettuja, samoin 1. partisiipin passiivimuotoiset *loppusijoitettava* (< *loppusijoitus*) ja *radio-ohjattava* (< *radio-ohjaus*). 2. partisiipin aktiivimuodot *sijaiskasvattanut* (< *sijaiskasvatus*), *kertakäyttänyt* (< *kertakäyttö*) ja *erityistarkkaillut* (< *erityistarkkailu*) johtuvat takaperoisesti deverbaaleista nomineista. 2. partisiipin passiivimuodoissa on lekseemimääräisesti paljon takaperoisesti johdettuja, esimerkiksi *äänenvaimennettu* (< *äänenvaimennus*), *pistekirjoitettu* (< *pistekirjoitus*), *mustesuihkutulostettu* (< *mustesuihkutulostin*), *massatuotettu* (< *massatuotanto*), *koruommeltu* (< *koruompelu*), *geenimuunneltu* (< *geenimuuntelu*), *ensiesitelty* (< *ensiesittely*) ja *siirtoistutettu* (< *siirtoistutus*). Agenttipartisiipeista takaperoisesti johdettuja ovat mm. *alihankkima* (< *alihankinta*) ja *konekirjoittama* (< *konekirjoitus*).

Takaperoisjohdosten korrelaateina olevien perusosina on useimmiten *U*-johtimella johdettu deverbaali substantiivi, joka nimeää teon tai teon tuloksen (esim. *pistekirjoitus*, *äänenvaimennus*). Muita erittäin yleisiä korrelaatteja takaperoisesti johdetuille verbaaliyhdyssanoille ovat *U*-johtimella muodostetut tekoa ja teon tulosta nimeävät substantiivit (esim. *jalkakyykky*, *koruompelu*, *keinokastelu*). Teon tai teon tuloksen

nimeä ilmaisevat myös esimerkiksi *O*-johtimen sisältävät verbaaliyhdyssanojen korrelaatit *ylilento* ja *tuhopoltto*, *nti*-johtimella johdetut *jälkipuinti* ja *Java-ohjelmointi*, *ntA*-loppuiset *alihankinta* ja *piilomainonta*, *ntO*-johtimella johdettu *massatuotanto* sekä *UU*-johtimen sisältävä *avohakkuu*. Takaperoisesti johdetun verbaaliyhdyssanan korrelaattina voi olla myös deverbaali tekijää ilmaiseva *JA*-johdos, kuten *päätoimittaja* ja *ikiliikkuja*, tai välineen nimeävä *-in*-johdos, kuten *mustesuihikutulostin*. Joillakin takaperoisesti johdetuilla on kaksikin mahdollista deverbaalia korrelaattia, kuten esimerkiksi *lämpöeristää*-verbaaliyhdyssanan *Us*-johtimella muodostettu tekoa ilmaiseva *lämpöeristys* sekä *e*-johtimen sisältävä välinettä merkitsevä *lämpöeriste*. Myös esimerkiksi verbaaliyhdyssanalla *alihankkia* on kaksi mahdollista yleisesti käytettyä deverbaalia korrelaattia (*alihankinta*, *alihankkija*), samoin *kaukosäätää*-verbaaliyhdyssanalla (*kaukosäätö*, *kaukosäädin*).

Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden sekä yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneiden kohdalla esittelin sellaisia johdoksia, joiden perusosaksi muodostuu kielessä itsenäisenä esiintymätön johdos (*nokkapokkailla*, *ajantasaistaa*). Takaperoisjohdosten perusosien rinnalla esiintyy kuitenkin aina vastaava itsenäinen verbi, mikä varmasti helpottaa takaperoisjohdosten muodostumista. Nominien johtaminen verbeistä on hyvin monipuolista (ks. esim. Kangasmaa-Minn 1983; Hakulinen 1979: 188–227; Hakulinen ym. 2004: 297–363; Penttilä 1957: 308–322), mikä kääntäen tarkoittaa sitä, että hyvin monenlaiset yhdyssubstantiivit voivat toimia verbaaliyhdyssanojen korrelaatteina.

3.3.5 Marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Marginaalisilla johtamistavoilla muodostettuja verbaaliyhdyssanoja on vain 4, mikä on aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta 0,4 prosenttia. Marginaaliset muodostumistavat on verbaaliyhdyssanoilla *biohajoava*, *biokorvautuva*, *neuvostolaistua* ja *sisäänlämpiävä*.

Typistämisen periaatteena on, että pitkäkö lekseemi typistetään lyhyemmäksi, ja partisiipit *biohajoava* ja *biokorvautuva* ovat typistyneet sanaliitoista *biologisesti hajoava* sekä *biologisesti korvautuva*. Monimorfeeminen *biologisesti* (*biologi + nen + sti*) on typistynyt yksimorfeemiseksi *bio*-määriteosaksi merkityksen silti muuttumatta. Typistymisestä on kyse myös verbaaliyhdyssanan *sisäänlämpiävä* kohdalla, sillä

se on luultavasti muodostunut verbaaliyhdyssanasta *sisäänpäinlämpiävä* siten, että *päin*-osa on jäänyt pois.

Verbaaliyhdyssanan *neuvostolaistua* muodostumistapa on myös jonkinasteista typistymistä, mutta Koski (1982: 14) määrittelee ilmiön tarkemmin. Hän käsittelee vastaavanlaisia *neuvosto*-määriteosaisia yhdyssanoja ja nimeää kyseisen sananmuodostumistavan kompositiolle käänteiseksi leksikaaliseksi ellipsisiksi. Yhdyssanasta tai sanaliitosta poistetaan lekseemikonstituentti, ja jäljelle jäänyt osa perii lähtökohtana olleen yhdyssanan tai sanaliiton merkityksen (*neuvostoliitto*- > *neuvosto*-). (Mts.) Elliptisesti muodostetun sanan merkitys on siis sama kuin sen ilmauksen, josta se on lyhennetty, ja kyseisen ellipsin tulos (*neuvosto*) on kielessä ennestäänkin olemassa, mutta sen merkitys on toinen.

4 VERBAALIYHDYSSANOJEN MUODOSTUMINEN YHDISTYMÄLLÄ

Esittelen ensin hieman yhdistymistä sananmuodostuskeinona samaan tapaan kuin luvun 3 alussa johtamista ja luvussa 4.2 keskityn aineistoni yhdistymällä muodostuneisiin verbaaliyhdyssanoihin. Aineistoni verbaaliyhdyssanat saan muodostumistapojen mukaan prefiksiverbaaliyhdyssanoihin (ks. 4.2.1), sanaliitoista tiivistyneisiin (ks. 4.2.2) ja muihin yhdistymällä muodostuneisiin (ks. 4.2.3).

4.1 Yhdistyminen sananmuodostuskeinona

Luvussa 3.2 mainitsin, että johtamista, johdoksia ja johtimia on tarkasteltu paljon (ks. luku 3.2 ja siinä mainitut lähteet. Vastaavanlaista kartoitusta siitä, millaiset ehdot kahden lekseemin ja kontekstin pitää täyttää, jotta sanat voivat liittyä yhteen ja muodostaa yhdyssanan, ei ole tehty. Myös yhdistymisen suhde produktiivisuuden käsitteeseen on epäselvä. Esimerkiksi Penttilä (1957: 258) esittää, ettei yhdyssanoja ole mahdollista kuvata kuin pintapuolisesti, koska yhdistyminen on jo vanhastaan kuulunut suomen sananmuodostuskeinoihin, mistä seuraa, että kielessä oleva yhdyssanasto on hyvin erikikäistä ja muodostukseltaan siksi kirjavaa. Samaan tapaan kuitenkin myös johtaminen on vanha sananmuodostuskeino ja nykykielen eri-ikäiset johdokset leksikaalistumisen ja produktiivisuuden vaihteluiden vuoksi hyvinkin kirjava ryhmä.

Yhdistyminen on produktiivisin sananmuodostuskeino suomen kielessä (Häkkinen 1990: 144). Esimerkiksi *Perussanakirjan* (1990–1994) uudissanoista alustavien arvioiden mukaan noin neljä viidesosaa on yhdyssanoja, vajaa viidennes johdoksia ja suunnilleen prosentti yhdistymättömiä ja johtamattomia sanoja. Viimeksi mainitut ovat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vierasperäisiä. (Haarala ja Nissinen 1994: 24.) Alun perin yhdyssanojen oletetaan syntyneen yhdessä esiintyvistä sanoista tiivistymällä (Itkonen 1966: 235), ja tällaista yhdyssananmuodostumista kutsutaan kiteytymiseksi tai tiivistymiseksi (ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 388). Sananmuodostumistapa on edelleen käytössä, ja myös tutkielmassani on paljon tällaisia kahden yhdessä esiintyvän sanan tiivistymistä muodostuneita verbaaliyhdyssanoja (ks. 4.2.2). Tutkielmani sanaliitoista tiivistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen sanaliittoisissa varian-

teissa osat eivät välttämättä esiinny peräkkäisinä, mutta tiivistymisestä on kuitenkin kysymys, sillä osat esiintyvät sanaliitoissa ja vastaavissa verbaaliyhdyssanoissa samantyyppoisinä ja sanaliitot ja verbaaliyhdyssanat vastaavat toisiaan myös merkityksiltään.

Yhdyssanojen muodostaminen on Suomessa melko vapaata. Vähät rajoitukset ovat merkitykseen liittyviä: yhdyssanan muodostamisen esteenä on vain se, että lopputulos, yhdyssana, ei saa olla merkitykseltään mieletön eli se ei saa olla kokemus- ja tietomme mukaan kielenulkoisessa maailmassa mahdoton. Koska yhdyssanan muodostamista rajoittavat Suomessa lähes pelkästään semanttiset tekijät ja yhdistyminen on luonteeltaan rekursiivista, on mahdollisten yhdyssanojen määrä mittaamaton. (Tuomi 1989: 28; Tuomi 1995: 154.) Verbaalisia yhdyssanoja koskee kuitenkin se rajoitus, että kaksi verbiä voi liittyä yhteen ja muodostaa yhdyssanaa.

Yhdyssanan muodostuminen on siis hyvin tilannesidonnaista: yhdyssanaan voidaan melko vapaasti valita millaisia osia tahansa, kunhan niillä vain on jossakin tilanteessa jotakin tekemistä keskenään (esim. Seppänen 1981: 70). Tämän vuoksi yhdistymisestä on vaikea hahmottaa tarkkoja muodostusprosesseja. Johtamisessa tarkastelua helpottaa se, että johtimia on rajattu määrä, vaikkakaan johtimien funktio ei ole aina selvä, kun taas yhdistymisessä mukana olevia palikoita ovat lähes kaikki kielen lekseemit. Johtamisessa voidaan siis tarkastella kantoja, joihin jokin johdin liittyy ja pyrkiä niiden pohjalta luomaan yleistyksiä johtimen käyttäytymisestä. Lisäksi tarkastelua helpottaa se, että johdosten merkitys rakentuu useammin osiensa merkityksestä kuin yhdyssanojen merkitys yhdysosien merkityksistä. Yhdyssanojen rakennetta tutkimalla voidaan selvittää, miltä yhdyssanat näyttävät ulospäin ja millaisia merkityksiä yhdysanoilla on, mutta johtamisessa mahdollisia yleistyksiä ei yhdistymisestä juuri voi laatia.

Koski (1981: 13) pyrkii kuitenkin luomaan yleistyksiä ja esittää, että samoin, kuin johdoksia voidaan muodostaa yleisten derivaatiosääntöjen mukaisesti, myös yhdyssanoja voidaan muodostaa yleisten kompositiosääntöjen mukaisesti. Hän nimittää tällaista syntaktiseksi kompositioksi. Koska määrittelyyhdyssanoissa osien suhde on hyvin väljä, eli määriteosalla on vain jotain tekemistä perusosan kanssa, yhdyssanoissa osien merkityssuhteita on monenlaisia, ja samanlaisessa merkityssuhteessa olevat osat esiintyvät usein samanlaisessa yhdyssana-asussa. Esimerkkinä Koski (mts.) mainitsee

sellaiset samarakenteiset yhdyssanat, joiden osien suhde on jotain sellaista, kuin 'esine, jonka sisällä kuljetetaan, säilytetään tai on jotakin'. Tällä kaavalla voidaan muodostaa uusia, kielessä vakiintuneina esiintymättömiä yhdyssanoja, esim. *omenapussi, mailakassi, naulapussi, levykotelo, rahasalkku, työvälinelaukku* ja niin edelleen.

Kosken esittelemästä syntaktisesta kompositiosta muodostaa jonkinlaisia sääntöjä tai yleistyksiä, millaisista osista syntaktisella kompositiolla uusia yhdyssanoja voi muodostua, joten sananmuodostumista tällaisen syntaktisen komposition avulla voisi tarkastella myös produktiivisuuden näkökulmasta. Yhdistymisestä on yleensä hankalaa saada otetta produktiivisuuden näkökulmasta, ja analogian ei katsotakaan kuuluvan produktiivisiin prosesseihin (Bauer 2001: 75–77), sillä siitä ei voi muodostaa muodostusprosessia kuvaavaa sääntöä. Yhdistyminen itsessään on kuitenkin produktiivinen sananmuodostuskeino, jolla muodostuu jatkuvasti uusia lekseemejä, joten sen osalueitakin pitäisi voida tarkastella suhteessa produktiivisuuteen. Luvussa 4.2.1 esittelemäni prefiksiverbaaliyhdyssanat ovat ainakin yhdyssanatyyppejä, jonka muodostusprosessien produktiivisuutta on helppo pohtia. Pyrin kuitenkin käsittelemään produktiivisuutta jonkin verran myös sanaliitoista tiivistyneiden (4.2.2) ja muiden yhdistymällä muodostuneiden yhteydessä (4.2.3).

Erkki Itkonen (1966: 239) on todennut, että analogialla on yhdyssanojen muodostuksessa suuri merkitys: paitsi yhdyssanojen muodostumista, analogia ohjaa myös niiden tulkintaa. Analogiaa käsittelein jo jonkin verran johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen yhteydessä, mutta sillä on merkittävä rooli myös yhdistymisessä. Analogia on siis kielenkäyttäjien kyky oppia yhteenkuuluvien muotojen ja rakenteiden suhteita, muodostaa niistä sääntöjä ja ulottaa oppimiaan sääntöjä uusiin tarpeisiin. (Karlsson 1983: 38.) Yhdistymisessä on kyse analogiasta ja malleista, kun tutun, taajakäyttöisen lekseemin tai lekseemityypin mukaan muodostetaan samarakenteisia tai samasisältöisiä yhdyssanoja. Uusia verbaaliyhdyssanoja voidaan oletettavasti muodostaa analogisesti joko verbaaliyhdyssanan määrite- tai perusosan mukaan, ja aineistoni yhdistymällä syntyneissä verbaaliyhdyssanoissa toistuvatkin monet määrite- ja perusosat.

Aineistoni verbaaliyhdyssanoista olen havainnut, että yhdysosat saattavat vaikuttaa verbaaliyhdyssanojen syntymiseen myös semanttisesti. Jotkin määriteosat ovat merkityksiltään vastakkaisia, ja verbaaliyhdyssana voikin syntyä toisen verbaaliyhdyssanan vastakohdaksi, jos sellaiselle on tarvetta. Verbaaliyhdyssanat saattavat

myös olla toistensa synonyymeja tai ainakin merkitykseltään hyvin samankaltaisia. Analogisena mallina toimiva lekseemi voi löytyä mallinmukaisen verbaaliyhdyssanan kanssa samasta virkkeestä, jolloin lekseemien vierekkäisyys auttaa sekä uudismuodosten tuottamista että ymmärtämistä. Seuraavassa esittelen aineistoni yhdistymällä muodostuneita verbaaliyhdyssanoja sekä tarkemmin edellä mainitsemiani tilanteita, joissa analogian vaikutus on selvästi nähtävillä.

4.2 Aineistoni yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Tämän luvun alaluvuissa esittelen aineistoni yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden muodostumisprosessit. Kuten luvussa 3.3, olen tarkastellut verbin eri paradigmuotoja erikseen ja esitän aineistoni taulukoiden avulla (ks. taulukot 6, 7 ja 8). Edelleen, kuten luvussa 3, sama verbaaliyhdyssana saattaa olla mukana taulukon useammassakin kohdassa, jos lekseemi esiintyy eri verbiparadigman muodoissa, mutta tyyppifrekvenssi paljastaa, moniko aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta on muodostunut kyseisellä tavalla.

Luvussa 3.3 esittelin yhdistymisen ja johtamisen suhteet verbiparadigmuodoissa (ks. taulukko 1, luku 3.3). Aineistoni verbaaliyhdyssanoista hieman yli puolet, 504 lekseemiä (55,4 %), on muodostunut yhdistymällä, ja johtaminen on muodostumistapana hieman alle puolella, 405 verbaaliyhdyssanalla (44,6 %). Väite, että yhdistyminen on suomen kielen produktiivisin sananmuodostuskeino (ks. esim. Häkkinen 1990: 144), pitää paikkansa verbaaliyhdyssanojen suhteen, vaikkakaan kovin suurta eroa ei johtamalla ja yhdistymällä muodostuneiden määrissä ole. Kuten luvussa 3.3 mainitsin, verbin eri paradigmuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoissa on puolestaan nähtävissä selkeä ero (ks. luku 3.3, taulukko 1). Partisiippi-muodoissa esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista suurin osa, 65,3 prosenttia, on muodostunut yhdistymällä. Aktiivin finiittimuotoisina esiintyvissä tilanne on päinvastainen: yli kaksi kolmasosaa, 69,1 prosenttia, on muodostunut yhdistymällä. Yhdistymisen osuus vähenee kohti aktiivin finiittimuotoisia siten, että infinitiivimuodoissa esiintyvistä 45,4 prosenttia ja passiivin finiittimuodoissa esiintyvistä 44,1 prosenttia on muodostunut yhdistymällä.

4.2.1 Prefiksaatiolla muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Sananmuodostuskeinoja esiteltäessä tavallisimpien muodostumistapojen, johtamisen ja yhdistymisen, lisäksi joidenkin kielten kohdalla kolmantena keinona mainitaan prefiksisanojen muodostaminen eli prefiksaatio. Prefiksaatiossa sanan alkuun liitetään prefiksi, usein sidonnainen morfeemi, jonka lisääminen synnyttää uuden lekseemin (esim. *koe + hiihtää > koehiihtää*). Usein prefiksaatiota pidetään kuitenkin joko komposition tai derivaation alalajina. (Koski 1982: 10.)

Useat suomen kieliopit eivät mainitse prefiksejä lainkaan (sananmuodostuksesta suomen vanhoissa kieliopeissa, ks. Koivumäki 1990). Penttilän (1957: 326–327) kieliopissa on luku *Sananmuodostus etuliitteiden avulla*, mutta Penttilä katsoo, ettei prefiksien käyttö näyttele sananmuodostuksessa mainittavaa osaa. Penttilän määritelmä prefiksille jää kuitenkin hieman epäselväksi. Varsinaisia ja aivan selviä etuliitteitä ei hänen mukaansa suomessa ole, joskin etuliitteen luonteisia ovat mm. joissakin yhdyssanoissa esiintyvät erityiset yhdyssanamuodot (tarkemmin yhdyssanamuodosta, ks. luku 2.2), kuten määriteosat yhdyssanoissa *kolmikulmio*, *aitovieri* ja *ihmiskunta*. Tämä poikkeaa Kosken (1982: 11) mukaan kuitenkin siitä, mitä prefiksillä yleensä tarkoitetaan, sillä yleensä prefiksiksi käsitettyjen semanttinen funktio on samantapainen kuin pre- ja postpositioiden sekä useimpien adverbien ja johdinten. Tällaisia määriteosia onkin Penttilän (mts.) esittelemässä toisessa prefiksisanojen luonteisessa ryhmässä, esim. *ei-jäsen*, *epäkansallinen*, *esihistoria* ja *ikiliikuja*. Aiemmin mainittujen erityisten yhdyssanamuotojen lisäksi Penttilä mainitsee joitakin prefiksiksi kehittymässä olevia määriteosia, kuten *ei-*, *epä-*, *esi-*, *etu-*, *etä-*, *haja-*, *iki-*, *jälki-*, *keski-*, *liki-*, *lähi-*, *oiko-*, *oma-*, *pika-*, *sala-*, *sisä-*, *taka-*, *tasa-*, *ulko-*, *vasta-* ja *vara-*. Prefiksimmäiset määriteosat modifioivat perusosan merkitystä, ja niiden yhteys saman sanan muihin muotoihin on katkennut tai muita muotoja ei edes ole. *Iso suomen kielioppi* (Hakulinen ym. 2004: 415) mainitsee prefiksimmäiset alkuosat *epä-*, *esi-*, *jälki-*, *koe-*, *läpi-*, *pakko-*, *pika-* ja *äkki-* produktiivisiksi uusien yhdysverbien tuottamisessa.

Mainitsin jo aiemmin, että joidenkin kompleksisten sanojen kohdalla ei ole täysin selvää, ovatko ne johdoksia vai yhdyssanoja, ja prefiksiverbaaliyhdyssanat ovat yksi tällainen ryhmä. Suomen affikseiksi katsotaan yleisesti ainoastaan suffiksit (ks. esim. Karlsson 1982: 223), joten prefiksit sijoittuvat jonnekin johdinten ja itsenäisten lekseemien rajamaastoon, sillä niillä on molempien piirteitä. Useat prefiksit ovat

sidonnaisia morfeemeja eli eivät esiinny itsenäisinä, kuten eivät johtimetkaan. Prefiksi-verbaaliyhdyssanat vertautuvat kuitenkin muihin yhdyssanoihin, sillä prefiksin ja siihen liittyneen yhdysosan raja on kuin sanojen raja yhdyssanoissa yleensäkin: vokaalisoinnutus ei ulotu näiden osien rajan yli. Johtimilla on usein rajoituksia sen suhteen, minkä sanaluokan sanoihin ne liittyvät, mutta prefiksit liittyvät sujuvasti useankin sanaluokan kantasanoihin (*yliopettaja, yli-ikäinen, yliarvioida*). Jotkin prefikseistä myös toimivat itsenäisten sanojen tapaan johdosten kantoina (esim. *ali > alittaa*) tai esiintyvät itsenäisinä lekseemienä (esim. *koe, pakko*) joten prefiksit ovat enemmän itsenäisten lekseemien kuin johdinten kaltaisia. Luokittelenkin prefiksit leksikaalisiksi morfeemeiksi ja prefiksillä alkavat aineistoni lekseemit siten yhdyssanoiksi, sillä yhdyssana on vähintään kahden leksikaalisen morfeemin yhtymä. Karlsson (1982: 223) tarkentaa prefiksien asemaa morfeemien jaottelussa ja nimittää prefiksinomaisia elementtejä jäännösmorfeemeiksi. Jäännösmorfeemeilla on itsenäinen, leksikaalinen merkitys, mutta ne esiintyvät vain yhdyssanojen osina, eivät itsenäisinä. Prefiksit rinnastuvat siis ns. yhdyssanamuotoihin (ks. luku 2.2), jotka esiintyvät ainoastaan yhdyssanojen osina ja joita Karlsson (mts. 194) nimittää myös jäännösmorfeemeiksi.

Aineistoni prefiksiverbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet siten, että verbin eteen on liittynyt sen merkitystä modifioiva prefiksi (*yli + kuormittaa > ylikuormittaa*). Prefiksiverbaaliyhdyssanat vastaavatkin hyvin määritysyhdyssanan muotoa, jossa perusosa on pääjäsen ja määriosa jollakin tapaa tarkentaa tai rajaa sen tarkoitetta. Koska luokittelen aineistoani muodostumistavan mukaan, tässä ryhmässä ovat mukana vain ne prefiksialkuiset verbaaliyhdyssanat, joissa prefiksi on liittynyt johonkin verbiparadigman muotoon. Prefiksialkuisia verbaaliyhdyssanoja on myös muissa muodostumistapojen mukaan rajaamissani ryhmissä, mutta tällöin prefiksi on liittynyt jo verbaaliyhdyssanan kantana olevaan substantiiviin tai adjektiiviin (*epä + inhimillinen > epäinhimillistä*) tai prefiksiltä näyttävällä elementillä on erikseen kirjoitettuna jokin funktio lauseessa, eli se toimii verbipartikkelina, esim. *astua yli*. Prefiksiverbaaliyhdyssanoiksi katson siis sellaiset prefiksimmäisellä määriteosalla alkavat verbaaliyhdyssanat, joita ei voi hajottaa sanaliitoiksi. Aineistoni prefiksiverbaaliyhdyssanoissa prefiksi on liittynyt modifioimaan perusosaa, ei siirtynyt siihen muualta lauseesta. Sama lekseemi saattaa toimia sekä prefiksinä että verbipartikkelina (esim. *astua yli > yliastua* ja *yli + reagoida > ylireagoida*), mutta haluan tehdä tällaisten tapausten välille eron, sillä ne ovat muo-

dostuneet eri tavalla: Verbaaliyhdyssanassa *ylireagoida* perusosan ilmaiseman toiminnan määrää on haluttu modifioida *yli*-prefiksillä, mutta *yliastua* on muodostunut sanaliiton tiivistymisellä. Saattaa esimerkiksi olla, että on puhuttu *yli astutusta hypystä*, josta on tiivistynyt partisiippimuoto *yliastuttu*, josta verbaaliyhdyssana on sitten kehittynyt täysiparadigmaiseksi yhdysverbiksi. Muodostumistavan ero näkyy myös merkityksessä. Määriteosan *yli* funktio on esimerkiverbaaliyhdyssanoissa erilainen, sillä *yliastua*-verbaaliyhdyssanassa ei ole kyse perusosan ilmaiseman tarkoitteen määrän modifioimisesta. Verbaaliyhdyssanan *yliastua* tapaan muodostuneita lekseemejä käsittelem luvussa 4.2.2.

Miten prefiksaatio sitten poikkeaa analogisesta muodostumisesta? Voisiko olettaa, että prefiksaatiossa onkin kyse analogiasta, jossa mallin mukaan muodostetaan saman perusosan sisältäviä verbaaliyhdyssanoja? Ero analogiaan on ainakin siinä, että analogisessa sananmuodostuksessa mallina toimiva lekseemi ja uudismuodoste ovat kuitenkin usein merkitykseltään lähekkäisiä tai vastakkaisia (ks. esim. E. Itkonen 1966: 197), kun taas prefiksaatiossa prefiksi liittyy lähes millaiseen kantaan tahansa. Saattaa kuitenkin olla, että analogia ehkä auttaa prefiksaation alkuun siten, että ensimmäiset prefiksin liittymiset voivat tapahtua analogian mukaan. Mitä enemmän prefiksin sisältäviä lekseemejä kielessä jo esiintyy, sitä itsenäisemmäksi prefiksin merkitys ja prefiksaatio prosessina kehittyy. Merkityksen itsenäistymisellä tarkoitan tässä prefiksin merkityksen irtaantumista perusosan merkityksestä siten, että prefiksi voi liittyä merkitykseltään lähes millaisiin kantoihin tahansa, kun taas analogisessa muodostuksessa se saattaa esiintyä vain tietynlaisten, mallisanan merkityksen kanssa joko läheisten tai vastakkaisen perusosien kanssa. Tarkennan täysin kuvitteellisella esimerkillä ajatuskulkuani. Jos esimerkiksi *yli*-prefiksi olisi ensin liittynyt lähinnä vain mentaalisia seikkoja kuvaaviin verbaalisiin sanoihin (*yliarvioida*, *yliarvostaa*), olisivat nämä saattaneet syntyä läheisen merkityksensä avulla analogisesti. Kun prosessista kehittyy prefiksaatio, ei perusosien merkityksellä ole enää rajoituksia, jolloin syntyvät esimerkiksi verbaaliyhdyssanat *ylikalastaa* ja *ylidramatisoida*. Painotan, että edellä oleva esimerkki on kuvitteellinen, vaikkakin prefiksien ryhmää rajatessani en ottanut mukaan sellaisia osia, jotka esiintyvät harvalukuisissa, merkitykseltään läheisissä verbaaliyhdyssanoissa. Tällaisia prefiksillä määriosilla alkavia mutta prefiksiverbaaliyhdyssanojen ryhmän ulkopuolelle jääneistä käsittelem luvussa 4.2.3. Jatkossa prefiksien merkityksiä esitellessäni mainitsen

muutaman verbaaliyhdyssanan lausekontekstin, jotka melko hyvin osoittavat, ettei prefiksaatiolla ole kyse analogisesta muodostumisesta vaan prefiksaatio on itsenäinen sanamuodostuskeino.

Prefiksaatio on aineistoni verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoista sanaliitoista tiivistymisen jälkeen toiseksi yleisin. Reilu viidennes, 22 prosenttia, aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta on muodostunut siten, että verbaaliseen sanaan on liittynyt sen merkitystä modifioiva prefiksi (ks. taulukko 6).

Taulukko 6: Prefiksiverbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	43	15,6	43	15,8
Passiivin finiittimuodot	44	15,9	36	25,9
Infinitiivit	56	20,3	56	16,7
Partisiipit	133	48,2	133	18,8
Yht.	276	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyppifrekvenssi	200	22,0		

Vaikka yhdistymällä muodostuneita on suhteellisesti eniten infiniittisissä verbiparadigman muodoissa (ks. taulukko 1, luku 3.3), prosentuaalisesti suurin osa passiivin finiittimuotoisten esiintymistä on prefiksaatiolla syntyneitä (ks. taulukko 6). Passiivin finiittimuotoisina esiintyvistä hieman yli neljännes, 25,9 prosenttia, on muodostunut prefiksin liittymisellä modifioimaan perusosan tarkoitetta. Mitään sellaista passiivin finiittimuotoisissa prefiksiverbaaliyhdyssanoissa ei ole, mikä selittäisi muodostumistavan suosion. Ainoastaan *pakko*-alkuisia verbaaliyhdyssanoja on runsaammin kuin muissa paradigmamuodoissa, mikä selittyy ainakin osittain merkityksillä. Prefiksi *pakko* modifioi pe-

rusosaansa ilmoittamalla, että perusosan tarkoite tehdään tai tapahtuu ilman asianosaisen suostumusta, ja tällainen merkitys sopii hyvin passiivilla ilmaistavaksi, kun asiaa tarkastellaan kohteen näkökulmasta (esim. joku *pakkosirretään* tai *pakkosyötetään*).

Prosentuaalisesti aktiivin finiittimuotoisina, infinitiivimuotoisina ja partisiippimuotoisina esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista suurin piirtein saman verran on muodostunut prefiksin liittyessä modifioimaan verbin merkitystä, aktiivin finiittimuotoisista 15,8 prosenttia, infinitiiveistä 16,7 prosenttia ja partisiippimuotoisina esiintyvistä 18,8 prosenttia. Voikin olla, että prefiksaatio on prosessina niin helppo muodostaa, että sillä syntyneitä yhdyssanoja esiintyy helposti sekä lähes kaikissa sanaluokissa että kaikissa verbien paradigmamuodoissa. Kaikki aineistoni prefiksaatiolla muodostuneet verbaaliyhdyssanat ovat paradigmamuodoittain eriteltyinä tutkielmani lopussa liitteenä (ks. liite 6).

Prefiksit siis liittyvät tarkentamaan perusosiensa merkitystä, ja ne modifioivat perusosan ilmaisemaa toimintaa monella tapaa. Tyypifrekvenssiltään erittäin yleiset eli useiden perusosien kanssa esiintyvät prefiksit *yli-* ja *ali-* modifioivat perusosiaan kertomalla niiden ilmaiseman tarkoitteen määrästä (esim. *ylinäytellä*, *ylikapitalisoitunut*, *aliarvioida*, *ali-investoida*). Verbaaliyhdyssanassa *yliyksinkertaistava* prefiksi *yli-* määrittää perusosaa, joka jo itsessään on verbaaliyhdyssana. Jos johonkin verbaaliseen sanaan on mahdollista liittää sen määrästä kertova modifioiva prefiksi *yli-* tai *ali-*, oletettavasti vastakkaismerkityksisen verbaaliyhdyssanan luominen onnistuu, kuten saman perusosan sisältävissä verbaaliyhdyssanoissa *alihinnoitella* ja *ylihinoitella*, *aliarvostaa* ja *yliarvostaa*, *alimitoittaa* ja *ylimitoittaa*. Olennaisinta kuitenkin on, onko tuolle vastakkaisen määriteosan sisältävälle lekseemille tarvetta. Myös sijoittamiseen liittyvässä virkkeessä *Asteikko on viisiportainen: osta, ylipainota, pidä, alipainota, myy* esiintyvät molemmat prefiksit saman perusosan kanssa, joten toinen näistä on saattanut muodostua toisen vastakohdaksi lauseyhteyden vaatimusten mukaisesti. Tämä puolustaa sitä näkemystä, ettei prefiksiverbaaliyhdyssanojen muodostumisessa ole kyse toistuvan määriteosan perusteella analogisesti muodostumisesta, vaan kyseisessä esimerkissä verbaaliyhdyssanat ovat syntyneet toistensa pareiksi tai vastakohdiksi.

Perusosan tarkoitteen määrää modifioivat myös prefiksit *yltiö-* (*yltiöihasnut*, *yltiöviihteellistynyt*), *jätti-* (*jättisuurennettu*), *umpi-* (*umpikorruptoitunut*, *umpipäihtynyt*, *umpivelkaantunut*), *tupla-* (*tuplaverottaa*), *huippu-* (*huippukiillotettu*, *huip-*

pukoulutettu, huippuvarusteltu, huippuviritetty), *osa-* (*osarahoitettu*), *puoli-* (*puolisukeltaen*) ja *täys-* (*täystyöllistänyt, täyshuollettu, täysremontoitu, täystakiloitu, täystyöllistetty*). Prefiksinä ollessaan myös *läpi-*määriteosa modifioi tarkoitteensa määrää, mutta lekseemillä *läpi* on monenlaisia muitakin funktioita, joihin palaan luvussa 4.2.2. Tässä yhteydessä käsittelen vain sen roolia perusosan tarkoitteen määrää modifioivana prefiksinä. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanassa *läpikäynnittynyt* prefiksin *läpi* merkitys ei ole kyseiselle lekseemille tyypillinen konkreettinen liike jonkin läpi, vaan prefiksinä *läpi* kuvaa perusosan tarkoitteen määrää: Kosovon tilanne on täysin, läpeensä, läpikotaisin jännittynyt (*Liberaaleilla ratkaisuilla on kuitenkin ahtaat rajat Kosovon läpikäynnittyneessä tilanteessa*).

Suomessa on kaksi kieltoprefiksiä, *epä-* ja *ei-*, mutta ne määrittävät lähinnä verbaalisuutensa menettäneitä leksikaalistuneita partisiippeja (esim. *epäpätevä, ei-dementoitunut*), joita en ole ottanut tutkimukseeni mukaan. (Tarkemmin aineistoni rajauksesta, ks. luku 5.1.4.) Prefiksillä *ei*¹⁵ alkavista yhdyssanoista tuskin voisi koskaan kehittyä täysiparadigmaisia verbaaliyhdyssanoja, sillä suomen verbeillä on jo kielteinen taiputus (esim. *minä *ei-dementoidun*). Myös prefiksi *epä* liittyy lähinnä adjektiiviksi muuttuneisiin partisiippeihin, mutta *epä-*alkuiset saattavat kehittyä täysiparadigmajaisiksi. *Perussanakirjasta* (1990–1994) löytyvät mm. verbaaliyhdyssanat *epämuodostua, epämääräistyä* ja *epäonnistua*, tosin näiden muodostumistapa on jokin muu kuin prefiksin liittyminen perusosan verbiä modifioimaan. Aineistossani esiintyy infinitiivimuotoisena *epämiellyttää*-verbaaliyhdyssana virkkeessä *Silti täyssubjektiivisellä tasolla joku piirre voi miellyttää ja toinen epämiellyttää tehokkaasti*¹⁶. Kuten aiemmin olen todennut, sananmuodostuksessa uusia lekseemejä syntyy joko nimeämään uutta ilmiötä tai lekseemin syntaktisen aseman vaatimusten mukaisesti (ks. esim. Bauer 2001: 24). Kyseisessä esimerkivirkkeessä ei kyseessä kuitenkaan ole pelkästään syntaktisen aseman vaan enemmänkin semantiikan vaatima sananmuodostus, sillä verbille *miellyttää* on tarvittu verbaalinen vastakohta. Tarve uudelle lekseemille on täytetty prefiksaatiolla, sillä prefiksiksi *epä-* kääntää merkityksen vastakkaiseksi. Adjektiivien sanaluokkaan kuu-

¹⁵ Prefiksillä *ei* alkavia yhdyssanoja on varmasti paljon, ja niille saattaa olla tilaustakin, sillä kaikille adjektiiville tai adjektiivisesti käytetyille partisiipeille ei välttämättä ole sopivaa vastakohtaa. Prefiksin *ei* liittyminen uusiin kantoihin on siis ehkä produktiivista, mutta ei verbaaliyhdyssanojen kohdalla. Esimerkiksi virkkeessä *Syrjintäkielloilla pyritään poistamaan ei-hyväksyttävät erottelut ihmisten välillä* olevaa *ei-*prefiksillä muodostunutta yhdyssanaa on vaikea korvata adjektiivilla, sillä *hyväksymätön* ei ole kovin sujuva ilmaisu.

¹⁶ Paremminkin: *joku*-sanana tilalle *jokin*, kun pronominin korrelaattina ei ole ihminen.

luvan partisiipilta näyttävän *epämiellyttävä*-lekseemin kanssa tällä aineistossani esiintyvällä verbaaliyhdyssanalla tuskin on mitään yhteyttä, joten olen jättänyt *epämiellyttävä*-lekseemin aineistoni ulkopuolelle. Joitakin prefiksillä *epä*- alkavia verbaaliyhdyssanoja olen ottanut tutkimukseeni mukaan, jos intuitioni perusteella vastaava yhdyssverbi saattaisi olla mahdollinen, joten aineistossani ovat mukana *epä*-prefiksillä alkavat verbaaliyhdyssanat *epämiellyttää*, *epäemansipoitu* ja *epäpolitisoitu*. Useimmat 2. partisiipin passiivimuodot, joihin *epä*- liittyy, ovat leksikaalistuneita partisiippeja. Partisiippimuodot *emansipoitu* ja *politisoitu* eivät ole leksikaalistuneet vaan säilyttäneet yhteyden verbeihin, joista ne taivutetaan, joten *epäemansipoitu* ja *epäpolitisoitu* ovat mukana aineistossani.

Kieltoprefiksien *epä* ja *ei* lisäksi suomen sanastossa esiintyy monia vierasperäisiä kieltoprefiksejä, kuten *anti(biootti)* *dis(sonanssi)*, *in(definiittinen)* ja *non(verbaalinen)*. Vierasperäisen prefiksin sisältävät sanat ovat kuitenkin usein lainautuneet suomeen kokonaisina, eivätkä ne suomen kielen kannalta välttämättä hahmotu yhdyssanoiksi. Vieraiden kielten prefiksiyhdyssanat eivät ole suomessa yhdyssanoja, jos niiden osilla ei suomessa ole itsenäistä merkitystä, sillä yhdyssana muodostuu kahdesta leksikaalisesta morfeemista, joilla on itsenäinen merkitys. Tulkitsen yhdyssanoiksi vain sellaiset vierasperäisen prefiksin sisältävät verbaaliyhdyssanat, joiden määriteosana oleva prefiksi esiintyy muissakin kuin kokonaisuutena lainautuneissa lekseemeissä. Toisin sanoen tulkitsen vierasperäiset prefiksit prefikseiksi ainoastaan, jos niillä on suomen kielen kannalta itsenäinen merkitys. Aineistossani ainoa vierasperäinen prefiksi on kieltoprefiksi *anti*-, joka siis liittyy muihinkin kuin kokonaisuutena lainautuneisiin lekseemeihin, kuten aineistossani *saunoa*-verbiin verbaaliyhdyssanassa *antisaunomaan* (*Antisaunomaan ja kuntouttamaan itseään voi tulla kuka tahansa*). Vaikka verbaaliyhdyssanoissa prefiksi ei välttämättä yleisesti esiinny, liittyy se määriteosaksi useisiin substantiiveihin. Kuten edellä jo mainitsin, prefiksaatio ei siis ole millään tapaa sanaluokkiin sidottu sananmuodostusprosessi.

Seuraavat prefiksi kuvaavat suhteellista aikaa eli sitä, missä suhteessa tapahtuminen tai teko on mahdollisiin aiempiin tapahtumiin tai tekoihin. Usean perusosan kanssa esiintyvä *esi*-prefiksi modifioi verbaalista perusosaa ilmiäsemällä, että jotain tapahtuu tai tehdään jo ennen varsinaista toimintaa (esim. *esihiihtää*, *esisuunnitella*, *esivalitsema*). Prefiksi *ensi*- ilmaisee, että perusosan ilmaisema toiminta tapahtuu ensi

kertaa (*ensirekisteröidä*), ja prefiksi *jatko-* modifioi perusosan tarkoitetta ilmaisemalla, että perusosan mainitsema tapahtuminen tai tekeminen on alkanut jo aiemmin ja se jatkuu tai sitä jatketaan (*jatkotyöstämään, jatkolukenu*). Prefiksin *jälki-* merkitys on, jotain tehdään tai jotain tapahtuu jälkikäteen verrattuna johonkin aiempaan ajankohtaan, tekoon tai tapahtumaan (*jälkipastöroida, jälkikompostoitumaan, jälkisuomettunut*), ja *uus-* (*uusleiriytyvä, uusteollistettu*) lisää perusosaansa merkityksen, että jokin asia tehdään tai tapahtuu uudelleen ja se korvaa aiemman vastaavan tapahtuman tai teon.

Perusosan ilmaiseman teon tai tapahtuman paikasta kertoo *piilo-*prefiksi (*piilokomentoidaan*), joka *anti-*prefiksin tapaan ei ole kovin yleinen verbaaliyhdyssanoissa mutta muiden sanaluokkien yhdyssanoissa kylläkin. Prefiksi *piilo* voi kuvata paikkaa myös vain kuvainnollisesti eli ilmaista, ettei tekijä halua muiden tietävän hänen olevan tekijä, jolloin prefiksin merkitys on lähellä *sala-*prefiksin perusosiin liittämää merkitystä (*salakaataa, salakoodattu*). Prefiksillä *sala-* alkavilla verbaaliyhdyssanoilla on tukenaan monet yleiset, muilla sananmuodostumistavoilla muodostuneet, finiittisinäkin esiintyvät verbaaliyhdyssanat, esim. *salakuljettaa* (< *salakuljetus*) ja *salakatsella* (< *salakatselu*).

Perusosan ilmaiseman toiminnan tai tapahtuman nopeutta kuvaa prefiksi *pika-* (*pikasulkea, pikapuhdistaa, pikakäännety*). Tekemisen tai tapahtumisen intensiteetistä kertomalla perusosaa modifioi prefiksi *teho-* (*tehokampanjoida, tehovalvoa, tehotuotettu*), ja tekemisen kohdistusta tai tarkkuutta kuvaa prefiksi *täsmä-* (*täsmätestaamalla, täsmäsuunnattu, täsmäsävelletty*). Prefiksi *pakko-* ilmaisee toimintaa, joka tapahtuu asianomaisen omaa tahtoa huomioimatta (*pakkokouluttaa, pakkokäännyttää, pakkomatkestuttaa*). Prefiksit voivat modifioida perusosan merkitystä myös kertomalla tapahtumisen tai tekemisen tarkoituksen tai syyn, kuten prefiksit *hätä-* (*hätäsijoittaa, hätäverhoilemaan*), *varo-* (*varoteurastettu*) ja *koe-* (*koehiittää, koeistua, koeäänestää*), jolloin perusosan ilmaisema tekeminen suoritetaan hädän tai varovaisuuden vuoksi tai testausmielessä.

Prefiksejä tai ainakin prefiksimmäisiä määriteosia aineistossani ovat *ali-*, *anti-*, *ensi-*, *epä-*, *esi-*, *hätä-*, *huippu-*, *jatko-*, *jälki-*, *jätti-*, *koe-*, *läpi*, *osa-*, *pakko-*, *piilo-*, *pika-*, *puoli-*, *tupla-*, *täys-*, *umpi-*, *uus-*, *varo-*, *yli-* ja *yhtiö-*. Lisäksi aineistossani saattaa esiintyä joitakin muitakin prefiksejä tai prefiksimmäisiä määriteosia mutta sellaisissa verbaaliyhdyssanoissa, jotka eivät ole syntyneet prefiksaatiolla. Systemaattista tarkastelua

en aineistoni verbaaliyhdyssanojen rakenteesta ole tehnyt, vaan olen keskittynyt muodostumistapoihin. Luokitteluni rajat eivät kuitenkaan ole täysin selvät, ja luvussa 4.2.3 palaan sellaisiin määriteosiin, jotka saattavat kehittyä prefikseiksi.

Prefiksiverbaaliyhdyssanat ovat mielenkiintoinen ryhmä yhdistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen sisällä, sillä, kuten johtamisessa, samat elementit esiintyvät useissa prefiksiverbaaliyhdyssanoissa. Kuten seuraavissa luvuissa, 4.2.2 ja 4.2.3, huomataan, produktiivisuudesta on vaikea puhua yhdistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen kohdalla, mutta prefiksiverbaaliyhdyssanat eroavat tässä suhteessa muista yhdistymällä muodostuneista. Jotta jokin prosessi voi olla produktiivinen, sen on oltava läpinäkyvä ja selkeäksi säännöksi muotoiltavissa (Bauer 2001: 5), mikä prefiksiverbaaliyhdyssanojen kohdalla on hyvin helppoa. Prosessi on yksinkertainen, sillä lekseemin eteen liitetään aina samassa muodossa esiintyvä prefiksi, eikä perusosankaan muodolla tai sanaluokalla ole juuri väliä: lähes mikä tahansa lekseemi liittyy sellaiseen prefiksiin, ja tässä suhteessa prefiksit eroavat johtimista. Muodolliset seikat eivät siis rajoita prefiksin liittymistä lekseemeihin, mutta joitakin semanttisia rajoituksia prefiksillä modifioimisessa kuitenkin on. Esimerkiksi lekseemin *kuolla* merkitys rajoittaa prefiksien liittymistä, sillä moni prefiksi muodostaa *kuolla*-verbin kanssa mahdollisia lekseemejä (**alikuolla*, **tehokuolla*, **etäkuolla*, **pakkokuolla*, **esikuolla*). Produktiiviseen morfologiseen prosessiin osallistuvilla elementeillä on myös oltava selkeä merkitys (Bauer 2001: 98), ja prefiksien kohdalla merkitys on hyvin selvä, kuten edellä olen esitellyt. Kun siis muodostumistapa ja merkitys prefiksiverbaaliyhdyssanojen kohdalla ovat selkeitä ja prefiksillä muodostettuja verbaaliyhdyssanoja on melko paljon malleina uusille lekseemeille, voisi olettaa, että uusiakin verbaaliyhdyssanoja prefiksaatiolla syntyy.

Koska vastaavanlaista verbaaliyhdyssanojen kattavaa synkronista tarkastelua ei ole aiemmin tehty, en voi verrata havaintojani aikaisempiin tutkimukseen ja saada käsitystä prefiksiverbaaliyhdyssanojen mahdollisesta lisääntymisestä ja prosessien produktiivisuudesta. Synkronisesti produktiivisuutta on mahdollista kuitenkin hieman testata kokeilemalla, voiko prosessilla tuottaa uusia lekseemejä määräehdot täyttävistä kannoista. Satunnaisesti valitsemiini *harjoitella*- ja *nauttia*-verbeistä saadaan useilla prefiksillä aivan käyttökelpoisia verbaaliyhdyssanoja, esim. *aliharjoitella*, *esiharjoitella*, *pakkoharjoitella*, *teoharjoitella*, *alinauttia*, *esinauttia*, *pikanauttia* tai *koenauttia*. Kon-

tekstejä tällaisille verbaaliyhdyssanoille ei ole vaikea keksiä, joten tällaiset prefiksiverbaaliyhdyssanat saattaisivat muodostua täyttämään syntynyttä ilmaisutarvetta esimerkiksi tilanteissa, joissa kerrottaisiin käynnistä pikaruokalassa (*pikanautimme matkalla kerrosateriat*) tai tulevan avioparin kuohujuomien valinnasta (*koenautimme/esinautimme häissä tarjottavia samppanjoita*). Tällaiset ns. potentiaaliset sanat kerrotavat prosessin tuottavuudesta, produktiivisuudesta.

4.2.2 Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Sanaliitolla tarkoitetaan kahden tai useamman sanan esiintymistä yhdessä. Usein termiä käytetään juuri yhteen ja erikseen kirjoittamista havainnollistettaessa (esim. *mummon mökki* ja *mummonmökki*) tai toisaalta vakiintuneista sanaliitoista (esim. *kynsin hampain*). (Ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 390, 392.) *Perussanakirja* (1990–1994) esittää sanaliitto-hakusanan kohdalla esimerkkejä sanaliitoista, kuten *nuori mies, filosofian maisteri, olen tehnyt, sen tähden, kiikun kaakun*, ja esimerkkisanaliitot ovat keskenään varsin erilaisia kahden sanan yhtymiä. *Perussanakirjan* (1990–1994) tapaan myös tässä tutkielmassa sanaliitto käsitetään varsin väljästi: sanaliitolla tarkoitetaan verbaalisen sanan sekä sen kanssa esiintyvän nominin, verbipartikkelin, adposition tai adverbien muodostamaa sanaparia tai -ryhmää, jonka merkitysseikat jollain tapaa liittävät yhteen. Kiinteydeltään sanaliitot ovat erilaisia: joidenkin osien yhteys on erittäin tiivis ja kokonaisuuden merkitys erikoistunut, toisissa osien suhde on tavallinen pääsanan ja sen määrittelyn suhde, ja osa tässä tutkielmassa sanaliitoiksi katsottavista on verbin ja lauseadverbiaalin liittoja.

Koska sanaliiton määritelmän alle mahtuu näin monenlaisia tapauksia, myös sanaliitoista tiivistyneiden verbaaliyhdyssanojen ryhmään mahtuu monenlaisia lekseemejä. Tämän ryhmän rajauksessa en olekaan lähtenyt sanaliiton määritelmästä, vaan poiminut yhteen kaikki sellaiset verbaaliyhdyssanat, joiden osat esiintyvät yleisesti yhdessä myös erilleen kirjoitettuina. Sanaliiton väljä määritelmä on muodostunut näiden verbaaliyhdyssanojen pohjalta. Selkeyden vuoksi saattaisi olla parempi käyttää sanaliitto-termin sijaan jotakin muuta nimitystä näin erilaisista tapauksista. Sanaliitto-termin epämääräisyyden vuoksi Häkkinen (1990: 147) esittää yhdyssanan veroisista mutta kuitenkin erikseen kirjoitettavista sanaliitoista käytettäväksi termiä liittosana, mutta päädyin kuitenkin käyttämään sanaliitto-käsitettä siksi, että se esiintyy yleisesti verbaaliyh-

dyssanojen muodostumistapojen esittelyn yhteydessä (ks. esim. Vesikansa 1989: 255; Itkonen 1987: 93).

Tämän ryhmän verbaaliyhdyssanat ovat siis syntyneet siten, että perusosa on saanut määriteosan, joka erilleen kirjoitettuna muodostaa perusosana olevan lekseemin kanssa sanaliiton. Yhdistymisen sijaan puhun tiivistymisestä, sillä yhdistyminen on tapahtunut siten, että osat ovat liittyneet toisiinsa ilman, että osien muodoissa on tapahtunut muutoksia (esim. *aikaansaada* ja *saada aikaan*). Suuri osa määriteosista on taipumattomia tai vajaasti taipuvia, joten monia muotoja määriteosina toimivilla lekseemeillä ei välttämättä edes ole. Myös merkitys säilyy tiivistymisessä samana, joten yhdyssanan merkitys ei ole mitenkään erikoistuneempi tai terminäisempi.

Infiniittimuotoisina muodostuneet tämän ryhmän verbaaliyhdyssanat ovat saattaneet muodostua kuten yhdyssanat alun perin, peräkkäisten sanojen tiivistymisellä yhteen. Finiittimuodoissa verbin ja sen määritteen järjestys on käänteinen, jolloin verbaaliyhdyssanan muodostumisessa määriteosa joutuu siirtymään verbin edelle muualta lauseesta. Muutenkin tämän ryhmän verbaaliyhdyssanat vastaavat suomen kielen vanhimpia verbaaliyhdyssanoja: Agricolan käyttämissä yhdysverbeissä oli paljon adverbialkuisia tai jollakin nominin taivutusmuodolla alkavia yhdysverbejä, ja ne olivat hajotettavissa samanmuotoisista osista koostuviksi sanaliitoiksi (ks. luku 2.3.1; tarkemmin vanhan kirjasuomen verbaaliyhdyssanoista, ks. Heinonen 1972; Vaittinen 2001 ja 2003; Häkkinen 1987; Taberman 1990).

Kaikkien tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen rinnalla sanaliittoista vastinetta ei enää käytetä, ja Vaittinen (2003: 47–48) kyseenalaistaakin joidenkin sanaliittoista tiivistyneiksi mainittujen verbaaliyhdyssanojen muodostumistavan. Hän esittää, ettei kaikkien vanhan kirjasuomen yhdysverbien rinnalla välttämättä ole esiintynyt sanaliittoa, josta yhdysverbi on tiivistynyt, vaan sanaliitto on syntynyt jälkikäteen kielenhuoltajien suositellessa yhdysverbien kirjoittamista erilleen. Olen kuitenkin luokitellut vanhat, mahdollisesti sanaliitoista tiivistyneet tähän ryhmään muiden luokittelutapoja noudatellen, vaikka vastaavan sanaliiton esiintymisestä kielessä ennen verbaaliyhdyssanaa täyttä varmuutta ei ole. Esimerkiksi sanaliitot *ehkäistä ennalta* ja *pidellä pahoin* tuntuvat melko kankeilta verrattuna näppärään verbaaliyhdyssanaiseen vastineeseen. Oletan kuitenkin, että tällaisten rinnalla on sanaliitto joskus esiintynyt. Sanaliittoiset

vastineet ovat siis jääneet pois käytöstä näppärän verbaaliyhdyssanan korvattua ne, ja sanaliittojen käyttöä saattaa edelleenkin vähentää se, että verbaaliyhdyssanojen korrelaattina esiintyy usein deverbaaleja substantiiveja, esim. *ylläpito*, *takaa-ajo*, *sisäänajo*, *kiinniotto* ja *pahoinpitely*, jotka mahdollisesti vahvistavat verbaaliyhdyssanojen kiinteyttä ja lisäävät niiden käyttöä.

Monien tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen taustalla on moniosainen predikaatti. Tällaisia ovat kahden tai useamman verbin muodostamat rakenteet sekä verbin ja sen laajennuksen muodostamat idiomit sekä verbin ja verbipartikkelin muodostamat idiomaattiset sanaliitot. Idiomi on merkitykseltään kiteytynyt sanaliitto, jonka merkityksen ymmärtämistä eivät auta sen osien konkreettiset merkitykset, esimerkiksi idiomien *puhua puuta heinää* merkityksellä ei ole mitään tekemistä konkreettisten puiden tai heinien kanssa. Idiomeissa verbin lisänä oleva osa voi olla muodoltaan objekti (*ottaa osaa*) tai adverbiaali (*käydä käsiksi*). Aina ei ole selvää, onko kyseessä idiomien osa vai jokin muu adverbiaali- tai objektitäydennys, mutta idiomi on kyseessä erityisesti silloin, kun verbi-idiomilla on omanlainen valenssi. (Kari 1993: 6–7; Hakulinen ym. 2004: 447.) Idiomien muodostaa mm. sanaliitto *lyödä lukkoon*, jonka merkitys on 'päättää jotain lopullisesti'. Tästä sanaliitosta on tiivistynyt verbaaliyhdyssana *lukkoonlyöty*. Vastaavanlaisia idiomeista tiivistyneitä verbaaliyhdyssanoja aineistossani ovat mm. uupumista tarkoittava *loppuunpalanut* (< *palaa loppuun*), koneen tai ajoneuvon totutusajoa tarkoittava *sisäänajettu* (< *ajaa sisään*), suostuttelua merkitsevä *ympäripuhua* (< *puhua ympäri*), välittämättömyyttä merkitsevä *viisveisata* (< *veisata viis*) sekä toisen sukupuolen vaatteisiin vaatettamista merkitsevä *ristiinpuettu* (< *pukea ristiin*). Osalla idiomeista voi myös olla oma valenssi, kuten *lukkoonlyödä*-verbaaliyhdyssanalla, jonka objekti on genetiivissä (*lukkoonlyömme aikataulun*). Verbin *lyödä* objekti on useimmiten partitiivissa (*lyön palloa*), ellei mukana ole jonkinlainen tulosta tai paikkaa ilmaiseva adverbiaali (*lyön pallon rikki*, *lyön pallon katolle*). Samoin *ympäripuhua*-verbaaliyhdyssanan valenssi muuttuu verrattuna perusosana olevan *puhua*-verbin tavallisimpiin itsenäisiin esiintymiin (vrt. *ympäripuhuu minut* ja *puhuu minulle*).

Moniosainen predikaatti on myös sellaisten verbaaliyhdyssanojen taustalla, joissa määriteosana on ns. verbipartikkeli, joka muodostaa verbin kanssa idiomaattisen sanaliiton. Vakiintuneet verbin ja partikkelin yhdistelmät ovat usein valenssiltaan erilaisia kuin vastaava verbi partikkelittomassa käytössä. Samoin aspektiominaisuudet

saattavat muuttua, esim. *ajaa autoa* mutta *ajaa toiminto alas*. (Hakulinen ym. 2004: 448.) Sama lekseemi voi sekä muodostaa verbin kanssa idiomaattisen predikaatin että toimia adpositiona tai adverbina, kuten esimerkiksi *läpi*. Verbin *lyödä* kanssa se muodostaa idiomaattisen predikaatin *lyödä läpi* (esim. *suomalainen yhtye löi itsensä läpi Saksassa*), mutta lauseessa *aurinko paistaa vaalean verhon läpi* se on adpositio.

Idiomeissa ja idiomaattisissa sanaliitoissa osat muodostavat kiinteän, merkitykseltään erikoistuneen kokonaisuuden. Verbaaliyhdyssanoissa, joiden taustalla ei ole idiomi tai idiomaattinen sanaliitto, osat eivät ole merkitykseltään näin tiiviissä suhteessa. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanoja *alastuskeä*, *alastullessa*, *ohikulkiessa*, *poislähtäessä*, *kotiinpalattaessa* määräiteosa ei muodosta perusosan kanssa merkitykseltään erikoistunutta sanaparia. Tilanteesta riippuen määräiteosa voi vaihdella (esim. *alastullessa* ja *ulostullessa*), kun taas idiomien ja idiomaattisten sanaliittojen osien yhdistelmät ovat kiinteitä kokonaisuuksia.

Kuten luvussa 4.2.1 mainitsin, eivät kaikki prefiksiverbaaliyhdyssanoilta näyttävät ole syntyneet prefiksin liittyessä modifioimaan perusosaa, ja sanaliitoista tiivistymällä muodostuneiden ryhmässä on useita prefiksiverbaaliyhdyssanoilta näyttäviä lekseemejä, kuten *yliviivata* (< *viivata yli*) ja *ylimenevä* (< *mennä yli*). Nämä ovat kuitenkin syntyneet eri tavoin kuin prefiksiverbaaliyhdyssanat: niiden osat esiintyvät erilleen kirjoitettuna sanaliittona eikä niissä oleva määräiteosa modifioi perusosaa kuten prefiksit. Esimerkki paljastaa, miten määräiteosa on siirtynyt perusosan eteen muualta lauseyhteydestä, ei liittynyt modifioimaan perusosaa prefiksin tavoin: *Rima pannaan jollekin korkeudelle ja juoksutetaan lapset ali. Alimahtuvat ruokitaan. Alimahtu-verbaaliyhdyssanassa ali ei modifioi perusosan tarkoitteen määrää, kuten ali-osa prefiksinä ollessaan, vaan ilmaisee konkreettisesti riman ali mahtumista. Usein tällaisessa tapauksessa osat kirjoitetaan myös erilleen, mutta infiniittisissä muodoissa verbaalisen sanan edellä oleva määräite pyrkii tiivistymään ja muodostamaan yhdyssanan. Siinä tapauksessa yhteenkirjoittaminen ei enää onnistuisi, jos puhuttaisiin *riman ali mahtuvista* (vrt. *riman *alimahtuvat*).*

Häkkinen (1990: 159) on todennut, että yhdysverbejä on syntynyt sanaliitoista erityisesti silloin, kun määräiteosana on ollut vakiomuotoinen partikkeli. Muissa tapauksissa tiivistymiskehitystä on hidastanut se, että verbiin liittyvät määritteet ovat nominaalisia. Ne taipuvat sijoissa, ja taivutus vaihtelee lauseyhteyden mukaan ja ta-

pauskohtaisesti. Lisäksi idiomaattisista predikaateista ja adposition tai adverbiaalinen kanssa sanaliiton muodostavista tiivistyy yhdyssana helpommin infiniittisissä muodoissa. (Hakulinen ym. 2004: 448.) Aineistoni verbaaliyhdyssanojen verbimuotojen perusteella en toki voi sanoa, missä muodossa verbaaliyhdyssana on syntynyt, mutta suurempi prosenttiosuus sanaliitosta tiivistyneillä on partisiippien ja infiniitivien esiintymistä (ks. taulukko 7).

Taulukko 7: Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	27	7,7	27	9,9
Passiivin finiittimuodot	18	4,4	18	10,6
Infiniivit	74	21,5	74	22,1
Partisiipit	249	66,4	249	35,2
Yht.	338	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyppifrekvenssi	202	22,2		

Taulukossa 7 mainittu muodostumistavat tyyppifrekvenssi kertoo, että 909:stä aineistoni verbaaliyhdyssanasta 202 (22,2 %) on muodostunut sanaliitosta tiivistymällä. Sanaliitoista tiivistyminen on aineistoni verbaaliyhdyssanojen yleisin muodostumistapa, ja kaikki sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat mainitaan tutkielmani lopussa liitteessä 7. Finiittisten ja infiniittisten paradigmuotojen välillä on tämän muodostumistavan kohdalla suuri ero: partisiippimuotoisina esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista yli kolmannes (35,2 %) ja infiniitivimuodoissa esiintyvistä reilu viidennes (22,2 prosenttia) on muodostunut sanaliiton tiivistymisellä. Aktiivin finiittimuotoisina

esiintyvistä vain 9,9 prosenttia ja passiivin finiittimuotoisina esiintyvistä 10,6 prosenttia on muodostunut vastaavat sanaliiton tiivistymisellä.

Aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä verbaaliyhdyssanoista sanaliitoista ovat tiivistyneet esimerkiksi *aikaansaada* (< *saada aikaan*), *hyväksikäyttää* (< *käyttää hyväksi*) ja *toimeenpanna* (< *panna toimeen*), ja passiivin finiittimuotoisina esiintyviä sanaliitoista tiivistyneitä ovat mm. *huostaanotetaan* (< *ottaa huostaan*), *ilmiannetaan* (< *antaa ilmi*) ja *ulosliputetaan* (< *liputtaa ulos*).

Verbaaliyhdyssanat *väärinkäyttää* (< *käyttää väärin*), *esiintuoden* (< *tuo-da esiin*), *kiinniotettaessa* (< *ottaa kiinni*) ja *anteeksipyytelemättä* (< *pyydellä anteeksi*) ovat esimerkkejä infinitiivimuotoisina esiintyvistä sanaliitoista tiivistyneistä verbaaliyhdyssanoista, *koossapitävä* (< *pitää koossa*), *salassapidettävä* (< *pitää salassa*), *umpeenkasvanut* (< *kasvaa umpeen*) ja *talteenotettu* (< *ottaa talteen*) puolestaan partisiipimuotoisina esiintyvistä.

Tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen määriteosa on usein tulosijainen tai tulosijamerkityksinen (esim. *alas*, *eteen*, *kokoon*, *loppuun*, *muistiin*, *läpi*, *ohi*, *päälle*, *sisään*, *takaisin*, *talteen*, *täyteen*, *varteen*, *voimaan*, *vireille*, *ulos*, *yhteen*, *ylös*), kuten Agricolankin yhdysverbeissä usein (ks. luku 2.3.1). Myös *ylen* on kieliopillisesti ajattelun vanhentunut tulosija- eli latiivimuoto (Häkkinen 2004). Muissa sijoissa olevia määriteosia on esimerkiksi verbaaliyhdyssanoissa *ennaltamäärätty*, *hyväksikäyttää*, *salassapidettävä* ja *koossapitävä*. Sija määrättyy sen mukaan, missä muodossa määriteosana oleva erilleen kirjoitetussa sanaliitossa esiintyy; esiintymismuoto sanaliitossa määrättyy verbin valenssin mukaan. Tulosijamuotoisten suuri määrä verbaaliyhdyssanoissa kertookin luultavasti siitä, että usein valenssinmukainen määrite on tulosijassa, ei siitä, että tulosijamuotoisista muodostuisi muita helpommin verbaaliyhdyssanoja.

Sanaliitoista tiivistyneissä on joitakin toistuvia määrite- ja perusosia. Esimerkiksi aikaa, paikkaa, tapaa, olotilaa tai määrää ilmaisevista adverbeista *ohi*- esiintyy määriteosana kuudessa verbaaliyhdyssanassa (esim. *ohikulkiessa*, *ohiajanut*, *ohiammuttu*). Nominimääriteosa *loppuun*- esiintyy seitsemän perusosan kanssa muodostaen mm. verbaaliyhdyssanat *loppuunkaluttu*, *loppuunsaatettu* ja *loppuunviety*. Eri funktioissa esiintyvä määriteosa *läpi*- on aineistossani useisiin perusosiin liittyneenä, ja se kuvaa mm. jonkin tekemistä alusta loppuun (*läpilaulettu*), hyväksytyksi tulemista (*läpimennyt*, *läpikässyt*) ja jonkin halki tai lävitse kulkemista tai menemistä (*läpivirtaava*).

Myös jotkin perusosat toistuvat. Esimerkiksi verbi *tulla* on perusosana useissa verbaaliyhdyssanoissa, kuten *alastullessa*, *voimaantullessa*, *julkitullut* ja *ilmitullut*. Yhteinen perusosa on myös verbaaliyhdyssanoilla *alkuunpanemaan*, *kokoonpantava*, *maksuunpannaan*, *muistiinpanemalla*, *toimeenpanna*, *täytäntöönkantava*, *vastaanpaneva* ja *vireillepantu*. Merkitykseltään melko yleisiin verbeihin varmasti usein liittyykin niiden merkitystä tarkentavia osia, ja myös idiomeissa tällaiset verbit ovat yleisiä. *Naulan kantaan* -idiomisanakirjassa (Kari 1993) merkitykseltään melko yleiset *tulla*, *mennä*, *vetää*, *käydä*, *panna* ja *lyödä* muodostavat monenlaisia idiomeja.

Itkonen (1987: 93) esittää, että sanaliitoista tiivistyneiden sijasta tavallisesti käytetään vastaavia sanaliittoja. Vertailin muutaman aktiivin finiittimuotoisena esiintyvän verbaaliyhdyssanan frekvenssiä vastaavaan sanaliittoon HS 2000–2001 -korpuksen avulla, ja sanaliiton frekvenssi kyseisessä paradigmuodossa on suurempi seuraavissa tapauksissa: *aikaansaada* (19) ~ *saada aikaan* (615), *julkituoda* (4) ~ *tuoda julki* (26), *irtisanoutua* (39) ~ *sanoutua irti* (69), *väärinkäyttää* (4) ~ *käyttää väärin* (27), *ylläpitää* (179) ~ *pitää yllä* (227). Sanaliitoista vastinetta yleisempiä ovat mm. 62 kertaa finiittisenä esiintyvä verbaaliyhdyssana *laiminlyödä* (*lyödä laimin*, 15) ja 20 kertaa esiintyvä *ilmiantaa* (*antaa ilmi*, 4). Infiniittisissä muodoissa verbaaliyhdyssanoja käytetään varmasti useammin, mitä havainnollisti jo luvussa 2.4 esittämäni Häkkisen (1987: 20–21) esimerkki rikollisen antamisesta ilmi. Tuosta rikollisesta on vaikea puhua ilman verbaaliyhdyssanaa, sillä peräkkäiset yhteen merkitykseltään yhteen kuuluvat sanat pyrkivät liittymään yhteen, saman sanapainon alaisiksi. Rikollinen on siis *ilmi annettu rikollinen*, tavallisemmin *ilmiannettu rikollinen*.

Verbin kanssa usein yhdessä esiintyvä osa, nomini, verbipartikkeli, adpositio tai adverbi, voi tiivistyä verbin kanssa verbaaliyhdyssanaksi, ja sanajärjestyksen vuoksi infiniittisissä muodoissa tämä tiivistyminen on helpompaa. Infiniittisissä muodoissa sanaliitoista tiivistyneitä verbaaliyhdyssanoja onkin selvästi finiittimuotoja enemmän. Produktiivisuudesta tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen kohdalla on vaikea puhua, sillä muodostumista kuvaavat säännöt jäävät hyvin yleiselle tasolle, kuten tämän kappaleen ensimmäisen virkkeen luonnehdinta siitä, millaisista sanaliitoista verbaaliyhdyssanoja voi tiivistyä. Analogisesti sanaliitoista saattaa syntyä uusia verbaaliyhdyssanoja silloin, kun jo esiintyvien verbaaliyhdyssanojen joukossa on samoja määrite- tai perusosia kuin uusissa muodosteissa.

4.2.3 Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat

Ellei verbaaliyhdyssanalle löydy minkäänlaista kantasanaa, on sen täytynyt syntyä yhdistymällä. Aiemmin olen ryhmitellyt prefiksiverbaaliyhdyssanoiksi sellaiset lekseemit, joissa verbiin on liittynyt sitä modifioiva prefiksi, ja sanaliitosta tiivistyneiksi sellaiset, joiden rinnalla esiintyy samanmuotoinen ja -merkityksinen sanaliitto. Muut yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat -ryhmään kuuluvat sellaiset verbaaliyhdyssanat, joissa määriteosana on jokin muu kuin prefiksi tai kantaverbin syntaktinen laajennus samanmuotoisena. Osan tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoista voi hajottaa sanaliitoksi, mutta tällöin määriteosana olevan lekseemin muoto muuttuu tai vastaavan sanaliiton merkitys ei ole sama kuin verbaaliyhdyssanan. Kaikkien sanaliitoiksi hajotettavissa olevien kannoiksi en ole olettanut sanaliittoa, jos vastaava sanaliitto ei ole yleinen. Rakenteeltaan osa tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoista muistuttaa sanaliitoista tiivistymällä muodostuneita, ja oletankin, että sanaliitoista tiivistyneet ovat toimineen analogisina malleina. Lisäksi tähän ryhmään kuuluu siis analogisesti muiden verbaaliyhdyssanan mallin mukaan muodostettuja lekseemeitä sekä verbaaliyhdyssanoja, joiden mallina toimii vain yleinen yhdyssanojen ja siten myös verbaaliyhdyssanojen malli: määriteosalla on jotain tekemistä perusosan kanssa.

Taulukko 8 kuvaa muilla tavoin yhdistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen määriä. Vaikka tähän muilla tavoin yhdistyneiden ryhmään kuuluu hyvin monenlaisia muodostumistapoja, ryhmään on päätynyt aineistostani 102 verbaaliyhdyssanaa, mikä on 11,2 prosenttia kaikista 909 verbaaliyhdyssanasta. Yhdistymällä muodostuneista tämä on pienin ryhmä, sillä prefiksaatiolla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja on 22 prosenttia (ks. taulukko 6) ja sanaliitoista tiivistyneitä 22,2 prosenttia (ks. taulukko 7). Tätä ryhmää vähemmän verbaaliyhdyssanoja on muodostunut ainoastaan samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla (1,3 %) ja marginaalisilla johtamistavoilla (0,4 %).

Taulukko 8: Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat

VERBIMUOTO	Prosess. muodostuneista		Muodon esiintymistä	
	N	%	N	%
Aktiivin finiittimuodot	14	10,8	14	5,1
Passiivin finiittimuodot	13	10,1	13	7,6
Infinitiivit	22	17,1	22	6,6
Partisiipit	80	62,0	80	11,3
Yht.	129	100		
	-----		-----	
Muodostumistavan tyyppifrekvenssi	102	11,2		

Lähes kaikki muilla tavoilla yhdistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen esiintymät ovat partisiippimuotoisia. Partisiippimuodoissa esiintyvistä 11,3 prosenttia kuuluu tähän ryhmään. Aktiivin (5,1 %) sekä passiivin (7,6 %) finiittimuodoissa ja infinitiivimuodoissa (6,6 %) on prosentuaalisesti melko saman verran muilla tavoin yhdistymällä muodostuneita.

Muodostumistavoiltaan tähän ryhmään kuuluu melko erilaisia tapauksia. Analogisesti jonkin toisen lekseemin mallin mukaan tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoista ovat muodostuneet esimerkiksi *kuonomerkittää*, *röntgenluetaan* ja *röntgentutkitaan*, *sivuakkreditoidaan* sekä *vuorokunnellen*. Verbaaliyhdyssanan *kuonomerkittää* mallina on saman perusosan sisältävä ja merkitykseltäänkin hyvin läheinen verbaaliyhdyssana *korvamerkitä*. Verbaaliyhdyssana *röntgenkuvata* (< *röntgenkuvaus*) ja yleinen ja toimii luultavasti lekseemien *röntgenluetaan* ja *röntgentutkitaan* mallina, vaikkakin merkitykseltään *röntgenluetaan* on kuvainnollinen, sillä lausekontekstissa runoja luetaan tarkasti kuin röntgenillä (*Koko kolmen laulun sarja todistaa, että Rautavaara kyllä tietää, miten runoja röntgenluetaan*). Verbaaliyhdyssana *sivuakkreditoitu* (*Sofiassa Bulkariassa olevan suurlähetystön päällikkö, suurlähettiläs Taisto Tolvanen on sivuak-*

kreditoitu Albaniaan) saa luultavasti mallin muilta työelämään liittyviltä *sivu*-alkuisilta lekseemeiltä, kuten *sivutoiminen* ja *sivutyö*, vaikka nämä eivät *sivuakkreditoitu*-lekseemin tapaan verbaaliyhdyssanoja olekaan. Analogiasta on varmasti myös kyse verbaaliyhdyssanojen *äkkiärikastunut* ja *syväjäähdyttää* kohdalla, jotka vastaavat merkityksiltään ja lähes täysin myös muodoiltaan yleisempiä verbaaliyhdyssanoja *äkkirikastua* ja *syväjäädyttää*. Kyseessä saattavatkin olla pienoiset lipsahdukset, joita muodostettaessa on tavoiteltu yleisempiä verbaaliyhdyssanoja, mutta niiden ilmiäsun tavoittelu ei ole täysin onnistunut.

Vuorokuunnellen muodostuu analogisesti *vuoropuhella*-takaperoisjohdoksen mallin mukaan, ja verbaaliyhdyssanat esiintyvät jopa samassa virkkeessä (*Dialogisuus on tila, jossa toimitaan vuoropuhellen ja -kuunnellen*). Virkkeessä rinnastuu kaksi lekseemiä, joista toinen on tutumpi ja edellä olevan lekseemin mallin mukaan muodostunut. Dialogissa on kyse puhumisesta ja kuuntelemisesta vuorotellen, ja kyseissä esimerkkivirkkeessä näistä toiminnoista puhutaan verbaalisina, jolloin verbaalisen *vuoropuhellen* pariin muodostuu lauseyhteyden vaatimusten mukaan samanmuotoinen, verbaalinen ja yhdyssanainen *vuorokuunnellen*. Tällaiset esimerkit, joissa uusi lekseemi ja mallin tarjoava verbaaliyhdyssana esiintyvät samassa virkkeessä, ovat hyviä esimerkkejä analogiasta. Analogia ohjaa siis sekä lekseemien muodostumista että tulkintaa, ja mallisanan läheisyys helpottaa varmasti molempia. Saattaa olla, että jos sama ilmaisu-tarve syntyi jossakin toisessa kontekstissa, se täytettäisiin ehkä jollakin muulla, kyseiseen lauseyhteyteen parhaalla tapaa sopivalla keinolla.

Rajanveto tämän ryhmän ja sanaliitoista tiivistyneiden ja osittain myös prefiksiverbaaliyhdyssanojen välillä on hankalaa. Tässä ryhmässä esiintyykin rakenteeltaan sanaliitoista tiivistyneiden luokassa mukana olevien lekseemien kanssa samanlaisia tapauksia. En oleta kaikkien sanaliitoiksi hajotettavissa olevien kannaksi vastaavaa sanaliittoa, vaan osan katson muodostuvan analogisesti muiden mallien mukaisesti. Esimerkiksi sekä sanaliitoista tiivistyneiden ryhmässä että tässä on mukana *uudelleen-* *jälleen-* ja *sisään-*määriteosaisia verbaaliyhdyssanoja. En katso tällaisten muodostuvan sanaliitosta tiivistymällä, jos verbaaliyhdyssanan merkitys on erikoistunut verrattuna vastaavaan sanaliittoon tai jos vastaava sanaliitto ei ole yleinen. Lekseemin *jälleen* merkitys on *Perussanakirjan* (1990–1994) mukaan ’taas (kerran), uudelleen, uudestaan’, mutta esiintyessään verbaaliyhdyssanojen määriteosina sen merkitys saattaa erikoistua.

Esimerkiksi verbaaliyhdyssanan *jälleenvakuuttaa* merkitys ei ole mitä tahansa vakuutamista taas tai uudelleen, vaan *Perussanakirjan* mukaan kyseessä on vakuutustoiminta, jossa vakuutuksen antaa siirtää osan vakuutusvastuusta toiselle vakuutuksenantajalle. Verbaaliyhdyssanaa *sisäänlauletaan* vastaavaa sanaliittoa tuskin kielessä esiintyy, sillä sen merkitys on 'käyttää vaatteita tai kenkiä' (*Takki on minulle tehty, mutta housut ja saappaat on sisäänlaulettu Tampereella*). Tällaisessa tapauksessa verbaaliyhdyssana on muodostunut muiden *sisään*-alkuisten verbaaliyhdyssanojen mallilla. Tämän ryhmän verbaaliyhdyssanoissa onkin paljon tällaisia, analogisesti muiden verbaaliyhdyssanojen mallin mukaan muodostuvia leksemejä.

2. partisiipin aktiivimuodoissa esiintyvillä verbaaliyhdyssanoilla toistuvat perusosat *suuntautunut* ja *orientoitunut* (*oikeistosuuntautunut, päämääräsuuntautunut, teknologiaorientoitunut, tulosorientoitunut, työorientoitunut, urasuuntautunut, ydinperheorientoitunut, yritys-suuntautunut*), ja hyvin samantapainen on myös verbaaliyhdyssana *it-innostunut*. Nämä verbaaliyhdyssanat saattaisivat vastata Kosken (1981: 13–14) esittelemää syntaktista kompositiota, sillä merkityksensä rakentumisesta ja muodoltaan edellä mainitut ovat hyvin yhtenäinen ryhmä. Toinen mahdollinen esimerkki syntaktisesta kompositiosta ovat verbaaliyhdyssanat, jotka ilmaisevat jonkin pinnan peittämistä tai kuvioimista jollakin, ja tällaisia ovat esimerkiksi *bataattikuorrutettu, olutjuustokuorrutettu, tinapinnoitettu, marmorikuvioidaan, ruutukuvioitu* ja *sammalkuvioitu*. Lisää tällaisia löytyy varmasti aineistoni muulla tapaa muodostuneista verbaaliyhdyssanoista. Tällaisesta syntaktisesta kompositiosta voisi olettaa, että uusien verbaaliyhdyssanojen muodostuminen on hyvinkin mahdollista. Analogiaan verrattuna uusien lekseemien tuottaminen syntaktisella kompositiolla ei kaivanne lähimerkityksisen lekseemin mallia, vaan muottina toimii koko sanaryhmä.

Kuten edellä mainituissa verbaaliyhdyssanoissa, kaikissa tämän ryhmän nominalkuisissa nominimääriteosan sija on nominatiivi. Erilleen kirjoitettuina vastaavat nominatit esiintyvät useissa sijoissa, esimerkiksi illatiivissa (*orientoitua teknologiaan, suuntautua päämäärään, listautua pörssiin*). Adessiivissa olisi erilleen kirjoitettuna verbaaliyhdyssanan *tavaraluotottanut* (*luotottaa tavaralla*) määrite, ja allatiivinen adverbi on siirtynyt määriteosaksi verbaaliyhdyssanasissa *asbestialtistunut* (*altistua asbestille*). Osa edellä esitellyistä on ns. rektioverbejä, joissa täydennyksen sija määräytyy verbin mukaan, riippumatta täydennyksen omasta luonteesta. Toisissa sijamuoto vaihte-

lee täydennyksen luonteen mukaan (vrt. esim. *listautua pörssiin* ja *listautua postituslistalle*). (Rektioverbeistä, ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 1177.) Osittain edellä esiteltyjen *suuntautua-* ja *orientoitua-*perusosaisten kaltainen on verbaaliyhdyssanassa *atk-harrastunut*, mutta erona on se, että määrite- ja perusosa tuskin voivat esiintyä samassa lauseessa (**harrastua atk:sta*, **harrastua atk:hon*), vaan määriteosana on perusosana olevan *harrastua-*johdoksen kantaverbin objekti (*harrastaa atk:ta*).

Muulla tavoin yhdistymällä ovat muodostuneet myös sellaiset verbaaliyhdyssanat, joiden malli on saatu vieraista kielistä. Tällaisten sijasta on myöhemmin suositeltu käytettäväksi vastaavaa sanaliittoa, mutta verbaaliyhdyssanoja ei voi katsoa sanaliitoista tiivistyneiksi. Tällaisia ovat *myötäelää*, *myötävaikuttaa*, *peräänkuuluttaa* ja *ulosmitata*. Nämä saattavat näyttää sanaliitoista tiivistyneiltä, mutta ne ovat kuitenkin vieraiden kielten mallin mallilla kahdesta kielessä tavallisesta lekseemistä yhdistymällä, ei siis sanaliitosta tiivistymällä (vrt. esim. *ulosmitata* ja ruotsin *utmäta*).

Sanaliitoista tiivistymisen ohella myöskään rajanveto prefiksiverbaaliyhdyssanojen kanssa ei ole täysin selvää. Joidenkin verbaaliyhdyssanojen määriteosina olevien merkitys muistuttaa prefiksien tapaa modifioida perusosiaan. Esimerkiksi edellä mainitut *jälleen-* ja *uudelleen-*määriteosat kuvaavat prefiksien tavoin suhteellista aikaa (vrt. esim. prefiksit *uus-* ja *jatko-*). Vaikka en Penttilän (1957: 326–327) tapaan pidä erityisiä yhdyssanamuotoja (tarkemmin erityisistä yhdyssanamuodoista, ks. luku 2.2) prefiksimäisinä, jotkin erityiset yhdyssanamuodot kieltämättä muistuttavat prefiksejä, esimerkiksi määriteosat verbaaliyhdyssanoissa *erikoiskoulutettu*, *erikoiskäsitelty*, *erikoisvarusteltu*, *erityiskoulutettu*, *kaksoishinnoitella*, *kaksoisrangaista* ja *osittaisyksityistää*. Määriteosa *osittais-* (vrt. muoto itsenäisenä, *osittainen*) on merkitykseltään määrää modifioivien prefiksien kaltainen, ja hyvin samanlaisessa merkityksessä esiintyy prefiksi *osa-*, jolla hyvin voisi korvata *osittais-*määriteosan (vrt. *osittaisyksityistää* ja **osayksityistää*). Myös määriteosa *kaksois-* modifioi myös perusosan tarkoitteen määrää, ja se vastaa merkitykseltään prefiksiä *tupla-*.

Prefiksejä muistuttavat myös *etä-*, *uusio-* ja *perus-*määriteosat, sillä ne eivät esiinny itsenäisinä ja modifioivat perusosien tarkoitusta prefiksien tapaan. Verbaaliyhdyssana *uusiopainaa* on kuitenkin muodostunut analogisesti verbaaliyhdyssanan *uusiokäyttää* mallilla, *perus-*määriteosaiset *perushuoltava*, *peruskorvattava* ja *perusremontoitu* verbaaliyhdyssanojen *peruskorjata* ja *perusparantaa* mallilla ja *etäkäydä*, *etä-*

operoida ja *etäkäyttämään* verbaaliyhdyssanan *etätyöskennellä* tai *etäopiskella* mallilla, joten olen luokitellut ne tähän muilla tavoin yhdistymällä muodostuneisiin verbaaliyhdyssanoihin. Syy siihen, miksi en katso tällaisia prefikseiksi ja muodostumista prefiksaatioksi vaan analogiaksi, on, että useiden mallina toimivien ja niiden pohjalta syntyneiden merkitykset ovat hyvin lähekkäisiä, ja juuri analogian avulla syntyy usein merkitykseltään läheisiä tuotoksia (ks. esim. E. Itkonen 1966: 197). Saattaa olla, että tällaisista yhdysosista joskus kehittyikin prefiksejä, jos ne liittyvät modifioimaan monenlaisia perusosia, jolloin kyse ei välttämättä enää ole analogisesta mallin mukaan muodostumisesta, vaan itsenäisestä sanamuodostuksesta prefiksien avulla.

Kaikille verbaaliyhdyssanoille ei tunnu löytyvän minkäänlaista mallia. Ne ovat siis muodostuneet vain yhdyssanoja koskevan väljän säännön mukaisesti: määrite- ja perusosalla on jossakin tilanteessa jotakin tekemistä keskenään. Luvussa 2.2 käsitelin, millaisia asioita perusosaan voidaan määriteosan avulla liittää. Aineistoni verbaaliyhdyssanoja tarkastelemalla totesin, että määriteosa voi ilmaista esimerkiksi perusosan tarkoitteen määrää, aikaa, paikkaa, välinettä, materiaalia tai syytä tai se toimia syntaktisessa funktiossa, perusosan toiminnan objektina. Vastaavanlainen suhde on joidenkin sellaisten tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen määrite- ja perusosien välillä, joille on vaikea hahmottaa mallia antavia lähimerkityksisiä ja yhdysosiltaan samanlaisia lekseemejä. Esimerkiksi perusosan tarkoitteen aikaan ilmaisee määriteosa verbaaliyhdyssanassa *iltakiukutella* ja paikkaa verbaaliyhdyssanan *lentohäiriköidä* määriteosa. Määriteosa on joissakin verbaaliyhdyssanoissa myös perusosan objekti, esimerkiksi verbaaliyhdyssanoissa *meluvaimennettu* ja *riippuvuushoidettu* (*vaimentaa melu/melua, hoitaa riippuvuutta*). Myös verbaaliyhdyssanassa *koulumuisteloida* määriteosa on perusosansa tai ainakin sen kantana olevan verbin objekti (*muisteloida koulua* tai *muistella koulua*).

Määriteosa *muka* (*Samaa aikuisten ja vanhempien ahdistusta hoidetaan myös näillä lukemattomilla huumeista muka-puhuvilla ajankohtaisohjelmilla*) on poikkeuksellinen, sillä se ei modifioi perusosan ilmaisemaa tekemistä tai tapahtumista, vaan kuvaa puhujan, tässä tapauksessa kirjoittajan, suhtautumista perusosan tarkoitteeseen: perusosan tarkoite esitetään epätotena, jotenkin epäilyttävänä tai teeskentelynä. Määriteosa *muka* onkin ns. modaalipartikkeli (ks. Hakulinen ym. 2004: 770).

Tämän ryhmän lekseemit osoittavat, että verbaaliyhdyssanoja voi muodostua erilaisista osista yhdistymällä toisten mallin mukaisesti. Joillekin on tarkempi malli,

analogisesti muodostumista ohjaava toinen verbaaliyhdyssana, mutta osa näyttää olevan vain yleisen määrittelyyhdyssanan tai verbaaliyhdyssanan mallin mukaan muodostuneita. Kuten sanaliitoista tiivistymisen, myös tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen kohdalla on vaikea pohtia prosessien produktiivisuutta, koska muodostumistavoista ei juuri voi yleistää säännöksi muotoiltavissa olevaa prosessia, mutta uusia lekseemejä varmasti muodostuu jatkossakin analogisesti jo esiintyvien verbaaliyhdyssanojen mallilla.

5 VERBAALIIYHDYSSANOJEN DISTRIBUUTIOT YHDYSVERBISTYMISHIERARKIAN NÄKÖKULMASTA

Distribuutiolla tarkoitetaan kielitieteessä usein niiden kielellisten kontekstien joukkoa, jakaumaa, jossa jokin tietty kielen elementti voi esiintyä. Tutkielmassani käytän distribuutio-termiä kuvaamaan aineistoni verbaaliyhdyssanojen muotoja. Distribuutio ei siis tässä yhteydessä tarkoita niiden verbimuotojen jakaumaa, jossa jokin verbaaliyhdyssana voi esiintyä, vaan muotoja, joissa verbaaliyhdyssanat HS 2000–2001 -korpuksessa esiintyvät.

Tässä luvussa käsittelen siis aineistoni verbaaliyhdyssanoja sen mukaan, missä verbiparadigman muodoissa ne esiintyvät. Eriteltyäni aineiston verbaaliyhdyssanojen verbimuotojen mukaan kokoan luvussa 6.2. havaintoni yhteen ja vertaan niitä yhdysverbistymishierarkiaan. Lisäksi luvussa 5.1.4 esittelen tarkemmin aineistoni rajausta, kun pohdin leksikaalistumista ja mainitsen esimerkkejä leksikaalistuneista ja siksi tutkielmani ulkopuolelle jääneistä lekseemeistä. Kaikki aineistoni verbaaliyhdyssanat ovat tutkielmani lopussa liitteenä (ks. liite 1), ja liitteessä ovat mukana myös verbaaliyhdyssanojen frekvenssit. Liitteenä olevassa taulukossa omiin sarakkeisiinsa on eritelty aktiivin ja passiivin finiittimuodot, infinitiivit ja sekä partisiipit, ja jokaisessa sarakkeessa on mainittu verbaaliyhdyssanan muotojen tekstifrekvenssit. Äärimmäisenä oikealla olevassa sarakkeessa ovat lekseemien kokonaisfrekvenssit.

5.1 Aineistoni verbaaliyhdyssanojen distribuutiot

Käsittelen finiittisten muotojen molempia pääluokkia saman otsikon alla sekä infinitiivietä partisiippimuotoisia omissa alaluvuissaan. Monia seuraavassa mainittuja lukuja selittää se, että 59-prosenttisesti aineistoni verbaaliyhdyssanojen frekvenssi on yksi. Tällöin ne eivät voi esiintyäkään kuin yhdessä muodossa.

5.1.1 Verbaaliyhdyssanojen finiittimuodot

Verbien finiittimuodot jakautuvat pääluokiltaan aktiiveihin ja passiiveihin, ja ne toimivat lauseissa predikaattiverbeinä. Preesens- ja imperfektimuotojen lisäksi verbeillä on apuverbien kanssa järjestyvät liittotempukset, perfekti ja pluskvamperfekti. Vaikka muodoltaan pääverbi on liittomuodoissa partisiippimuotoinen, nämä muodot toimivat

predikaattiverbeinä ja ovat siten finiittisiä, joten liittomuodoissa esiintyvät verbaaliyhdyssanat ovat tutkielmassani mukana pääluokkansa mukaan joko aktiivin (*on allekirjoittanut*) tai passiivin (*on allekirjoitettu*) finiittimuotoisina esiintyvissä. Systemaattisesti en aineistoni finiittimuotoisten aikamuotoja ole laskenut, mutta preesens- ja imperfektimuotoja on reilusti liittomuotoja enemmän. *Iso suomen kielioppi* (Hakulinen ym. 2004: 415) arvioi finiittisinä esiintyviä verbaaliyhdyssanoja olevan noin 250 sanakirjalekseemiä, ja määrän mainitaan olevan karttuva. Aineistossani esiintyy finiittimuotoja 380 verbaaliyhdyssanasta, eli noin 41 prosenttia 909 verbaaliyhdyssanasta esiintyy joko aktiivin tai passiivin finiittimuodoissa tai molemmissa. Aktiivin finiittimuotoisina aineistoni verbaaliyhdyssanoista esiintyy 272 verbaaliyhdyssanaa, mikä on 29,9 prosenttia kaikista aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta. Passiivin finiittimuotoisten kohdalla luku on 170, jolloin prosenttiluku koko aineiston verbaaliyhdyssanoista on 18,7. Verbaaliyhdyssanojen esiintyminen aktiivin finiittimuodoissa on siis passiivimuotoja yleisempää. Puhekielessä passiivi korvaa usein monikon ensimmäisen persoonan aktiivin (passiivimuotojen aktiivistumisesta, ks. Pertilä 2000), ja aineistoni verbaaliyhdyssana *lentohäiriköidä* esiintyy juuri tällaisessa puhekielisessä yhteydessä (*Hei, me lentohäiriköidään!*). Muoto on siis passiivinen, mutta merkitys aktiivinen.

Aineistossani on 121 (13,3 %) sellaista verbaaliyhdyssanaa, jotka esiintyvät ainoastaan aktiivin finiittimuotoisina (esim. *edesauttaa, kerskakuluttaa, laaja-alaistua, niukkalinjaistua, pakkovärvätä, penkkiurheilla, peruskorjauttaa, uhanalaistaa, varjonyrkkeillä, viherrakentaa, yhteensulauttaa*). 74 verbaaliyhdyssanan (8,1 %) ainoat esiintymät ovat passiivin finiittimuotoisia (esim. *esisuunnitellaan, hiekkapuhalletaan, hohtokeilataan, hovikelpoistetaan, huumetestataan, kielikylvetetään, koeviljellään, lisäverotetaan, maksuunpannaan, piilokomentoidaan*). Lisäksi yhdeksällä verbaaliyhdyssanalla on vain aktiivin ja passiivin finiittimuotoisia esiintymiä (esim. *jälkiäänittää, korvamerkitä, polttohaudata, ryöstöviljellä*). Toki tämä ei tarkoita sitä, että kyseisillä verbaaliyhdyssanoilla ei esiinny muita muotoja tai että ne olisivat uusia, juuri kieleen tulleita ja heti kieleen muodostuessaan finiittisinä esiintyviä, mutta ainoastaan finiittisinä esiintyvien suuri määrä, yhteensä 204 verbaaliyhdyssanaa (22,4 %) aineistoni kaikkista verbaaliyhdyssanoista, tuntuu melko suurelta. Näiden kaikkien finiittisiksi kehittymisen taustalla tuskin on koko paradigma, joten yhdysverbistymishierarkia ei ainakaan joka tilanteessa vastaa uusien lekseemien kieleen ilmaantumista.

Mielenkiintoista on myös tarkastella ainoastaan jommassakummassa tai molemmissa finiittimuotojen pääluokissa esiintyvien muodostumistapoja. Ainoastaan aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä kolme neljänestä on muodostunut johtamalla. Ainoastaan passiivin finiittimuodoissa tilanne on tasaisempi johtamisen ja yhdistymisen välillä. Kun mukaan lasketaan vielä sekä aktiivin että passiivin finiittimuodoissa esiintyvät, saadaan tulos, että ainoastaan finiittisinä esiintyvistä verbaaliyhdyssanasta noin kaksi kolmasosaa on muodostunut johtamalla. Takaperoisjohdoksia on eniten (esim. *penkkiurheilla*, *puhelinhaastatella*), mutta myös suoraan yhdyssubstantiiveista (esim. *arvopaperistaa*, *arvonlisäverotetaan*), yhdysadjektiiveista (esim. *maailmanlaajuistua*, *monikulttuuristua*) ja samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johdettuja (esim. *allekirjotella*, *ympärileikkauttaa*) on näiden ainoastaan finiittisinä esiintyvien joukossa. Yhdistymällä syntyneistä finiittisinä esiintyvissä on eniten prefiksiverbaaliyhdyssanoja (esim. *ali-investoda*, *esilahottaa*); sanaliitoista tiivistyneitä ja muita yhdistymällä syntyneistä ei juuri mukana ole.

Oletusta siitä, ettei verbaaliyhdyssanojen muodostuminen aina noudata yhdysverbiestymisprosessia, tukevat myös ainoastaan finiittisinä esiintyvien frekvenssit. Mitä suurempi frekvenssi on, sitä selvemmin käy ilmi, ettei rinnalla ehkä esiinny muita verbimuotoja, sillä jos verbaaliyhdyssana on kovin yleinen, sen olettaisi esiintyvän aineistossani useissa paradigmanuodoissa. Jos muita muotoja ei yleisesti käytössä olevan verbaaliyhdyssanan finiittimuotojen rinnalla ole, niiden tuskin voi olettaa edeltäneen finiittimuotoja verbaaliyhdyssanan muodostumisessa. Ainoastaan aktiivin finiittimuotoisena esiintyy esimerkiksi *edesauttaa*-verbaaliyhdyssana, jonka frekvenssi on 24. Verbaaliyhdyssanan *korvamerkitä* frekvenssi on kuusi, ja *Perussanakirjassa* (1990–1994) ainoastaan partisiippimuotoisena hakusanana esiintyvä *aliohjautuva* on aineistossani mukana ainoastaan finiittisenä *aliohjautua*-verbaaliyhdyssanana, jonka frekvenssi on viisi. Ainoastaan finiittisinä esiintyvien joukossa on myös paljon kolme- tai neljä-frekvenssisiä verbaaliyhdyssanoja.

Verbaaliyhdyssanan *aliohjautua* lisäksi aineistossani esiintyy finiittimuotoisina myös kuusi muuta verbaaliyhdyssanaa, jotka *Perussanakirjasta* (1990–1994) löytyvät partisiippimuotoisina hakusanoina. Kyseiset verbaaliyhdyssanat on siis *Perussanakirjassa* luokiteltu osittain hyväksyttäviin yhdysverbeihin, joista vain partisiippi on käytössä. (*Perussanakirjan* suhtautumisesta verbaaliyhdyssanoihin, ks. luku. 2.3.3.)

Aineistossani esiintyvät *alaslaska* (*Perussanakirja: alaslaskettava*), *juhlaliputtaa* (*PS: juhlaliputettu*), *kauko-ohjata* (*PS: kauko-ohjattava*), *korvamerkittä* (*PS: korvamerkitty*), *yliohjautua* (*PS: yliohjautuva*) ja *ylirasittua* (*PS: ylrasittunut*). Näiden verbaaliyhdyssanojen esiintyminen finiittisinä saattaisi tukea ajatusta yhdysverbistymisprosessista: sanakirja-aineiston keruuvaiheessa nämä verbaaliyhdyssanat eivät ehkä ole esiintyneet finiittisinä kuin tilapäisesti, mutta myöhemmin finiittinenkin käyttö on yleistynyt. Seitsemän verbaaliyhdyssanan tuki yhdysverbistymishierarkialle 909 verbaaliyhdyssanan joukossa ei tosin vielä ole paljon.

Täysiparadigmaisia verbaaliyhdyssanoja puolestaan on vain 44. Ainoastaan siis 4,8 prosentilla aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta esiintyy sekä aktiivin että passiivin finiittimuotoja, infinitiivimuotoja ja partisiippimuotoja. Passiivin finiittimuotoja on kuitenkin aineistossani melko vähän, joten sellaisia verbaaliyhdyssanoja, joilla esiintyy passiivin finiittimuotoja lukuun ottamatta täysi paradigma, on 34 kappaletta. Osa näistä on yhdysadjektiiveista johdettuja tai muulla tapaa muodostuneita *U*-johdoksia (esim. *haaksirikkoutua*, *kaksinkertaistua*, *kansainvälistyä*, *irtisanoutua*, *keskiikäistyä*, *keskiluokkaistua*, *monipuolistua*, *yhdennukaistua*), joista passiivimuotoja hyvin harvoin esiintyy. Jos tällaiset lasketaan mukaan täysiparadigmaisiin, aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta 78 (8,6 %) esiintyy kaikissa paradigmamuodoissa. Täysiparadigmaiset verbaaliyhdyssanat ovat pääosin muodostuneet joko yhdysadjektiivista johtamalla (esim. *ajankohtaistaa*, *ajanmukaistaa*, *arkipäiväistää*, *kaksinkertaistaa*, *kyseenalaisee*, *monimutkaistaa*, *monipuolistua*, *tasapäistää*) tai sanaliitoista tiivistymällä (esim. *aikaansaada*, *alleviivata*, *allekirjoittaa*, *ilmiantaa*, *laiminlyödä*, *pahoinpidellä*, *toimeenpanna*, *vastaanottaa*, *väärinkäyttää*, *yhteensovittaa*). Myös jotkin takaperoisesti muodostuneet verbaaliyhdyssanat esiintyvät täysiparadigmaisina (esim. *aivopestä*, *etsintäkuuluttaa*, *haaksirikkoutua*, *hajasijoittaa*, *oikolukea*, *peruskorjata*, *rullaluistella*, *salakuljettaa*, *suruliputtaa*, *vuorovaikuttaa*), samoin prefiksiverbaaliyhdyssanat (esim. *aliarvioida*, *pakkosiirtää*, *pakkosyöttää*, *yliarvioida*, *ylikorostaa*, *ylikuumentaa*). Selkein ero ainoastaan finiittimuotoisina esiintyvien ja täysiparadigmaisina esiintyvien välillä muodostumistavoissa on sanaliitoista tiivistyneiden kohdalla: täysiparadigmaisina sanaliitoista tiivistyneitä esiintyy paljon, ainoastaan finiittimuotoisina ei juuri lainkaan.

Lähes kaikki aineistoni yleisimmät verbaaliyhdyssanat esiintyvät aineistossani täysiparadigmaisina. Suurimmat frekvenssit ovat verbaaliyhdyssanoilla *allekir-*

joittaa (1280), *ylläpitää* (644), *vastaanottaa* (420), *kyseenalaistaa* (343), *pahoinpidellä* (306), *kaksinkertaistaa* (246), *laiminlyödä* (188), *kaksinkertaistaa* (151), *salakuljettaa* (148), *yksinkertaistaa* (145), *aliarvioida* (117), *etsintäkuuluttaa* (113), *käsi kirjoittaa* (113), *alleviivata* (111) ja *kansainvälistyä* (111). Lisäksi melko suuri frekvenssi on myös verbaaliyhdyssanalla *kantaesittää* (109), vaikka siitä ei esiinnykään lainkaan partisiippimuotoja, ja verbaaliyhdyssanalla *yhteenlaskien*, jolla on yhteensä 224 tekstiesiintymää, vaikka se esiintyy ainoastaan infiniittisissä muodoissa. Muodostumistavoiltaan nämä useimmin esiintyvät verbaaliyhdyssanat ovat joko sanaliitoista tiivistyneitä (7 kpl), yhdysadjektiivista johdettuja (5 kpl), takaperoisesti johdettuja (4 kpl) tai prefiksi-verbaaliyhdyssanoja (1 kpl). Näistä yleisimmin esiintyvistä verbaaliyhdyssanat *laiminlyödä* ja *vastaanottaa* ovat Agricolan luomia. Vanhan kirjasuomen ajalta ovat myös verbaaliyhdyssanat *allekirjoittaa* ja *pahoinpidellä* (Jussila 1998). (Vanhan kirjasuomen verbaaliyhdyssanoista ks. luku 2.3.1; ks. esim. myös Heinonen 1972; Häkkinen 1987 ja 1994; Taberman 1990; Vaitinen 2001 ja 2003.) Yleisimmistä verbaaliyhdyssanoista monet ovat siis muodostuneet kieleen jo kirjakielen alkuvaiheissa. Koska ne ovat säilyneet nykykieleen asti, niiden täytyykin olla käyttökelpoisia. Kaikkien yleisimpien verbaaliyhdyssanojen suuri tekstifrekvenssi ei kuitenkaan selity niiden pitkällä iällä, sillä yhdysadjektiiveista johtamalla verbaaliyhdyssanoja on alkanut muodostua vasta 1900-luvun alussa. Aineistoni luonne selittääkin osittain frekvenssilistojen kärkisijoilla olevia verbaaliyhdyssanoja: sanomalehdessä kerrotaan usein sopimusten allekirjoittamisesta, palkintojen ja valtiovieraiden vastaanottamisesta sekä salakuljetus- ja pahoinpitelyrikoksista.

5.1.2 Verbaaliyhdyssanojen infiniitivimuodot

Verbien paradigmaan kuuluu finiittimuotojen lisäksi infiniittisiä muotoja. Näitä nominaalimuodoiksikin kutsuttuja ovat infiniitit ja partisiipit. Infiniittisten verbimuotojen asema suomen sanaluokkien määrittelyssä on aiheuttanut paljon keskustelua, sillä ne käyttäytyvät osin verbien, osin nominien tapaan. Infiniittimuotoja pidetään verbin paradigmaan kuuluvina sillä syntaktisella perusteella, että ne voivat saada verbien määritteitä kuten objektin ja adverbiaalin. Partisiipit myös osallistuvat verbintaivutukseen liitto-
muotojen osina. Kuten verbeillä yleensä, myös infiniittimuodoilla on kaksi pääluokkaa, aktiivi ja passiivi. Yhteistä nominien kanssa puolestaan on esiintyminen lauseissa sa-

moissa asemissa. Lisäksi infiniittimuodot taipuvat nominitaivutuksen mukaan sijoissa, eikä niillä ole modusta tai tempusta. (Ks. esim. Hakulinen ja Karlsson 1979: 87; Hakulinen ym. 2004: 93.) Yhdysverbistymihierarkian näkökulmasta sanaluokkajaottelussa ei ole ongelmia: hierarkiassa infiniittimuodot oletetaan verbimuodoiksi, joiden kautta verbaaliyhdyssanoista kehittyä täysiparadigmainen yhdysverbi. Oman tutkimuksessani sanaluokkajaottelun ongelmat näkyvät vain aineistoni rajauksessa: olen jättänyt leksikaalistuneet infiniittimuodot (ks. luku 5.1.4) tarkasteluni ulkopuolelle, eikä rajanveto esimerkiksi adjektiivistuneen ja attribuuttina toimivan partisiipin välillä ei ole helppoa.

Yhdysinfinitiivien paikka yhdysverbistymishierarkiassa on partisiippimuotojen ja passiivisten finiittimuotojen välissä. Verbaaliyhdyssanoilla tulisi partisiippimuotojen jälkeen esiintyä infinitiivimuotoja, joista sitten kehittyä finiittisiä muotoja, ensin passiivisina, lopulta aktiivisina. Sama kaava pätee myös verbaaliyhdyssanojen määrään: partisiippien jälkeen infinitiivimuotoja tulisi olla toiseksi suurin määrä.

Aineistoni verbaaliyhdyssanoista noin kolmanneksella esiintyy infinitiivimuotoja. Suurin osa esiintymistä on 1. infinitiivin tai 3. infinitiivin aktiivisissa muodoissa. Vain viidellä verbaaliyhdyssanalla esiintyy 1. infinitiivin pitkiä muotoja (*ylläpitääkseen, yhdenmukaistaakseen, vastaanottaakseen, rullaluistellakseen, monipuolistaakseen*). 1. infinitiivin pidempi muoto on siis ainakin verbaaliyhdyssanoissa harvinaisen ja esiintyy aineistossani ainoastaan sellaisista verbaaliyhdyssanoista, jotka ovat hyvin tavallisia ja joilla on myös finiittisiä muotoja.

2. infinitiivin aktiivimuotoja on jonkin verran, mutta 2. infinitiivin passiivimuotoja hyvin vähän, (esim. *allekirjoitettaessa, kiinniotettaessa, vastaanotettaessa, yhteensovitettaessa*), ja ainoa aineistoni 3. infinitiivin passiivimuodossa esiintyvä verbaaliyhdyssana on *aliarvioitaman* (*Tosin luonnon kemiallista kekseliäisyyttä ei koskaan pidä aliarvioitaman*).

Vain infinitiivimuotoisia esiintymiä on 107 verbaaliyhdyssanalla, mikä on 11,8 prosenttia kaikista aineistoni verbaaliyhdyssanoista. Ainoastaan infinitiivimuodoissa esiintyvät esimerkiksi verbaaliyhdyssanat *alitäyttää, alkuunpanemaan, koeuittaa, oikeudenmukaistaa, potkukelkkailemalla ja teollisuusvakoilemassa*. Muodostumistavoiltaan nämä vain infinitiivimuodoissa esiintyvät verbaaliyhdyssanat jakautuvat melko tasaisesti yhdistymisen ja johtamisen kesken. Yhdistymällä muodostuneita on vain hieman enemmän, ja eniten verbaaliyhdyssanoja on muodostunut prefiksaatiolla.

Vain 26 verbaaliyhdyssanaa (2,6 %) esiintyy ainoastaan infinitiivi- ja partisiippimuodoissa, vaikka yhdysverbistymishierarkian perusteella voisi olettaa, että tällaisia mahdollisesti finiittimuotoisiksi kehittymässä olevia verbaaliyhdyssanoja olisi paljonkin. Ainoastaan infiniittisissä muodoissa, sekä infinitiiveinä että partisiipeina, esiintyvät esimerkiksi *kiinnijäämättä*, *käyttöönottamatta*, *pakkoteurastaa*, *tulliselvittää* ja *uudelleenjärjestellä*. Edelleenkin aineistostani ei kuitenkaan voi vetää johtopäätöstä, että aineistossani esiintymättömiä verbiparadigman muotoja ei esiintyisi lainkaan. Muodostumistavoiltaan nämä 24 verbaaliyhdyssanaa ovat kuitenkin kiinnostavia: kaksi kolmannesta on muodostunut yhdistymällä, suurimmaksi osaksi sanaliitoista tiivistymällä.

Vaikka partisiippimuodot ovat aineistoni yleisimpiä paradigmamuotoja, 36 verbaaliyhdyssanaa (4,0 %) esiintyy ainoastaan sekä finiittisinä että infinitiivimuodoissa. Partisiippimuodot uupuvat mm. verbaaliyhdyssanoilta *esilämmittää*, *fotoetsata*, *hienosäätää*, *huutokaupata*, *joukkoteurastaa*, *juhlaliputtaa*, *kantaesittää*, *koekäyttää*, *lentopalloilla*, *länsimaistaa*, *selkokielistää* ja *suoraviivaistaa*. Myös vain finiitti- ja infinitiivimuotoisina aineistossani esiintyvien verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen tarkastelu on kiintoisaa: kolme neljännestä on muodostunut johtamalla ja kahdeksasta yhdistymällä muodostuneesta yhtä lukuun ottamatta kaikki prefiksaatiolla. Korostan kuitenkin edelleen, että tässä tapauksessa partisiippimuotojen puuttuminen aineistostani ei tarkoita, etteikö kyseisiä muotoja saattaisi esiintyä. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että pelkästään finiittisinä (ks. luku 6.1.1) ja sekä finiittisinä että infinitiivimuodoissa esiintyvien joukossa suurin osa on johtamalla muodostettuja.

5.1.3 Verbaaliyhdyssanojen partisiippimuodot

Yhdyspartisiippi on sellainen yhdyssana, jonka perusosana on partisiippi. 1. partisiipin tunnus on *-vA* (*aikaansaava*), jonka eteen passiivissa muodoissa liittyy passiivin tunnus *-ttA/tA* (*radio-ohjattava*). Adjektiivin funktioissa esiintymisen lisäksi 2. partisiipit osallistuvat verbien finiittiseen taivutukseen liittomuotojen (*on haaksirikkoutunut*, *oli allekirjoitettu*), ja tällaisissa funktioissa olevat löytyvät tutkielmastani pääluokkiensa mukaan finiittisten ryhmistä. 2. partisiipin tunnus on aktiivissa *-nUt* ja passiivissa *-ttU/-tU*. Agenttipartisiippiin liittyy aina tekijän ilmaisu (*eduskunnan toimeenpanema* tai *ilmiantamani*). Lisäksi verbeillä esiintyy ns. kieltopartisiippi (*allekirjoittamaton*), joita aineistossani esiintyy vain kuudelta verbaaliyhdyssanalta.

2. partisiipin passiivimuotoja on aineistossani kaikkein eniten, sillä 327 verbaaliyhdyssanaa esiintyy tässä muodossa (esim. *tinapinnoitettu, aivopesty, huostaanotettu*). Myös 2. partisiipin aktiivimuotoja on paljon, 197 verbaaliyhdyssanalla (esim. *avohakannut, umpeenkasvanut*), samoin 1. partisiipin aktiivimuotoja, joita esiintyy 150:stä eri verbaaliyhdyssanasta (esim. *jälkiviisasteleva, pakkotupakoiva, ulosmittaava*). 1. partisiipin passiivimuotoja ja agenttipartisiippimuotoja on jonkin verran, 44 ja 39, (esim. *luonnontieteellistettävä, kokoonpantava, jälleenkäsiteltävä; epävakauttama, osatuottama, alihankkima*), mutta verbaaliyhdyssanojen kieltopartisiippimuotoja esiintyy vain satunnaisesti kuudelta verbaaliyhdyssanalta (esim. *allekirjoittamaton, julkilausematon*). Joitakin korpuksessa esiintyviä kieltopartisiippimuotoja on saattanut jäädä poimimatta mukaan aineistooni, sillä en onnistunut muotoilemaan kieltopartisiipit korpukselta tuottavaa hakukäskyä, vaan etsin kieltopartisiippimuotoja aineistossani muissa muodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen perusteella. Kovin suurta määrää kieltopartisiippeja tuskin korpukselta olisi käyvällä hakukäskylläkään löytynyt, sillä 909:stä aineistossani esiintyvistä verbaaliyhdyssanasta vain kuudelta esiintyy kieltopartisiippimuotoja.

Koska partisiipit ovat aineistoni suurin ryhmä, myös vain partisiippimuodoissa esiintyviä verbaaliyhdyssanoja on runsaasti. Aineistoni verbaaliyhdyssanoista 43,6 prosentilla on vain partisiippimuotoisia esiintymiä. Ainoastaan partisiippimuotoisia esiintyviä verbaaliyhdyssanoja ovat esim. *alaotsikoitu, alityöllistetty, asbestialtistunut, koossapitävä, maapalloistuva, osatuottama, postimerkitetty* ja *voimaansaatettu*.

Partisiippien luokkaa olisi mielenkiintoisia eritellä tarkemminkin suhteessa yhdysverbistymishierarkiaan. Joistakin partisiipeista kehittyi ehkä muita todennäköisemmin täysiparadigmainen yhdysverbi, sillä partisiippien ryhmä on hyvin hajanainen, hieman jatkumon tyyppinen. Partisiippien adjektiivistumista tarkastellut Koivisto (1987) toteaa, että verbien ja adjektiivien välinen raja on häilyvä ja että niiden rajamaastossa on paljon partisiippeja, jotka tilanteen mukaan on tulkittava joko verbimuodoiksi tai adjektiiveiksi. Verbaalisuutensa säilyttäneitä partisiippeja ovat sellaiset, joiden määrittäminen on samaa kuin finiittimuotoisten verbien (esim. *tärkeät kutsuvieraat vastaanotava ministeri*, vrt. *vastaanottaa tärkeät kutsuvieraat*). (Mt.) Adjektiivia määrittäviä verbaalisempia saattaisivat olla myös joissakin verbiliitoissa esiintyvät partisiipit, kuten esim. *on luonnontieteellistettävä*. Koiviston (mt.) laaja tutkimus osoittaa, että partisiip-

pien jaottelu verbaalisiin ja adjektiivistuneisiin vaatii partisiipin tarkastelua monesta näkökulmasta¹⁷, joten tässä tutkimuksessa partisiippien verbaalisuuden tai niiden aseman hahmottelu partisiippien jatkumon sisällä ei ole mahdollista. Mielenkiintoista olisi kuitenkin pyrkiä tarkentamaan yhdysverbistymishierarkiaa partisiippien osalta: Kehittykö verbaalisuutensa säilyttäneistä yhdyspartisiipeista useammin yhdysverbistymishierarkian mukaisesti täysiparadigmainen verbaaliyhdyssana? Ovatko partisiippimuotoisten verbaaliyhdyssanojen ensiesiintymät attributiivisia partisiippeja vai verbaalisia partisiippeja? Voiko adjektiivistuneista partisiipeista vielä kehittyä täysiparadigmainen verbaaliyhdyssana, vai ovatko nämä kaksi kehityskulkua toisensa pois sulkevia?

5.1.4 Leksikaalistuneet verbaaliyhdyssanat

Leksikaalistuminen on olennainen käsite aineistoni rajaamisessa (leksikaalistumisesta, ks. myös luku 3.1), sillä jätän leksikaalistuneet verbaaliyhdyssanat tarkastelun ulkopuolelle. Leksikaalistuessaan sana siis kehittyy morfologisesti tai semanttisesti jakamattomaksi siten, ettei sen merkitys enää ole osien merkitysten yhdistelmä tai morfeemit eivät enää erotu toisistaan. Tällainen kivettynyt, leksikaalistunut sana tuotetaan ja hahmotetaan yhtenä jakamattomana yksikkönä. (Esim. Koski 1981: 24–26; Hakulinen ym. 2004: 187–188.) Aineistoni rajauksen yhteydessä leksikaalistuminen siis tarkoittaa, että jonkin verbimuodon yhteys verbiin on katkennut siten, ettei muotoa voida enää pitkää verbiparadigmaan kuuluvana. Verbiparadigmasta irronnut lekseemi ei enää muodostu verbistä taivuttamalla, vaan kuuluu leksikkoon itsenäisenä lekseemina. Aineistoni rajauksessa tukeudun omaan intuitioon sekä Koiviston (1987) laajaan esitykseen leksikaalistumisesta ja leksikaalisista partisiipeista. Häkkinenkin (1987: 22) on esittänyt joitakin havaintoja leksikaalistuneista yhdyspartisiipeista, ja hän käyttää tällaisista nimitystä valepartisiipit, koska niitä ei voida pitää minkään verbin partisiippimuotoina.

Koska leksikaalistuminen on asteilmiö, adjektiivin funktiossa käytetyn partisiipin ja adjektiivin välinen raja on häilyvä. Koiviston (1987: 4) mukaan ero on se, että verbaaliin partisiippiin liittyy ennen kaikkea piirre 'aikaan sidoksissa oleva', mutta ei-verbaali partisiippi ilmaisee pysyvää, toistuvaa tai aina tilaisuuden tullen ilmenevää

¹⁷ Koivisto (1987) jakaa aineistonsa verbit verbityypeittäin ja tarkastelee niitä seuraavista, adjektiivistuneen partisiipin tuntomerkkeinä toimivista näkökulmista: partisiipin rinnastuminen deskriptiiviseen adjektiin, intensiteettiadvverbi partisiipin määritteenä, partisiipin komparoituminen, partisiippi predikatiivina, aikakomponentin muuttuminen ja häviäminen, partisiippi adverbien kantana, partisiippi abstraktisubstantiivien kantana ja adjektiivistuneen partisiipin vastakohtan ilmaiseminen adjektiivilla.

ominaisuutta. Tunnuksen -vA voi siis verbaalin partisiipin yhteydessä sanoa viittaavan aikaan, mutta se rinnastuu adjektiivistuneen partisiipin kyseessä ollessa adjektiivijohtimiin (ks. esim. Penttilä 1957: 303, 307). Esimerkiksi lauseessa *Menevä mies on usein matkoilla* sana *menevä* ilmaisee tyypillistä ominaisuutta, mutta lauseessa *Lukeva poika työnsi sormet korviinsa* partisiippi ilmaisee tiettyyn ajankohtaan ja tilanteeseen sidoksissa olevaa tilaa (Koivisto mts. 4). Kuten jo edellä totesin, en ole kuitenkaan tarkastellut aineistoni partisiippeja näin tarkasti, vaan luottanut aineiston rajaamisessa omaan intuitioni: mikäli vastaavan verbaaliyhdyssanan finiittimuoto tuntuu jollain tapaa mahdolliselta, olen ottanut yhdyspartisiipin mukaan aineistooni.

Lähinnä leksikaalistuminen koskee partisiippeja. Esimerkkejä leksikaalistuneista partisiipeista ovat mm. *pätevä* ja *suosittu*, joita ei siis enää muodosteta verbiä taivuttamalla, vaan ne löytyvät itsenäisinä leksikosta. Myös yhdyspartisiipit saattavat samaan tapaan leksikaalistua, mutta leksikaalistuneita yhdyspartisiippeja syntyy usein myös siten, että jo adjektiiviksi tai substantiiviksi leksikaalistuneeseen partisiippiin on tavallisen määritysyhdyssanan tavoin liittynyt jokin sitä modifioiva määrite. Aineistoni ulkopuolelle jääneitä tällä tavalla muodostuneita verbaaliyhdyssanoilta näyttäviä leksimejä ovat mm. *epäpätevä*, *ilmielävä*, *megasuosittu*, *dopingepäilty* ja *nuoruudenrakastettu*.

Oma ryhmänsä leksikaalistuneiden partisiippien sisällä ovat pronominaalistuneet partisiipit, joita ovat mm. *mainittu*, *seuraava* ja *oleva* (*edellä mainittu*, *kyseessä oleva*). Niitä käytetään tekstissä koherenssin luomiseksi, ja usein ne voidaan korvata joko pronominilla, pronominaalilla tai adjektiivilla (esim. *viimeksi mainittu tapaus* > *jälkimmäinen tapaus*). (Koivisto 1987: 6.) Aineistoni ulkopuolelle jääneitä pronominaalistuneita yhdyspartisiippeja ovat mm. *edellämäinnittu*, *edessäoleva*, *ensinmainittu*, *viimeksimainittu*, *yllämainittu* ja *äskemainittu*.

Verbaaliyhdyssanojen joukossa on jonkin verran myös vain yhdyssanoina esiintyviä merkitykseltään erikoistuneita leksikaalistumia (Hakulinen ym. 2004: 413). Edelleen aineistoni ulkopuolelle jäivät tällaiset vain yhdessä muodossa esiintyvät leksikaalistuneet yhdyssanat, esim. *ensinäkemältä*, *likipitäen*, *hellävaroin* ja *lukuunottamatta*. Erityisesti 3. infinitiivin instruktiivimuotoisina tällaisia esiintyy paljon. Koivisto (1987: 86) listaa myös sellaiset yhdyspartisiipit leksikaalistuneiksi, joissa määriteosa on menettänyt konkreettisen merkityksensä tai on merkitykseltään geneeristynyt. Määrite-

osan merkityksen muuttuminen havainnollistuukin hyvin suhteessa vastaavaan sanaliittoon (vrt. *paljonpuhuva* ja *puhua paljon, samantekevä* ja *tekee saman*). Lisäksi yhdyspartisiippi on Koivisto (mts.) mukaan leksikaalistunut, jos sen määriteosa on semanttisesti opaakki (esim. *jonninjoutava*). Kun tutkielmani tarkoituksena on hahmotella mahdollista yhdysverbistymishierarkiaa eli verbaaliyhdyssanojen mahdollista kehitystä kohti finiittisyyttä, vain tietyssä muodossa esiintyvät leksikaalistumat eivät ole kiinnostavia.

Joidenkin leksikaalistuneiden verbaaliyhdyssanojen rinnalla esiintyy leksikaalistumattomia, verbiparadigmaan kuuluvia muotoja. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanan *jälkeenjäänyt* leksikaalistunut merkitys on 'henkiseltä kehitykseltään keskimääräistä alhaisemmalla tasolla oleva', ja lekseemi on siirtynyt adjektiivien luokkaan. Verbaaliyhdyssana *jälkeenjäänyt* esiintyy myös leksikaalistumattomana, jolloin sen merkitys on osiensa summa, joku, jokin tai jotakin on konkreettisesti jäänyt jollain tapaa jälkeen. Tässä tapauksessa ole karsinut leksikaalistuneessa merkityksessä esiintyvät pois, mutta poiminut muut mukaani tutkielmaan.

Eräs edellä esittelemistäni leksikaalistuneista verbaaliyhdyssanoista poikkeava yhdyspartisiippityyppi on myös jäänyt tarkasteluni ulkopuolelle, nimittäin *vasta-* ja *juuri-*alkuiset yhdyspartisiipit, joista erityisesti *vasta-*määriteosalla alkavia on todella paljon. Olen jättänyt tällaiset tutkielmani ulkopuolelle, koska finiittisinä esiintyviä verbaaliyhdyssanoja niistä tuskin voi kehittyä: *vasta-* ja *juuri-* liittyvät partisiippeihin, jotka kuvaavat jo mennyttä, jo tapahtunutta tekoa tai toimintaa, josta *vasta-* tai *juuri-*määriteosa ilmoittaa, että se on tehty tai tapahtunut hiljattain. Tällaiset perfekti- tai pluskvamperfektihakuiset määriteosat eivät siis semanttisesti sovi määrittämään tämänhetkistä toimintaa tai tapahtumaa kuvaavia finiittiverbejä (minä **vastaleivon pullaa*). *Vasta-* ja *juuri-*alkuiset verbaaliyhdyssanat esiintyvät vain 2. partisiipin muodoissa, vaikkakin yksi poikkeus tähän korpuksesta löytyykin. Virkkeessä *Espanjan vastasyntyvän imperiumin Uuden maailman tutkimuksen ja kaupan keskus taas oli Sevillassa* määriteosa *vasta* liittyy 1. partisiipin aktiivimuotoon, mutta menneistä tapahtumista esimerkkivirkkeessäkin on kyse. Malli, jolla *vasta-*määriteosasta ja verbien partisiippi-muodoista muodostetaan yhdyspartisiippeja, on varmasti hyvin produktiivinen, mutta yhdysverbistymishierarkian kannalta se ei ole kiinnostava, sillä kehitystä kohti finiittisyyttä ei tapahdu.

Kielen kehittyminen on prosessi, diakroninen ilmiö, joten tämänhetkinen intuitioini jollain tapaa mahdollisista muodoista ei välttämättä kerro mitään kielen tulevasta kehityslinjoista. Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen *eloonjäännyt*, *merkillepantava* tai *vettähylyvä* finiittimuotoiset esiintymät tuntuvat tällä hetkellä melko oudoilta (*eloonjään, *merkillepanin, *vettähylykii) (Häkkinen 1990: 159–160), mutta kielemme on kuitenkin syntynyt juuri vastaavanlaisen tiivistymiskehityksen kautta uusia, finiittisinäkin esiintyviä verbaaliyhdyssanoja. Jos siis haluan hahmotella mahdollisia kehityslinjoja, en voi täysin luottaa omaan intuitiooni. Jonkin verran tutkielmassani onkin mukana sellaisia verbaaliyhdyssanoja, joiden finiittiset esiintymät tuntuvat tällä hetkellä vierailta. Olen poiminut ne mukaan, jos rakenteeltaan ja muodostumistavaltaan niitä muistuttavia verbaaliyhdyssanoja esiintyy aineistossani finiittimuotoisinakin.

5.2 Aineistoni verbaaliyhdyssanat suhteessa yhdysverbistymishierarkiaan

Yhdysverbistymishierarkian oletetaan siis kulkevan seuraavasti: partisiipit > infinitiivit > passiivin finiittimuodot > aktiivin finiittimuodot. Hierarkian tarkoitus on kuvata sekä uusien verbaaliyhdyssanojen tuloa kieleen että verbaaliyhdyssanojen yleisyyttä. (Hakulinen ym. 2004: 415.) Edellä eri paradigmuodoissa esiintyviä verbaaliyhdyssanoja ja niiden määriä esitellessäni mainitsin jo joitakin huomioita aineistostani suhteessa yhdysverbistymishierarkiaan ja nyt kokoan havaintoni yhteen. Ensin tarkastelen eri paradigmuodoissa esiintyvien määriä (ks. taulukko 9).

Taulukko 9: Paradigmuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määrät

Paradigmuoto	Tyyppifrekvenssi		Tekstifrekvenssi		Keskimääräinen frekvenssi
	N	%	N	%	
Aktiivin finiittimuodot	272	29,9	2902	31,6	10,7
Passiivin finiittimuodot	170	18,7	883	9,6	5,2
Infinitiivimuodot	259	28,5	1961	21,4	7,6
Partisiippimuodot	562	61,8	3434	37,4	6,1
Yht.			9180	100	

Oma aineistoni ei täysin noudattele oletettua hierarkiaa (ks. taulukko 9). Partisiippimuotoja on kylläkin eniten, sillä aineistoni verbaaliyhdyssanoista 61,8 prosentilla on partisiippimuotoisia esiintymiä. Partisiippimuotoisia on korpuksen 9180:stä verbaaliyhdyssanojen esiintymistä 3434, mikä on 37,4 prosenttia kaikista tekstiesiintymistä. Tekstifrekvenssin ja paradigmanmuodossa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määrän mukaan voidaan laskea, montako kertaa verbaaliyhdyssanat keskimäärin muodossa esiintyvät, ja partisiippien kohdalla tämä keskimääräinen esiintymismäärä on 6,1. Partisiippimuotoisina esiintyvät lekseemit esiintyvät siis partisiippimuotoisina keskimäärin 6,1 kertaa, mikä on toiseksi vähiten eri paradigmanmuotojen vertailussa.

Yhdistymisprosessin mukaan infinitiivimuotoisia pitäisi olla partisiippimuotojen jälkeen eniten, mutta tämä ei täysin enää pidä paikkaansa aineistossani (ks. taulukko 9). Aktiivin finiittimuotoisina nimittäin esiintyy enemmän verbaaliyhdyssanoja, 29,9 prosenttia, kun taas 28,5 prosentilla on infinitiivimuotoisia esiintymiä. Keskimäärin infinitiivimuotoisina esiintyvät verbaaliyhdyssanat esiintyvät kyseisessä paradigmanmuodossa 7,6 kertaa.

Finiittimuotojen kohdalla aineistoni verbaaliyhdyssanat poikkeavat selvästi oletetusta yhdysverbistymishierarkiasta, ja edellä jo mainitsin, että aktiivin finiittimuotoisia esiintymiä on useammalla verbaaliyhdyssanalla kuin infinitiivimuotoisia. Passiivin finiittimuotoja pitäisi olla aktiivisia enemmän, mutta aineistossani passiivin finiittimuodot ovat pienin ryhmä. Vain 18,7 prosenttia aineistoni verbaaliyhdyssanoista esiintyy passiivin finiittimuotoisina. Keskimääräinen frekvenssi on passiivin finiittimuotoisilla pienin, eli passiivin finiittisinä esiintyvät esiintyvät kyseisessä paradigmanmuodossa keskimäärin vain 5,2 kertaa.

Aktiivin finiittimuotoisina esiintyviä verbaaliyhdyssanoja on siis enemmän kuin passiivin finiittimuotoisina ja infinitiivimuotoisina esiintyviä, sillä aineistoni verbaaliyhdyssanoista 29,9 prosenttia esiintyy aktiivin finiittimuotoisina. Finiittimuotoisina esiintyvien keskimääräinen frekvenssi on selvästi suurempi verrattuna muissa muodoissa esiintyviin, joten sen lisäksi, että aktiivin finiittimuotoja on yhdysverbistymishierarkiaan verrattuna todella paljon, ne myös esiintyvät tekstissä tiuhaan.

Taulukko 10 kuvaa tarkemmin kaikkien aineistoni verbaaliyhdyssanojen distribuutioita, joita jo edellä luvuissa 5.1.1, 5.1.2 ja 5.1.3 esittelin. Kovin paljon tukea ei verbaalihierarkia tästäkään taulukosta saa.

Taulukko 10: Verbaaliyhdyssanojen kokonaisdistribuutiot

Distribuutio	N	%
Täysi paradigma	79	8,7
Aktiivin finiittimuotoja lukuun ottamatta täysi paradigma	12	1,3
Infinitiivi- ja partisiippimuotoja	26	2,8
Finiitti- ja infinitiivimuotoja	36	4,0
Finiitti- ja partisiippimuotoja	50	5,5
Vain sekä aktiivin että passiivin finiittimuotoja	9	1,0
Vain aktiivin finiittimuotoja	121	13,3
Vain passiivin finiittimuotoja	74	8,1
Vain infinitiivimuotoja	107	11,8
Vain partisiippimuotoja	395	43,5
Yht.	909	100

Kokonaisfrekvensseittäin tarkasteltuna, mitä taulukko 10 havainnollistaa, aineistoni suurin ryhmä (43,5 %) ovat ainoastaan partisiippimuotoisina esiintyvät, mikä tukee hyvin yhdysverbistymishierarkiaa. Vain partisiippimuotoisina esiintyvistä saattaa myöhemmin kehittyä hierarkian kuvaaman kehityskulun mukaisesti täysiparadigmaisia verbaaliyhdyssanoja. Muuta tukea hierarkialle onkin vaikea löytää. Ensinnäkin, kaikki aineistoni ainoastaan yhdessä muodossa esiintyvät verbaaliyhdyssanat eivät esiinny partisiippimuotoisina, vaan 13,3 prosenttia kaikista verbaaliyhdyssanoista esiintyy ainoastaan aktiivin finiittimuotoisina, 8,1 prosenttia ainoastaan passiivin finiittimuotoisina ja 11,8 prosenttia infinitiivimuotoisina. Näiden lisäksi jotkin verbaaliyhdyssanat esiintyvät ainoastaan molemmissa finiittimuodoissa tai jommassakummassa finiittimuodossa sekä infinitiivimuodossa. Vaikka aineistoni verbaaliyhdyssanojen distribuutioiden mukaan ei

voi vetää johtopäätöstä, että verbaaliyhdyssanat esiintyvät vain kyseisissä muodoissa, lainkaan partisiippimuotoisina esiintyvien verbaaliyhdyssanojen suuri määrä paljastaa, ettei kaikkien verbaaliyhdyssanojen muodostumista varmastikaan ohjaa yhdysverbistymishierarkian esittelemä kehityskulku.

Sellaisia verbaaliyhdyssanoja, jotka saattaisivat kuvata kesken olevaa yhdysverbistymishierarkiaa, ovat ne, jotka esiintyvät joko vain infiniittisissä muodoissa tai niiden lisäksi myös passiivin finiittimuodoissa. Ainoastaan sekä infinitiivi- ja partisiippimuodoissa esiintyviä on kuitenkin vain 2,8 prosenttia aineistoni verbaaliyhdyssanoista. Aktiivin finiittimuotoja vaille täysiparadigmaisina esiintyy vain 12 verbaaliyhdyssanaa, mikä on 1,3 prosenttia kaikista aineistoni verbaaliyhdyssanoista. Jos laskee yhteen nämä kaksi mahdollisesti hierarkiaa tukevat ryhmät sekä ainoastaan partisiippimuodoissa esiintyvät, aineistoni verbaaliyhdyssanoista vajaan puolen (47,6 %) voisi katsoa tukevat yhdysverbistymishierarkian olemassaoloa. Suurempaan korpuksen pohjautuvassa tutkimuksessa verbaaliyhdyssanojen kokonaisdistribuutiosta saataisiin kuitenkin varmempi kuva.

6 VERBAALIYHDYSSANAT ILMAISUKEINONA TILAPÄIS- JA UUDISMUODOSTEILLE

Kielen muutos näkyy selkeimmin sanaston tasolla, sillä sanaston on vastattava niiden kuvaaman maailman muuttumista. Uusia lekseemejä muodostuu ja muodostetaan jatkuvasti, ja vanhoja jää pois käytöstä. Uudet muodosteet voidaan jakaa tilapäissanoihin ja uudissanoihin, tosin Bauer (2001: 39) huomauttaa, ettei tutkija pysty eikä saakaan tehdä tällaista erottelua, sillä lekseemin kieleen ilmaantuessa ei voida tietää, jääkö se tilapäiseksi vai vakiintuuko se osaksi kielen sanastoa. Tilapäissanalla (engl. *nonce word*) tarkoitetaan lekseemiä, jota on käytetty ehkä vain kerran tai tilapäisesti ja se jää tilapäiseksi muodosteeksi, ja uudissana (engl. *neologism*) on uudismuodoste, joka myöhemmin vakiintuu yleiseen käyttöön.

On kuitenkin vaikea määritellä jokin lekseemi uudismuodosteeksi, sillä sanaston ikääminen on hankalaa. Esimerkiksi Varsaluoma (1999) tarkastelee *Perussanakirjan* (1990–1994) uudissanvoja eli aiemmissa sanakirjoissa esiintymättömiä verbaaliyhdyssanoja, mutta sanakirjassa esiintyminen ei välttämättä kerro sanan iästä. Rah-tu (1983) on käyttänyt kielitoimiston arkistokokoelmia sekä verbaaliyhdyssanojen että samavartaloisten johtamattomien, denominaalisten ja deverbaalisten lekseemien etsintään. Näiden arkistotietojen perusteella hän on päätellyt, koska sanat mahdollisesti ovat muodostuneet ja mikä niiden kantasana kenties on ollut.

Yksi keino rajata mahdollisia tilapäis- tai uudismuodosteita on tarkastella lekseemien frekvenssejä. Muita selvästi harvemmin esiintyvät saattavat olla tilapäisiä muodosteita tai uudissanvoja. Ns. hapax legomena -sanoiksi nimitetään sellaisia lekseemejä, jotka esiintyvät jossakin tekstissä tai tekstikokoelmassa vain kerran (ks. esim. Aronoff 1976: 10). Koska korpustutkimus mahdollistaa tarkkojen esiintymismäärien laskemisen enkä ole tutkielmassani keskittynyt semantiikkaan, joka edellä esitettiin tilapäismuodosteiden rajauskeinoksi, rajaan aineistoni mahdollisesti tilapäiset tai uudismuodosteet frekvenssien avulla. Hieman yli 31 miljoonan sanan HS 2000–2001 -korpuksessa verbaaliyhdyssanojen tekstifrekvenssien keskiarvo on noin 10,1, ja yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen voisi vähäisen esiintymisensä vuoksi olettaa olevan mahdollisesti tilapäisiä tai uusia muodosteita. Aineistoni verbaaliyhdyssanojen frekvenssejä tarkemmin tarkastellessa huomaa kuitenkin, että 909:stä aineistoni verbaaliyh-

dyssanasta 536:n frekvenssi on yksi, eli 59 prosenttia aineistoni verbaaliyhdyssanoista on ns. hapax legomena -sanoja.

Yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen suuresta määrästä on vedettävissä kaksi johtopäätöstä: joko noin 31 miljoonan sanan korpus on liian pieni verbaaliyhdyssanojen tarkasteluun tai verbaaliyhdyssanat ovat ilmaisukeinoina hyvin käteviä ja niitä muodostetaan paljon myös tilapäisiin ilmaisutarpeisiin. Oletan, että molemmissa johtopäätöksissä on jonkin verran perää. Tarkoitukseni oli pohtia hieman tarkemmin mahdollisten tilapäis- tai uudismuodosteiden semantiikkaa, mutta yksifrekvenssisten suuresta määrästä johtuen tällainen mahdollisesti tilapäis- tai uudismuodosteiden tarkastelu jää odottamaan myöhempiä tutkimuksia. Tämän luvun tarkoitus on siten hakea lisätukea edellisten lukujen havainnoille sekä valottaa hieman, millaisiin ilmaisutarpeisiin yksifrekvenssiset verbaaliyhdyssanat ovat muodostuneet.

Lauri Seppänen (1981: 75) nimittää tilapäisiksi yhdyssanoiksi sellaisia muodosteita, joilla ei ole vakiintuneita käyttönormeja. Tilapäinen yhdyssana on siis sellainen uudismuodoste, jolla ei ole vakiintuneita käyttönormeja ja jonka tulkinassa tarvitaan kontekstin tukea. Perus- ja määriteosa eivät muodosta kiinteää käsitekokonaisuutta, vaan niiden välinen suhde voidaan tulkita käyttöyhteydestä riippuen monella eri tavalla. (mts, ks. myös Leskinen 1983: 570.) Varsinkin nominatiivialkuisten yhdyssanojen kohdalla kontekstin osuus niin sananmuodostuksessa kuin muodosteen tulkinassa on huomattava, koska niiden määriteosan sija ei anna mitään vihjetä siitä, missä suhteessa määrite- ja perusosa ovat keskenään (Räisänen 1986: 156). Koska tilapäisten yhdyssanojen merkitys on täysin riippuvainen niiden käyttöyhteydestä, niiden tutkimus kytketty pragmatiikkaan, ilmausten tilannekohtaisten merkitysten tulkintaan.

Verbaaliyhdyssanojen tilapäiskäyttöön on osittain suhtauduttu varauksellisesti. Esimerkiksi Vesikansa (1989: 258) mainitsee, että nykyisin näkee kirjoitettuna ”mitä merkillisimpiä yhdysverbejä”, joiden tilapäinen, yksilöllinen käyttö ei sovi ”yleisesti seurattavaksi esikuvaksi”. Esimerkiksi Rahtu (1984: 427) ja Itkonen (1987: 94) toteavat, että kielijärjestelmä pitää oudoimmat verbaaliyhdyssanat vähemmistössä ja vakiinnuttaa vain sellaiset, jotka vähiten loukkaavat kielitajua ja joita eniten tarvitaan. Tilapäisverbaaliyhdyssanoja onkin tarkasteltu lähinnä verbaaliyhdyssanoihin usein liit-tyvästä normatiivisesta näkökulmasta (ks. luku 2.3). Bauer (2001: 37) esittää, että tilapäisesti käytettyjen vakiintumattomien johdosten määrä on erittäin pieni, kun taas yh-

dyssanoja käytetään paljon useammin tilapäisinä muodosteina. Monet aineistoni mahdollisesti tilapäiset verbaaliyhdyssanat ovat sekä yhdyssanoja että johdoksia, mutta tilapäisiä merkityksiä ilmaisemaan saattaisivat yhdistymällä muodostuneet sopia paremmin, sillä niissä merkityksen muodostuminen on vapaampaa. Johtamalla muodostuneiden yksifrekvenssisten kohdalla onkin ehkä enemmän kyse muodon, ei merkityksen, tilapäisyydestä. Aineistoni yksifrekvenssisten joukossa on yhdistymällä muodostuneita jonkin verran enemmän kuin johtamalla muodostuneita. Yhdistymällä on muodostunut 58,6 prosenttia yksifrekvenssistä, johtamalla 41,4 prosenttia.

Paradigmamuodoiltaan hapax legomena -verbaaliyhdyssanoista tasan puolet (50 %) on partisiippimuotoisia. Yhdysverbistymishierarkian oletuksen mukaan uudet verbaaliyhdyssanat kuitenkin syntyisivät partisiippimuotoisina, joista sitten mahdollisesti kehittyisi täysiparadigmaisia verbaaliyhdyssanoja. Lisäksi yhdysverbistymishierarkian esittelyn yhteydessä mainitaan, että tilapäismuodosteet saattavat syntyä suoraan finiittisiksi, jos ne muodostuvat yhdyssubstantiivista johtamalla. Aineistoni mahdollisesti tilapäisiä tai uudismuodosteita olevat verbaaliyhdyssanat näyttävät kuitenkin muodostuneet kaikkiin paradigmamuotoihin. Infinitiivimuotoisia aineistoni yksifrekvenssistä hapax legomena -verbaaliyhdyssanoista on 18,7 prosenttia ja aktiivin finiittimuotoisia 19,0 prosenttia. Passiivin finiittimuotoisia on vähiten, 12,3 prosenttia. Nämä prosenttiluvut vastaavat hyvin koko aineistoni verbaaliyhdyssanojen esiintymiä eri paradigmamuodoissa: myös koko aineistoni verbaaliyhdyssanat esiintyvät useimmiten partisiippimuodoissa, aktiivin finiittimuotoisina esiintyviä on hieman enemmän kuin infinitiivimuotoisia, ja passiivin finiittimuotoisina esiintyviä verbaaliyhdyssanoja on vähiten.

Jos aineistoni hapax legomena -verbaaliyhdyssanat todella ovat tilapäisiä tai uudismuodosteista, niiden muodostumisprosesseja tarkastelemalla saa kuvan prosessien synkronisesta produktiivisuudesta. Seuraavassa esittelen yksifrekvenssisten muodostumistavat paradigmamuodoittain eriteltynä (ks. taulukko 11). Kaikilla luvuissa 3.3 ja 4.2 esittelemilläni muodostumistavoilla on muodostunut myös mahdollisesti tilapäisiä tai uudismuodosteita, ja jälleen on mielenkiintoista vertailla eri paradigmamuodoissa esiintyvien muodostumistapojen. Koska partisiippimuotoisia on selkeästi eniten, niiden esiintymät vaikuttavat eri muodostumistapojen kokonaismääriin suhteessa eniten. Niinpä taulukon 11 äärimmäisenä oikealla olevan muodostumistapojen kokonaismääriä kuvaavan sarakkeen sijaan tarkastelen eri paradigmamuotoja erikseen. Taulukkoa 11 lue-

taan ylhäältä alaspäin, eli prosenttiluvut kuvaavat muodostumistavan osuutta kaikista paradigmanmuodossa esiintyvistä yksifrekvenssistä.

Taulukko 11: Yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen muodostumistavat paradigmanmuodoittain

Muodostumistapa	Akt. fin.		Pass. fin.		Infin.		Partis.		YHT.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yhdysubs. suoraan johtamalla	16	15,7	9	13,6	16	16,0	28	10,4	72	12,9
Yhdysadj. johtamalla	32	31,4	5	7,6	14	14,0	8	3,0	57	10,6
Verbaaliyhdyss. johtamalla	7	6,9	–	–	2	2,0	1	0,4	10	1,7
Takaperoisesti johtamalla	20	19,6	18	27,3	18	18,0	27	10,1	96	17,9
Marginaalisilla johtamistavoilla	1	1,0	–	–	–	–	1	0,4	2	0,4
Johtamalla yht.	76	74,5	32	48,5	50	50,0	64	23,9	222	41,4
Prefiksaatiolla	15	14,7	23	34,8	27	27,0	67	25,0	131	24,4
Sanaliitosta tiivistymällä	3	2,9	2	3,0	12	12,0	81	30,2	100	18,7
Muilla tavoin yhdistymällä	8	7,8	9	13,6	11	11,0	56	20,9	72	13,4
Yhdistymällä yht.	26	25,5	34	51,5	50	50,0	204	76,1	303	58,6
Yht.	102	100	66	100	100	100	268	100	536	100

Kuten taulukko 11 havainnollistaa, aktiivin finiittimuotoisina esiintyvien yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen selvä enemmistö (74,5 %) on muodostunut johtamalla. Verrattuna muihin paradigmuotoihin yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneita on selvästi enemmän (31,4 %) kuin muissa paradigmuodoissa (esim. *kaksisuuntaistaa, laaja-alaistua, maailmanlaajuistua, uhanalaisaa*). Toiseksi suurin ryhmä ovat takaperoisjohdokset, joita on 19,6 prosenttia (esim. *ilotulittaa, jousiampua, jälkipuida, kurkkulaulaa*), ja yhdyssubstantiivista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneita on 15,7 prosenttia (esim. *hiekkamyrskytä, muovilusikoida, nokkapokkaila, sormikoukkula*). Useimmat samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet yksifrekvenssiset verbaaliyhdyssanat ovat aktiivin finiittimuotoisia (esim. *allekirjoitella, jälleenrakentua, kauko-ohjaila, peruskorjauttaa*). Yhdistymällä muodostuneista aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä yksifrekvenssisistä suurin osa (14,7 %) on muodostunut prefiksaatiolla (esim. *esihiihtää, koeostaa, ylistimuloida*) ja sanaliitoista tiivistymällä muodostuneita on vain kolme (esim. *yhteensulauttaa*), mikä on ainoastaan 2,9 prosenttia kaikista 102:sta aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä yksifrekvenssisistä verbaaliyhdyssanoista. Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneita on 7,8 prosenttia (esim. *etäkäydä, iltakiukutella, koulumuisteloida, uusiopainaa*).

Passiivin finiittimuotoisina esiintyviä yksifrekvenssisiä verbaaliyhdyssanoja on kaikkein vähiten, 66 kappaletta. Yhdistyminen on hieman yleisempi muodostumistapa, sillä 51,5 prosenttia yksifrekvenssisistä on muodostunut yhdistymällä, 48,5 prosenttia johtamalla. Verrattuna aktiivin finiittimuotoisina esiintyviin eroja löytyy ensinnäkin yleisesti johtamisen ja yhdistymisen välillä, sillä aktiivin finiittimuodoissa esiintyvistä yksifrekvenssisistä kolme neljäsosaa on muodostunut johtamalla ja yhdistymisellä vain neljäsosaa. Tarkemmin muodostumistapoja eritellessä huomataan, että yhdysadjektiivista johtaminen on passiivin finiittimuotoisina esiintyvissä selvästi vähäisempää (7,6 %, esim. *kansallishenkistetään, nelikaistaistetaan, perhekeskeistetään*) eikä samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johdettuja ole lainkaan. Yleisin muodostumistapa on prefiksaatio, jolla on muodostunut yli kolmannes (34,8 %) passiivin finiittimuotoisista yksifrekvenssisistä (esim. *esisuunnitellaan, koekäynnistetään, koeäänestetään, pakkomatkustutetaan*). Yleistä on myös takaperoisjohtaminen, sillä 27,3 prosenttia passiivin finiittimuotoisina esiintyvistä yksifrekvenssisistä on muodostunut takaperoisesti johtamalla (esim. *hohtokeilataan, hoitoleikataan, Java-ohjelmoidaan, lähtöselvitetään*), ja

johtamistavoista toiseksi eniten muodosteita on synnyttänyt yhdyssubstantiiveista johtamalla tai motivoitumalla muodostuminen (13,6 %, esim. *kielikylvetetään, polttomerkitään, punamullataan*). Muilla tapaa yhdistymällä muodostuneita on enemmän kuin aktiivimuotoisissa, 13,6 prosenttia (esim. *kuonomerkittäen, lentohäiriköidään, röntgenluetaan*), mutta sanaliitoista tiivistyminen on hyvin vähäistä (3,0 %), kuten aktiivin finiittimuotoisten kohdalla.

Infinitiivimuotoisina esiintyvät yksifrekvenssiset jakautuvat tasaisesti yhdistymällä ja johtamalla muodostuneisiin: eri johtamistavoilla on muodostunut 50,0 prosenttia, ja 50,0 prosenttia on syntynyt yhdistymällä. Yleisin muodostumistapa on prefiksaatio, jolla on muodostunut infinitiivimuotoisista yksifrekvenssisistä 27,0 prosenttia (esim. *alitäyttää, antisaunomaan, esiliottaa*). Seuraavaksi yleisimmät muodostumistavat löytyvät johtamisen puolelta. Takaperoisjohdoksia on 18,0 prosenttia (esim. *ennakkomainostaa, joutokäyttää, jälleenmyymällä*), yhdyssubstantiivista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneita 16,0 prosenttia (esim. *banaaniveneilemään, d-vitamiinoida, jalkakyykätä*) ja yhdysadjektiiveista johdettuja 14,0 prosenttia (esim. *ammattitaitoistua, epäsosiaalistua, järkiperaistää*). Verrattuna aiemmin esittelemiini finiittimuotoihin infinitiivien joukossa on jonkin verran enemmän sanaliitoista tiivistyneitä, 12,0 prosenttia (esim. *muistiinpanemalla, uudelleenrahoittaa, viisveisata*).

Partisiippimuotoisina esiintyvät yksifrekvenssiset ovat 76,1-prosenttisesti muodostuneet yhdistymällä, ja yleisin muodostumistapa on sanaliitoista tiivistyminen, mikä puolestaan finiittimuotoisina esiintyvien kohdalla on erittäin vähäistä. Sanaliitoista tiivistymällä on muodostunut 30,2 prosenttia (esim. *julkipantu, kahtiajakautunut, riskiinpuettu*). Kaikki kolme yleisintä muodostumistapaa ovat yhdistymistä, sillä 25,0 prosenttia on syntynyt prefiksin liittyessä partisiippimuotoa modifioimaan (esim. *epäemansipoitu, jälkikompostoitumaan, täsmätestaamalla*) ja 20,9 prosenttia muilla tavoin yhdistymällä (esim. *asbestialtistunut, ikävakioitu, muka-puhuva*). Johtamalla on muodostunut vain hieman alta neljännes (23,9 %), ja yleisimmät johtamistavat ovat 10,4 prosenttia muodon esiintymistä tuottava yhdyssubstantiiveista suoraan johtaminen tai motivoituminen (esim. *aikarajoitettu, hiv-infektoitunut, kermakakutettu*) sekä takaperoisjohtaminen (10,1 %, esim. *alihankkima, etupäivystävä, ikiliikkuva*). Aktiivin finiittimuotoisissa yleisin muodostumistapa, 31,4 prosenttia yksifrekvenssisistä tuottanut yhdysadjektiiveista johtaminen, on partisiippien kohdalla hyvin vähäistä. Vain 3,0 prosen-

tilla on yhdysadjektiiviksi kantasananaan (esim. *luonnontieteellistettävä, uhanalaistuva, ulkomaalaistuva*).

Kaikkien yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoista yksifrekvenssisten muodostumistavoista prefiksaatio on kaikkein yleisin (ks. edelleen taulukko 11), sillä lähes neljännes (24,4 %) yksifrekvenssisistä on muodostunut prefiksin liittyessä modifioimaan verbaalista lekseemiä. Partisiippimuotoisina esiintyviä lukuun ottamatta prefiksaatio on yhdistymistavoista yleisin yksifrekvenssisten muodostumistapana. Toiseksi eniten yksifrekvenssisiä verbaaliyhdyssanoja on muodostunut sanaliitoista tiivistymällä, 18,7 prosenttia, tosin suurin osa näistä on partisiippimuotoisia, ja lähes yhtä paljon yksifrekvenssisiä verbaaliyhdyssanoja on tuottanut takaperoisjohtaminen, 17,9 prosenttia kaikista yksifrekvenssisistä. Prefiksiverbaaliyhdyssanojen muodostumisen tavoin takaperoisjohtaminen on melko tuottelias yksifrekvenssisten muodostumistapa lähes kaikissa paradigmamuodoissa, vaikkakin partisiippimuotoisia yksifrekvenssisiä takaperoisjohdoksia on suhteessa vähemmän kuin muita paradigma-muotoja. Yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen muodostuminen yhdysubstantiivista suoraan johtamalla tai motivoitumalla on melko yleistä kaikissa paradigmamuodoissa (yht. 12,9 %) mutta muita muotoja suhteellisesti harvinaisempaa partisiippimuodoissa. Yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneita on 10,6 prosenttia kaikista yksifrekvenssisistä, ja yhdysadjektiivikantaiset yksifrekvenssiset verbaaliyhdyssanat ovat yleisiä aktiivin finiittimuotoisina ja infinitiivimuodoissa, mutta, kuten yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneiden yhteydessä mainitsin, yhdysadjektiiveista usein muodostuneet *U*-johdokset esiintyvät hyvin harvoin passiivimuodoissa, joten passiivin finiittimuodossa sekä paljon passiivimuotoja sisältävissä partisiippimuodoissa esiintyviä yhdysadjektiivikantaisia johdoksia on varmasti osittain tästä syystä vähemmän kuin muissa paradigmamuodoissa.

Vaikka en systemaattisesti tarkastele yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen semantiikkaa, esitän joitakin huomioita siitä, millaiseen ilmaisutarpeeseen verbaaliyhdyssanat mahdollisesti ovat muodostuneet. Tarkastelun tukena käytän Multasen (1991) esittelyä tilapäisyhdysubstantiiveista. Multanen on tarkastellut tilapäisten yhdysubstantiivien semantiikkaa sekä erityisesti sitä, millaisien ilmaisutarpeiden tyydyttämiseen tilapäisyhdysubstantiivit ovat muodostuneet. Pääasialliset tilapäisen yhdysanan muodostumiseen johtavat syyt ovat Multasen (1991: 17–22) aineiston perusteella

tarve nimetä jokin tarkoite, tarve tiivistää laajempi kokonaisuus yhdyssanaksi sekä tarve vaikuttaa lukijan asenteisiin ja tunteisiin. Tarkoitteiden nimeäminen kytkeekin yhdyssananmuodostuksen kiinteästi käsitteenmuodostukseen: jos ilmiölle ei kielessä jo ole ilmausta, se on luotava (ks. esim. Karlsson 1977: 20). Multasen (mt.) aineistossa yhdyssubstantiivien perusosana esiintyy varsin usein verbistä johdettu teonnimi- tai tekijänimijohdos, mikä osoittaa niiden olevan lauseopillisesti tärkeitä ilmaisun tiivistäjiä. Usein tekstissä esimerkiksi täytyy viitata aiemmin kuvattuun, ehkä hyvin monitahoiseen tapahtumaan tai tapahtumisen sarjaan tai tiivistää otsikkoon käsiteltävän asian ydin, mikä edelleen selittää tilapäisten yhdyssubstantiivien syntyä informaation tiivistymisen vuoksi. Lisäksi kielenkäyttäjät saattavat tilapäisesti käyttää tiettyyn merkitykseen vaikiintunutta yhdyssanaa jossakin toisessa merkityksessä. Metaforisessa yhdyssananmuodostuksessa kielenkäyttäjä osoittaa yhdyssanan määrite- tai perusosana olevalla metaforalla assosiativisen yhteyden kahden ilmiön välillä. (Mts. 17–32.) Lisäksi tilapäisyhdyssanoja muodostuu kielellisen tyyllittelyn ja humoristisen tyylin tavoittelussa, ja tätä on yhdyssanojen yhteydessä tarkastellut myös Räisänen (1988: 14). Ilmauksilla, jotka poikkeavat muuhun kontekstiin liittyvästä normista, on voimakas tyyllinen vaikutus, sillä kielenkäyttäjillä eri tekstilajien tyylejä koskevia odotuksia (Saukkonen 1984: 118–121). Yhdyssanoissa humoristinen sävy syntyy esimerkiksi siten, että perus- tai määriteosa on korostetun juhlallinen paitsi kontekstissa, myös sekä tarkoitteeseen että yhdyssanan toiseen jäseneen nähden, tai siten, että yhdyssanan osana käytetään puhekielistä ilmaisua, mikä on tyypillisiä erityisesti pakinatyyllille (Multanen 1991: 28). Vaikka en tarkastelekaan kaikkia yksifrekvenssisiä verbaaliyhdyssanoja semantiikan näkökulmasta, esitän havaintoja joistakin verbaaliyhdyssanoista, jotka osoittavat, että Multasen esittelemät syyt tilapäisyhdyssubstantiivien muodostumisessa pätevät ainakin joiltakin osin myös verbaaliyhdyssanoihin. Osittain jotkin muodostumisen syyt pätevät kaikkien verbaaliyhdyssanojen, ehkä myös kaikkien yhdyssanojen muodostumiseen.

Multasen (mt.) mainitsema ilmiöiden nimeäminen syynä tilapäisyhdyssanojen muodostumiselle on varmasti hänen tarkastelemissaan yhdyssubstantiiveissa yleistä, sillä substantiiveilla nimetään ulkomaailman olioita. Prototyypiset verbit puolestaan kuvaavat ulkomaailman olioiden tekoja ja niiden välisiä suhteita. (Ks. esim. Hakulinen ym. 2004: 428.) Nimeämisestä ei oletettavasti ole kyse ainakaan substantiivikantaisissa tai korrelaatillisissa verbaaliyhdyssanojen kohdalla, sillä silloin ilmiöllä

useimmiten on jo nimi, kantana tai korrelaattina oleva nomini. Johtamalla muodostuneiden yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen kohdalla ei ehkä olekaan kyse merkitysten vaan muotojen mahdollisesta tilapäisyydestä. Tämän huomaa jo siitä, ettei johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen merkityksiä tarvitse selittää, vaan ne selittyvät kannan tai korrelaatin sekä johdostyyppin avulla. Esimerkiksi yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen *sormikoukuilla*¹⁸, *nokkapokkailla*¹⁹ ja *mykkäkouluilemalla*²⁰ kantanominit *sormikoukku*, *nokkapokka* ja *mykkäkoulu* nimeävät kaikki prosesseja, eräänlaista sormivoimien koettelua sekä kahdenlaista riitelyä, joten verbaaliyhdyssanoilla ei enää ole nimeävää funktiota. Muoto sen sijaan on tilapäinen ja siksi tehokas.

Jos nimeäminen ymmärretään hieman laajemmin, on tällaiseen merkitykseen syntyneitä verbaaliyhdyssanoja paljonkin sekä yksifrekvenssisten ryhmässä että kaikkien verbaaliyhdyssanojen joukossa. Jonkinlaisesta nimeämisestä voisi olla kyse silloinkin, kun aiemmin jollakin muulla tapaa nimetty tarkoite saa termimäisen, yhdyssanamuotoisen nimityksen, ja verbaaliyhdyssanojen muodostumisessa, kuten yhdyssanojen muodostumisessa yleisemminkin, on kyse juuri termien, käsitteiden muodostuksesta (esim. Karlsson 1977: 20; Itkonen 1966: 237). Jollekin ilmiölle annetaan termimäinen nimitys, yhdyssana, kun se jollakin tapaa koetaan nimeämisen arvoiseksi. Esimerkiksi monet aineistoni verbaaliyhdyssanat antavat termimäisen nimen sellaisille ilmiöille, joiden kuvaamiseen ennen verbaaliyhdyssanan muodostumista on täytynyt käyttää muita kielen keinoja. Verbaaliyhdyssanojen muodosta riippuu, nimeävätkö ne prosessin, prosessin tuotokset vai kenties prosessiin osallistuvan tarkoitteen. Esimerkiksi verbaaliyhdyssanat *pörssilistautunut* ja *asbestialtistunut* nimeävät prosessin tulokset, joita ilman verbaaliyhdyssanoja kuvattaisiin kaksisanaisilla ilmauksilla *pörssiin listautunut* ja *asbestille altistunut*.

Myös monet prefiksialkuiset ovat juuri tällaisia prosessin nimeäviä, ja yksifrekvenssisiiä prefiksiverbaaliyhdyssanoja ovat esimerkiksi prosessin suorittajan nimeävät *yliholhoava* (vrt. *sellainen, joka holhota todella paljon* tai *voimakkaasti* tms.) ja *esikarsiva* (vrt. *valikoida alustavasti jokin määrä lopulliseen karsintaan*) sekä prosessin nimeävä *epämiellyttää* (vrt. *inhottaa, ei miellytä lainkaan*) ja prosessin suorittajan nimeävä *pakkotupakoiva* (vrt. *joku, joka joutuu hengittämään tupakansavua haluamatt-*

¹⁸ *Vahvat ihmiset sormikoukuilevat Hämeenkoskella viikonloppuna.*

¹⁹ *Heti perään Willman nokkapokkaili Pasi Saarisen vastustajana. [Jääkiekko-ottelusta.]*

²⁰ *Tähän mennessä sieltä on reagoitu mykkäkouluilemalla.*

taan). Nimeämistarkoituksiin muodostuneita ovat varmasti myös yhdysadjektiivikantaiset johdokset, jotka nimeävät prosessin – partisiippimuodot prosessin tuloksen – jossa muutetaan tai muututaan kantasanan tarkoitteen ilmaisemaksi, ja yksifrekvenssisten joukossa tällaisia ovat esimerkiksi muuttamista kuvaavat faktiivijohdokset *järkiperais-tää*, *kansallishenkistää*, *luonnontieteellistettävä*, *perhekeskeistä*, *tasamittaistaa*, *uhan-alaistaa* sekä *vertauskuvallistaen* ja muuttumisprosesseja nimeävät translatiivijohdokset *aistillishurmioitunut*, *epäsosiaalistua*, *liittovaltiollistunut*, *maailmanlaajuistua*, *ristirii-taistua* ja *yksi-ilmestyä*. Ilman verbaaliyhdyssanoja tällaiset merkitykset ilmaistaisiin jonkin muun, muuttamista tai muuttumista ilmaisevan verbin sekä yhdyssubstantiivin avulla (*muuttunut liittovaltiolliseksi*, *tehdä tasamittaisiksi*). Selvästi nimeävä funktio on myös monilla muilla tavoin yhdistymällä muodostuneilla verbaaliyhdyssanoilla, kuten *lentohäiriköidään* (vrt. *häiriköidä lentokoneessa*), *iltakiukutella*²¹ (vrt. *kiukutella iltai-sin*), *makurekkeillä*²² (vrt. *tehdä retkiä tarkoituksessa maistella erilaisia makuja*) ja *laatuluokitelta* (vrt. *laadun perusteella luokiteltu*).

Kaksi muuta Multasen (mt.) mainitsemaa tilapäisyhdyssubstantiivien muodostumiseen johtavaa syytä ovat tarve tiivistää informaatiota ja tarve vaikuttaa kuu-lijän asenteisiin. Informaation tiivistymistarpeesta syntyneiden verbaaliyhdyssanojen tunnistamiseen tarvitsisi luultavasti tarkastella pidempiä tekstipätkiä kuin vain verbaaliyhdyssanojen lausekonteksteja. ContexMill-hakuohjelmalla pidempien tekstikatkelmien lukeminen ei edes onnistu, joten tähän tarkoitukseen mahdollisesti syntyneet verbaaliyhdyssanat jäävät esittelemättä. Joidenkin verbaaliyhdyssanojen merkitys on kuitenkin sellainen, että pelkän verbaaliyhdyssanan perusteella voi sanoa sen muodostuneen informaation tiivistämiseksi. Yksi ilmeisesti uutisotsikossa esiintyvä verbaaliyhdyssana tiivistää suuren määrän informaatiota, nimittäin *televisioleikata* (*Suomalainen lääkäri "televisioleikkasi"*), jossa on kyse suomalaisen lääkärin suorittamasta leikkauksesta, joka esitettiin television välityksellä lääkärin kongressissa. Jo aiemmin luvussa 2.4 huomautin verbaaliyhdyssanojen runsaasta sijoittamisesta lainausmerkkien sisälle, ja tässä virkkeessä lainausmerkkien funktiona lienee alleviivata käytetyn verbaaliyhdyssa-

---

²¹ Vuosituhannen vaihteessa lapset iltakiukuttelevat ja aikuiset odottavat tarjoilun ja Komisario Palmu -elokuvan alkamista.

²² Senaatintorilla voi makurekkeillä Venäjältä Ranskan kautta Väli-Amerikkaan.

nan erikoisuutta tai tyyliväriteisyyttä. Verbaaliyhdyssana *EU-sopeuttaa*²³ vastaa merkitykseltään suurin piirtein lausetta *on sopettanut EU:n vaatimuksiin tai määräyksiin* ja joluvussa 4.2.3 esittelemäni verbaaliyhdyssana *atk-harrastunut* lausetta *on alkanut harrastaa atk:ta* tai *on kiinnostunut atk:sta*. Lisäksi nimeämistarkoituksissa muodostuneiden kohdalla esittelemiäni esimerkkejä sekä suluissa mainittuja vaihtoehtoisia tapoja ilmaista sama merkitys vertailemalla huomaa, että yhdyssana on aina tiiviimpi kuin sen parafrasi. Ilmaisua verbaaliyhdyssana siis ainakin tiivistää, vaikka esimerkkejä useamman virkkeen informaation tiivistävistä verbaaliyhdyssanoista en juuri voi esittääkään.

Kuulijan – aineistoni verbaaliyhdyssanojen kohdalla paremminkin lukijan – asenteisiin vaikuttamaan pyrkiviä verbaaliyhdyssanoja on aineistostani vaikea löytää. Joidenkin verbaaliyhdyssanojen kohdalla saattaa olla kyse tällaisesta, jos kirjoittaja tarjoilee lukijoilleen omaa käsityksiään, ja tällaisesta selkein esimerkki on *muka-puhuva* (*Samaa aikuisten ja vanhempien ahdistusta hoidetaan myös näillä lukemattomilla huummeista muka-puhuvilla ajankohtaisohjelmilla*). Myös jotkin perusosan tarkoitteen määrää modifioivat prefiksit saattavat kuvata vain jonkun subjektiivista tulkintaa, sillä monen määrää modifioivan prefiksin sisältävien verbaaliyhdyssanojen tarkoitteet eivät ole millään lailla mitattavissa. Esimerkiksi yksifrekvenssisissä prefiksiverbaaliyhdyssanoissa *alihoidettu*, *aliresurssoitu*, *yliorganisoitu*, *yliromantisoitu* ja *yliöviihhteellistynyt* prefiksin lisäys saattaa olla subjektiivisen tulkinnan tai tietoisien harkinnan tulos.

Yhdyssanojen tilapäiskäytöstä on myös kyse, jos tiettyyn merkitykseen vakiintunutta yhdyssanaa käytetään jossakin toisessa merkityksessä. Koska poimin aineistoni mahdollisesti tilapäiset tai uudismuodosteet frekvenssin perusteella enkä ole systemaattisesti koonnut kaikkien verbaaliyhdyssanojen lausekonteksteja, verbaaliyhdyssanojen tällaista käyttöä en juurikaan ole havainnut. Joitakin esimerkkejä verbaaliyhdyssanojen käytöstä vakiintuneesta merkityksestä poiketen esittelin luvussa 2.4, ja samakantaisesta verbaaliyhdyssanasta johtamalla muodostuva aktiivin finiittimuotoisena esiintyvä yksifrekvenssinen *kauko-ohjailla* on esimerkki tällaisesta (*Björn johtaa Norjan balettia Osllossa vielä kauden ja kauko-ohjailee sieltä Kansallisbalettia*), sillä totutusti verbaaliyhdyssanaa käytetään jonkin laitteen ohjaamisesta radioaaltojen tai muun tekniikan avulla. Verbaaliyhdyssana *kertakäyttää* ei esiinny yleisenä, mutta sen

²³ *Norja jättäytyi Euroopan unionin ulkopuolelle vuoden 1994 kansanäänestyksessä, mutta maa on EU-*

kantana oleva deverbaali *kertakäyttö* kylläkin, tosin melko erilaisessa yhteydessä kuin aineistoni esimerkkivirkkeessä *Herttua on kertakäyttänyt tyttöä*.

Metaforisessa yhdyssananmuodostuksessa kielenkäyttäjää osoittaa yhdysosan määrite- tai perusosana olevalla metaforalla assosiatiivisen yhteyden kahden ilmiön välillä. Aineistostani löytyy esimerkki tällaisesta, nimittäin verbaaliyhdyssana *röntgenlukea* (*Koko kolmen laulun sarja todistaa, että Rautavaara kyllä tietää, miten runoja röntgenluetaan*). Runoja luetaan tarkasti kuin röntgenillä.

Multanen (1991: 28) esittää, että yhdyssanoissa humoristinen sävy syntyy esimerkiksi siten, että perus- tai määriteosa on korostetun juhlallinen paitsi kontekstissa, myös sekä tarkoitteeseen että yhdyssanan toiseen jäseneen nähden. Tällaisesta on kyse virkkeessä *Naikkareitten Jonna & Erin koulumuisteloivat* verbaaliyhdyssanassa *koulumuisteloita*, jossa perusosana oleva *muisteloita*-johdos on hyvin vanhanaikainen tai ylätyylinen ja sen lausekonteksti hyvin puhekielinen. Toisen humoristisen tyylin lähteen Multanen (mts.) mainitsee olevan sellaisten yhdyssanojen, joiden osana käytetään puhekielistä ilmaisua. Edellä esitellyssä virkkeessä puhekielisyys ei ole verbaaliyhdyssanas- sa vaan genetiiviattribuutissa *Naikkareitten* (vrt. *Nylon beat*), mutta puhekielen ja ylätyylin tai vanhanaikaisen tyylin yhdistyminen on selkeästi tyyliväritteinen ratkaisu.

Kaikki edellä esitellyt esimerkit yksifrekvenssisistä verbaaliyhdyssanoista eivät tunnu kovin oudoilta, uusilta tai tilapäisiltä. Syitä tähän saattaa olla useita: Korpuksen tekstit ovat useamman vuoden takaisia, jolloin mahdolliset uudismuodosteet ovat saattaneet jo vakiintua kielen sanastoon. Saattaa myös olla, että korpus ei ole tarpeeksi suuri tilapäis- tai uudismuodosteiden rajaamiseen frekvenssien perusteella. Esimerkiksi verbaaliyhdyssana *ylenantaa*, joka on esiintynyt jo vanhan kirjasuomen ajalla, on frekvenssinsä perusteella uusi tai tilapäinen. Uutuudesta ei siis ole kyse, mutta tilapäisessä käytössä se saattaa enää olla, mutta tilapäisverbaaliyhdyssana se ei ole. Kolmas mahdollinen syy siihen, etteivät kaikki yksifrekvenssiset verbaaliyhdyssanat tunnu tilapäisiltä tai uusilta on, että ne ovat muodostuneet hyvin produktiivisilla prosesseilla. Lehtinen (1976: 96) esittää asian käänteisesti johdostyyppien produktiivisuutta pohtiesaan. Lehtisen mukaan joillain johdoksilla on ”jonkinlainen uudissanujen maku”, ja tämän hän selittää johtuvan ainakin osaksi siitä, että johdokset on saatettu muodostaa sellaisella morfologisella prosessilla, joka ei ole kovin produktiivinen. Luvussa 3.1 pro-

duktiivisuuden esittelyssä mainitsen, että erittäin produktiivisia prosesseja ympäröi ns. potentiaalisten lekseemien joukko (T. Lehtinen 1976: 94). Tällaisista potentiaalisista lekseemeistä on vaikea sanoa, esiintyvätkö ne kielessä vai eivät. Ainakin joidenkin aineistoni yksifrekvenssisten kohdalla saattaa olla kyse siitä, että verbaaliyhdyssana on erittäin produktiivisella prosessilla muodostunut, eikä siksi tunnu uudis- tai tilapäis-muodosteelta.

Produktiivisuudesta on kuitenkin muistettava, etteivät tietoisesti kehiteltyt lekseemit kerro produktiivisuudesta, vaan sananmuodostus, jossa tiedostamatta muodostetaan uusia lekseemejä sananmuodostusprosesseilla. (Bauer 2001: 22). Täten jotkin yksifrekvenssiset eivät välttämättä kerro muodostumistapansa produktiivisuudesta. Myös analogian suhde produktiivisuuteen on ongelmallinen, joten muut yhdistymällä muodostuneet eivät välttämättä muodostu produktiivisilla prosesseilla, koska niiden muodostumista useimmiten ohjaa analogia, ei sääntö.

7 LOPUKSI

Tällä tutkielmalla oli kaksi tavoitetta: muodostaa yleiskuva verbaaliyhdyssanojen muodostumistavoista sekä pohtia hieman eri muodostumisprosessien produktiivisuutta ja testata, miten aineistoni vastaa verbaaliyhdyssanojen muodostumista ja määriä eri paradigmamuodoissa kuvaavaa yhdysverbistymishierarkiaa. Tutkimuskysymyksiä on tutkielmassa selvitetty HS 2000–2001 -korpuksesta poimitujen 909 verbaaliyhdyssanan avulla. Helsingin Sanomien kaksi vuosikertaa sisältävän korpuksen sanamäärä on noin 31 miljoonaa, mutta joissakin kohdissa korpuksen koko tuntui pieneltä. Esimerkiksi mahdollisesti tilapäisiksi tai uudismuodosteiksi rajautuvien yksifrekvenssisten määrä on aineistossani todella suuri, samoin vain jossakin tietyssä muodossa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määrä. Lisäksi verbaaliyhdyssanojen esiintyminen harvinaisemmissa paradigmamuodoissa, esimerkiksi 2. infinitiivin muodoissa, 3. infinitiivit passiivimuodossa sekä kieltopartisiippimuodossa, on aineistossani hyvin vähäistä. Melko hyvän kuvan verbaaliyhdyssanoista tutkielmani varmasti kuitenkin antaa, mutta käyttämäni HS 2000–2001 -korpusta pienempiin korpuksiin ei verbaaliyhdyssanojen tarkastelua juuri kannata perustaa.

Vaikka verrattuna yhdyssubstantiiveihin verbaaliyhdyssanoja on vähän, ryhmä on kuitenkin kasvava, ja verbaaliyhdyssanat tulisi ottaa huomioon myös yleisten yhdyssanoja koskevien kriteerien sekä yhdyssanatyyppeiden määrittelyssä. Tällä hetkellä kaikki yhdyssanoista esitetyt luonnehdinnat eivät täysin sovi verbaaliyhdyssanoihin. Kaikki verbaaliyhdyssanat eivät esimerkiksi tunnu prototyypisiltä määrittelyyhdyssanoilta, joissa perusosa on kokonaisuuden hallitseva jäsen ja määriteosa jollakin tapaa tarkentaa sen merkitystä.

Produktiivisimmaksi sananmuodostumistavaksi mainittu yhdistyminen on tuotteliain myös verbaaliyhdyssanojen muodostumisessa. Verbaaliyhdyssanojen muodostuminen yhdistymällä on aineistoni verbaaliyhdyssanoissa hieman yleisempää kuin johtamalla muodostuminen. Aineistoni 909 verbaaliyhdyssanasta johtamalla on muodostunut 405 (44,6 %) ja yhdistymällä 504 (55,4 %). Yhdistymällä muodostumisessa erottuivat eri muodostumistapoja kuvaavat ryhmät 1) prefiksiverbaaliyhdyssanat, 2) sanaliitoista tiivistyneet sekä 3) muilla tavoin yhdistyneet. Johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen tarkastelussa päädyin viiteen ryhmään, 1)

yhdysubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneisiin, 2) yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneisiin, 3) samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneisiin, 4) takaperoisjohdoksiin sekä 5) marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneisiin.

Produktiivisuus kuvaa siis jonkin morfologisen prosessin mahdollisuutta tuottaa uusia muodosteita, ja se on jatkumon luonteinen. Produktiivinen prosessi on hyvin läpinäkyvä, jotta sen muodostumissääntö on prosesseilla muodostuneista lekseemeistä nähtävillä ja uusiin lekseemeihin sovellettavissa. Produktiivisuutta on helpompi tarkastella johtamalla muodostumisessa, joka on muutenkin yhdistymistä selkeämpi morfologinen prosessi.

Verbaaliyhdyssanojen muodostuminen johtamalla yhdysadjektiiveista lienee melko produktiivista ainakin (*i*)*nen*-loppuisten yhdysadjektiivien ja johtimien *-tA* ja *-tU* kohdalla. Prosessit ovat läpinäkyviä, johdotukset merkitykseltään leksikaalistumattomia, ja prosesseilla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja on paljon, vaikka verbaaliyhdyssanoja on muodostunut yhdysadjektiiveista johtamalla vasta 1900-luvun alusta alkaen. Lisäksi uusien verbaaliyhdyssanojen muodostuminen satunnaisesti valituista kannoista onnistuu, eivätkä muodosteet tunnu uusilta tai vierailta, joten ne lienevät hyvin produktiivisiin prosesseihin liittyviä potentiaalisia sanoja. Yksifrekvenssistä verbaaliyhdyssanoista erityisesti aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä suuri osa on yhdysadjektiivikantaisia, mikä edelleen tukee oletusta muodostumistavan produktiivisuudesta.

Sekä yhdysadjektiiveista johtamalla muodostuneiden että yhdysubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen perusosiksi muodostuu joskus itsenäisenä esiintymättömiä johdoksia. Tällaiset verbaaliyhdyssanat ovat varmoja merkkejä siitä, ettei verbaaliyhdyssanojen muodostumisessa johtamalla tarvita yksisanaisten lekseemien mallia. Yhdysubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneita verbaaliyhdyssanoja ei ole kovin paljon, sillä muodostumistapa on kaikista esittelemistäni kahdeksasta ryhmästä vasta viidenneksi yleisin. Muodostumisprosessit ovat kuitenkin muutamaa leksikaalistumaa lukuun ottamatta läpinäkyviä, ja erityisesti huomio kiinnittyy johtamisprosessien ja johdinten suureen määrään, eli verbaaliyhdyssanoja muodostuu yhdysubstantiivikannoista hyvin monilla suoran johtamisen prosesseilla ja johtimilla. Yhdysubstantiivista suoraan joh-

tamalla tai motivoitumalla muodostuneita on myös mahdollisesti tilapäisten tai uudismuodosteiden joukossa, mikä puoltaa tällä tavalla muodostumisen produktiivisuutta.

Takaperoisjohdokset ovat johtamalla muodostuneiden suurin ryhmä. Takaperoisten verbaaliyhdyssanojen mallina on aina yksisanainen johtosuhde, mikä on varmasti omiaan lisäämään takaperoisesti johtamalla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen määrää, sillä verbeistä johdetaan niin monenlaisia deverbaalisia nomineja, että yksisanaisia mallijohtosuhteita on todella paljon. Aineistoni takaperoisjohdoksienkin korrelaatteina on hyvin monenlaisista deverbaaleja nomineja. Edelleen myös yksifrekvenssisinä esiintyvät takaperoisjohdokset vihjaavat verbaaliyhdyssanojen takaperoisen johtamisen produktiivisuudesta.

Johtamalla muodostuneiden ryhmistä samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet ja marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneet ovat hyvin pieniä. Marginaalisten johtamistapojen kohdalla produktiivisuudesta tuskin voidaan puhua, sillä prosesseja ei ohjaa minkäänlainen muodostumissääntö ja monet marginaalisilla johtamistavoilla muodostuneet lekseemit ovat tietoisesti muodostettuja. Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamisen prosessit ovat hyvin läpinäkyviä, sillä kaikkien aineistoni tämän ryhmän verbaaliyhdyssanojen rinnalla esiintyy vastaava verbijohtosuhde yksisanaisissa verbeissä. Produktiivista tällainen muodostuminen on, mutta produktiivisuuden aste riippuneen rooli- ja modifiointijohtamisen produktiivisuudesta yleensäkin, mitä en tässä tutkielmassa ole tarkastellut.

Yhdistymistavoista prefiksaatio muistuttaa monella tapaa johtamista, myös suhteessa produktiivisuuteen. Prosessi on yksinkertainen, prefiksien ja prefiksaatiolla muodostuneiden verbaaliyhdyssanojen merkitys selkeä ja uusien lekseemien muodostaminen prefiksaatiolla mahdollista. Uudet muodosteet ovat prosessin produktiivisuuden vuoksi potentiaalisia sanoja, joiden merkityksen ja muodon selkeyden vuoksi on vaikea sanoa, esiintyvätkö ne jo kielessä vai eivät. Kokonaisuudessaan prefiksaatio on sanaliitoista tiivistymisen jälkeen aineistoni verbaaliyhdyssanojen toiseksi yleisen muodostumistapa. Yksifrekvenssisinä esiintyvät prefiksaatiolla muodostuneet antavat vahvat tuen oletukselle prefiksaation produktiivisuudesta, sillä yksifrekvenssistä suurin määrä, lähes neljännes on muodostunut prefiksin liittyessä modifioimaan jonkin verbaalisen sanan merkitystä.

Sanaliitoista tiivistymisen ja muilla tavoilla yhdistymisen kohdalla produktiivisuuden pohtiminen on hankalaa, sillä analogialla on erityisesti muilla tavoin yhdistymisessä suuri rooli, eikä analogista sananmuodostumista katsota produktiivisuu-
teen lainkaan. Yhdistymistä kuvaavaa muodostumissääntöä on myös vaikea muodostaa, sillä yhdistyminen on sananmuodostuskeinona hyvin vapaata. Sanaliitoista tiivistyneet ovat kuitenkin aineistoni suurin määrä, ja lähtökohtana olevien sanaliittojen kirjo on valtava, joten ainakin malleja uusille muodosteille on runsaasti.

Aineistoni vastaus yhdysverbistymishierarkian pätevyydelle on kokonaisuudessaan melko ristiriitainen. Aineistoni verbaaliyhdyssanojen esiintyminen eri paradigmamuodoissa ei toki ole suoraan verrannollista yhdysverbistymishierarkian kanssa, sillä verbaaliyhdyssanojen esiintymämuodot korpuksessa eivät tarkoita sitä, etteikö muita muotoja esiintyisi lainkaan tai että vain tietyssä muodossa esiintyvä verbaaliyhdyssana on juuri tuohon muotoon muodostunut. Suuri aineisto on kuitenkin vähintäänkin suuntaa antava. Aineistoni eri paradigmamuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen määrät vastaavat oletettua yhdysverbistymishierarkiaa ainoastaan partisiippimuodoissa esiintyvien osalta, sillä suurin osa (6,8 %) aineistoni verbaaliyhdyssanoista esiintyy partisiippimuodoissa. Aktiivin finiittimuodoissa esiintyviä pitäisi olla vähiten, mutta aineistoni verbaaliyhdyssanoissa aktiivin finiittimuotoisina esiintyvät ovat toiseksi suurin paradigmamuoto, jossa esiintyy 29,9 prosenttia kaikista 909 verbaaliyhdyssanasta. Infinitiivimuodoissa esiintyy hieman vähemmän, 18,7 prosenttia, ja passiivin finiittimuotoisina esiintyviä on vähiten, 18,7 prosenttia.

Aineistoni verbaaliyhdyssanojen perusteella voidaan monella tapaa kumota oletus yhdysverbistymishierarkiasta. Aineistossani on esimerkiksi suuri määrä vain yhdessä muodossa esiintyviä verbaaliyhdyssanoja, eikä kyseinen muoto aina ole partisiippi, minkä yhdysverbistymishierarkia olettaa verbaaliyhdyssanojen kehityksen lähtökohdaksi. Noin 38 prosenttia aineistoni verbaaliyhdyssanoista ei esiinny lainkaan. Partisiippimuodon puuttuminen tuskin on aina seurausta korpuksen koosta tai tekstilajeista, sillä kokonaisuudessaan partisiippimuotoisten verbaaliyhdyssanojen esiintyminen on korpuksessa yleisintä. Ainakaan kaikkien näiden noin 38 prosentin taustalla tuskin on yhdysverbistymishierarkiassa kuvattu kehityskulku. Vasta-argumentti hierarkialle ovat myös mahdollisesti tilapäiset tai uudismuodosteet, joista puolet on partisiippimuotoisia mutta puolet eivät, vaan aktiivin finiittimuodoissa esiintyy viidennes yksifrek-

venssistä, infinitiivimuodoissa lähes yhtä paljon, ja reilu kymmenesosa on passiivin finiittimuotoisia.

Muodostumistapojen tarkastelu eri paradigmuodoissa esiintyvien verbaaliyhdyssanojen välillä on kiintoisaa ja tuo myös uusia näkökulmia yhdysverbistymishierarkian pätevyyteen. Yksinkertaistettuna ero paradigmuodoissa esiintyvien muodostumistapojen välillä näkyy siten, että aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä kaksi kolmannesta on muodostunut johtamalla, partisiippimuotoisina esiintyvistä kaksi kolmannesta yhdistymällä. Passiivin finiittimuotoisina ja infinitiivimuodoissa esiintyvät sijoittuvat näiden kahden ääripään väliin. Näistä lukujen perusteella voikin olettaa, että yhdysverbistymishierarkian kuvaama kehityskulku saattaisi sopia yhdistymällä muodostuneisiin verbaaliyhdyssanoihin. Sanaliitoista tiivistyneiden ja muilla tavoilla yhdistyneiden tarkastelu tukee tätä näkemystä, mutta prefiksaatio on niin produktiivinen prosessi, että sillä muodostuu uusia verbaaliyhdyssanoja kaikissa verbiparadigman muodoissa. Sanaliitoista tiivistyneiden prosentuaalinen määrä vähenee tasaisesti kohti aktiivin finiittimuotoisuutta, jolloin kyse voisi olla siitä, että monilla sanaliitoista tiivistyneillä kehitys kohti täysiparadigmaisuutta on meneillään. Samoin muiden yhdistymällä muodostuneiden osuus eri paradigmuodoista noudattaa melko hyvin samaa kaavaa. Edelleen oletusta siitä, että sanaliitoista tiivistyneet ja muut yhdistymällä muodostuneet noudattaisivat hieman yhdysverbistymishierarkiaa, tukee se, ettei yksifrekvenssisten joukossa näillä muodostumistavoilla syntyneitä ole paljoakaan partisiippimuotojen ulkopuolella.

Mikäli yhdysverbistymishierarkia kuvaa todellista tilannetta verbaaliyhdyssanojen muodostumisessa, se pätee ainoastaan sanaliitoista tiivistymiseen ja muulla tavoin yhdistymiseen. Yleisimmät johtamisprosessit sekä prefiksaatio lienevät produktiivisia, ja produktiivisuus näyttää kumoavan yhdysverbistymishierarkian. Johtamalla ja prefiksaatiolla muodostuneiden taustalla tuskin useinkaan on yhdysverbistymishierarkian kuvaama kehityskulku, ja tätä tukevat seuraavat seikat. Ensinnäkin, aineistoni verbaaliyhdyssanoista 13,3 prosenttia esiintyy ainoastaan aktiivin finiittimuotoisina, ja niistä kolme neljännestä on muodostunut johtamalla. Yhdistymällä muodostuneet ovat lähes poikkeuksetta prefiksiverbaaliyhdyssanoja. Ainoastaan passiivin finiittimuodoissa esiintyvien 8,1 prosentin kohdalla tilanne on tasaisempi johtamisen ja yhdistymisen välillä, ja kun mukaan lasketaan vielä sekä aktiivin että passiivin finiittimuodoissa esiin-

tyvät, saadaan tulos, että ainoastaan finiittisinä esiintyvistä verbaaliyhdyssanasta noin kaksi kolmasosaa on muodostunut johtamalla. Jos tarkastellaan sekä finiittisinä että infiniittisinä esiintyviä verbaaliyhdyssanoja, joita aineistoni verbaaliyhdyssanoista on 4 prosenttia, myös niiden kohdalla jakautuminen johtamisen ja yhdistymisen välillä painottuu selkeästi johtamiseen, sillä kolme neljänestä on muodostunut johtamalla. Edelleen kuvaavaa on myös se, että lähes kaikki yhdistymällä muodostuneet ovat muodostuneet prefiksaatiolla. Sanaliitoista tiivistyneiden ja muiden yhdistymällä muodostuneiden osuus finiittisinä tai sekä finiittisinä että infiniittisinä esiintyvistä on erittäin pieni.

Yksifrekvenssisten verbaaliyhdyssanojen muodostumistapojen tarkastelu osoittaa, että aktiivin finiittimuotoisina esiintyvistä kolme neljänestä on muodostunut johtamalla. Kun mukaan lasketaan vielä prefiksaatio, yhdeksän kymmenestä aktiivin finiittimuotoisena esiintyvistä yksifrekvenssisestä verbaaliyhdyssanasta on muodostunut mainituilla sanamuodostusprosesseilla. Passiivin finiittimuotoisten kohdalla johtamalla on muodostunut hieman alle puolet yksifrekvenssisistä, mutta prefiksaation osuus on passiivimuotoisina esiintyvien joukossa niin suuri, että yhteensä johtamalla ja prefiksaatiolla muodostuneita on yli kahdeksan kymmenestä passiivin finiittimuotoisena esiintyvistä yksifrekvenssisestä. Infinitiivimuotoisina esiintyvien yksifrekvenssisten joukossa mainituilla muodostusprosesseilla syntyneitä on reilu kolme neljänestä. Mahdollisten uudis- tai tilapäismuodosteiden syntyminen muissa kuin partisiippimuodoissa tapahtuu suurella todennäköisyydellä johtamisen tai prefiksaation kautta. Tämä havainto vahvistaa näkemystä sekä siitä, etteivät johtaminen ja prefiksaatio noudata yhdysverbistymishierarkian kuvaamaa kehityskulkua, ja että myös siitä, että sanaliitoista tiivistyminen ja muilla tavoin yhdistyminen mahdollisesti noudattavat.

Kaikenlainen muutos on kielessä kiinnostavaa, ja tutkielmani on hyvä esimerkki kielen tarkastelusta muutosvaiheessa, vaikkakin kielen osa-alueista juuri sanasto on aina muutoksessa. Tutkielmani sijoittuu kuitenkin verbaaliyhdyssanojen kehityksessä vaiheeseen, jolloin mahdollisesti aiemmin muodostumista ja määriä kuvannut yhdysverbistymishierarkia ei juurikaan enää päde, vaan verbaaliyhdyssanojen muodostumisprosessit ovat produktiivisia ja tuottavat verbaaliyhdyssanoja kaikkiin paradigma-muotoihin. Verbaaliyhdyssanoihin on lisäksi varmasti jo totuttu, sillä aiemmat kannanotot verbaaliyhdyssanojen vieraudesta tuntuvat vanhanaikaisilta.

Muutoksen syitä ei kuitenkaan ole helppo pohtia, vaikka useita selityksiä verbaaliyhdyssanojen lisääntymiselle onkin ehdotettu. Itse ehdotan verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen syyksi muodostumistapojen monipuolisuuden ja erityisesti muodostumistapojen produktiivisuuden. Morfologisten prosessien produktiivisuus vaihtelee ajallisesti, joten verbaaliyhdyssanojen tämänhetkinen suuri määrä verrattuna johonkin aikaisempaan ajankohtaan viittaa siihen, että verbaaliyhdyssanoja tuottavat morfologiset prosessit ovat lähiaikoina olleet produktiivisia. Laajemmin verbaaliyhdyssanat sekä niiden lisääntyminen ovat osoituksia suomen kielen asemasta kielitypologisessa luokittelussa: suomen kieli on selvästi synteettinen kieli.

Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe voisi olla verbaaliyhdyssanojen lisääntymisen syiden etsiminen syntaksin ja tarkemmin argumenttirakenteen näkökulmasta. Verbaaliyhdyssanojen yhteydessä usein mainitaan, että vaikka ne lekseemeinä pitkiä ovatkin, niin ilmauksen rakennetta ne yksinkertaistavat, mutta verbaaliyhdyssanojen käyttäytymisestä lauseessa on kuitenkin esitetty vain yksittäisiä mainintoja. Esimerkiksi Kaisa Häkkinen (1987: 23) toteaa, että yhdysverbien avulla asia voidaan ilmaista lyhyemmin ja syntaktisesti yksinkertaisemmin. Verbaaliyhdyssanojen argumenttirakenteen tarkastelu edellyttäisi verbien semanttista kuvausta ns. asiantilamallien näkökulmasta, jossa kyse on siis reaali maailman tekojen, tapahtumien ja tilojen abstrahoinnista sekä niiden kielellisten vastaavuuksien esittämisestä. Vastaavuus kielen tasolla tarkoittaa, että verbillä on periaatteessa yhtä monta argumenttia kuin asiantilassa on osallistujia. (Argumenttirakenteesta, ks. Pajunen 2001.) Verbaaliyhdyssanojen argumenttirakenteiden tarkastelu saattaisi antaa selkeämmän kuvan siitä, miten verbaaliyhdyssanat mahdollisesti yksinkertaistavat ilmauksia. Verrattuna saman merkityksen ilmaisemiseen sanaliitolla tai jollakin verbaaliyhdyssanan parafrasilla hahmottuisi tarkemmin myös se, millaisia osia lauseesta voi liittyä verbaaliyhdyssanojen määriteosiksi.

Tutkielmani on laajaan korpuspohjaiseen aineistoon perustuva 2000-alun verbaaliyhdyssanojen esittely. Koska produktiivisuuden tarkasteluun tarvitaan sekä tällaisia kattavia synkronisia kuvauksia että niiden diakronista vertailua, on tämä tutkielma hyvä aloitus korpuspohjaiseen verbaaliyhdyssanojen määrien, muodostumistapojen ja erityisesti muodostumisprosessien produktiivisuuden sekä produktiivisuuden vaihteluiden seurantaan.

LÄHTEET

- ARONOFF, MARK 1976: *Word Formation in Generative Grammar*. Linguistic Inquiry Monographs. The MIT Press, Cambridge.
- BAUER, LAURIE 2001: *Morphological Productivity*. Cambridge Studies in Linguistics. Cambridge University Press, Cambridge.
- GRÖNROS, EIJA-RIITTA 1994: *Yhdysverbit*. Kielikello.
- HAARALA, RISTO JA NISSINEN, IRMA 1994: *Perussanakirjan uudissanat*. Kielikello.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Otava. Helsinki.
- HAKULINEN, AULI JA KARLSSON, FRED 1988: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki.
- HAKULINEN, AULI JA OJANEN, JUSSI 1976: *Kielitieteen ja fonetiikan termistöä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 324. Helsinki.
- HAKULINEN ym. 2004 = Toim. Hakulinen, Auli; Vilkuna, Maria; Korhonen, Riitta; Koivisto, Vesa; Heinonen, Tarja Riitta; Alho, Irja: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki.
- HEINONEN, RAUNO 1972: *Yhdysverbit sekä vastaavat sanaliitot kahdessa vanhimmassa Uudessa testamentissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto.
- HEINONEN, TARJA 2001: *Harmaaturkit herkkusuut – bahuviirit sanakirjoissa ja kieliopissa*. Virittäjä.
- HÄKKINEN, KAISA 1981: *Johtaminen ja leksikaalistuminen – lingvistin vai tavallisen kielenkäyttäjän ongelmia? — Sananmuodostuksen ongelmia*. Seminaari Seilissä 3.–4.9.1981. Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja 7, Turku.
- HÄKKINEN, KAISA 1987: *Suomen kielen vanhoista ja uusista yhdysverbeistä*. Sananjalka 29. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- HÄKKINEN, KAISA 1990: *Mistä sanat tulevat*. Suomalaista etymologiaa. Tietolipas 117. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

- HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen: suomen kirjakielen historia*. WSOY. Porvoo.
- HÄKKINEN, KAISA 1997: *Kuinka ruotsin kieli on vaikuttanut suomeen?* Sananjalka 39. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- HÄKKINEN, KAISA 2004: *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. WSOY. Juva.
- HÄKKINEN, KAISA JA BJÖKQVIST, PIA 1991: *Varhaisnyky-suomen yhdyssanat*. Sananjalka 33. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- HÖRKKÖ-GRANÖ, JOHANNA 2006: *Kielellä leikkittelyn keinot koululaisvitseissä*. Pro gradu -tutkielma. Kieli- ja käännöstieteiden laitos, Tampereen yliopisto.
- IKOLA, OSMO 1951: *Kielenohjailu ja kieliyhteisö*. Virittäjä.
- IKOLA, OSMO 1974: *Nyky-suomen käsikirja*. 3. uudistettu painos. Weilin&Göös. Helsinki.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. WSOY. Helsinki.
- ITKONEN TERHO 1975: *Näillä näkymin: kirjoituksia nyky-suomesta ja sen huollosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 316. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1985: *Edesauttaa ja peräänkuuluttaa. — Selvää suomea*. Toim. Terho Itkonen. Kirjayhtymä. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1987: *Esitötetyt tiedot ja uunihaudutettu lohi. — Kielen kärjeltä*. Toim. Terho Itkonen. Kirjayhtymä. Helsinki.
- ITKONEN, TERHO 1990: *Vierassanat. Kielenkäyttäjän opas*. Kirjayhtymä. Helsinki.
- JUSSILA, RAIMO 1998: *Vanhat sanat. Vanhan kirjasuomen ensiesiintymiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 696. Helsinki.
- JÄÄSKELÄINEN, PETRI 2004: *Instrumentatiivisuus ja nyky-suomen verbinjohto*. Semanttinen tutkimus. *Jyväskylä studies in humanities* 22. Jyväskylä.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1981: *Derivaatiopuun pudonnaiset*. — *Sananmuodostuksen ongelmia*. Seminaari Seilissä 3.–4. 9.1981. Publication of the Linguistic Association of Finland. Turku.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1982: *Derivaatiokielioppia 1: verbijohdokset*. — *Sananjalka 24*. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1983: *Derivaatiokielioppia 2: verbikantaiset nominijohdokset*. — *Sananjalka 25*. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.

- KANGASMAA-MINN, EEVA 1984: Derivaatiokielioppia 3: nominikantaiset
nominijohdokset. — Sananjalka 26. Suomen kielen seuran vuosikirja.
Turku.
- KANGASMAA-MINN, EEVA 1994: Derivaatio kielellisenä prosessina.
— Sananjalka 36. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- KARLSSON, FRED 1977: Eräistä morfologian teorian ajankohtaisista ongelmista.
Sananjalka 19. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- KARLSSON, FRED 1983: Suomen kielen äänne- ja muotorakenne. WSOY. Helsinki.
- KOIVISTO, HELINÄ 1998: Partisiippien adjektiivistuminen suomen kielessä. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran toimituksia 474. Helsinki.
- KOIVISTO, VESA 1991: Suomen verbikantaisten *UtU*-verbijohdosten semantiikkaa.
Suomi 161. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- KOIVUMÄKI, HELI 1990: Sananmuodostus suomen vanhoissa kieliopeissa. 1–2: kooste.
Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos. Turku.
- KOSKI, MAUNO 1978: Suomen sananjohdon perustyypit. — Papers from the
Conference on General Linguistics. Seili 24.–25.8.1978. Suomen
kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja 2. Turku.
- KOSKI, MAUNO 1981: Mitä leksikaalistuminen on? — Sananmuodostuksen
ongelmia. Seminaari Seilissä 3.–4.9.1981. Suomen kielitieteellisen
yhdistyksen julkaisuja 7. Turku.
- KOSKI, MAUNO 1982: Suomen johto-opin morfologiaa. *Fennistica* 4. Åbo
Akademi. Finska institutionen. Turku.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1991: Mikä on johdosten paikka? SYKLI 58 (eripainos
Sananjalka 33:sta). Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen
kielitieteen laitos. Turku.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1992a: Suomen verbinjohto ja sen kuvausongelmat.
— Sananjalka 34. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1992b: Suomen verbiderivaation kuvaaminen 1600-luvulta
nykypäiviin. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen
laitoksen julkaisuja 40. Turku.
- LEHIKONEN, LAILA JA KIURU, SILVA 1989: Kirjasuomen kehitys. Helsingin yliopisto.
Helsinki.

- LEHTINEN, RAIJA 1976: Nykysuomen 2-tavuisten i-vartaloisten verbien semanttista ryhmittelyä. — Kielitieteellisiä lehtiä. Toim. Lehtinen, Raija; Lehtinen, Tapani, Nuolijärvi, Pirkko ja Paunonen, Heikki. Suomi 120:4. Helsinki.
- LEHTINEN, TAPANI 1974: Johto-opin periaatteita. (Arvostelu E. A. Zemskajan teoksesta Russkij jazyk.) Virittäjä.
- LEHTINEN, TAPANI 1976: Synkronisia ja diakronisia näkökohtia johto-opillisesta produktiivisuudesta. — Kielitieteellisiä lehtiä. Toim. Lehtinen, Raija; Lehtinen, Tapani; Nuolijärvi, Pirkko ja Paunonen, Heikki. Suomi 120:4. Helsinki.
- LEHTINEN, TAPANI 1993: Korrelaatio sananmuodostustekijänä. Virittäjä.
- LEPÄSMAA YM. 1996 = Lepäsmaa, Anna-Liisa, Lieko, Anneli ja Silfverberg, Leena: Miten sanoja johdetaan. Suomen kielen johto-oppia. Finn Lectura. Helsinki.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 1987: Suomen verbikantaiset in:ime -johdokset. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 469. Helsinki.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 1995: Varusnainen ja seikkailukoulutus. Miten kieleen tulee uusia sanoja. — Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä. Toim. Maija Länsimäki. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Helsinki.
- MALMIVAARA, TERHI 2003: Samperin puusilmä: Ihmistä tarkoittavien bahuviiriyhdyssanojen merkitysrakenteen tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos, Helsingin yliopisto.
- MULTANEN, EEVA 1991: Metsäprofeetasta volyymiajatteluun: Tilapäisten yhdyssubstantiivien semantiikkaa. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampereen yliopisto.
- MÄKISALO, JUKKA 2000a: Grammar and experimental evidence in Finnish compounds. Studies in languages 35. Joensuun yliopisto. Joensuu.
- NUUTINEN, OLLI 1989: Käännöslainat. — Nykysuomen sanavarat. Toim. Vesikansa, Jouko. WSOY. Helsinki.
- NYKYSUOMEN SANAKIRJA 1951–1961. Valtion toimeksiannosta teettänyt Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Päätoim. Sadeniemi, Matti. WSOY. Porvoo.

- PAJUNEN, ANNELI 2001: Argumenttirakenne: asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- PAUNONEN, HEIKKI 1983: Allomorfien dynamiikkaa. — Nykysuomen rakenne ja kehitys 1. Näkökulmia kielen rakenteisiin. Toim. Hakulinen, Auli ja Leino, Pentti. Tietolipas 93. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Pieksämäki.
- PENTTILÄ, AARNI 1957: Suomen kielioppi. WSOY. Porvoo.
- PERTILÄ, LAURA 2000: Passiivimuotojen aktiivistuminen suomen kielessä. Sananjalka 24. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.
- RAHTU, TOINI 1983: Suomen nominaalkuiset yhdysverbit. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen laitos, Helsingin yliopisto.
- RAHTU, TOINI 1984: Suomen nominaalkuiset yhdysverbit. Virittäjä.
- RINTALA, PÄIVI 1978: Sananjohdon produktiivisuudesta ja sen rajoituksista nykysuomessa. — Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja. Turku.
- RÄISÄNEN, ALPO 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. Virittäjä.
- RÄISÄNEN, ALPO 1979: Segmentaation ongelmasta suomen kielen johto-opissa. Virittäjä.
- RÄISÄNEN, ALPO 1985: Suomen kielen *ne-* ja *ntu-*, *nty-*johtimiset translatiiviverbit. Virittäjä.
- RÄISÄNEN, ALPO 1988: Suomen kielen *u-*johtimiset verbit. Suomi 141. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- RÄISÄNEN, ALPO 1990: Yhdyssanojen merkitysoppia. Kielikello.
- SADENIEMI, MATTI 1969: ”Nobel-palkittu fyysikko”. Virittäjä.
- SAUKKONEN, PAULI 1984: Mistä tyyli syntyy? WSOY. Helsinki.
- SEPPÄNEN, LAURI 1981: Nominaalikompositumien semantiikkaa. — Sananmuodostuksen ongelmia. Seminaari Seilissä3.–4.9.1981. Suomen kielitieteellisen yhdistyksen julkaisuja 7. Turku.
- SUOMEN KIELEN PERUSSANAKIRJA 1990–1994. Toim. Haarala, Risto; Lehtinen, Marja; Grönros, Eira-Riitta; Kolehmainen, Taru ja Nissinen, Irma. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Edita. Helsinki.

- SUORSA, MINNA 1995: Mitä on taekwondo? Kuuluvatko oktaavi ja kvintti urheiluun? *Suomen kielen perussanakirjan* urheilusanoista. — Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä. Toim. Länsimäki, Maija. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Painatuskeskus. Helsinki.
- TABERMAN, RAILI 1990: Yhdysverbit ja niitä vastaavat sanaliitot Agricolan ja vuoden 1938 Uudessa testamentissa. Evankeliumit ja apostolien teot. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampereen yliopisto.
- TUOMI, TUOMO 1989: Viime vuosikymmenten uudissanoja. — Kielestä kiinni. Toim. Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Lieko. Tietolipas 113. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- TUOMI, TUOMO 1995: Täpötäysi ja patajuoppo. — Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä. Toim. Länsimäki, Maija. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 80. Painatuskeskus. Helsinki.
- UOTILA-ARCELLI, EEVA – OJANEN, JUSSI 1977: Suomen kielen frekventatiivi- ja momentaaniverbien derivaatio. Virittäjä.
- VARSALUOMA, TARJA 1999: Perussanakirjan yhdysverbit: mitä uutta, mitä vanhaa? Pro gradu -tutkielma. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto.
- VESIKANSA, JOUKO 1989: Yhdyssanat. — Nykysuomen sanavarat. Toim. Vesikansa, Jouko. WSOY. Juva
- VESIKANSA, JOUKO 1977: Johdokset. Nykysuomen oppaita 2. WSOY. Porvoo.
- VESIKANSA, JOUKO 1978: Miljoona sanaa. WSOY. Porvoo.
- VAITTINEN, TANJA 2001: Vanhan kirjasuomen yhdysverbit. Pro gradu -tutkielma. Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turun yliopisto.
- VAITTINEN, TANJA 2003: Vanhan kirjasuomen yhdysverbit. Sananjalka 45. Suomen kielen seuran vuosikirja. Turku.

Verkkolähde:

Sanoma Osakeyhtiön verkkosivut osoitteessa www.sanoma.fi (luettu 26.7.2006)

LIITE 1

Aineistoni verbaaliyhdyssanat sekä niiden esiintymämuodot ja frekvenssit

Verbaaliyhdyssana (909 kpl)	Akt. fin.	Pass. fin.	Infinitiivit	Partisiipit	YHT.
<i>aikaansaada</i>	15	7	16	71	109
<i>aikarahdataan</i>		1	1		2
<i>aikarajoitettu</i>				1	1
<i>aikatauluttaa</i>	1	2	1	4	8
<i>aistillishurmioitunut</i>				1	1
<i>aivoinvalidisoitunut</i>				3	3
<i>aivopestään</i>		2	3	2	7
<i>ajankohtaistaa</i>	1	1	1	1	4
<i>ajankohtaistua</i>	6				6
<i>ajanmukaistaa</i>	2	4	8	8	22
<i>ajantasaistaa</i>		1	98	5	104
<i>alaotsikoitu</i>				2	2
<i>alajetaan</i>		2	1	3	6
<i>alassammuttu</i>				4	4
<i>alaskääntämällä</i>			11		11
<i>alaslasketaan</i>		1	1	1	3
<i>alastaittamalla</i>			1	1	2
<i>alastullessa</i>			1		1
<i>aliarvioida</i>	39	10	42	26	117
<i>aliarvostetaan</i>		4		22	26
<i>aliedustettu</i>				5	5
<i>alihankkima</i>				1	1
<i>alihinnoitella</i>			1	1	2
<i>alihoidettu</i>				1	1
<i>ali-investoida</i>	1				1
<i>alijäähtyä</i>	3				3
<i>alikehittynyt</i>				1	1
<i>alimahtuva</i>			1		1
<i>alimitoittaa</i>	3			22	25
<i>aliohjautua</i>	5			1	6
<i>alipainottaa</i>			1		1
<i>alipalkattu</i>				13	13
<i>alipelattu</i>				3	3
<i>alirahoitettu</i>				1	1
<i>aliravittu</i>				7	7
<i>aliresurssoitu</i>				1	1
<i>alityöllistetty</i>				1	1
<i>alitäyttää</i>			1		1
<i>alkuunpanemaan</i>			1		1
<i>allekirjoitella</i>	1				1
<i>allekirjoittaa</i>	646	122	323	189	1280
<i>alleviivaillemaan</i>			1		1

<i>alleiviivata</i>	65	4	28	17	114
<i>alullepanema</i>				4	4
<i>amerikkalaispainottunut</i>				1	1
<i>ammattitaitoistua</i>			1		1
<i>anteeksiantava</i>				32	32
<i>anteeksipyydellen</i>			3		3
<i>anteeksisaava</i>				1	1
<i>antisaunomaan</i>			1		1
<i>aravalainoitettu</i>				1	1
<i>arkipäiväistä</i>	5	4	1	4	14
<i>arviolaskutettu</i>				1	1
<i>arvokeskustella</i>			1		1
<i>arvolatautunut</i>				1	1
<i>arvonlisäverotetaan</i>		2			2
<i>arvopaperistaa</i>	1				1
<i>asbestialtistunut</i>				1	1
<i>asemakaavoittaa</i>			2	5	7
<i>asp-lainoitettu</i>				1	1
<i>atk-harrastunut</i>				1	1
<i>avohakata</i>	1	2			3
<i>banaaniveneilemään</i>			1		1
<i>bataattikuorutettu</i>				1	1
<i>biohajoava</i>				7	7
<i>biokorvautuva</i>				1	1
<i>d-vitamiinoida</i>			1		1
<i>edelleenkehittämään</i>			1		1
<i>edelleenlähetettävä</i>				1	1
<i>edesauttaa</i>	24				24
<i>eläkevakuuttaa</i>			1		1
<i>ennakkomainostaa</i>			1		1
<i>ennaltaehkäistä</i>	1	1	14	27	43
<i>ennaltamäärätty</i>				4	4
<i>ensiesitelty</i>				2	2
<i>ensiesittää</i>	1	4		6	11
<i>ensirekisteröidä</i>		1		2	3
<i>epämansipoitu</i>				1	1
<i>epäkunnioittava</i>				1	1
<i>epämiellyttää</i>			1		1
<i>epämuodostunut</i>				3	3
<i>epäpolitisoidaan</i>		1			1
<i>epäsosiaalistua</i>			1		1
<i>epävakauttaa</i>			1	3	4
<i>eriarvoistaa</i>	1		1	3	5
<i>eriarvoistaa</i>	2				2
<i>erikoiskoulutettu</i>				5	5
<i>erikoiskäsitelty</i>				2	2
<i>erikoisvarusteltu</i>				1	1
<i>erilaistaa</i>	3		5	2	10
<i>erityiskoulutettu</i>				3	3
<i>erityistarkkailla</i>	1				1

<i>esihiihtää</i>	1				1
<i>esihyväksytyy</i>				2	2
<i>esiintuoden</i>			1	7	8
<i>esijäädytetään</i>		1			1
<i>esikarsiva</i>				1	1
<i>esikasvattaa</i>			1	2	3
<i>esikeitetään</i>		1		1	2
<i>esikypsentää</i>	1	2			3
<i>esikypsyttää</i>	1			1	2
<i>esikypsyä</i>			1		1
<i>esikäsitellä</i>	2	1		6	9
<i>esilahottaa</i>	1				1
<i>esiliottaa</i>			1		1
<i>esiluettu</i>				2	2
<i>esilämmittää</i>	2		2		4
<i>esinostatettu</i>				1	1
<i>esiomistettu</i>				1	1
<i>esipakattu</i>				1	1
<i>esipuhdistettu</i>				1	1
<i>esisuunnitellaan</i>		1			1
<i>esitarkastaa</i>	1	2		1	4
<i>esitäytetty</i>				3	3
<i>esivalitsema</i>				1	1
<i>esivalmistella</i>			1		1
<i>esiviritetty</i>				1	1
<i>esiäänitetty</i>				1	1
<i>etsintäkuuluttaa</i>	15	3	1	94	113
<i>etuajo-oikeutettu</i>				1	1
<i>etuoikeutettu</i>				33	33
<i>etupäivystävä</i>				1	1
<i>etäkäydä</i>	1				1
<i>etäkäyttämään</i>			1		1
<i>etäoperoida</i>			1		1
<i>etätyöskennellä</i>			1		1
<i>eu-sopeuttaa</i>	1				1
<i>fotoetsata</i>	1		1		2
<i>geenimanipuloida</i>			1	5	6
<i>geenimuunneltu</i>				88	88
<i>haaksirikkoutua</i>	18		2	12	32
<i>hajasijoittaa</i>	2	8	8	2	20
<i>happokatalysoitu</i>				1	1
<i>helmikirjailtu</i>				1	1
<i>henkiinjäänyt</i>				1	1
<i>henkikirjoitetaan</i>		1		2	3
<i>hiekkamyrskytä</i>	1				1
<i>hiekkapuhalletaan</i>		2			2
<i>hienosäädetään</i>		2	1		3
<i>hintasäännöstelty</i>				1	1
<i>hiv-infektoitunut</i>				1	1
<i>hohtokeilataan</i>		1			1

<i>hoitoleikataan</i>		1			1
<i>hovikelpoistetaan</i>		2			2
<i>huippukiillotettu</i>				1	1
<i>huippuvarusteltu</i>				1	1
<i>huippuviritetty</i>				1	1
<i>huostaanotetaan</i>		3	2	12	17
<i>huumetestataan</i>		1			1
<i>huutokaupata</i>	1	49	2		52
<i>hyväksikäyttää</i>	2		11	36	49
<i>häätäsiioitetaan</i>		1			1
<i>hääteturastetaan</i>		1			1
<i>häätäverhoilemaan</i>			1		1
<i>höyrykypsennetty</i>				1	1
<i>ikiliikkuva</i>				1	1
<i>ikävakioitu</i>				1	1
<i>ilmakuivatettu</i>				1	1
<i>ilmiantaa</i>	21	3	8	1	33
<i>ilmitullut</i>				3	3
<i>ilmituotu</i>				1	1
<i>ilotulittaa</i>	1				1
<i>iltakiukutella</i>	1				1
<i>irtihakkaama</i>				1	1
<i>irtikatkaistu</i>				1	1
<i>irtilaskema</i>				2	2
<i>irtisanoutua</i>	47		9	20	76
<i>irtivetäisty</i>				1	1
<i>iskukuumennettu</i>				2	2
<i>it-innostunut</i>				1	1
<i>itseironisoida</i>			1		1
<i>itsereflektioiva</i>				1	1
<i>itsesensuroitu</i>				1	1
<i>itsetukiskeleva</i>				2	2
<i>jalkakyykätä</i>			1		1
<i>jalkapalloilla</i>	2		8	11	21
<i>jatkojalostaa</i>	2			3	5
<i>jatkokouluttamaan</i>			1	1	2
<i>jatkokouluttautua</i>	1		1		2
<i>jatkokäsitellä</i>			1		1
<i>jatkolukea</i>	1				1
<i>jatkotyöllistää</i>			1		1
<i>jatkotyöstämään</i>			1		1
<i>Java-ohjelmoida</i>		1			1
<i>joukkomurhata</i>		1			1
<i>joukkoteurastaa</i>		1	1		2
<i>jousiampua</i>	1				1
<i>joutokäyttää</i>			1		1
<i>juhlakoristeltu</i>				1	1
<i>juhlaliputtaa</i>	1		1		2
<i>julkilausua</i>	1			8	9
<i>julkipantu</i>				1	1

<i>julkitullut</i>				2	2
<i>julkituoda</i>	2	2		6	10
<i>juurihoidetaan</i>		1			1
<i>juustokuorrutettu</i>				2	2
<i>jäljellejäävä</i>				2	2
<i>jälkeenjättämä</i>				1	1
<i>jälkeenjäänyt</i>				12	12
<i>jälkeenlähetetään</i>		2			2
<i>jälkikompostoitumaan</i>			1		1
<i>jälkikompostoiva</i>				1	1
<i>jälkikorjailtu</i>				1	1
<i>jälkikäsitellä</i>			1	1	2
<i>jälkipastöroida</i>			1		1
<i>jälkipuida</i>	1				1
<i>jälkisuomettunut</i>				3	3
<i>jälkiviisastellaan</i>		1		1	2
<i>jälkiäänittää</i>	2	2			4
<i>jälleenkäsitellään</i>		1		12	13
<i>jälleenmyymällä</i>			1		1
<i>jälleenrahoittaa</i>			1		1
<i>jälleenrakentaa</i>	1	2	1	2	6
<i>jälleenrakentua</i>	1				1
<i>jälleenvakuuttaa</i>	1			3	4
<i>jälleenyhdistyä</i>	1				1
<i>jälleenyhdistää</i>			1		1
<i>järkiperäistää</i>			1		1
<i>jättisuurennettu</i>				2	2
<i>jääkiekkoilla</i>	5		1	4	10
<i>kahdeksankertaistettu</i>				1	1
<i>kahdeksankertaistua</i>	1			2	3
<i>kahtiajaettu</i>				2	2
<i>kahtiajakautunut</i>				1	1
<i>kakkossijoitettu</i>				24	24
<i>kaksikymmenkertaistua</i>	1				1
<i>kaksinapaistua</i>	3				3
<i>kaksinkertaistaa</i>	62	3	70	16	151
<i>kaksinkertaistua</i>	204		19	23	246
<i>kaksin-kolminkertaistaa</i>			1		1
<i>kaksisuuntaistaa</i>	1				1
<i>kaksoishinnoitella</i>			1		1
<i>kaksoisrangaistaan</i>		1			1
<i>kaksoisvalottaa</i>	1			1	2
<i>kansainvälistyä</i>	45		29	37	111
<i>kansainvälistää</i>	1		4		5
<i>kansallishenkistetään</i>		1			1
<i>kansantajuistaa</i>	1		2		3
<i>kantaesittää</i>	32	67	10		109
<i>kassikasvatettu</i>				1	1
<i>kasvisleivitetty</i>				1	1
<i>kaukolainata</i>			1		1

<i>kauko-ohjailla</i>	1				1
<i>kauko-ohjata</i>	1			9	10
<i>kaukosäädetty</i>				2	2
<i>kaupunkilaistua</i>	1			1	2
<i>kausitasoitettu</i>				1	1
<i>keinohedelmöitetään</i>		3		1	4
<i>keinohedelmöittyä</i>	1				1
<i>keinokasteltu</i>				1	1
<i>kermakakutettu</i>				1	1
<i>kerskakuluttaa</i>	1				1
<i>kertakäyttää</i>	1				1
<i>keskenjäänyt</i>				2	2
<i>keski-ikäistyä</i>	2		1	7	10
<i>keskiluokkaistua</i>	1		1	2	4
<i>kestohymyillä</i>			1		1
<i>kielikylvetetään</i>		1			1
<i>kiertomatkailla</i>	1				1
<i>kiinniajettu</i>				1	1
<i>kiinnijoutunut</i>				1	1
<i>kiinnijäämättä</i>			1	37	38
<i>kiinniotetaan</i>		2	7	28	37
<i>kiinnipitävä</i>				4	4
<i>kiinnipäästessä</i>			1	1	2
<i>kilpaurheilla</i>	2				2
<i>kivilaatoitettu</i>				1	1
<i>koeajaa</i>	6	2	2	1	11
<i>koehiihtää</i>	1		1		2
<i>koeistua</i>	1				1
<i>koekäynnistetään</i>		1			1
<i>koekäyttää</i>	1	3	1		5
<i>koelentää</i>			1		1
<i>koemaata</i>	1				1
<i>koeostaa</i>	1				1
<i>koeuittaa</i>			1		1
<i>koeviljellään</i>		2			2
<i>koetäänestetään</i>		1			1
<i>kokoonkutsuma</i>				2	2
<i>kokoonpantava</i>				8	8
<i>kokoontaittuva</i>				1	1
<i>kokopäiväistetään</i>		1			1
<i>kolmikymmenkertaistua</i>	1				1
<i>kolmiloikata</i>	1		1		2
<i>kolmiloikkia</i>	1				1
<i>kolminkertaistaa</i>	26		8	6	40
<i>kolminkertaistua</i>	86		4	6	96
<i>kolmin-nelinkertaistaa</i>	1				1
<i>kolmossijoitettu</i>				10	10
<i>konekiillotettu</i>				1	1
<i>konekirjoittama</i>				1	1
<i>koneladotaan</i>		1			1

koossapitävä				6	6
koripalloilla	2			1	3
korkolainoitettu				1	1
korkotukilainoitettu				2	2
korppujauhottaa	4			3	7
korukirjailtu				1	1
koruommeltu				1	1
korvamerkitä	1	5			6
kosteusvaurioitunut				1	1
kotiinpalatessa			1		1
kotivideoimaan			1		1
koulumuisteloida	1				1
kuivaharjoitella			1		1
kultakirjailtu				3	3
kuntokävellä			1		1
kuntonyrkkeillä	1				1
kuonomerkitään		1			1
kurkkulaulaa	1				1
kuusinkertaistaa	2		1		3
kuusinkertaistua	10				10
kuutamourakoinut				1	1
kylmäpuristetaan		1			1
kymmenkertaistaa	4		3		7
kymmenkertaistua	24		1	2	27
kyseenalaistaa	156	39	130	18	343
kyseenlaistua	9			1	10
käsikirjoittaa	41		9	63	113
käyttöönottamatta			1	2	3
laaja-alaistua	1				1
laatuluokiteltu				1	1
laiminlyödä	95	47	12	34	188
lainelautailta	1				1
laitoskasvatettu				1	1
laserkaiverretaan		1			1
lautaverhoiltu				1	1
lentohäiriköidään		1			1
lentopalloilla	2		1		3
liikelaitostetaan		1	2	4	7
liikkeellelaskema				1	1
liikkeellelähdeässä			1		1
liittovaltioitua	1				1
liittovaltiollistua	1				1
lisäkouluttaa			1		1
lisäverotetaan		1			1
liukulaakeroitu				2	2
loppuotellussa			1		1
loppusijoitetaan		1	2	5	8
loppuunkaluttu				1	1
loppuunkuluttama				1	1
loppuunkäsitellään		5		4	9

<i>loppuunkäytetty</i>				1	1
<i>loppuunpalanut</i>				5	5
<i>loppuunsaattanut</i>				4	4
<i>loppuunviety</i>				1	1
<i>lukkoonlyöty</i>				1	1
<i>lumilautaila</i>	4		3		7
<i>luomuviljellä</i>			1		1
<i>luonnontieteellistettävä</i>				1	1
<i>luottorahoitettu</i>				1	1
<i>lähdeverotettu</i>				2	2
<i>lähtöselvitetään</i>		1			1
<i>lämpöeristää</i>	1	2			3
<i>lämpökäsitellä</i>	1			5	6
<i>lämpöohjautuva</i>				1	1
<i>länsimaistaa</i>	1		2		3
<i>länsimaistua</i>	1			3	4
<i>läpiajatellut</i>				1	1
<i>läpieletty</i>				1	1
<i>läpieroiteltu</i>				1	1
<i>läpihaastateltu</i>				1	1
<i>läpijännittynyt</i>				1	1
<i>läpikulkeva</i>				1	1
<i>läpikuultava</i>				23	23
<i>läpikäsitelty</i>				1	1
<i>läpilaulettu</i>				2	2
<i>läpileikkaava</i>				1	1
<i>läpiliioiteltu</i>				1	1
<i>läpilyövä</i>				1	1
<i>läpimenevä</i>				4	4
<i>läpinäkyvä</i>				54	54
<i>läpipäässyt</i>				1	1
<i>läpipäästävä</i>				1	1
<i>läpisyövyttämä</i>				2	2
<i>läpisävelletty</i>				8	8
<i>läpituokeva</i>				27	27
<i>läpivalaista</i>	4	4	1	1	10
<i>läpivietävä</i>				2	2
<i>läpivirtaava</i>				1	1
<i>läpivärjätty</i>				1	1
<i>läsnäollessa</i>			23	15	38
<i>maailmanlaajuistua</i>	1				1
<i>maapalloistuva</i>				3	3
<i>maastopyöräilemällä</i>			1		1
<i>mahonkiviilutettu</i>				1	1
<i>maksuunpannaan</i>		1			1
<i>makuretkeillä</i>			1		1
<i>marmorikivi+A587oidaan</i>		1			1
<i>massatuotettu</i>				2	2
<i>meluvaimennetty</i>				1	1
<i>mikrofilmata</i>	1			3	4

<i>minigolfamassa</i>			1		1
<i>moduulimitoitettu</i>				1	1
<i>monikertaistaa</i>			1		1
<i>monikulttuuristua</i>	1				1
<i>monikymmenkertaistua</i>	1				1
<i>monimerroksistua</i>	1				1
<i>monimuotoistaa</i>			1		1
<i>monimuotoistua</i>	1				1
<i>monimutkaistaa</i>	12	2	3	1	18
<i>monimutkaistua</i>	21		1	6	28
<i>moninkertaistaa</i>	21		22	8	51
<i>moninkertaistua</i>	73		7	6	86
<i>monipuolistaa</i>	15	2	27	9	53
<i>monipuolistua</i>	45		2	2	49
<i>monisatakertaistua</i>	2				2
<i>monivivahteistua</i>	1				1
<i>moottorikelkkaillaan</i>		1	1		2
<i>muistiinpanemalla</i>			1		1
<i>mukaantullut</i>				1	1
<i>muka-puhuva</i>				1	1
<i>muovilusikoida</i>	1				1
<i>mustesuihkutulostettu</i>				1	1
<i>muutoskatsastaa</i>			1		1
<i>mykkäkouluilemalla</i>			1		1
<i>myötäelää</i>	2		12	5	19
<i>myötävaikuttaa</i>	27		20	1	48
<i>määräaikaistaa</i>	1	2	4	1	8
<i>määrähinnoiteltu</i>				1	1
<i>nahkaverhoillaan</i>		1		1	2
<i>nelikaistaistetaan</i>		1			1
<i>nelinkertaistaa</i>	5	1	4	2	12
<i>nelinkertaistua</i>	43		3	1	47
<i>neli-viisinkertaistaa</i>			1		1
<i>nelossijoitettu</i>				2	2
<i>neuvostolaistua</i>	1				1
<i>niukkalinjaistua</i>	1				1
<i>nokkapokkailla</i>	1				1
<i>nurinkäännetty</i>				2	2
<i>nykyaikaistaa</i>	5	2	9	11	27
<i>nykyaikaistua</i>	1		1	2	4
<i>ohiajava</i>				9	9
<i>ohiamuttu</i>				2	2
<i>ohikulkiessa</i>			3	12	15
<i>ohimennessä</i>			4	39	43
<i>oikeistolaistua</i>	2			2	4
<i>oikeistosuuntautunut</i>				1	1
<i>oikeudenmukaistaa</i>			1		1
<i>oikolukea</i>	3	2	1	1	7
<i>olkikoristeltu</i>				1	1
<i>olutjuustokuorrutettu</i>				1	1

<i>osa-aikaistaa</i>	1	1			2
<i>osarahoitetaan</i>		1			1
<i>osatuottama</i>				1	1
<i>osavaltioitua</i>	1				1
<i>osittaisyksityistetään</i>		1			1
<i>pahoinpidellä</i>	125	80	23	78	306
<i>pahoinvoiva</i>				7	7
<i>painekyllästetty</i>				6	6
<i>painepestään</i>		1			1
<i>painopisteyttää</i>			1		1
<i>painorajoitettu</i>				5	5
<i>pakkohuutokaupataan</i>		1			1
<i>pakkokoulutetaan</i>		1			1
<i>pakkokuunnella</i>			1		1
<i>pakkokäännyttää</i>	1				1
<i>pakkoliitetään</i>		1			1
<i>pakkolisensioida</i>			1		1
<i>pakkolomautetaan</i>		1			1
<i>pakkolunastaa</i>	2	1	5	1	9
<i>pakkoluovutettu</i>				3	3
<i>pakkomatkustutetaan</i>		1			1
<i>pakko-opetella</i>	1				1
<i>pakko-ottaa</i>	2	1			3
<i>pakkopalauttaa</i>			1		1
<i>pakkoruokkitaan</i>		2	1		3
<i>pakkosiirtää</i>	1	4	3	4	12
<i>pakkosyöttää</i>	3	5	1	2	11
<i>pakkoteurastaa</i>			2	2	4
<i>pakkotupakoiva</i>				1	1
<i>pakkovärvätä</i>	1				1
<i>palveluvaltaistua</i>	1				1
<i>penkkiurheilla</i>	1				1
<i>perhekeskeistetään</i>		1			1
<i>perushuoltava</i>				1	1
<i>peruskorjata</i>	4	53	22	12	91
<i>peruskorjauttaa</i>	1				1
<i>peruskorvattava</i>				5	5
<i>perusparannetaan</i>		3	2	1	6
<i>perusremontoitu</i>				1	1
<i>peräänkuuluttaa</i>	70	9	13	19	111
<i>pesäpalloilla</i>	1				1
<i>piilokomentoidaan</i>		1			1
<i>piilovaikuttaa</i>			1		1
<i>pikakelataan</i>		1	2		3
<i>pikakirjoittaa</i>	1				1
<i>pikakäännytetty</i>				1	1
<i>pikapuhdistaa</i>			1		1
<i>pikasuljetaan</i>		1	1		2
<i>pikatestata</i>			1		1
<i>pintakäsitellään</i>		1			1

<i>pistekirjoitettu</i>				1	1
<i>pistepainotetaan</i>		1			1
<i>poikkisahattu</i>				2	2
<i>poishäädettävä</i>				1	1
<i>poisjäävä</i>				11	11
<i>poiskytkettäessä</i>			1		1
<i>poisleikattu</i>				2	2
<i>poislähtiessä</i>			3	1	4
<i>poismuuttanut</i>				2	2
<i>poispotkittava</i>				5	5
<i>poispyyhitty</i>				1	1
<i>poispyyhkäisty</i>				1	1
<i>poissaollessa</i>			14	32	46
<i>poisselittää</i>			1		1
<i>poisvedetty</i>				1	1
<i>poisvietävä</i>				1	1
<i>polkupyöräillä</i>	2				2
<i>polttohaudata</i>	1	3			4
<i>polttomerkittää</i>		1			1
<i>postimerkitetty</i>				1	1
<i>potkukelkkailemalla</i>			1		1
<i>puhelinhaastatellaan</i>		2			2
<i>puhkiammuttu</i>				1	1
<i>puhkikoluttu</i>				1	1
<i>puhkikulunut</i>				3	3
<i>puhkisoitettu</i>				2	2
<i>puhkituotettu</i>				1	1
<i>punamullataan</i>		1			1
<i>puolisukeltaen</i>			1		1
<i>puolitoistakertaistaa</i>	2				2
<i>puolitoistakertaistua</i>	3			1	4
<i>puoluepolitisoitua</i>	1				1
<i>purjelautaila</i>	1				1
<i>pvc-pinnoitettu</i>				1	1
<i>pystylaudoitettu</i>				1	1
<i>pystyynnoussut</i>				1	1
<i>päälleikävä</i>				4	4
<i>päälleliimattu</i>				5	5
<i>päällemaalattu</i>				1	1
<i>päälletunkeva</i>				1	1
<i>päämääräsuuntautunut</i>				1	1
<i>pääomitetaan</i>		2			2
<i>päätoimittaa</i>	2			3	5
<i>pörssilistautunut</i>				1	1
<i>pöytäkirjataan</i>		1			1
<i>raakakypsyä</i>	1				1
<i>radio-ohjattava</i>				4	4
<i>rajapyykittä</i>	1				1
<i>rasvapolttaa</i>	2				2
<i>rattikelkkailla</i>	1				1

<i>rekisteröintikatsastaa</i>			1		1
<i>reppumatkaileva</i>				1	1
<i>reynolds-keskiarvotettu</i>				1	1
<i>riippuliitää</i>	1				1
<i>riippuvuushoidettu</i>				1	1
<i>rikkaruohottumaan</i>			1		1
<i>rikkirevitty</i>				1	1
<i>rinneautoilemaan</i>			1		1
<i>riskiluokiteltu</i>				1	1
<i>ristiinpuettu</i>				1	1
<i>ristikuulustellaan</i>		1			1
<i>ristiriitaistua</i>	1				1
<i>ristivalotetaan</i>		1			1
<i>ruiskuvärjätään</i>		1			1
<i>rullaluistella</i>	7	3	13		23
<i>rusettiluistella</i>	1				1
<i>ruutukuvioitu</i>				1	1
<i>ryöstöviljellä</i>	1	3			4
<i>röntgenkuvauttamassa</i>			1		1
<i>röntgenluetaan</i>		1			1
<i>röntgentutkitaan</i>		1			1
<i>salakaadetaan</i>		1			1
<i>salakatsellaan</i>		1			1
<i>salakirjoitetaan</i>		1			1
<i>salakoodattu</i>				1	1
<i>salakuljettaa</i>	20	33	24	71	148
<i>salametsästetään</i>		1	1		2
<i>salamurhata</i>	2	4	1	8	15
<i>salaojitetaan</i>		3	1	2	6
<i>salassapidettävä</i>				1	1
<i>samankaltaistaa</i>	3				3
<i>samankaltaistua</i>	2		2		4
<i>samanlaistaa</i>	1				1
<i>sammalkuvioitu</i>				1	1
<i>satakertaistaa</i>	2				2
<i>satakertaistua</i>	4				4
<i>sauvakävellään</i>		2			2
<i>seinäkiipeillä</i>	1				1
<i>seitsenkertaistua</i>	4		2		6
<i>selkokielistää</i>	1		2		3
<i>shokkikloorata</i>			1		1
<i>siirtoistutetaan</i>		1		1	2
<i>sijaiskasvattaa</i>	1				1
<i>sisäpolitisoitua</i>	1				1
<i>sisäänajava</i>				6	6
<i>sisäänjätetty</i>				1	1
<i>sisäänkirjoitettu</i>				3	3
<i>sisäänlauletaan</i>		1			1
<i>sisäänlämpiävä</i>				9	9
<i>sisäänpainunut</i>				1	1

<i>sisäänpässyt</i>				1	1
<i>sisäänrakennettu</i>				23	23
<i>sisääntuleva</i>				4	4
<i>sisäänvedetty</i>				2	2
<i>sivuakkreditoidaan</i>		1		1	2
<i>sokkotestata</i>	1				1
<i>sormijatkettu</i>				1	1
<i>sormikoukuilla</i>	1				1
<i>sosiaalidemokratisoitua</i>	1				1
<i>suklaakuorutettu</i>				1	1
<i>sukupuolistava</i>				1	1
<i>sukupuolistuva</i>				1	1
<i>sulatyöstää</i>			1		1
<i>suojapidätetty</i>				1	1
<i>suojaverhoillaan</i>		1			1
<i>suoraviivaistaa</i>	1		1		2
<i>suoraviivaistua</i>			1		1
<i>suprajohtava</i>				4	4
<i>suruliputtaa</i>	3		1	1	5
<i>suurpujotella</i>	3				3
<i>suurteollistettu</i>				1	1
<i>syrjäänvetäytyvä</i>				4	4
<i>syvähaastatellaan</i>		1			1
<i>syväjäädyttää</i>	1		1	6	8
<i>syväjäähdytetty</i>				1	1
<i>takaa-ajava</i>				78	78
<i>takaisinperittävä</i>				2	2
<i>takaisintullessa</i>			1		1
<i>takaisinvallattu</i>				1	1
<i>talteenotettu</i>				1	1
<i>tasa-arvoistaa</i>	4			2	6
<i>tasa-arvoistua</i>	2				2
<i>tasahinnoiteltu</i>				1	1
<i>tasalaatuistaa</i>			1	1	2
<i>tasamittaistaa</i>			1		1
<i>tasapaksuistaa</i>	1				1
<i>tasapäistyä</i>	1				1
<i>tasapäistää</i>	1		2	5	8
<i>tasaväkistyä</i>	1				1
<i>tautiluokiteltu</i>				1	1
<i>tavaraluotottaa</i>	1				1
<i>tehokampanjoida</i>			1		1
<i>tehopyydetään</i>		1			1
<i>tehotuotettu</i>				3	3
<i>tehovalvoa</i>	1				1
<i>teknologiaorientoitunut</i>				1	1
<i>tekohymyilevä</i>				1	1
<i>televisioleikata</i>	1				1
<i>teollisuusvakoilemassa</i>			1		1
<i>tietokoneanimoitu</i>				1	1

<i>tiiliverhoiltu</i>				1	1
<i>tinapinnoitettu</i>				1	1
<i>toimeenpanna</i>	5	3	8	54	70
<i>toimeentuleva</i>				40	40
<i>toisinajatteleva</i>				5	5
<i>totaalieristetty</i>				1	1
<i>tuhopolttaa</i>	1				1
<i>tukityöllistetään</i>		1		10	11
<i>tulliselvittää</i>			1	1	2
<i>tulosorientoitunut</i>				1	1
<i>tuntityöllistetään</i>		1			1
<i>tuotekehittelä</i>	1				1
<i>tuoterymitetty</i>				1	1
<i>tuplaverotetaan</i>		1			1
<i>turvavarusteltu</i>				1	1
<i>tyylirajoitettu</i>				1	1
<i>työeläkevakuuttaa</i>			1		1
<i>työharjoitteleva</i>				1	1
<i>työmatkaileva</i>				1	1
<i>työorientoitunut</i>				2	2
<i>työvoimakoulutettu</i>				2	2
<i>täsmämaalattu</i>				1	1
<i>täsmäsuunnattu</i>				1	1
<i>täsmäsävelletty</i>				1	1
<i>täsmätestaamalla</i>			1		1
<i>täsmävalmistettu</i>				1	1
<i>täydennyskouluttaa</i>			1	1	2
<i>täyshuollettu</i>				1	1
<i>täysivaltaistua</i>			1		1
<i>täysremontoitu</i>				1	1
<i>täystakiloitu</i>				5	5
<i>täystyöllistänyt</i>				9	9
<i>täyteenahdettu</i>				2	2
<i>täyteenpakattu</i>				2	2
<i>täytäntöön pantava</i>				1	1
<i>uhanalaistaa</i>	1				1
<i>uhanalaistuva</i>				1	1
<i>ulkomaalaistuva</i>				1	1
<i>ulosajettu</i>				5	5
<i>ulosheitetty</i>				1	1
<i>ulosjätetty</i>				1	1
<i>uloskasvanut</i>				1	1
<i>ulosliputtaa</i>	2	3	6	3	14
<i>ulosmaksama</i>				1	1
<i>ulosmenevä</i>				3	3
<i>ulosmitata</i>	1	4	15	8	28
<i>ulosneuvottu</i>				1	1
<i>ulospäinsuuntautunut</i>				2	2
<i>ulossulkeva</i>				1	1
<i>ulostulessa</i>			2		2

<i>ulostunkeva</i>				1	1
<i>ulosvedettävä</i>				1	1
<i>ulosvievä</i>				1	1
<i>umpeenkasvanut</i>				1	1
<i>umpikorruptoitunut</i>				1	1
<i>umpipäihtynyt</i>				1	1
<i>umpivelkaantunut</i>				1	1
<i>uppopaistaa</i>	1			1	2
<i>urasuuntautunut</i>				1	1
<i>uudelleenitsenäistynyt</i>				1	1
<i>uudelleenjulkaistu</i>				1	1
<i>uudelleenjärjestellä</i>			1	1	2
<i>uudelleenkasvatettava</i>				1	1
<i>uudelleenkirjoittaa</i>	2		1		3
<i>uudelleenkoottu</i>				1	1
<i>uudelleenkäsitelty</i>				1	1
<i>uudelleenlegitimoida</i>			1		1
<i>uudelleenlämmitetty</i>				1	1
<i>uudelleenmasteroitu</i>				1	1
<i>uudelleenrahoittaa</i>			1		1
<i>uudelleenrakennettu</i>				2	2
<i>uudelleenrakentuva</i>				1	1
<i>uudelleensijoittanut</i>				1	1
<i>uudelleentulkita</i>	1				1
<i>uudellensyntynyt</i>				2	2
<i>uudenaikaistaa</i>	2		1		3
<i>uudenaikaistua</i>	1				1
<i>uudestaansyntynyt</i>				1	1
<i>uudisrakennettaessa</i>			2		2
<i>uumareititetty</i>				2	2
<i>uusiokäyttää</i>	3				3
<i>uusiopainaa</i>	1				1
<i>uusleirytyvä</i>				1	1
<i>uuspyöritellään</i>		1			1
<i>uusteollistetaan</i>		1			1
<i>valokopioimalla</i>			1		1
<i>valokuvauttaa</i>	1		1		2
<i>valtakunnallistua</i>	1				1
<i>valtavirtaistetaan</i>		1			1
<i>varjonyrkeillä</i>	1				1
<i>varoteurastettu</i>				1	1
<i>vastaanottaa</i>	146	28	174	72	420
<i>vastaanpaneva</i>				1	1
<i>vastapainottaa</i>	1				1
<i>vertauskuvallistaen</i>			1		1
<i>vesipalloillessa</i>			1		1
<i>vesipestä</i>	1				1
<i>vesivoimistella</i>			1		1
<i>viherrakentaa</i>	1				1
<i>viisinkertaistaa</i>	3		2		5

<i>viisinkertaistua</i>	23			10	33
<i>viisitoistakertaistua</i>	1				1
<i>viisveisata</i>			1		1
<i>vireillepantu</i>				1	1
<i>virtaviivaistaa</i>	4	1	12	7	24
<i>virtaviivaistua</i>	1				1
<i>voimaansaattettu</i>				1	1
<i>voimaantullessa</i>			4		4
<i>vuorikiipeillään</i>		1			1
<i>vuorokuunnellen</i>			1		1
<i>vuoropuhella</i>			2		2
<i>vuorovaikuttaa</i>	2		1	1	4
<i>väliinjäävä</i>				1	1
<i>väliinpudotettu</i>				1	1
<i>värisävytetty</i>				2	2
<i>väärinkohdeltu</i>				4	4
<i>väärinkäyttää</i>	6		5	4	15
<i>väärinpalkattu</i>				1	1
<i>väärintulkittu</i>				1	1
<i>väärinymmärtää</i>	1			7	8
<i>ydinaseistettu</i>				2	2
<i>ydinperheorientoitunut</i>				1	1
<i>yhdeksänkertaistua</i>	1				1
<i>yhdenmukaistaa</i>	10	8	36	20	74
<i>yhdenmukaistua</i>	4		1	3	8
<i>yhdenvertaistaa</i>			1		1
<i>yhteenkasvanut</i>				2	2
<i>yhteenkuuluva</i>				1	1
<i>yhteenkäynyt</i>				1	1
<i>yhteenlaskien</i>			7	217	224
<i>yhteenliittävä</i>				2	2
<i>yhteenniputtava</i>				1	1
<i>yhteensitova</i>				1	1
<i>yhteensovittaa</i>	1	4	2	1	8
<i>yhteensulauttaa</i>	1				1
<i>yhteentörmäävä</i>				1	1
<i>yhteisintegroituva</i>				1	1
<i>yhtiökokousta</i>	1				1
<i>yhtäpitävä</i>				1	1
<i>ykkössijoitettu</i>				38	38
<i>yksi-ilmeistyä</i>	1				1
<i>yksinhuoltava</i>				1	1
<i>yksinkertaistaa</i>	21	12	62	50	145
<i>yksinkertaistua</i>	3			2	5
<i>yksinoikeutettu</i>				1	1
<i>yksinpuheleva</i>				1	1
<i>yksipuolistaa</i>	6		4	1	11
<i>yksipuolistua</i>	9		1	2	12
<i>yksiulotteistaa</i>	1				1
<i>yleiskaavoitettu</i>				1	1

<i>yleismaailmallistua</i>	1				1
<i>yleisorientoiva</i>				1	1
<i>yleissivistynyt</i>				1	1
<i>yleissivistää</i>			1		1
<i>ylenantaa</i>	1				1
<i>ylenkatsoa</i>	9	2	5	2	18
<i>ylensyödään</i>		1		3	4
<i>yliajettu</i>				9	9
<i>yliampuva</i>				8	8
<i>yliarvioida</i>	5	2	9	6	22
<i>yliarvostanut</i>				11	11
<i>yliarvosteltu</i>				1	1
<i>yliastuttu</i>				5	5
<i>yliagnostoitu</i>				1	1
<i>yli-dramatisoida</i>			2	1	3
<i>yliedustettu</i>				4	4
<i>yliesitetty</i>				1	1
<i>yliestetisoiva</i>				2	2
<i>ylihinnoitella</i>	2			2	4
<i>yliholhoava</i>				1	1
<i>yli-ihailaan</i>		1			1
<i>yli-innostunut</i>				1	1
<i>yli-investoinut</i>				1	1
<i>ylijäävä</i>				11	11
<i>ylikalastetaan</i>		1		1	2
<i>ylikansoitettu</i>				2	2
<i>ylikapitalisoitunut</i>				1	1
<i>ylikarrikoitu</i>				1	1
<i>ylikasvattanut</i>				1	1
<i>ylikehittynyt</i>				1	1
<i>ylikiihottunut</i>				1	1
<i>ylikiihtynyt</i>				1	1
<i>ylikorostaa</i>	1		2	3	6
<i>ylikorostua</i>	4			3	7
<i>ylikoulutettu</i>				2	2
<i>ylikuormittaa</i>	1	7	1	4	13
<i>ylikuormittua</i>	3			2	5
<i>ylikuumentaa</i>	4		2		6
<i>ylikuumentua</i>	4		4	9	17
<i>ylikuumeta</i>	17		2	3	22
<i>ylikuvittaen</i>			1		1
<i>ylikävelty</i>				1	1
<i>ylikäynyt</i>				1	1
<i>ylikäytetty</i>				1	1
<i>ylilaillistettu</i>				1	1
<i>ylilaskuttanut</i>				1	1
<i>ylilastataan</i>		1			1
<i>ylilatautunut</i>				2	2
<i>ylilentävä</i>				1	1
<i>ylilyövä</i>				3	3

<i>ylimainostettu</i>				2	2
<i>ylimaksaa</i>	1				1
<i>ylimenevä</i>				6	6
<i>ylimerkitään</i>		9		7	16
<i>ylimiehitetty</i>				2	2
<i>ylimielistämään</i>			1		1
<i>ylimitoittaa</i>			1	55	56
<i>ylinouseva</i>				1	1
<i>ylinäytellä</i>	1			5	6
<i>yliohjautua</i>	7			1	8
<i>yliojennettu</i>				1	1
<i>yliojentua</i>	1				1
<i>yliorganisoitu</i>				1	1
<i>ylipaineistettu</i>				1	1
<i>ylipainottaa</i>	1				1
<i>ylipaisunut</i>				1	1
<i>ylipalkattu</i>				1	1
<i>ylipelataan</i>		2			2
<i>ylipuhuttu</i>				1	1
<i>ylipukeutua</i>			1		1
<i>ylipursunnut</i>				1	1
<i>ylirasitettu</i>				1	1
<i>ylirasittua</i>	2				2
<i>ylireagoida</i>	6	1	2		9
<i>yliresurssoitu</i>		1			1
<i>yliromantisoida</i>			1		1
<i>yliseksuaalistunut</i>				1	1
<i>ylisivistynyt</i>				2	2
<i>ylistimuloida</i>	1				1
<i>ylisuojeleva</i>				2	2
<i>ylisäädellään</i>		1			1
<i>ylitarkastaa</i>	1				1
<i>ylitehostetaan</i>		1			1
<i>ylitseampuva</i>				1	1
<i>ylitsepursua</i>	1			4	5
<i>ylitulkitä</i>	1	1	1		3
<i>ylituomitseva</i>				1	1
<i>ylituotettu</i>				2	2
<i>ylityöllistetty</i>				8	8
<i>ylityöstää</i>			1		1
<i>ylivelkaantua</i>	4		1	4	9
<i>yliviivata</i>			1		1
<i>yliviritetty</i>				2	2
<i>yliyksinkertaistava</i>				1	1
<i>yliymmärtävä</i>				1	1
<i>ylläpitää</i>	116	36	223	269	644
<i>yltiöihastunut</i>				1	1
<i>yltiöviihteellistynyt</i>				1	1
<i>yläluokkaistuva</i>				1	1
<i>ylösajava</i>				1	1

<i>ylöskaivettu</i>				1	1
<i>ylöskirjattu</i>				1	1
<i>ylösnostaa</i>		1	1	1	3
<i>ylösnouseva</i>				2	2
<i>ylöstemmattava</i>				1	1
<i>ympärikäveltävä</i>				1	1
<i>ympäriileikataan</i>		6	3	5	14
<i>ympärileikkauttaa</i>	1				1
<i>ympäri puhutaan</i>		1			1
<i>ympärisyöty</i>				1	1
<i>yrittysuuntautunut</i>				1	1
<i>yrttikuorutettu</i>				2	2
<i>yökasteleva</i>				1	1
<i>äkkirikastua</i>			1	7	8
<i>äkkiärikastunut</i>				1	1
<i>äänenvaimennettu</i>				1	1
<i>äänieristää</i>		1		1	2
YHT.	2902	883	1961	3434	9180

LIITE 2

Yhdyssubstantiiveista suoraan johtamalla tai motivoitumalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat

Aktiivin finiittimuodot (30 kpl):

aikatauluttaa (1, < aikataulu), **arvopaperistaa** (1, < arvopaperi), **haaksirikkoutua** (18, < haaksirikko), **hiekkamyrskytä** (1, < hiekkamyrsky), **huutokaupata** (1, < huutokauppa), **jalkapalloilla** (2, < jalkapallo), **jääkiekkoilla** (5, < jääkiekko), **kiertomatkailla** (1, < kiertomatka), **kolmiloikata** (1, < kolmiloikka), **koripalloilla** (2, < koripallo), **korppujauhottaa** (4, < korppujauho), **korvamerkitä** (1, < korvamerkki), **lainelautaila** (1, < lainelauta), **lentopalloilla** (2, < lentopallo), **liittovaltioitua** (1, < liittovaltio), **lumilautaila** (4, < lumilauta), **mikrofilmata** (1, < mikrofilmi), **muovilusikoida** (1, < muovilusikka), **nokkapokkailla** (1, < nokkapokka), **osavaltioitua** (1, < osavaltio), **pesäpallolla** (1, < pesäpallo), **polkupyöräillä** (2, < polkupyörä), **purjelautaila** (1, < purjelauta), **rajapyykittää** (1, < rajapyykki), **rattikelkkailla** (1, < rattikelkka), **salamurhata** (2, < salamurha), **sokkotestata** (1, < sokkotesti), **sormikoukkuilla** (1, < sormikoukku), **vastapainottaa** (1, < vastapaino), **yhtiökokousta** (1, < yhtiökokous)

Passiivin finiittimuodot (20 kpl):

aikataulutetaan (2, < aikataulu), **arvonlisäverotetaan** (2, < arvonlisävero), **henkikirjoitetaan** (1, < henkikirja), **huumetestataan** (1, < huumetesti), **huutokaupataan** (49, < huutokauppa), **joukkomurhataan** (1, < joukkomurha), **kielikylvetetään** (1, < kielikylpy), **korvamerkitään** (5, < korvamerkki), **liikelaitostetaan** (1, < liikelaitos), **lisäverotetaan** (1, < lisävero), **moottorikelkkaillaan** (1, < moottorikelkka), **pakkohuutokaupataan** (1, < pakkohuutokauppa), **polttomerkitään** (1, < polttomerkki), **punamullataan** (1, < punamulta), **pääomitetaan** (2, < pääoma), **pöytäkirjataan** (1, < pöytäkirja), **salamurhataan** (4, < salamurha), **salaojitetaan** (3, < salaoja), **tukityöllistetään** (1, < tukityö), **tuntityöllistetään** (1, < tuntityö)

1. infinitiivin muodot (15 kpl):

aikatauluttaa (1, < aikataulu), *asemakaavoittaa* (2, < asemakaava), *d-vitaminoida* (1, < d-vitamiini), *etätyöskennellä* (1, < etätyö), *geenimanipuloida* (1, < geenimanipulatio), *haaksirikkoutua* (2, < haaksirikko), *huutokaupata* (9, < huutokauppa), *itseironisoida* (1, < itseironia), *jalkakyykätä* (1, < jalkakyykky), *jääkiekkoilla* (1, < jääkiekko), *kaukolainata* (1, < kaukolaina), *kestohymyillä* (1, < kestopöytä), *liikelaitostaa* (1, < liikelaitos), *salamurhata* (1, < salamurha), *salaojittaa* (1, < salaoja)

2. infinitiivin aktiivimuodot (3 kpl):

lentopalloillessa (1, < lentopallo), *lumilautailen* (2, < lumilauta), *vesipalloillessa* (1, < vesipallo)

3. infinitiivin aktiivimuodot (14 kpl):

banaaniveneilemään (1, < banaanivene), *jalkapalloilema/ssa/an* (8, < jalkapallo), *kolmiloikkaamaan* (1, < kolmiloikka), *kotivideoimaan* (1, < kotivideo), *liikelaitostamaan* (1, < liikelaitos), *lumilautailemaan* (1, < lumilauta), *maastopyöräilemällä* (1, < maastopyörä), *minigolfaamassa* (1, < minigolf), *moottorikelkkailemaan* (1, < moottorikelkka), *mykkäkouluilemalla* (1, < mykkäkoulu), *potkukelkkailemalla* (1, < potkukelkka), *rikkaruohottamaan* (1, < rikkaruoho), *rinneautoilemaan* (1, < rinneauto), *valokopioimalla* (1, < valokopio)

1. partisiipin aktiivimuodot (8 kpl):

itsereflektioiva (1, < itsereflektio), *jalkapalloileva* (11, < jalkapallo), *jääkiekkoileva* (4, < jääkiekko), *koripalloileva* (1, < koripallo), *maapalloistuva* (3, < maapallo), *reppumatkaileva* (1, < reppumatka), *tekohymyilevä* (1, < tekohymy), *työmatkaileva* (1, < työmatka)

1. partisiipin passiivimuodot (1 kpl):

tukityöllistettävä (1, < tukityö)

2. partisiipin aktiivimuodot (7 kpl):

aivoinvalidisoitunut (3, < aivoinvalidi), *haaksirikkoutunut* (12, < haaksirikko), *hiv-infektoitunut* (1, < hiv-infektio), *kosteusvaurioitunut* (1, < kosteusvaurio), *kuutamourakoinut* (1, < kuutamourakka), *liikelaitostanut* (1, < liikelaitos), *salamurhannut* (1, < salamurha),

2. partisiipin passiivimuodot (42 kpl):

aikarajoitettu (1, < aikaraja), *aikataulutettu* (4, < aikataulu), *alaotsikoitu* (2, < alaotsikko), *aravalainoitettu* (1, < aravalaina), *arviolaskutettu* (1, < arviolasku), *asemakaavoitettu* (4, < asemakaava), *asp-lainoitettu* (1, < asp-laina), *etuajo-oikeutettu* (1, < etuajo-oikeus), *etuoikeutettu* (32, < etuoikeus), *geenimanipuloitu* (5, < geenimanipulaatio), *henkikirjoitettu* (2, < henkikirja), *happokatalysoitu* (1, < happokatalyysi), *itsesensuroitu* (1, < itsesensuuri), *kakkossijoitettu* (24, < kakkossija), *kermakakutettu* (1, < kermakakku), *kivilaatoitettu* (1, < kivilaatta), *kolmossijoitettu* (10, < kolmossija), *korkolainoitettu* (1, < korkolaina), *korkotukilainoitettu* (2, < korkotukilaina), *korppujauhottettu* (3, < korppujauho), *liikelaitostettu* (3, < liikelaitos), *liukulaakeroitu* (2, < liukulaakeri), *lähdeverotettu* (2, < lähdevero), *mahonkiviilutettu* (1, < mahonkiviilu), *mikrofilmattu* (3, < mikrofilmi), *nelossijoitettu* (2, < nelossija), *olkikoristeltu* (1, < olkikoriste), *postimerkitetty* (1, < postimerkki), *Reynolds-keskiarvotettu* (1, < Reynolds-keskiarvo), *salamurhattu* (7, < salamurha), *salaojitettu* (1, < salaoja), *tasahinnoiteltu* (1, < tasahinta), *tietokoneanimoitu* (1, < tietokoneanimaatio), *tukityöllistetty* (9, < tukityö), *tuoteryhmitetty* (1, < tuoteryhmä), *väliinpudotettu* (1, < väliinpuotoaja), *värisävytetty* (2, < värisävy), *ydinaseistettu* (2, < ydinase), *ykkössijoitettu* (38, < ykkössija), *yksinoikeutettu* (1, < yksinoikeus), *yleiskaavoitettu* (1, < yleiskaava), *ylipaineistettu* (1, < ylipaine),

Agenttipartisiippimuodot (1 kpl):

etuoikeuttama (1, < etuoikeus)

Kieltopartisiippimuodot (2 kpl):

asemakaavoittamaton (2, < asemakaava), *salaojittamaton* (1, < salaoja)

LIITE 3

Yhdysadjektiivista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat

Aktiivin finiittimuodot (95 kpl):

ajankohtaistaa (1, < ajankohtainen), **ajankohtaistua** (6, < ajankohtainen), **ajanmukais-
taa** (2, < ajanmukainen), **arkipäiväistää** (5, < arkipäiväinen), **eriarvoistaa** (1, < eriar-
voinen), **eriarvoistua** (2, < eriarvoinen), **erilaistua** (3, < erilainen), **kahdeksankertais-
tua** (1, < kahdeksankertainen), **kaksikymmenkertaistua** (1, < kaksikymmenkertainen),
kaksinapaistua (3, < kaksinapainen), **kaksinkertaistaa** (62, < kaksinkertainen), **kaksin-
kertaistua** (204, < kaksinkertainen), **kaksisuuntaistaa** (1, < kaksisuuntainen), **kansain-
välistyy** (45, < kansainvälinen), **kansainvälistää** (1, < kansainvälinen), **kansantajuistaa**
(1, < kansantajuinen), **keski-ikäistyy** (2, < keski-ikäinen), **keskiluokkaistua** (1, < keski-
luokkainen), **kolmikymmenkertaistaa** (1, < kolmikymmenkertainen), **kolminkertaistaa**
(26, < kolminkertainen), **kolminkertaistua** (86, < kolminkertainen), **kolmin-
nelinkertaistua** (1, < kolmin-nelinkertainen), **kuusinkertaistaa** (2, < kuusinkertainen),
kuusinkertaistua (10, < kuusinkertainen), **kymmenkertaistaa** (4, < kymmenkertainen),
kymmenkertaistua (24, < kymmenkertaistua), **kyseenalaistaa** (156, < kyseenalainen),
kyseenalaistua (2, < kyseenalainen), **laaja-alaistua** (1, < laaja-alainen), **liittovaltiollis-
tua** (1, < liittovaltiollinen), **länsimaistaa** (1, < länsimainen), **länsimaistua** (1, < länsi-
mainen), **maailmanlaajuistua** (1, maailmanlaajuinen), **monikerroksistua** (1, < moni-
kerroksinen), **monikulttuuristua** (1, < monikulttuurinen), **monikymmenkertaistua** (1, <
monikymmenkertainen), **monimuotoistaa** (1, < monimuotoinen), **monimutkaistaa** (12, <
monimutkainen), **monimutkaistua** (21, < monimutkainen), **moninkertaistaa** (21, < mo-
ninkertainen), **moninkertaistua** (73, < moninkertainen), **monipuolistaa** (15, < monipuo-
linen), **monipuolistua** (45, < monipuolinen), **monisatakertaistua** (2, < monisatakertai-
nen), **monivivahteistua** (1, < monivivahteinen), **määräaikaistaa** (1, < määräaikainen),
nelinkertaistaa (5, < nelinkertainen), **nelinkertaistua** (43, < nelinkertainen), **niukkalin-
jaistua** (1, < niukkalinjainen), **nykyaikaistaa** (5, < nykyaikainen), **nykyaikaistua** (1, <
nykyaikainen), **oikeistolaistua** (2, < oikeistolainen), **osa-aikaistaa** (1, < osa-aikainen),
palveluvaltaistua (1, < palveluvaltainen), **puolitoistakertaistaa** (2, < puolitoistakertai-

nen), *puolitoistakertaistua* (3, < puolitoistakertainen), *puoluepolitisoitua* (1, < puoluepoliittinen), *raakakypsyä* (1, < raakakypsä), *ristiriitäistua* (1, < ristiriitainen), *samankaltaistaa* (3, < samankaltainen), *samankaltaistua* (2, < samankaltainen), *samanlaistaa* (1, < samanlainen), *satakertaistaa* (2, < satakertainen), *satakertaistua* (4, < satakertainen), *seitsenkertaistua* (4, < seitsenkertainen), *selkokielistää* (1, < selkokielinen), *sisäpolitisoitua* (1, < sisäpoliittinen), *sosiaalidemokratisoitua* (1, < sosiaalidemokraattinen), *suoraviivaistaa* (1, < suoraviivainen), *tasapaksuistaa* (1, < tasapaksuinen), *tasapäistyä* (1, < tasapäinen), *tasa-arvoistaa* (4, < tasa-arvoinen), *tasa-arvoistua* (2, < tasa-arvoinen), *tasapäistää* (1, < tasapäinen), *tasaväkistyä* (1, < tasaväkinen), *uhanalaistaa* (1, < uhanalainen), *uudenaikaistaa* (2, < uudenaikainen), *uudenaikaistua* (1, < uudenaikainen), *valtakunnallistaa* (1, < valtakunnallinen), *viisinkertaistaa* (3, < viisinkertainen), *viisinkertaistua* (23, < viisinkertainen), *viisitoistakertaistat* (1, < viisitoistakertainen), *virtaviivaistaa* (4, < virtaviivainen), *virtaviivaistua* (1, < virtaviivaistua), *yhdeksänkertaistua* (1, < yhdeksänkertainen), *yhdenmukaistaa* (10, < yhdenmukainen), *yhdenmukaistua* (4, < yhdenmukainen), *yksi-ilmeistyä* (1, < yksi-ilmeinen), *yksinkertaistaa* (21, < yksinkertainen), *yksinkertaistua* (3, < yksinkertainen), *yksipuolistaa* (6, < yksipuolinen), *yksipuolistua* (9, < yksipuolinen), *yksiulotteistaa* (1, < yksiulotteinen), *yleismaailmallistaa* (1, < yleismaailmallinen), *äkkirikastua* (1, < äkkirikas)

Passiivin finiittimuodot (23 kpl):

ajankohtaistetaan (1, < ajankohtainen), *ajanmukaistetaan* (4, < ajanmukainen), *ajantasaistetaan* (1, < ajantasainen), *arkipäiväistetään* (4, < arkipäiväinen), *hovikelpoistetaan* (2, < hovikelpoinen), *jälkiviisastellaan* (1, < jälkiviisas), *kaksinkertaistetaan* (3, < kaksinkertainen), *kansallishenkistetään* (1, < kansallishenkinen), *kokopäiväistetään* (1, < kokopäiväinen), *kyseenalaistetaan* (39, < kyseenalainen), *monimutkaistetaan* (2, < monimutkainen), *monipuolistetaan* (2, < monipuolinen), *määräaikaistetaan* (2, < määräaikainen), *nelikaistaistetaan* (1, < nelikaistainen), *nelinkertaistetaan* (1, < nelinkertainen), *nykyaikaistetaan* (2, < nykyaikainen), *osa-aikaistetaan* (1, < osa-aikainen), *perhekeskeistetään* (1, < perhekeskeinen), *samanlaistetaan* (1, < samanlainen), *valtavirtaistetaan* (1, < valtavirtainen), *virtaviivaistetaan* (1, < virtaviivainen), *yhdenmukaistetaan* (8, < yhdenmukainen), *yksinkertaistetaan* (12, < yksinkertainen)

1. infinitiivin muodot (54 kpl):

ajanmukaistaa (4, < ajanmukainen), *ajantasaistaa* (97, < ajantasainen), *ammattitaitoistua* (1, < ammattitaitoinen), *arkipäiväistää* (1, < arkipäiväinen), *epäsosiaalistua* (1, < epäsosiaalinen), *epävakauttaa* (1, < epävakaa), *eriarvoistaa* (1, < eriarvoinen), *järkipäiväistää* (1, < järkipäiväinen), *kaksinkertaistaa* (49, < kaksinkertainen), *kaksinkertaistua* (17, < kaksinkertainen), *kaksin-kolminkertaistaa* (1, < kaksin-kolminkertainen), *kansainvälistää* (3, < kansainvälinen), *kansainvälistyy* (12, < kansainvälinen), *kansantajuistaa* (1, < kansantajuinen), *keskiluokkaistaa* (1, < keskiluokkainen), *kolminkertaistaa* (7, < kolminkertainen), *kolminkertaistua* (3, < kolminkertainen), *kuusinkertaistaa* (1, < kuusinkertainen), *kymmenkertaistaa* (3, < kymmenkertainen), *kymmenkertaistua* (1, < kymmenkertainen), *kyseenalaistaa* (106, < kyseenalainen), *länsimaistaa* (2, < länsimainen), *monikertaistaa* (1, < monikertainen), *monimuotoistaa* (1, < monimuotoinen), *monimutkaistaa* (3, < monimutkainen), *moninkertaistaa* (17, < moninkertainen), *moninkertaistua* (5, < moninkertainen), *monipuolistaa* (17, < monipuolinen), *monipuolistua* (2, < monipuolinen), *määräaikaistaa* (4, < määräaikainen), *nelinkertaistaa* (3, < nelinkertainen), *nelinkertaistua* (2, < nelinkertainen), *neli-viisinkertaistaa*²⁴ (1, < neliviisinkertainen), *nykyaikaistaa* (6, < nykyaikainen), *nykyaikaistua* (1, < nykyaikainen), *oikeudenmukaistaa* (1, < oikeudenmukainen), *samankaltaistaa* (1, < samankaltainen), *selkokielistää* (2, < selkokielinen), *suoraviivaistaa* (1, < suoraviivainen), *suoraviivaistua* (1, < suoraviivainen), *tasalaatuistaa* (1, < tasalaatuinen), *tasamittaistaa* (1, < tasamittainen), *tasapäistää* (1, < tasapäinen), *täysivaltaistaa* (1, < täysivaltainen), *uudenaikaistaa* (1, < uudenaikainen), *viisinkertainen* (2, < viisinkertainen), *virtaviivaistaa* (8, < virtaviivainen), *yhdenmukaistaa* (29, < yhdenmukainen), *yhdenmukaistua* (1, < yhdenmukainen), *yhdenvertaistaa* (1, < yhdenvertainen), *yksinkertaistaa* (39, < yksinkertainen), *yksipuolistaa* (4, < yksipuolinen), *yksipuolistua* (1, < yksipuolinen), *äkkirikastua* (1, < äkkirikas)

2. infinitiivin aktiivimuodot (8 kpl):

kansainvälistyessä (4, < kansainvälinen), *keski-ikäistyessä* (1, < keski-ikäinen), *kyseenalaistaa/ssa/en* (3, < kyseenalainen), *monimutkaistuessa* (1, < monimutkainen),

²⁴ Paremmiin: nelin-viisinkertaistaa.

moninkertaistuessa (1, < moninkertainen), *samankaltaistuessa* (1, < samankaltainen), *vertauskuvallistaen* (1, < vertauskuvallinen), *yksinkertaistaen* (10, < yksinkertainen)

3. infinitiivin aktiivimuodot (24 kpl):

ajankohtaistamaan (1, < ajankohtainen), *ajanmukaistama/ssa/an/lla* (4, < ajanmukainen), *ajantasaistamassa* (1, < ajantasainen), *erilaistuma/ssa/an* (5, < erilainen), *kaksinkertaistama/ssa/an/lla* (21, < kaksinkertainen), *kaksinkertaistuma/ssa/an* (2, < kaksinkertainen), *kansainvälistymä/ssä/än* (13, < kansainvälinen), *kansainvälistämään* (1, < kansainvälinen), *kansantajuistamaan* (1, < kansantajuinen), *kolminkertaistamaan* (1, < kolminkertainen), *kolminkertaistumassa* (1, < kolminkertainen), *kyseenalaistama/an/lla/tta* (21, < kyseenalainen), *moninkertaistama/an/lla* (5, < moninkertainen), *moninkertaistamaan* (1, < moninkertainen), *monipuolistama/an/lla* (10, < monipuolinen), *nelinkertaistamaan* (1, < nelinkertainen), *nelinkertaistumassa* (1, < nelinkertainen), *nykyaikaistama/an/ssa* (3, < nykyaikainen), *seitsenkertaistamaan* (2, < seitsenkertainen), *tasapäistämään* (1, < tasapäinen), *virtaviivaistamaan* (4, < virtaviivainen), *yhdenmukaistama/an/lla* (7, < yhdenmukainen), *yksinkertaistama/an/lla* (13, < yksinkertainen), *ylimielistämään* (1, < ylimielinen)

1. partitiivin aktiivimuodot (33 kpl):

arkipäiväistävä (2, < arkipäiväinen), *epävakauttava* (1, < epävakaa), *eriarvoistava* (3, < eriarvoinen), *erilaistuva* (1, < erilainen), *jälkiviisasteleva* (1, < jälkiviisas), *kaksinkertaistuva* (23, < kaksinkertainen), *kansainvälistyvä* (30, < kansainvälinen), *keskiikäistyvä* (2, < keski-ikäinen), *kolminkertaistuva* (6, < kolminkertainen), *kymmenkertaistuva* (1, < kymmenkertainen), *kyseenalaistava* (5, < kyseenalainen), *länsimaistuva* (1, < länsimäinen), *moninkertaistava* (2, < moninkertainen), *moninkertaistuva* (5, < moninkertainen), *monimutkaistuva* (5, < monimutkainen), *monipuolistava* (2, < monipuolinen), *monipuolistuva* (2, monipuolinen), *nelinkertaistuva* (1, < nelinkertainen), *nykyaikaistuva* (2, < nykyaikainen), *oikeistolaistuva* (1, < oikeistolainen), *sukupuolis-tava* (1, < sukupuolinen), *sukupuolistuva* (1, < sukupuolinen), *tasa-arvoistava* (1, < tasa-arvoinen), *tasapäistävä* (4, < tasapäinen), *uhanalaistuva* (1, < uhanalainen), *ulkomaalaistuva* (1, < ulkomaalainen), *viisinkertaistuva* (3, < viisinkertainen), *yhdenmukaistava* (2, < yhdenmukainen), *yhdenmukaistuva* (1, < yhdenmukainen), *yksinker-*

taistava (1, < yksinkertainen), *yksinkertaistuva* (1, yksinkertainen), *yksipuolistuva* (2, < yksipuolinen), *yläluokkaistuva* (1, < yläluokkainen)

1. partitiivin passiivimuodot (11 kpl):

ajanmukaistettava (2, < ajanmukainen), *kaksinkertaistettava* (1, < kaksinkertainen), *kansainvälistyttävä* (1, < kansainvälinen), *kolminkertaistettava* (1, < kolminkertainen), *kyseenalaistettava* (4, < kyseenalainen), *luonnontieteellistettävä* (1, < luonnontieteellinen), *moninkertaistettava* (1, < moninkertainen), *monipuolistettava* (4, < monipuolinen), *nykyaikaistettava* (2, < nykyaikainen), *yhdenmukaistettava* (2, < yhdenmukainen), *yksinkertaistettava* (7, < yksinkertainen)

2. partitiivin aktiivimuodot (29 kpl):

erilaistunut (1, < erilainen), *kahdeksankertaistunut* (2, < kahdeksankertainen), *kaksinkertaistanut* (10, < kaksinkertainen), *kansainvälistynyt* (6, < kansainvälinen), *kaupunkilaistunut* (2, < kaupunkilainen), *keski-ikäistynyt* (5, < keski-ikäinen), *keskiluokkaistunut* (2, < keskiluokkainen), *kolminkertaistanut* (3, < kolminkertainen), *kymmenkertaistunut* (1, < kymmenkertainen), *kyseenalaistanut* (5, < kyseenalainen), *kyseenalaistunut* (1, < kyseenalainen), *länsimaistunut* (2, < länsimainen), *monimutkaistanut* (1, < monimutkainen), *monimutkaistunut* (1, < monimutkainen), *moninkertaistanut* (3, < moninkertainen), *moninkertaistunut* (1, < moninkertainen), *monipuolistanut* (3, < monipuolinen), *nelinkertaistanut* (2, < nelinkertainen), *nykyaikaistanut* (2, < nykyaikainen), *oikeistolaistunut* (1, < oikeistolainen), *puolitoistakertaistunut* (1, < puolitoistakertainen), *tasa-arvoistanut* (1, < tasa-arvoinen), *viisinkertaistunut* (7, < viisinkertainen), *yhdenmukaistanut* (1, < yhdenmukainen), *yhdenmukaistunut* (2, < yhdenmukainen), *yksipuolistanut* (1, < yksipuolinen), *yksinkertaistanut* (3, < yksinkertainen), *yksikertaistunut* (1, < yksinkertainen), *äkkirikastunut* (7, < äkkirikas)

2. partitiivin passiivimuodot (17 kpl):

ajankohtaistettu (1, < ajankohtainen), *ajanmukaistettu* (5, < ajanmukainen), *ajantasaistettu* (5, < ajantasainen), *arkipäiväistetty* (2, < arkipäiväinen), *kahdeksankertaistettu* (1, < kahdeksankertainen), *kaksinkertaistettu* (5, < kaksinkertainen), *kolminkertaistettu* (2, < kolminkertainen), *kyseenalaistettu* (3, < kyseenalainen), *moninkertaistet-*

tu (2, < moninkertainen), *määräikaistettu* (1, < määräaikainen), *nykyaikaistettu* (7, < nykyaikainen), *suurteollistettu* (1, < suurteollinen), *tasalaatuistettu* (1, < tasalaatuinen), *tasapäistetty* (1, < tasapäinen), *virtaviivaistettu* (7, < virtaviivainen), *yhdenmukaistettu* (15, < yhdenmukainen), *yksinkertaistettu* (39, < yksinkertainen)

Agenttipartisiippimuodot (3 kpl):

ajanmukaistama (1, < ajanmukainen), *epävakauttama* (2, < epävakaa), *kyseenalaistama* (1, < kyseenalainen)

LIITE 4

Samakantaisista verbaaliyhdyssanoista johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja kantasanat

Aktiivin finiittimuodot (9 kpl):

allekirjoitella (1, < *allekirjoittaa*), *jatkokouluttautua* (1, < *jatkokouluttaa*), *jälleenrakentua* (1, < *jälleenrakentaa*), *kauko-ohjailta* (1, < *kauko-ohjata*), *keinohedelmöittä* (1, < *keinohedelmöittää*), *kolmiloikkia* (1, < *kolmiloikata*), *peruskorjauttaa* (1, < *peruskorjata*), *valokuvauttaa* (1, < *valokuvata*)
ympärileikkauttaa (1, < *ympärileikata*)

1. infinitiivin muodot (1 kpl):

jatkokouluttautua (1, < *jatkokouluttaa*)

3. infinitiivin aktiivimuodot (3 kpl):

alleviivata (1, < *alleviivata*), *röntgenkuvauttamassa* (1, < *röntgenkuvata*), *valokuvauttamassa* (1, < *valokuvata*)

1. partiipin aktiivimuodot (1 kpl):

uudelleenrakentuva (1)

LIITE 5

Takaperoisesti johtamalla muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit ja korrelaatit

Aktiivin finiittimuodot (53 kpl):

avohakata (1, < avohakkuu), *ensiesittää* (1, < ensiesitys), *erityistarkkailla* (1, < erityistarkkailu), *esikäsitellä* (2, < esikäsitely) *etsintäkuuluttaa* (15, < etsintäkuulutus), *fotoetsata* (1, < fotoetsaus), *hajasijoittaa* (2, < hajasijoitus), *ilotulittaa* (1, < ilotulitus), *jatkojalostaa* (2, < jatkojalostus), *jousiampua* (1, < jousiammunta), *juhlaliputtaa* (1, < juhlaliputus), *jälkipuida* (1, < jälkipuinti), *jälleenrakentaa* (1, < jälleenrakennus), *kaksoisvalottaa* (1, < kaksoisvalotus), *kantaesittää* (32, < kantaesitys), *kauko-ohjata* (1, < kauko-ohjaus), *kerskakuluttaa* (1, < kerskakulutus), *kertakäyttää* (1, < kertakäyttö), *kilpaurheilla* (2, < kilpaurheilu), *koeajaa* (6, < koeajo), *kuntonyrkkeillä* (1, < kuntonyrkkeily), *kurkkulaulaa* (1, < kurkkulaulu), *käsikirjoittaa* (41, < käsikirjoitus), *lämpöeristää* (1, < lämpöeristys / < lämpöeriste), *lämpökäsitellä* (1, < lämpökäsitely), *oikolukea* (3, < oikoluku), *pakkolunastaa* (2, < pakkolunastus), *penkkiurheilla* (1, < penkkiurheilu), *peruskorjata* (4, < peruskorjaus), *pikakirjoittaa* (1, < pikakirjoitus), *polttohaudata* (1, < polttohautaus), *päätoimittaa* (2, < päätoimittaja), *rasvapolttaa* (2, < rasvapoltto), *ruiskuvärjätä* (1, < ruiskuvärjäys), *rullaluistella* (7, < rullaluistelu), *rusettiluistella* (1, < rusettiluistelu), *ryöstöviljellä* (1, < ryöstöviljely), *salakuljettaa* (20, < salakuljetus), *seinäkiipeillä* (1, < seinäkiipeily), *sijaiskasvattaa* (1, < sijaiskasvatus / < sijaiskasvattaja), *suruliputtaa* (3, < suruliputus), *suurpujotella* (3, < suurpujottelu), *syväjäädyttää* (1, < syväjäädytys), *tehoalvoa* (1, < tehoalvonta), *tuhopolttaa* (1, < tuhopoltto), *tuotekehittää* (1, < tuotekehittely), *uppopaistaa* (1, < uppopaisto), *uusiokäyttää* (3, < uusiokäyttö), *varjonyrkkeillä* (1, < varjonyrkkeily), *vesipestä* (1, < vesipesu), *viherrakentaa* (1, < viherrakennus), *vuorovaikuttaa* (2, < vuorovaikutus), *ylirasittaa* (1, < ylirasitus)

Passiivin finiittimuodot (52 kpl):

aikarahdataan (1, < aikarahtaus), *aivopestään* (2, < aivopesu), *avohakataan* (2, < avohakkuu), *ensiesitetään* (4, < ensiesitys), *esikäsitellään* (1, < esikäsitely), *etsintäkuulute-*

taan (3, < etsintäkuulutus), *hajasijoitetaan* (8, < hajasijoitus), *hiekkapuhalletaan* (2, < hiekkapuhallus), *hienosäädetään* (2, < hienosäätö), *hohtokeilataan* (1, < hohtokeilaus), *hoitoleikataan* (1, < hoitoleikkaus), *hätäteurastetaan* (1, < hätäteurastus), *Java-ohjelmoidaan* (1, < Java-ohjelmointi), *joukkoteurastetaan* (1, < joukkoteurastus), *juurihoidetaan* (1, < juurihoito), *jälleenkäsitellään* (1, < jälleenkäsittely), *jälleenrakennetaan* (2, < jälleenrakennus), *kantaesitetään* (67, < kantaesitys), *keinohedelmötetään* (1, < keinohedelmöitys), *koeajetaan* (2, < koeajo), *koneladotaan* (1, < koneladonta), *kylmäpuristetaan* (1, < kylmäpuristus), *laserkaiverretaan* (1, < laserkaiverrus), *loppusijoitetaan* (1, < loppusijoitus), *lähtöselvitetään* (1, < lähtöselvitys), *lämpöeristetään* (2, < lämpöeristys / < lämpöeriste), *nahkaverhoillaan* (1, < nahkaverhoilu), *oikoluetaan* (2, < oikoluku), *painepestään* (1, < painepesu), *pakkolunastetaan* (1, < pakkolunastus), *peruskorjataan* (40, < peruskorjaus), *perusparannetaan* (3, < perusparannus), *pikakelataan* (1, < pikakelaus), *pintakäsitellään* (1, < pintakäsittely), *polttohaudataan* (3, < polttohauteaus), *puhelinhaastatellaan* (2, < puhelinhaastattelu), *riippuliidetään* (1, < riippuliito / < riippuliidin), *ristikuulustellaan* (1, < ristikuulustelu), *ristivalotetaan* (1, < ristivalotus), *rullaluistellaan* (3, < rullaluistelu), *ryöstöviljellään* (3, < ryöstöviljely), *salakatsellaan* (1, < salakatselu), *salakuljetetaan* (33, < salakuljetus), *salametsästetään* (1, < salametsästys / < salametsästäjä), *sauvakävellään* (2, < sauvakävely), *siirtoistutetaan* (1, < siirtoistutus), *suojaverhoillaan* (1, < suojaverhoilu), *syvähaastatellaan* (1, < syvähaastattelu), *vuorikiipeillään* (1, < vuorikiipeily), *ylikalastetaan* (1, < ylikalastus), *ympärileikataan* (6, < ympärileikkaus), *äänieristetään* (1, < äänieristys)

1. infinitiivin muodot (38 kpl):

aivopestä (3, < aivopesu), *arvokeskustella* (1, < arvokeskustelu), *eläkevakuuttaa* (1, < eläkevakuutus), *fotoetsata* (1, < fotoetsaus), *hajasijoittaa* (4, < hajasijoitus), *hienosäätää* (1, < hienosäätö), *joukkoteurastaa* (1, < joukkoteurastus), *joutokäyttää* (1, < joutokäyttö), *juhhaliputtaa* (1, < juhhaliputus), *jälleenrakentaa* (1, < jälleenrakennus), *kantaesittää* (9, < kantaesitys), *koeajaa* (2, < koeajo), *kuivaharjoitella* (1, < kuivaharjoittelu), *kuntokävellä* (1, < kuntokävely), *käsikirjoittaa* (5, < käsikirjoitus), *lisäkouluttaa* (1, < lisäkoulutus), *loppusijoittaa* (1, < loppusijoitus), *luomuviljellä* (1, < luomuviljely), *muutoskatsastaa* (1, < muutoskatsastus), *pakkolunastaa* (4, < pakkolunastus), *pakkoteurastaa* (2, < pakkoteurastus), *peruskorjata* (16, < peruskorjaus), *perusparantaa* (2,

< perusparannus), **piilovaikuttaa** (1, < piilovaikutus), **pikakelata** (1, < pikakelaus), **rekisteröintikatsastaa** (1, < rekisteröintikatsastus), **rullaluistella** (4, < rullaluistelu), **salakuljettaa** (18, < salakuljetus), **shokkikloorata** (1, < shokkiklooraus), **syväjäädyttää** (1, < syväjäädytys), **tulliselvittää** (1, < tulliselvitys), **työeläkevakuuttaa** (1, < työeläkevakuutus), **täydennyskouluttaa** (1, < täydennyskoulutus), **vesivoimistella** (1, < vesivoimistelu), **vuoropuhella** (1, vuoropuhelu), **vuorovaikuttaa** (1, < vuorovaikutus), **yleissivistää** (1, < yleissivistys), **ympärileikata** (2, < ympärileikkaus)

2. infinitiivin aktiivimuodot (3 kpl):

loppuotellessa (1, < loppuottelu), **rullaluistelle/ssa/n** (4, < rullaluistelu), **vuoropuhellen** (1, < vuoropuhelu)

2. infinitiivin passiivimuodot (3 kpl):

kantaesitettäessä (1, < kantaesitys), **peruskorjatessa** (1, < peruskorjaus), **uudisrakennettaessa** (1, < uudisrakennus / < uudisrakentaminen)

3. infinitiivin aktiivimuodot (17 kpl):

aikarahtaamalla (1, < aikarahtaus), **etsintäkuuluttamaan** (1, < etsintäkuulutus), **hajasijoittamaan** (4, < hajasijoitus), **jatkokouluttamaan** (1, < jatkokoulutus), **jälleenmyymällä** (1, < jälleenmyynti / < jälleenmyyjä), **käsikirjoittamassa** (4, < käsikirjoitus), **loppusijoittamaan** (1, < loppusijoitus), **oikolukematta** (1, < oikoluku), **pakkolunastamaan** (1, < pakkolunastus), **peruskorjaama/än/lla/tta** (5, < peruskorjaus), **pikakelaamalla** (1, < pikakelaus), **rullaluistelema/än/ssa/lla** (5, < rullaluistelu), **salakuljettama/än/ssa/lla** (6, < salakuljetus), **salametsästäessä** (1, < salametsästys), **suruliputtamaan** (1, < suruliputus), **teollisuusvakoilemassa** (1, < teollisuusvakoilu), **uudisrakentamaan** (1, < uudisrakennus / < uudisrakentaminen)

1. partitiivin aktiivimuodot (14 kpl):

etupäivystävä (1, < etupäivystys), **ikiliikkuva** (1, < ikiliikkuja), **itsetutkiskeleva** (2, < itsetutkiskelu), **jatkojalostaa** (1, < jatkojalostus), **läpyleikkaava** (1, < läpyleikkaus), **päätoimittava** (1, < päätoimittaja), **salakuljettava** (2, < salakuljetus), **suprajohtava** (4, < suprajohde), **työharjoitteleva** (1, < työharjoittelu / < työharjoittelija), **vuorovaikuttava**

(1, < vuorovaikutus), **yksinhuoltava** (1, < yksinhuoltaja), **ylilentävä** (1, < ylilento), **ylilyövä** (3, < ylilyönti), **yökasteleva** (1, < yökastelu)

1. partisiipin passiivimuodot (5 kpl):

jälleenkäsiteltävä (5, < jälleenkäsittely), **kauko-ohjattava** (6, < kauko-ohjaus), **loppusijoitettava** (1, < loppusijoitus), **peruskorjattava** (2, < peruskorjaus), **radio-ohjattava** (3, < radio-ohjaus)

2. partisiipin aktiivimuodot (5 kpl):

jatkojalostanut (1, < jatkojalostus), **käsikirjoittanut** (2, < käsikirjoitus), **salakuljetannut** (17, < salakuljetus), **yleissivistynyt** (1, < yleissivistys), **ylirasittunut** (1, < ylirasitus),

2. partisiipin passiivimuodot (58 kpl):

aivopesty (2, < aivopesu), **ensiesitelty** (2, < ensiesittely), **ensiesitetty** (6, < ensiesitys), **etsintäkuulutettu** (81, < etsintäkuulutus), **geenimuunneltu** (88, < geenimuuntelu), **hajasijoitettu** (2, < hajasijoitus), **helmikirjailtu** (1, < helmikirjailu), **hintasäännöstelty** (1, < hintasäännöstely), **höyrykypsennetty** (1, < höyrykypsennys), **iskukuumennettu** (2, < iskukuumennus), **jatkojalostettu** (1, < jatkojalostus), **jatkokoulutettu** (1, < jatkokoulutus), **juhlakoristeltu** (1, < juhlakoristelu), **juustokuorrutettu** (2, < juustokuorrutus), **jälleenkäsitelty** (7, < jälleenkäsittely), **jälleenrakennettu** (2, < jälleenrakennus), **kaksoisvalotettu** (1, < kaksoisvalotus), **kauko-ohjattu** (13, < kauko-ohjaus), **kaukosäädetty** (2, < kaukosäätö / < kaukosäädin), **keinohedelmöitetty** (1, < keinohedelmöitys), **keino-kasteltu** (1, < keinokastelu), **koeajettu** (1, < koeajo), **korukirjailtu** (1, < korukirjailu), **koruommeltu** (1, < koruompelu), **kultakirjailtu** (3, < kultakirjailu), **käsikirjoitettu** (3, < käsikirjoitus), **laitoskasvatettu** (1, < laitoskasvatus), **lautaverhoiltu** (1, < lautaverhoilu), **loppusijoitettu** (4, < loppusijoitus), **lämpökäsitelty** (5, < lämpökäsittely), **massatuotettu** (2, < massatuotanto), **moduulimitoitettu** (1, < moduulimitoitus), **mustesuihkutulostettu** (1, < mustesuihkutulostin), **nahkaverhoiltu** (1, < nahkaverhoilu), **oikoluettu** (1, < oikoluku), **painekyllästetty** (6, < painekyllästys), **painorajoitettu** (5, < painorajoitus), **pakkolunastettu** (1, < pakkolunastus), **peruskorjattu** (23, < peruskorjaus), **perusparannettu** (1, < perusparannus), **pistekirjoitettu** (1, < pistekirjoitus), **pysty-laudoitettu** (1, < pysty-laudoitus), **radio-ohjattu** (1, < radio-ohjaus), **salakuljetettu** (50, < salakuljetus), **siir-**

toistutettu (1, < siirtoistutus), *sormijatkettu* (1, < sormijatko / < sormijatkaminen), *suklaakuorutettu* (1, < suklaakuorutus), *suruliputettu* (1, < suruliputus), *syväjäädetytty* (6, < syväjäädetytytys), *tiiliverhoiltu* (1, < tiiliverhoilu), *turvavarusteltu* (1, < turvavarustelu), *työvoimakoulutettu* (2, < työvoimakoulutus), *uppopaistettu* (1, < uppopaisto), *ylikalastettu* (1, < ylikalastus), *ylirasitettu* (1, < ylirasitus), *ympärileikattu* (5, < ympärileikkaus), *yrttikuorutettu* (2, < yrttikuorutus), *äänenvaimennettu* (1, < äänenvaimennus)

Agenttipartisiippimuodot (6 kpl):

alihankkima (1, < alihankinta / < alihankkija), *etsintäkuuluttama* (13, < etsintäkuulutus), *konekirjoittama* (1, < konekirjoitus), *käsikirjoittama* (58, < käsikirjoitus), *päätöimittama* (2, < päätöimittaja), *salakuljettama* (2, < salakuljetus)

LIITE 6

Prefiksaatiolla muodostunet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssitAktiivin finiittimuodot (43 kpl):

aliarvioida (39), *ali-investoida* (1), *alijäähtyä* (3), *alimitoittaa* (3), *aliohjautua* (5), *esihiihtää* (1), *esikypsentää* (1), *esikypsyttää* (1), *esilahottaa* (1), *esilämmittää* (2), *esitarkastaa* (1), *jatkolukea* (1), *jälkiäänittää* (2), *koehiihtää* (1), *koeistua* (1), *koekäyttää* (1), *koemaata* (1), *koeostaa* (1), *pakkokäännyttää* (1), *pakko-opetella* (1), *pakko-ottaa* (2), *pakkosiirtää* (1), *pakkosyöttää* (3), *pakkovärvätä* (1), *yliarvioida* (5), *ylihinnoitella* (2), *ylikorostaa* (1), *ylikorostua* (4), *ylikuormittaa* (1), *ylikuormittua* (3), *ylikuumentaa* (4), *ylikuumentua* (4), *ylikumeta* (17), *ylimaksaa* (1), *ylinäytellä* (1), *yliohjautua* (7), *yliojentua* (1), *ylirasittua* (2), *ylireagoida* (6), *ylistimuloida* (1), *ylitarkastaa* (1), *ylitulkitä* (1), *ylivelkaantua* (4)

Passiivin finiittimuodot (44 kpl):

aliarvioidaan (10), *aliarvostetaan* (4), *ensirekisteröidään* (1), *esijäädetytään* (1), *esikeitetään* (1), *esikypsennetään* (2), *epäpolitisoidaan* (1), *esisuunnitellaan* (1), *esitarkastetaan* (2), *hätäsijoitetaan* (1), *jälkiäänitetään* (2), *koekäynnistetään* (1), *koekäytetään* (3), *koeviljellään* (2), *koeäänestetään* (1), *osarahoitetaan* (1), *pakkokoulutetaan* (1), *pakkoliitetään* (1), *pakkolomautetaan* (1), *pakkomatkustutetaan* (1), *pakko-otetaan* (1), *pakkoruokitaan* (2), *pakkosiirretään* (4), *pakkosyötetään* (5), *piilokomentoidaan* (1), *pikasuljetaan* (1), *salakaadetaan* (1), *salakirjoitetaan* (1), *tehopyydetään* (1), *tuplaverotetaan* (1), *uuspyöritellään* (1), *uusteollistetaan* (1), *yliarvioidaan* (2), *yli-ihailaan* (1), *ylikalastetaan* (1), *ylikuormitetaan* (7), *ylilastataan* (1), *ylimerkittään* (9), *ylipelataan* (2), *ylireagoidaan* (1), *yliresurssoidaan* (1), *ylisäädellään* (1), *ylitehostetaan* (1), *ylitulkitaan* (1)

1. infinitiivin muodot (39 kpl):

aliarvioida (36), *alihinnoitella* (1), *alipainottaa* (1), *alitäyttää* (1), *epämiellyttää* (1), *esikasvattaa* (1), *esikypsyä* (1), *esiliottaa* (1), *esilämmittää* (2), *esivalmistella* (1), *jatkokäsitellä* (1), *jatkotyöllistää* (1), *jälkikäsitellä* (1), *jälkipastöroida* (1), *koehiihtää* (1),

koekäyttää (1), *koelentää* (1), *koeuittaa* (1), *pakkokuunnella* (1), *pakkolisensioida* (1), *pakkopalauttaa* (1), *pakkosiirtää* (2), *pakkosyöttää* (1), *piilokomentoidaan* (1), *pikapuhdistaa* (1), *pikatestata* (1), *tehokampanjoida* (1), *yliarvioida* (7), *ylidramatisoida* (2), *ylikorostaa* (2), *ylikuormittaa* (1), *ylikuumentua* (3), *ylimitoittaa* (1), *ylipainottaa* (1), *ylipukeutua* (1), *ylireagoida* (2), *yliromantisoida* (1), *ylityöstää* (1), *ylivelkaantua* (1)

2. infinitiivin aktiivimuodot (4 kpl):

puolisukeltaen (1), *ylikuumentuessa* (1), *ylikuvittaen* (1), *ylitulkiten* (1)

3. infinitiivin aktiivimuodot (12 kpl):

aliarvioima/an/lla (5), *antisaunomaan* (1), *hätäverhoilemaan* (1), *jatkotyöstämään* (1), *jälkikompostoitumaan* (1), *pakkoruokkimalla* (1), *pakkosiirtämällä* (1), *pikasulkemaan* (1), *täsmätestaamalla* (1), *yliarvioimaan* (2), *ylikuumentamaan* (2), *ylikuumenemaan* (2)

3. infinitiivin passiivimuodot (1 kpl):

aliarvioitaman (1)

1. partisiipin aktiivimuodot (16 kpl):

aliarvioiva (6), *aliohjautuva* (1), *epäkunnioittava* (4), *esikarsiva* (1), *jälkikompostoiva* (1), *pakkotupakoiva* (1), *uusleirytyvä* (1), *yliarvioiva* (1), *yliestetisoiva* (2), *yliholhoava* (1), *ylinäyttelevä* (2), *yliohjautuva* (1), *ylisuojeleva* (2), *ylituomitseva* (1), *yliyksinkertaistava* (1), *yliymmärtävä* (1)

2. partisiipin aktiivimuodot (34 kpl):

aliarvioinut (4), *alikehittynyt* (1), *alimitoitannut* (1), *epämuodostunut* (3), *jälkisuomettunut* (3), *läpijännittänyt* (1), *pakkosiirtänyt* (1), *täystyöllistänyt* (2), *umpikorruptoitunut* (1), *umpipäihtynyt* (1), *umpivelkaantunut* (1), *yliarvioinut* (3), *yliarvostanut* (1), *ylihinnoitellut* (1), *yli-innostunut* (1), *yli-investoinut* (1), *ylikapitalisoitunut* (1), *ylikehittänyt* (1), *ylikiihottunut* (1), *ylikiihtynyt* (1), *ylikorostunut* (3), *ylikuormittunut* (2), *ylikuumennut* (3), *ylikuumentunut* (9), *ylikäynyt* (1), *ylilaskuttanut* (1), *ylilatautunut*

(2) *ylimitoittanut* (1), *ylipaisunut* (1), *yliseksuaalistunut* (1), *ylisivistynyt* (2), *ylivelkaantunut* (4), *yltiöihastunut* (1), *yltiövihteellistynyt* (1)

2. partisiipin passiivimuodot (81 kpl):

aliarvioitu (15), *aliarvostettu* (22), *aliedustettu* (5), *alihinnoiteltu* (1), *alihoidettu* (1), *alimitoitettu* (21), *alipalkattu* (13), *alipelattu* (3), *alirahoitettu* (1), *aliravittu* (7), *aliresurssoitu* (1), *alityöllistetty* (1), *ensirekisteröity* (2), *epäemansipoitu* (1), *esihyväksyty* (2), *esikasvatettu* (2), *esikeitetty* (1), *esikypsytetty* (1), *esikäsitelty* (6), *esiluettu* (2), *esinostatettu* (1), *esiomistettu* (1), *esipakattu* (1), *esipuhdistettu* (1), *esitarkastettu* (1), *esitäytetty* (3), *esiviritetty* (1), *esiäänitetty* (1), *huippukiillotettu* (1), *huippuvarusteltu* (1), *huippuviritetty* (1), *jälkikorjailtu* (1), *jälkikäsitelty* (1), *jättisuurennettu* (2), *läpiperitelty* (1), *läpiliioiteltu* (1), *läpivärjätty* (1), *pakkoluovutettu* (3), *pakkosiirretty* (3), *pakkosyötetty* (2), *pakkoteurastettu* (2), *pikakäännytetty* (1), *salakoodattu* (1), *tehotuotettu* (3), *täsmämaalattu* (1), *täsmäsuunnattu* (1), *täsmäsävelletty* (1), *täsmävalmistettu* (1), *täyshuollettu* (1), *täysremontoitu* (1), *täystakiloitu* (5), *täystyöllistetty* (7), *varoteurastettu* (1), *yliarvioitu* (3), *yliarvosteltu* (1), *yliarvostettu* (10), *ylidiagnosoitu* (1), *ylidramatisoitu* (1), *yliedustettu* (4), *yliesitetty* (1), *ylihinnoiteltu* (1), *ylikansoitettu* (2), *ylikarrikoitu* (1), *ylikasvatettu* (1), *ylikorostettu* (3), *ylikoulutettu* (2), *ylikuormitettu* (4), *ylikäytetty* (1), *yliläillistettu* (1), *ylimainostettu* (2), *ylimerkitty* (7), *ylimiehitetty* (2), *ylimitoitettu* (54), *ylinäytelty* (3), *yliojennettu* (1), *yliorganisoitu* (1), *ylipalkattu* (1), *ylituotettu* (2), *ylityöllistetty* (8), *yliviety* (1), *yliviritetty* (2)

Agenttipartisiippimuodot (2 kpl):

esivalitsema (1), *osatuottama* (1)

LIITE 7

Sanaliitoista tiivistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssitAktiivin finiittimuodot (27 kpl):

aikaansaada (15), *allekirjoittaa* (646), *alleviivata* (65), *ennaltaehkäistä* (1), *hyväksikäyttää* (2), *ilmiantaa* (21), *irtisanoutua* (47), *julkilausua* (1), *julkituoda* (2), *jälleenyhdistyä* (1), *laiminlyödä* (95), *läpivalaista* (4), *pahoinpidellä* (125), *toimeenpanna* (5), *ulosliputtaa* (2), *uudelleenkirjoittaa* (2), *vastaanottaa* (146), *väärinkäyttää* (6), *väärinymmärtää* (1), *yhteensovittaa* (4), *yhteensulauttaa* (1), *ylenantaa* (1), *ylenkatsoa* (9), *ylensyödä* (1), *ylitsepursua* (1), *ylläpitää* (152), *ympäripuhua* (1)

Passiivin finiittimuodot (18 kpl):

aikaansaadaan (7), *alasajetaan* (2), *alaslasketaan* (1), *allekirjoitetaan* (122), *alleviivataan* (4), *ennaltaehkäistään* (1), *huostaanotetaan* (3), *ilmiannetaan* (3), *julkituodaan* (2), *kiinniötetään* (2), *laiminlyödään* (47), *loppuunkäsitellään* (5), *läpivalaistaan* (4), *maksuunpannaan* (1), *pahoinpidellään* (80), *toimeenpannaan* (3), *ulosliputetaan* (3), *vastaanotetaan* (28)

1. infinitiivin muodot (22 kpl):

aikaansaada (13), *allekirjoittaa* (97), *alleviivata* (13), *ennaltaehkäistä* (12), *huostaanottaa* (1), *hyväksikäyttää* (5), *ilmiantaa* (7), *irtisanoutua* (2), *laiminlyödä* (8), *pahoinpidellä* (21), *poisselittää* (1), *toimeenpanna* (7), *uudelleenjärjestellä* (1), *uudelleenrahoittaa* (1), *ulosliputtaa* (5), *vastaanottaa* (62), *viisveisata* (1), *väärinkäyttää* (3), *yhteensovittaa* (1), *ylenkatsoa* (3), *yliviivata* (1), *ylläpitää* (166)

2. infinitiivin aktiivimuodot (18 kpl):

alastullessa (1), *allekirjoittaessa* (3), *alleviivate/ssa/n* (4), *anteeksipyydellen* (1), *esiintuoden* (1), *hyväksikäyttäen* (6), *läsnäollessa* (24), *ohikulkiessa* (3), *ohimennessä* (4), *poislähtiessä* (3), *poissaollessa* (14), *takaisintullessa* (1), *uudelleenkirjoittaessa* (1), *ulostullessa* (2), *vastaanottaessa* (10), *voimaantullessa* (4), *yhteenlaskien* (4), *ylenkatsoe/ssa/n* (2)

2. infinitiivin passiivimuodot (8 kpl):

allekirjoitettaessa (2), *kiinniotettaessa* (7), *kotiinpalattaessa* (1), *liikkeellelähdettyessä* (1), *poiskytkettäessä* (1), *vastaanotettaessa* (2), *yhteensovitettaessa* (1), *ylösnostettaessa* (1)

3. infinitiivin aktiivimuodot (26 kpl):

aikaansaamaan (3), *alajasamassa* (1), *alaslaskemalla* (1), *alaskääntämällä* (11), *alastaittamalla* (1), *alkuunpanemaan* (1), *allekirjoittama|ssa/sta/an/lla/tta* (221), *alleviivama|ssa/sta/an/lla/tta* (11), *anteeksipyytelemättä* (1), *edelleenkehittämään* (1), *ennaltaehkäisemään* (2), *huostaanottamalla* (1), *ilmiantamaan* (1), *irtisanoutuma|an/lla* (8), *kiinnijäämättä* (1), *käyttönottamatta* (1), *laiminlyömä|ssä/än/llä* (4), *läpivalaisemaan* (1), *muistiinpanemalla* (1), *pahoinpitelemä|än/llä* (2), *toimeenpanemaan* (1), *ulosliputtamalla* (1), *vastaanottama|ssa/sta/an/lla/tta* (102), *väärinkäyttämällä* (2), *yhteenlaskemalla* (1), *ylläpitämään* (57)

1. partiipin aktiivimuodot (66 kpl):

aikaansaava (7), *alimahtuva* (1), *allekirjoittava* (8), *alleviivaava* (7), *anteeksiantava* (2), *anteeksisaava* (1), *ennaltaehkäisevä* (27), *hyväksikäyttävä* (8), *irtisanoutuva* (3), *jäljellejäävä* (2), *kiinnijäävä* (3), *kiinnipitävä* (4), *kokoontaittava* (1), *koossapitävä* (6), *laiminlyövä* (1), *läpikulkeva* (1), *läpikuultava* (23), *läpilyövä* (1), *läpimenevä* (2), *läpinäkyvä* (54), *läpipäästävä* (1), *läpituokeva* (9), *läpivalaiseva* (1), *läpivirtaava* (1), *läsnäoleva* (12), *ohiajava* (6), *ohikulkeva* (12), *ohimenevä* (38), *pahoinpitelevä* (3), *pahoinvoiva* (7), *poisjäävä* (4), *poislähtevä* (1), *poissaoleva* (31), *päällekkäyvä* (4), *päälletunkeva* (1), *sisäänajava* (1), *sisääntuleva* (4), *syrjäänvetäytyvä* (4), *takaa-ajava* (5), *toimeenpaneva* (23), *toimeentuleva* (40), *toisinajatteleva* (5), *ulosliputtava* (2), *ulosmenevä* (3), *ulossulkeva* (1), *ulosvievä* (1), *vastaanottava* (26), *vastaanpaneva* (1), *väliinjäävä* (1), *väärinkäyttävä* (2), *yhteenkuuluva* (1), *yhteenliittävä* (1), *yhteenniputtava* (1), *yhteensitova* (1), *yhteentörmäyvä* (1), *yhtäpitävä* (1), *yksinpuheleva* (1), *ylimpuva* (6), *ylijäävä* (6), *ylimenevä* (6), *ylinouseva* (1), *ylitseampuva* (1), *ylitsepursuva* (4), *ylläpitävä* (83), *ylösajava* (1), *ylösnouseva* (1)

1. partisiipin passiivimuodot (21 kpl):

aikaansaatava (2), *allekirjoitettava* (14), *anteeksiannettava* (2), *edelleenlähetettävä* (1), *kiinniotettava* (4), *kokoonpantava* (2), *laiminlyötävä* (1), *läpivietävä* (1), *poishäädettävä* (1), *poispotkittava* (1), *poisvietävä* (1), *salassapidettävä* (1), *takaa-ajettava* (1), *takaisinperittävä* (2), *toimeenpantava* (5), *täytäntöönpantava* (1), *ulosulkeva* (1), *ulosvedettävä* (1), *ulosvievä* (1), *vastaanotettava* (6), *ylläpidettävä* (12)

2. partisiipin aktiivimuodot (47 kpl):

aikaansaanut (2), *allekirjoittanut* (87), *henkiinjäänyt* (1), *hyväksikäyttänyt* (1), *ilmitullut* (2), *irtisanoutunut* (17), *julkitullut* (2), *jälkeenjäänyt* (12), *kahtiajakautunut* (1), *keskenjäänyt* (2), *kiinnijoutunut* (1), *kiinnijäänyt* (34), *laiminlyönyt* (14), *loppuunpalanut* (5), *loppuunsaattanut* (2), *läpiajatellut* (1), *läpimennyt* (2), *läpipäässyt* (1), *lännäollut* (3), *mukaantullut* (1), *ohiajanut* (3), *ohimennyt* (1), *pahoinpidellyt* (18), *poisjäänyt* (7), *poismuuttanut* (2), *poissaollut* (1), *puhkikulunut* (2), *pystyynnoussut* (1), *sisäänpainunut* (1), *sisäänpäässyt* (1), *toimeenpannut* (4), *uloskasvanut* (1), *ulospäinsuuntautunut* (2), *umpeenkasvanut* (1), *uudelleenitsenäistynyt* (1), *uudelleensyntynyt* (2), *uudestaansyntynyt* (1), *vastaanottanut* (21), *väärinkäyttänyt* (1), *yhteenkasvanut* (2), *yhteenkäynyt* (1), *ylenkatsanut* (2), *ylensyönyt* (3), *ylijäänyt* (5), *ylipursunnut* (1), *ylläpitänyt* (5), *ylösnoussut* (1)

2. partisiipin passiivimuodot (86 kpl):

aikaansaatuu (21), *alasaajettu* (3), *alasaammuttu* (3), *alaslaskettu* (1), *alastaitettu* (1), *allekirjoitettu* (84), *alleiviivattu* (7), *ennaltamäärätty* (4), *huostaanotettu* (12), *hyväksikäytetty* (23), *ilmiannettu* (1), *ilmitultu* (1), *ilmituotu* (1), *irtikatkaistu* (1), *irtivetäisty* (1), *julkipantu* (1), *julkilausuttu* (7), *julkituotu* (3), *kahtiajaettu* (2), *kiinniajettu* (1), *kiinniotettu* (23), *kokoonpantu* (6), *laiminlyöty* (17), *loppuunkaluttu* (1), *loppuunkäsitelty* (4), *loppuunkäytetty* (1), *loppuunsaatettu* (2), *loppuunviety* (1), *lukkoonlyöty* (1), *läpieletty* (1), *läpikäsitelty* (1), *läpiviety* (1), *nurinkäännetty* (2), *ohiamuttu* (2), *pahoinpidelty* (52), *poikkisahattu* (2), *poisleikattu* (2), *poispotkittu* (4), *poispyyhitty* (1), *poispyyhkäisty* (1), *poisvedetty* (1), *puhkiamuttu* (1), *puhkisoitettu* (2), *päälleliimattu* (5), *päällemaalattu* (1), *rikkirevitty* (1), *ristiinpuettu* (1), *sisäänajettu* (3), *sisäänjätetty* (1), *sisäänrakennettu* (23), *takaa-ajettu* (65), *takaisinvallattu* (1), *talteenotettu* (1),

toimeenpantu (5), *täyteenahdettu* (2), *täyteenpakattu* (2), *ulosajettu* (5), *ulosheitetty* (1), *ulosjätetty* (1), *ulosliputettu* (1), *ulosneuvottu* (1), *uudelleenjulkaistu* (1), *uudelleenjärjestelty* (1), *uudelleenkoottu* (1), *uudelleenkäsitelty* (1), *uudelleenmasteroitu* (1), *uudelleenrakennettu* (2), *vastaanotettu* (9), *vireillepantu* (1), *voimaansaatettu* (1), *väärinkohdeltu* (4), *väärinkäytetty* (1), *väärintulkittu* (1), *väärinymmärretty* (7), *yhteenlaskettu* (217), *yhteenliitetty* (1), *yhteensovitetty* (1), *yliajettu* (3), *yliammuttu* (2), *yliaistuttu* (5), *ylikävelty* (1), *ylipuhuttu* (1), *ylläpidetty* (15), *ylöskaivettu* (1), *ylöskirjattu* (1), *ylösnostettu* (1)

Agenttipartisiippimuodot (25 kpl):

aikaansaama (39), *alasanpuma* (1), *alullepanema* (4), *esiintuoma* (7), *hyväksikäyttämä* (4), *irtihakkaama* (1), *irtilaskema* (2), *julkituoma* (3), *jälkeenjättämä* (1), *kiinniottama* (1), *kokoonkutsuma* (2), *käyttöönottama* (2), *laiminlyömä* (1), *liikkeellelaskema* (1), *loppuunkuluttama* (1), *läpisyövyttämä* (2), *läpituoma* (18), *pahoinspitelemä* (10), *puhkikuluttama* (1), *sisäänajama* (2), *takaa-ajama* (7), *toimeenpanema* (17), *vastaanottama* (10), *yliajama* (6), *ylläpitämä* (154)

Kieltopartisiippimuodot (4 kpl):

allekirjoittamaton (4), *alleviivaamaton* (3), *anteeksiantamaton* (28), *julkilausumaton* (8)

LIITE 8

Muilla tavoin yhdistymällä muodostuneet verbaaliyhdyssanat sekä niiden frekvenssit

Aktiivin finiittimuodot (14 kpl):

edesauttaa (24), *etäkäydä* (1), *eu-sopeuttaa* (1), *iltakiukutella* (1), *jälleenvakuuttaa* (1), *koulumuisteloita* (1), *myötäelää* (2), *myötävaikuttaa* (27), *peräänkuuluttaa* (70), *tavaraluotottaa* (1), *televisioleikata* (1), *ulosmitata* (1), *uudelleentulkita* (1), *uusiopainaa* (1)

Passiivin finiittimuodot (13 kpl):

jälkeenlähetetään (2), *kaksoisrangaistaan* (1), *kuonomerkitään* (1), *lentohäiriköidään* (1)*, *marmorikuvioidaan* (1), *osittaisyksityistetään* (1), *peräänkuulutetaan* (9), *piste-painotetaan* (1), *röntgenluetaan* (1), *röntgentutkitaan* (1), *sisäänlauletaan* (1), *sivuaakkreditoidaan* (2), *ulosmitataan* (4) *) Passiivimuotoinen, mutta merkitys aktiivinen

1. infinitiivin muodot (13 kpl):

etäoperoida (1), *jälleenrahoittaa* (1), *jälleenyhdistää* (1), *kaksoishinnoitella* (1), *makuretkeillä* (1), *myötäelää* (5), *myötävaikuttaa* (12), *painopisteyttää* (1), *peräänkuuluttaa* (11), *poisselittää* (1), *sulatyöstää* (1), *ulosmitata* (13), *uudelleenlegitimoida* (1)

2. infinitiivin aktiivimuodot (4 kpl):

kiinnipäästessä (1), *myötäeläen* (5), *peräänkuuluttaessa* (1), *vuorokuunnellen* (1)

3. infinitiivin aktiivimuodot (5 kpl):

etäkäyttämään (1), *myötäelämä/än/llä* (2), *myötävaikuttama/ssa/an/tta* (8), *peräänkuuluttamaan* (1), *ulosmittaama/an/tta* (2)

1. partisii-pin aktiivimuodot (9 kpl):

lämpöohjautuva (1), *muka-puhuva* (1), *myötäelävä* (4), *myötävaikuttava* (1), *perushuoltava* (1), *ulosmittaava* (2), *ulostunkeva* (1), *yhteisintegroituva* (1), *yleisorientoiva* (1)

1. partisiipin passiivimuodot (6 kpl):

myötäelettävä (1), peruskorvattava (5), ulosmitattava (4), uudelleenkasvatettava (1), ylöstemmattava (1), ympärikäveltävä (1)

2. partisiipin aktiivimuodot (20 kpl):

aistillishurmioitunut (1), amerikkalaispainottunut (1), arvolatautunut (1), asbestialtistunut (1), atk-harrastunut (1), it-innostunut (1), jälleenvakuuttanut (1), oikeistosuuntautunut (1), peräänkuuluttanut (4), päämääräsuuntautunut (1), pörssilistautunut (1), teknologiaorientoitunut (1), tulosorientoitunut (1), työorientoitunut (2), ulosmittannut (1), urasuuntautunut (1), uudelleensijoittanut (1), ydinperheorientoitunut (1), yrityssuuntautunut (1), äkkiärikastunut (1)

2. partisiipin passiivimuodot (43 kpl):

bataattikuorrutettu (1), erikoiskoulutettu (5), erikoiskäsitelty (2), erikoisvarusteltu (1), erityiskoulutettu (3), ikävakioitu (2), ilmakeivitetty (1), jälleenvakuutettu (2), kassikasvatettu (1), kasvisleivitetty (1), kausitasoitettu (1), kiinnipäästy (1), konekiillotettu (1), laatuluokiteltu (1), luottorahoitettu (1), läpihaasteltu (1), läpilaulettu (2), läpisävelletty (8), meluvaimennettu (1), määrähinnoiteltu (1), olutjuustokuorrutettu (1), perusremontoitu (1), peräänkuulutettu (1), puhkikoluttu (1), puhkituotettu (1), pvc-pinnoitettu (1), riippuvuushoidettu (1), riskiluokiteltu (1), ruutukuvioitu (1), sammalkuvioitu (1), sisäänkirjoitettu (3), sisäänvedetty (2), suojapidätetty (1), syväjäähdytetty (1), tautiluokiteltu (1), tinapinnoitettu (1), totaalieristetty (1), tyylirajoitettu (1), ulosmitattu (2), uudelleenlämmitetty (1), uumarei'itetty (2), väärinpalkattu (1), ympärisyöty (1)

Agenttipartisiippimuodot (2 kpl):

peräänkuuluttama (14), ulosmaksama (1)